

ירחי כלה - Ner Yisroel Alumni

Sunday
May 26th / כ"א אייר

Monday
May 27th / כ"ב אייר

Tuesday
May 28th / כ"ג אייר

site

(Location sites are indicated on the map on the opposite page)

7:15 (1)

שחרית in Yeshiva

(4)

Breakfast following שחרית

9:15 – 10:15 (3)

שיעור רמב"ם :
הקדמה ליד החזקה
HaRav Eliezer Lachman

שיעור רמב"ם :
הלכות תלמוד תורה
HaRav Eliezer Lachman

שיעור רמב"ם :
הלכות תלמוד תורה
HaRav Eliezer Lachman

10:15 – 12:15 (1)

סדר

12:15 – 1:00 (3)

שיעור בענין ברית מילה
HaRav Yissocher Frand

שיעור בענין פדיון הבן
HaRav Dovid Rosenbaum

שיעור בענין פדיון הבן
HaRav Ezra Neuberger

1:00 (4)

Lunch

Lunch

דברי ברכה
HaRav Beryl Weisbord

Lunch

2:30 (1)

מנחה in Yeshiva

After מנחה –
3:30 (3)

מוסר/השקפה
Moreinu HaRav Aharon Feldman

3:30 – 5:30 (1)

סדר

5:30 – 6:30 (3)

שיעור בענין זכיה ושליחות
במילה ופדיון הבן
HaRav Tzvi Berkowitz

שיעור בענין ברית מילה
HaRav Zvi Einstadter

שיעור בענין זכיה ושליחות
במילה ופדיון הבן
HaRav Tzvi Berkowitz

6:30 (4)

Catered Dinner
דברי פתיחה
Harav Sheftel Neuberger

Catered Dinner

8:30 – 9:00 (3)

דברי חיזוק
HaRav Shraga Neuberger

9:00 (3)

מעריב

9:15-10:10 (1)

Optional Night Seder

10:10 (1)

מעריב in Yeshiva

Ner Yisroel Alumni – ירחי כלה

סוגיא דכלה : מצות הבן על האב

Table of Contents

Yarchei Kallah Full Schedule	1
מארי מקומות, Sunday May 26	
שיעור רמב"ם : הקדמה ליד החזקה - HaRav Eliezer Lachman	4
בענין ברית מילה - HaRav Yissocher Frand	13
בענין זכיה ושליחות במילה ופדיון הבן - HaRav Tzvi Berkowitz	17
מארי מקומות, Monday May 27	
שיעור רמב"ם : הלכות תלמוד תורה - HaRav Eliezer Lachman	48
בענין פדיון הבן - HaRav Dovid Rosenbaum	56
בענין ברית מילה – HaRav Zvi Einstadter	70
מארי מקומות, Tuesday May 28	
שיעור רמב"ם : הלכות תלמוד תורה - HaRav Eliezer Lachman	48
בענין פדיון הבן – HaRav Ezra Neuberger	78
בענין זכיה ושליחות במילה ופדיון הבן - HaRav Tzvi Berkowitz	17

שיעור רמב"ם : הקדמה ליד החזקה

HaRav Eliezer Lachman

מראה מקומות :

- 3 -- הקדמת הרמב"ם – כל המצות שניתנו לו למשה...ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה
- 3 -- שם – ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חיבור...והסכימו עליהם בית דין הגדול
- 5 -- שם – לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה...וידוע ממנו תורה שבעל פה כולה
- 8 -- בבא מציעה צ"ב. – רש"י ד"ה מגלת סתרים
- 9 -- חגיגה י"ד. – פליגי בה ר"פ ורבנן חד אמר שש מאות סדרי משנה (וברש"י שם)
- 10 -- קידושין ל. – אמר רב ספרא...לעולם ישלש אדם שנותיו
- 11 -- ברכות ה. – מאי דכתיב ואתנה לך את לחות אבן
- 12 -- רמב"ם הל' תלמוד תורה – פרק א' הלכה י"א

הקדמת הרמב"ם ז"ל

או לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך.

בן חכליה ומרדכי בלשן וזרובל והרבה חכמים עמהם תשלום מאה ועשרים וקנים. האחרון מהם הוא שמעון הצדיק והוא היה מכלל המאה ועשרים. וקיבל תורה שבעל פה מכולם והוא היה כהן גדול אחר עזרא. אנטיגנוס איש סוכו ובית דינו קיבלו משמעון הצדיק ובית דינו. ויוסי בן יעזר איש צירדה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים ובית דינם קיבלו מאנטיגנוס ובית דינו. ויהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי ובית דינם קבלו מיוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן ובית דינם. ויהודה בן טבאי ושמעון בן שטח ובית דינם קבלו מיהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי ובית דינם. שמעיה ואבטליון גרי הצדיק ובית דינם קבלו מיהודה ושמעון ובית דינם. הלל ושמאי ובית דינם קבלו משמעיה ואבטליון ובית דינם. ורבן יוחנן בן זכאי ורבן שמעון בנו של הלל הזקן קבלו מהלל [ושמאי] וב"ד. חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי והם גדולי החכמים שקיבלו ממנו ואלו הם. ר' אליעזר הגדול ור' יהושע ור' יוסי הכהן ור' שמעון בן נתנאל ור' אלעזר בן ערך. ור' עקיבא בן יוסף קיבל מר' אליעזר הגדול ויוסף אביו גר צדק היה. ור' ישמעאל ור' מאיר בן גר צדק קבלו מר' עקיבא וגם קיבל ר' מאיר וחבריו מר' ישמעאל. חבריו של ר' מאיר הם ר' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' נחמיה ור' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר ושמעון בן עזאי ור' חנניה בן תרדיון. וכן קיבלו חבריו של ר' עקיבא מר' אליעזר הגדול. וחבריו של רבי עקיבא הם רבי טרפון רבו של רבי יוסי הגלילי ורבי שמעון בן אלעזר ורבי יוחנן בן נורי. רבן גמליאל הזקן קיבל מרבן שמעון אביו בנו של הלל הזקן. ורבן שמעון בנו קבל ממנו ורבן גמליאל בנו קבל ממנו ורבן שמעון בנו קיבל ממנו ור' יהודה בנו של רבן שמעון זהו הנקרא רבינו הקדוש והוא קיבל מאביו ומר' אלעזר בן שמוע ומר' שמעון חבריו. רבינו הקדוש חיבר המשנה. ומימות משה רבינו ועד רבינו הקדוש לא חיברו חברו שמלמדו אותו ברבים בתורה שבעל פה. אלא בכל דור ודור ראש בית דין או נביא

בל המצות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו. שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. תורה זו תורה שבכתב. והמצוה זו פירושה. וצונו לעשות התורה על פי המצוה. ומצוה זו היא הנקראת תורה שבעל פה. כל התורה כתבה משה רבינו קודם שימות בכתב ידו. ונתן ספר לכל שבט ושבט וספר אחד נתנהו בארון לעד. שנאמר לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו וגו'. והמצוה שהיא פירוש התורה לא כתבה אלא בה לוקמים וליהושע ולשאר כל ישראל. שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות וגו'. ומפני זה נקראת תורה שבעל פה. אף על פי שלא נכתבה תורה שבעל פה למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים וקנים. ואלעזר ופנחס ויהושע שלשתן קבלו ממשה. וליהושע שהוא תלמידו של משה רבינו מסר תורה שבעל פה וצוהו עליה. וכן יהושע כל ימי חייו למד על פה. וקנים רבים קבלו מיהושע. וקבל עלי מן הזקנים ומפינחס. ושמואל קיבל מעלי ובית דינו. ודוד קיבל משמואל ובית דינו. ואחיה השילוני מיוצאי מצרים היה ולוי היה ושמע משה והיה קמץ בימי משה והוא קיבל מדוד ובית דינו. ואלהיו קיבל מאחיה השילוני ובית דינו. ואלישע קיבל מאליהו ובית דינו. ויהודע הכהן קיבל מאלישע ובית דינו. וזכריה קיבל מיהודע ובית דינו. והושע קיבל מזכריה ובית דינו. ועמוס קיבל מהושע ובית דינו. וישעיה קבל מעמוס ובית דינו. ומיכה קיבל מישעיה ובית דינו. ויואל קיבל ממיכה ובית דינו. ונחום קיבל מיואל ובית דינו. וחבקוק קיבל מנחום ובית דינו. וצפניה קיבל מחבקוק ובית דינו. וירמיה קיבל מצפניה ובית דינו. וברוך בן נריה קיבל מירמיה ובית דינו. ועזרא קיבל מברוך בן נריה ובית דינו. בית דינו של עזרא הם הנקראים אנשי כנסת הגדולה והם חגי וזכריה ומלאכי דניאל וחנניה ומישאל ועזריה ונחמיה

השנת הראב"ד
*ואחיה השילוני וכו'. א"כ אין זה נכון
אלא שהיה אחיה השילוני מניח דינו של
דוד:

הקדמת הגאון מוהר"י קארו זצ"ל (בעל כסף משנה).

ראיה ראיתי את אשר הוציא משה המאור הגדול בר מיימון ז"ל בחר את המורה הנבוכה. והדורות הנבוכים אחריו קצרה ידם מלהביט דבריו ומלימד לעומק אמרותיו הטובות המוקפות שבעמים, גם נעלם מהם מולא כל דין ודין. ומה גם באשר השיג עלי הרב רבי אברהם בן דוד אברהם בן דוד דיפרקטיון, וגם הרמ"ן הגיה עליו ונמלכו דבריו כדברי הספר החמוס, וכמו שכתב הרב רבינו אשר בשנת ה'ח"ל כל המורים הנראים מתוך דברי הרב רבינו משה בר מיימון ואינם נקראים במשנה וגמרא לדע מהיכן הוציא דבריו טועים להמיר האסור ולאסור את המותר כי כל הקורא בו סבור שמצוה בו ואינו כן שאם אינו בקי במשנה וגמרא ואינו מביט דבר לאשורו ולאמימו ישל דבין ובהוראה, לכן לא יסמוך אדם על קריאתו בספרו לדון ולהורות אם לא שימלא ראה בגמרא, וכן שמעתי מפי אדם גדול בנרנלוג'יה שהיה בקי בתלמוד סדרי ואמר תמהתי על בני אדם שלא למדו גמרא וקורין בספרי הרב רבינו משה בן מיימון ומורים ודנין מתוך ספריו וסבורים שיכירו בהם כי אמר אני מירב בעלמתי כי בתלמוד סדרי שלמדתי אני מביט בשאני קורא בספריו אבל בספריו בהלכות קדשים ורעוים אינו מביט בהם כלום, וידעתי שכך הוא להם בכל ספריו עכ"ל. ובכן עמד קדוש אחד מדברי וחיבר ספר מגיד בשנה אשר בו גילה מקום מולא כל דין ודין, ואם הדין הוא שנוי במחלוקת נתן טעם לשבת למה פסקו, וכן יישב ומיץ השגות הרב ר' אברהם בן דוד. ואם הרב המחבר ספר מגיד משנה שמענו שהיו אינוידאל די טולושה חבירו של הרב רבינו ניסים. והנה לא זכינו לאורו כי אם בספר זמנים ונשים וקדושה ונויקין וקנין ומשפטים. ואף בספרים הללו נשאלו קנה הלכות וקנה פרקים שלא בא לדינו ביאורם. ונכספה גם כלמה נפשי להביט דבריו בכל ספריו ולדעם מולאן ומוצאן, וכן ראיתי כמה אנשים מתאזים ונכספים לזה. ולכן קמתי אני הלעיר יוסף בן מהר"ר אפרים בן מהר"ר יוסף קארו זלה"ה. ונמעודתי ונתחוקתי כרחמי שמים והסכמתי לכתוב על שאר ספרי הרמב"ם מולא כל דין ודין ולבאר דבריו ולהשיב להשגות הרב ר' אברהם בן דוד ולהגות הרמ"ן כאשר השיג ידי הקלרה. וגם בספרים אשר כתב בהם הרב המגיד נשאלו מקומות שרין לדקדק בהם ואשיב ידי עליהם. ואם נמלא לדברי המפרשים הנמלא או להרב רבי יצחק אלפס או במשניותיהם שדברו בהם בהשגות דברי הרב רבינו משה בן מיימון אכתוב דבריהם. ואם יראה לי לישב דבריו בדרך אחר אכתוב מה שירויני מן השמים והמעייני את אשר יבחר ילינה ויקרב. ובמקומות שלא אמלאוהו דבריו המפרשים הנמכים אכתוב הנראה לעניות דעתי. ושענתי על חסדי ה' יחנני ממנו חס להאיר עיני להשכיל להטיב לירד לעומק דעת הרמב"ם ז"ל ויגלה עיני להביט נפלאות ממורו. וקראתי שם הספר הזה **כסף משנה**, יען כי בו בוסף הנכספים להביט דברי הספר היקר הזה בשנה תורה. ומהעור האמימי ימעלה אשאל עור וקיע יעורני על דבר כבוד שמו, ויגלה עיני ואביטה נפלאות מתורמו:

כסף משנה

ואחיה השילוני מיוצאי מצרים היה וכו'. בפרק יש נוחלין (דף קכ"א): מתי אחיה השילוני ראה את עמוס: כתב הרב רבי אברהם בן דוד א"כ אין זה נכון אלא שהיה אחיה השילוני מצית דינו של דוד, עכ"ל. נראה שטעמו לומר שכיון שהיה זקן מופלג צימר אין נכון לומר שקבל מדוד שהיה לעיר לימים ממנו. וגם בתכמה אפשר

אלו

הקדמת הרמב"ם ז"ל

מרב הונא. ד) רב הונא מר' יוחנן רב ושמואל. ה) רבי יוחנן רב ושמואל מרבינו הקדוש. ו) רבינו הקדוש מרבי שמעון אביו. ז) רבי שמעון [מרבן גמליאל אביו. ח) רבן גמליאל מרבן שמעון אביו. ט) רבן שמעון מרבן גמליאל הזקן אביו. י) רבן גמליאל הזקן מרבן שמעון אביו. יא) ר' שמעון מהלל אביו ושמואי. יב) והלל ושמואי משמיעה ואבטליון. יג) ושמיעה ואבטליון מיהודה ושמעון. יד) ויהודה ושמעון מיהושע בן פרחיה ונחאי הארכלי. טו) ויהושע ונחאי מיוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן. טז) ויוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן מאנטיגנוס. יז) ואנטיגנוס משמעון הצדיק. יח) ושמעון הצדיק מעזרא. יט) ועזרא מברוך. כ) וברוך מירמיה. כא) וירמיה מצפניה. כב) וצפניה מחבקוק. כג) וחבקוק מנחום. כד) ונחום מיואל. כה) ויואל ממיכה. כו) ומיכה מישיעיה. כז) וישיעיה מעמוס. כח) ועמוס מהושע. כט) והושע מזכריה. ל) וזכריה מיהודע. לא) ויהודע מאלישע. לב) ואלישע מאליהו. לג) ואליהו מאחיה. לד) ואחיה מדוד. לה) ודוד משמואל. לו) ושמואל מעלי. לז) ועלי מפנחס. לח) ופנחס מיהושע. לט) ויהושע ממשה רבינו. מ) ומשה רבינו מפי הגבורה. נמצא שכולם מה' אלהי ישראל:

בל אלו החכמים הנזכרים הם גדולי הדורות. מהם ראשי ישיבות ומהם ראשי גלויות ומהם סנהדרי גדולה. ועמהם בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם ועמהם. רבינא ורב אשי הם סוף חכמי הגמרא. ורב אשי הוא שחיבר הגמרא הבבליית בארץ שנער אחר שחיבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית בכמו מאה שנה. וענין שני הגמרות הוא פירוש דברי המשניות וביאור עמקותיה ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבינו הקדוש ועד חיבור הגמרא. ומשני הגמרות ומן התוספות ומספרא וספרי (ומן התוספות) מכולם יתבאר האסור והמותר הטמא והטהור החיוב והפטור הפסול והכשר כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי משה רבינו מסיני: **ג**ם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור לעשות סייג לתורה כמו ששמעו ממושה בפירוש. שנאמר ושמרתם את משמרתו עשו משמרת למשמרתו. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור כמו שראו בית דין של אותו הדור. לפי שאסור לסור מהם שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמואל. וכן משפטים ודינים מופלאים שלא קיבלום ממושה ודנו בהם בית דין של אותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן. ופסקו אותם הוקנים וגמרו שהדין כך הוא. הכל חיבר רב אשי בגמרא מימות משה ועד ימיו. וחברו חכמי המשנה חיבורים אחרים לפרש דברי התורה. רבי הושעיא תלמידו של רבינו הקדוש חיבר ביאור ספר בראשית. ורבי ישמעאל פירש מאלה שמות עד סוף התורה והוא הנקרא מכילתא. וכן ר' עקיבא חיבר מכילתא. וחכמים אחרים אחריהם חיברו מדרשות. והכל חובר קודם הגמרא הבבליית:

נמצא

נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבותיו והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע. ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדברים שלא למדום מפי השמועה אלא במורה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממושה רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהלל ספר המשנה. ושננו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם. ורבצו בכל מקום. כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל. ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה. לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח. וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולמדו המשנה ברבים. ואלו הם גדולי החכמים שהיו בבית דינו של רבינו הקדוש וקיבלו ממנו. שמעון וגמליאל בניו. ורבי אפס. ור' חנינא בן חמא. ור' חייא רב ורבי ינאי ובר קפרא *ושמואל ור' יוחנן ור' הושעיא. ואלו הם גדולי החכמים שקיבלו ממנו ועמהם אלפים ורבבות משאר החכמים. אע"פ שאלו ה'יא קיבלו מרבינו הקדוש ועמדו במדרשו. ר' יוחנן קמן היה ואחר כן היה תלמיד לר' ינאי וקיבל ממנו תורה. *וכן רב קיבל מר' ינאי. *ושמואל קיבל מרבי חנינא בר חמא. רב חיבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עיקרי המשנה. ור' חייא חיבר התוספתא לבאר עניני המשנה. וכן ר' הושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות לבאר דברי המשנה. ור' יוחנן חיבר הגמרא הירושלמית בארץ ישראל אחר חרבן הבית בקרוב שלש מאות שנה. ומגדולי החכמים שקיבלו מרב ושמואל רב הונא ורב יהודה ורב נחמן ורב כהנא. ומגדולי החכמים שקיבלו מר' יוחנן *רבה בר בר חנה ור' אמי ור' אסי ורב דימי ור' אבין. ומכלל החכמים שקיבלו מרב הונא ומרב יהודה. *רבה ורב יוסף. ומכלל החכמים שקיבלו מרבה ורב יוסף אביו ורבה. ושניהם קיבלו גם מרב נחמן. ומכלל החכמים שקיבלו מרבה רב אשי ורבינא. ומר בר רב אשי קיבל מאביו רב אשי ומרבינא:

השגת הראב"ד

*ושמואל ורבי יוחנן וכו'. ה"ח לא היה שמואל ור' יוחנן ור' הושעיא ור' ינאי ובר קפרא מניתי דינו של רבי. אבל לוי ור' ניסא ור' חמא בני ור' ישמעאל ב"ר יוסי ור' יוסי בר לקויא הם היו מניתי דינו. וזה המאסף אסף מדעתו ולא ידע על מה:

*וכן רב כו'. זה לא היה ולא נצטל:

*ושמואל קיבל וכו'. ה"ח וגם זה לא היה אלא מלוי:

השגת הראב"ד

*רבה בר בר חנה וכו'. ה"ח ור' חייא בר אבא: בר אבא:

*רבה וכו'. ה"ח רב מסדלא ורבה בר רב הונא:

נמצא מרב אשי עד משה רבינו עליו השלום ארבעים דורות ואלו הן: א) רב אשי מרבה. ב) ורבא מרבה. ג) ורבה

לוצר התפחה

בסוף משנה

וכן רב קבל מר' ינאי. כתב הרב ר' אברהם בן דוד זה לא היה ולא נצטל עכ"ל. ואני אומר שדברי רבינו היו ונצטלו מדאמתין פ' האשה רבה (דף ל"ג) רב הונא כרב ורב כר' ינאי ופירש ר' שלמה יצ"ו רב הונא כרב כלומר מרב שהוא רביה קיבלה ורב מרבי ינאי וכן כולם זה למעלה מדורו של זה היה עכ"ל. ומי"ש ים לתמוה למה לא כתב רבינו שרב למד מר' חייא וגם הרב רבי אברהם בן דוד למה לא כתב כן ובענין מה שכתב גבי שמואל:

ושמואל קבל מרבי חנינא בר חמא: כתב הרב ר"א בן דוד וגם זה לא היה אלא מלוי. ואני אומר שאיני יודע מנין לנו שלל למד מר' חנינא שנשאר ראש ישיבה במקום רבי (כמוצות ק"ו). ומ"ש אלא מלוי. איני יודע מנין לו: ומגדולי החכמים שקיבלו מר' יוחנן וכו': כתב הראב"ד ור' חייא בר אבא עכ"ל. ואני אומר שאין זו השנה שרבינו לא בא למנות כל הגדולים שקבלו מר' יוחנן אלא קתום וקדמוכח לשון ומגדולי החכמים: ומכלל החכמים שקיבלו מרב הונא ומרב יהודה רבה ורב יוסף: כתב הרב רבי אברהם בן דוד רב מסדלא ורבה בר רב הונא עכ"ל. וגם זו אינה השנה מהטעם שכתבתי בסמוך: ויודע

ואלו הם גדולי החכמים שהיו בבית דינו של רבינו הקדוש וכו': כתב הרב ר' אברהם בן דוד. ה"ח לא היה שמואל ור' יוחנן כו' וזה המאסף אסף מדעתו ולא ידע על מה עכ"ל. יש לומר שטעם רבינו דשמואל גדול היה צימרי רבי דלמרינן (בפ"ק דב"מ פ"ה): דהוה צמי רבי למסמיה אלא דלא אסמיעה מילתא. וכיון דהוה חזי למסמיה למה לא יהיה נמשח מניתי דינו של רבי. ור' יוחנן אמת הוא שהיה קטן כדלמיתא בפי רשעים הגו (דף קל"ז): דלמתי ר' יוחנן דהוה זקוקין דגורא נפקין מפומיה דרבי לפומיה דרבי ולא הוה ידע מתי קאמרי. וא"כ לא היה מניתי דינו של רבי מכל מקום למד מורה ממנו. וכבר כתב רבינו שאע"פ שאלו קבלו מרבינו הקדוש ועמדו במדרשו, ר' יוחנן קמן היה. ורב הושעיא למה לא היה מניתי דינו של רבי והרי הוא חיברו של רבי חייא וכלהו מניתי עגלמח (מולין קמ"א). כל כדלמיתא דלא מתניתי צי ר' חייא וצי רבי הושעיא לא מותבון מינה צי מדרשא ורבי ינאי ובר קפרא גדולים היו צימרי רבי ולמה לא יהיו מניתי דינו. ומה שכתב אבל לוי ורבי ניסא וכו'. יש לומר שלל בא רבינו למנות כל החכמים שהיו בבית דינו של רבי עד שיקשה עליו למה לא מנה אלו:

ועד זמן זה שהיא שנה שמינית אחר מאה ואלף לחרבן הבית, והיא שנת ארבעת אלפים ותשע מאות ושלושים ושבע לבריאת עולם:

ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינה נבוינו נסתרה. לפיכך אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשו בימינו ואין מביין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבבלית והירושלמית וספרא וספרי והתוספתא שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים ושאר דיני התורה היאך הוא. ומפני זה *נערת חצני אני משה בן מיימון הספרדי ונשענתי על הצור ברוך הוא ובינותי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה. כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק. לא זה אומר בכה וזה בכה. אלא דברים ברורים קרובים נכונים על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורים והפירושים הנמצאים מימות רבינו הקדוש ועד עכשיו. עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה ומצוה וברין כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה עם התקנות והמנהגות והגזירות שנעשו מימות משה רבינו ועד חבר הגמרא וכמו שפירשו לנו הגאונים בכל חיבוריהם שחיברו אחר הגמרא. לפיכך קראתי שם חיבור זה **משנה תורה**. לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך קורא בזה *ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין. ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין. וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות כדי שיהיו סדורים על פה. אלו ההלכות שבכל ענין וענין יש מהם הלכות שהם משפטי מצוה אחת בלבד. והיא המצוה שיש בה דברי קבלה הרבה והוא ענין בפני עצמו. ויש מהם הלכות שהם כוללים משפטי מצות הרבה אם יהיו אותן המצות כולם בענין אחד. מפני שחילוק חיבור זה לפי הענינים

לא לפי מנין המצות כמו שיתבאר לקורא בו. ומנין מצות התורה הנהוגות לדורות שש מאות ושלוש עשרה מצות. מהם מצות עשה מאתים וארבעים ושמונה סימן להם מנין אבריו של אדם. ומהם מצות לא תעשה שלש מאות וששים וחמש סימן להם מנין ימי שנת החמה:

*בנוסף מדייקת שנמתי בתני:

נמצא רבינו אורי ורב אשי וחבריהם. סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה. ושגורו גזירות והתקינו התקנות והנהיגו מנהגות ופשטה גזירתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל בכל מקומות מושבותם. ואחר בית דין של רב אשי שחבר הגמרא וגמרו בימי בנו נתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור יתר והגיעו לקצוות ואיים הרחוקים ורבתה קטטה בעולם ונשתבשו הדרכים בגייסות ונתמעט תלמוד תורה ולא נכנסו ישראל לתלמוד בישיבותיהם אלפים ורבות כמו שהיו מקודם אלא מתקבצים יחידים השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה ועוסקין בתורה ומבינים בחיבורי החכמים כולם ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא. וכל בית דין שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות לא פשטו מעשיו בכל ישראל מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים. והיות בית דין של אותה המדינה יחידים ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא. לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת. ואין אומרים לבית דין זה לגזור גזירה שגורה בית דין אחר במדינתו. וכן אם למד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחריו שאין זה דרך המשפט הכתוב בגמרא, אין שומעין לראשון אלא למו שהדעת נוטה לדבריו בין ראשון בין אחרון:

ודברים הללו בדינים גזירות ותקנות ומנהגות שנתחדשו אחר חיבור הגמרא. אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעקרי התורה כולה דור אחר דור עד משה רבינו עליו השלום. וכל החכמים שעמדו אחר חיבור הגמרא ובנו בו ויצא להם שם בחכמתם הם הנקראים גאונים. וכל אלו הגאונים שעמדו בארץ ישראל ובארץ שנער ובספרד ובצרפת למדו דרך הגמרא והוציאו לאור תעלומותיו וביארו עניניו, לפי שדרך עמוקה דרכו עד למאוד. ועוד שהוא בלשון ארמי מעורב עם לשונות אחרות לפי שאותה הלשון היתה ברורה לכל אנשי שנער בעת שחברה הגמרא. אבל בשאר מקומות וכן בשנער בימי הגאונים אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדים אותו. ושאלות רבות שואלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון אשר היה בימיהם לפרש להם דברים קשים שבגמרא. והם משיבים להם כפי חכמתם. ואותם השואלים מקבצים התשובות ועושין מהם ספרים להבין מהם. גם חיברו הגאונים שבכל דור ודור חיבורים לבאר הגמרא. מהם מי שפירש הלכות יחידות. ומהם שפירש פרקים יחידים שנתקשו בימיו. ומהם מי שפירש מסכתות וסדרים. ועוד חיברו הלכות פסוקות בענין איסור והיתר וחייב ופטור בדברים שהשעה צריכה להם כדי שיהיו קרובים למדע מי שאינו יכול לירד לעומקה של גמרא. וזו היא מלאכת ה' שעשו בה כל גאוני ישראל מיום שחברה הגמרא

השגת הראב"ד
*ויודע ממנו וכו'. ל"א סבר לתקן ולא תיקן כי הוא עזב דרך כל המסגרים אשר היו לפניו כי הם הביאו ראייה לדבריהם וכפלו הדברים צטט אומנם והיה לו זה תועלת גדולה כי עממים רבות יעלה על לב הדיין לאסור או להאיר ולהאירו ממקום אחד ואילו ידע כי יש גדול ממנו הפליג שמועטו לדעת אמת היה מחר בו. ועמה לא אדע למה אחר מקבלתי ומראיתי כשילי פסוקי של זה המחבר. אם החולק עלי גדול ממני הכי טוב ואם אני גדול ממנו למה אבטל דעמי מפני דעתו. ועוד כי יש דברים שהגאונים חולקים זה על זה וזה המחבר צירף דברי האחד וכתבם בחיבורו ולמה אסתוך אני על צרימתי והיא לא נראית בעיני ולא אדע החולק עמו אם הוא ראוי לתקן אם לא. אין זה אלא כל קבל די רוח ימירא ציה:

בסוף משנה

ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה וכו'. כתב הרב רבי אברהם בן דוד סגן לתקן ולא תיקן כו' אין זה אלא כל קבל די רוח ימירא ציה עכ"ל: ואני אימר שטעם רבינו שאלו היה רואה ללכת בדרך המסגרים שקדמוהו מה יתרון היה לו להוסיף על דברי הרב רבי יצחק אלפס שנינו המקומות פוסק כמותו ולכן בא לחדש פסק הלכה בלשון לא וקלר כמו המשנה ויכול כל חכם לל מהנאים אחריו לקטוף על

ח כל איש מישראל חייב בת"ת וכו'. מנינו בגמרא כמה חכמים שהיו מולידים ועניים כמו ר' אלעזר כ"ש בהפועלים [פ"ד:] שהיה מוליד ור' מנינא בן דוקא בהפועלים [כ"ד:] כ"ה. והלל פסק אמר להם הממונה (יומא ל"ה): שהיו עניים וכולם עוסקים בתורה: **י** גדולי ישראל היו מובים חושבי עצים. כגון הלל: ומשה שאבני מים. כגון רב הונא פסק שני דיני גזירות (ספונות ק"ה): ומהם סומנין. כגון רב יוסף: **י** יא עד אימתי חייב לתלמוד תורה וכו' וחייב לשלש זמן למידתו. מומנא דרב ספרא פ"ק דקדושין (דף ל:): **יב** בד"א בתחלת תלמודו וכו'. זה דבר שפוט לגמרא דריק זמן רב מה שאין לריק להמקרא ולמשנה ולהאסא סומנין העולם שאין משלשין:

יג האשה שלמדה תורה וכו'. כן משמע בפ' היה נוטל (סוטה כ"ח). דלמא דתמן אסא יש זכות מולה לה וזמרינן בגמרא זכות דמאי אלימא זכות מורה הא אינה מלווה כלומר וכיון שכן אין שכרה גדול כמלווה ועושה דלמא רבי מנינא ברבי ע"ז (דף ג.) ופ"ק דקדושין (דף ל"ח.). וכמו המוספות דהיינו טעמא דמלווה דולג תמיד לנצל לרו ולקיים מלות בוראיו: **יאע"פ** שיש לה שכר צדו חכמים וכו'. סוטה פסק היה נוטל פלוגמא דבן עזאי ורבי אליעזר ופסק כ"ה: ומ"ש בד"ה במורה שצ"פ וכו'. העור כחז בשם רבינו בהפך ונראה שנוסחה משושמה נזדמנה לו בדברי רבינו ונוסחה דידן עיקר: מושיבין

לו ללמד בשכר אע"פ שלמדו רבו בשכר: **ח** כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזור על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום [ו]ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה: **ט** גדולי חכמי ישראל היו מהן חושבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומים ואף על פי כן היו עוסקין בתלמוד תורה ביום ובלילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו: **י** עד אימתי חייב לתלמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך. וכל זמן שלא יעסקו בלימוד הוא שוכח: **יא** וחייב לשלש את זמן למידתו. שליש בתורה שבכתב. ושליש בתורה שבעל פה. ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה. וענין זה הוא הנקרא גמרא: **יב** כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע. אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה [ו]ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר. ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושו בכלל תורה שבעל פה. והענינים הנקראים פירוש בכלל הגמרא הן. במה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא לתלמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד [ו]ובתורה שבעל פה יקרא בעתים מוזמנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו: **יג** אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש. מפני שלא נצטווה. וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו לעשותו אין שכרו כשכר המצווה שעשה אלא פחות ממנו. ואע"פ שיש לה שכר צדו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה. מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות. במה דברים אמורים בתורה שבעל פה אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה ואם למדה אינו כמלמדה תפלות: **א** ב"מ דף ל"ג. סמ"ג עשין י"ב. טור י"ד סי' רמ"ז: מושיבין

לחם משנה

הא קמ"ל דאי צבי פטר נפשיה בק"ש שחריה וערכיה נראה כר' יוחנן מ"מ משמע ליה קולא גדולה והלך להחמיר דהא ר' יוחנן צעלמו אמר ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ: **יא** וחייב לשלש את זמן למידתו וכו'. בפ"ק דקדושין (דף ל.) אמרו שם לעולם ישלש אדם שומיו והקשו מי ידע כמה חיי ומילוי לא לריכא לוימי. ופירש רבינו בדברי רבינו ע"ז דכלל יום יום ישלש זהו שכתב כ"ל היה בעל אומנות וכו': **יב** בד"א בתחלת תלמודו של אדם וכו'. זה כחז רבינו לתם סמך שאין אנו נהגים אלא בתלמוד ליה אמר מסבא דנפשיה בד"א בתחלת למודו וכו'. ורבינו הם מירין בענין אחר דאין סמכינן האם דלמרינן דהלמוד צלל צלול במקרא וצמשה וצמשה וצמשה וכו': **יג** אשה שלמדה תורה וכו'. סוטה פסק היה נוטל (דף כ:.) אמרו שם צמשה אסא יש לה זכות מולה לה וכו' ואמרו שם בגמרא אלימא זכות מורה הא אינה מלווה ועושה ואין לה שכר כשכר האיש. עוד אמרו שם כל המלמד את בתו תורה מלמדה תפלות (*ורש"י ז"ל פירש כאילו למדה זנות) והקשו בגמרא תפלות ס"ד אלא אימא כאלו למדה וכו' אמר רבי אבהו מאי טעמא דרבי אליעזר דכתיב אני חכמה שכנתי ערמה כיון שנקנסה חכמה באלה נקנסה עמו ערמומית. ופי' רש"י שהאשה מתוכה היא מצויה ערמומית ועושה דברים (של זנות) בהנע. ורבינו מפרש תפלות דברי הכל ומשלים וכן פירש צפירוש המשנה כמו שכתב כאן מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת כו' ולדידה כשהיא נקנסת באלה נקנסת עמו ערמומית אלא כשהיא נקנסת באשה היא מוציאה לדברי הכל ונקנסה עמה שטות. וז"ל אני חכמה שכנתי ערמה דאני שאני איש אסא יש לי חכמה אז שכנתי ערמה אלא באשה לא. ויש לפרש בדוקא בענין אחר זה ג"ל נכון: וכל

ח כל איש מישראל וכו'. יומא פסק אמר להם הממונה (דף ל"ה): מ"ר עני ועשיר ורשע צדק לדין לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה וכו': חייב לקבוע לו זמן וכו'. במנחות פסק שמי הלחם (דף ז"ט): על היהא ממתינת דלמרינן החם גבי לחם הפנים אלו מושיבין ואלו מתיקין וכו' אמרו בגמרא ר' יוסי אמר אפילו סילק את הישנה שחריה וסידר את החדשה וכו' אמר ר' אחי מדבריו של ר' יוסי נלמד כלומר דמטוס דעמד שחריה מעט וישרת מעט קרי ליה למד א"כ אפילו לא שנה אדם אלא פסקו אדם שחריה ופסקו אחד ערביים קיים מלות לא ימוש וכו' ע"כ. והשתא קשה לדברי רבינו דמשמע לכאורה דהא דלמרינן קרא פסקו אחד שחריה ואחד ערביה קיים לא ימוש היינו דוקא לר' יוסי דלא דייק לפני תמיד אלא לרבנן דייקי תמיד משמע דלדידהו נמי לא ימוש כו' הכי מדוייק ורביך וישרתו מעט קרי היום וכל הלילה כדי לקיים לא ימוש וא"כ רבינו שפסקו כרבנן בפסק חמשי' מהלכות תמידין ומוספין איך כחז כחן שבקובע שמי שעות קיים מלות והגית צו יומם ולילה. וי"ל דמשמע ליה לרבנן דלשון תמיד מורה יותר על התמידות מלשון לא ימוש ורבנן דלמרי' דמדמי מדוייק דלא דכברי דלא ימוש אינו מדוייק לחם לא כן מלאכמו אימתי נעשים אותן קי"ל דיפה מ"ח עם דרך ארץ וכן אמרו שם תנא דבי ר' ישמעאל דברי תורה אינם חובה וכו' ואינם רשות וכו' שר"ל כמו שפירשו הסו"ס שיפה ה"ח עם ד"א. ומה שאמר בגמרא מדבריו של ר' יוסי נלמד הכי פירשו דלמרינן כן אפילו לרבנן מכיון דלר' יוסי אפילו בתמיד לא דייק ודאי דלכולי עלמא לא דייקין לא ימוש דעד כחן לא פליגי רבנן עליה דר' יוסי אלא בתמיד אכל צלל צלל ימוש מודו והשתא אחי שפיר דהך דינא דמדבריו נלמדו היו אליבא דרבנן דאל"כ היה קשה איך אמר ר' אחי מדבריו נלמדו כיון דלית הלכתא כותמיה דר' יוסי מה לנו ללמוד דין מדבריו ולא רעה רבינו לפסקו כר' יוחנן דאמר שם אפי' לא קרא אלא קריאת שמע שחריה וערביה קיים מלות לא ימוש אע"פ דבפ"ק דגדרים (דף מ') משמע לכאורה דהלכתא כותמיה דר' יוחנן שהרי אמרו שם גבי מימרא דרב גידל

הנהגות מיימוניות

ח [ו] ובשעות הדקות סומך על הא דאמר רבי יוחנן בפ' שתי הלחם אפילו לא קרא אלא ק"ש שחריה וערביה קיים לא ימוש ודבר זה אסור לומר בפני עם הארץ. ספר המצוות ע"כ: **י** (סמ"ג לאוין י"ג בכלל הלאוין וכו' מדברי תורה דאמר קרא ופן יסורו ע"ש): **יב** [ט] כי קאמינא לוימי אבא רש"י פירש שיעסקו שני ימים במקרא ושני ימים במשנה ושנים בתלמוד וכן כל שבוע ופירש רבינו חם התלמוד בבלי נקרא מקרא משנה ותלמוד דבארבינן במתורגמין בעל בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד ואין אדם צריך להשליש יותר אלא יעסק בתלמוד בבלי ובתנא בא"א דהלכך נותנים לקרות פ' קרבנות לקרות פ' קרבנות וברייחא ד"ג מרות. ע"כ: [ט] בס"פ אלו מציאות ת"ר העוסקין במקרא מדה ואינה מדה כו' ע"ש. ובנסכת סופרים פ' **י** דר' גרסין בשם שאי אפשר לעולם בלא מלה בלא פלפלין בלא בשמים כך אי אפשר לעולם בלא מקרא ומשנה ותלמוד אבל אשרי אדם שעמלו בתלמוד ולא שיהא דולג במקרא ומשנה ויבא לתלמוד ועל זה נאמר הון עשיר קרית עונו וכחוכמה נשגבה במשכרתו וע"ש ובפ' היה נוטל אמר שנה וקרא ולא שמש תלמודי הכמים הרי זה בור וע"ש: **יג** (בד"א, הבור כתב אבאפא י"ד סי' רמ"ו אבל הסמ"ג כתב כן):

בענין ברית מילה
HaRav Yissocher Frand

מראה מקומות :

14 -- קידושין כ"ט. – האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה...כאילו
מלמדו ליסטות

15 -- שולחן ערוך יו"ד – סימן רס"א סעיף א'

ש
שפת

שפת

יורה דעה רסא מילא

כהן

רס א. משנה וברייתא קידושין דף כ"ט ע"א, ומימי לה נזמרה שם מדכמיז [נבלשית ח, ט] וימל אברהם וגו' כאשר זאה ארסה, ולא ארסה: פ. טור עמוד פג:

רס א משאר מצות עשה. לפי שיש זה צד כרת כשיגדיל ולא ימול, כדכתיבן שאתר זה: רסא א ואין מליץ בו. ואם עבר

א [א] * א מצות עשה לאב [ב] למול את בנו [א] * וגדולה מצוה זו א משאר מצות עשה:

סימן רסא

ובו סעיף אחד:

ומלו שלא מדעמו, היכא שהאב הוא מוהל חייב [לימן] לו עשרה זהוים, כמו שנתמאר צח"מ סוף סימן שפ"ג:

א * אם לא מל האב את בנו חייבים בית דין למולו * ואם לא מלוהו בית דין חייב הוא (א) כשיגדיל למול את עצמו [א] ואם לא מל חייב ברת: הגה [ב] וכל יום עזרים עונשים אלו [א] * ואין מליץ בנו של אדם שלא (א) מדעמו אלא אם כן * עבר האב ולא מלו בית דין מליץ אותו בעל כרחו [א] * ואין האב חייב למול את בנו. [א] * האב שאינו יודע למול ויש כאן מוהל שאינו רוצה למול בנזנס רק בשכר יש לציט דין לגעור צמוזה זה [א] כי אין זה דרכן של זרע אברהם ואדרבה מוהלים מהדרין שימנו להם

ערך פהם למרהיק"ש

רס [א] מצות עשה אב אמו"א את בנו. אין מליץ בנו של אדם שלא מדעמו: האשה אינה חייבת למול את בנה [קידושין פג, ב]: רסא פניה א חייבים בית דין למולו. אפילו בעל כרחו של אב: בפה מוה"א שאינו רוצה למול כי אם בשכר יש לציט דין לגעור בו, ואם אין יד האב משגת למת כופין אותו למול בנזנס, [צ"ח] מליץן רס"ד [נמדר זא ד"ה כחב צמזומ, צנס שרי"ה הכש"א ח"א סימן טענ]:

ביאור הגר"א

רס [א] נפיה א וגדולה בו. מתניתין נדרים ל"א בו, וגמרא שם ל"ב א תניא רבי אומר כו', דבר אחר גדולה כו': רסא [א] נפיה אן ואם לא בו. דוקא בדידיה, וכמו שכתוב בשבת קל"ג ב': [ב] [וגה] ובכל יום בו. כמו שכתוב בפרק קמא דראש השנה (ו' ג') לענין בל תאחר, ולאפוקי מדעת הרמב"ם [מלה א, ב]: [ג] ואין מליץ בו. כיון שמוטלת עליו, וכמו שכתוב בכסוי הדם בחולין

באר היטב

רס (א) וגדולה. לפי שיש זה צד כרת כשיגדיל ולא ימול, כמו שכתוב בסימן

רסא (א) מדעתו. כחב ש"ך, ואם עבר ומלו שלא מדעמו, היכא שהאב הוא מוהל חייב לימן לו עשרה זהוים, כמו שכתוב צח"מ סוף סימן שפ"ג:

פתחי תשובה

החשבון, כן כתב בתשובת שבות יעקב חלק א' סימן (ע"ה) [עח], ע"ש. ועיין בתשובת נודע ביהודה תנייגא חלק יו"ד סימן קנ"ה שנשאל גבאי צדקה שלא שלח ליקח מעות ממחן בסתר, והשליח הביא המעות ועיריבם בכיס מעות חולין של הגבאי בלי מנין ומספר, והגבאי אינו יכול לברר שחשבונו כמה היה מעות חולין שלו, מה דינו. והשיב כיון שהשליח רואי לא עשה כהוגן ואדם מרעז לעולם, ואם כן הגבאי ששלח שליח זה מיהשב שומר שמסר לשומר ומתחייב

השומר הראשון בפשיעת השני, ולכן חייב הגבאי כדי לצאת ידי שמים שיעיין בנזנס הצדקה כמה רגיל בחורש להיות הכנסת המתן בסתר, ויראה כמה שנים זה אחר זה ויתפוס ערך היתור גבוה, ובוה יוצא גם ידי שמים דלמיחש למדי דלא שכיח כלל רואי אינו צריך. וכתב עוד, דאם איזע דבר זה בין איש ובין רעהו במעות שלהם שאינו של צדקה, כיון שהוא לא פשע כלום, אין צריך זה שתיביו עיריב מעותיו עם מתותיו להחזיר לחבירו רק מה שביי לו שיש בכיס עורף על מעותיו, אבל כל כמה שהוא מסופק אולי זהו שלו אין צריך להחזיר אפילו לצאת ידי שמים, ע"ש:

רסא (א) כשיגדיל. עיין מה שכתבתי לקמן סימן ש"ה ס"ק (כ"ד) [כח] בשם תשובת זכרון יוסף [נו"ד, סוף] סימן כ"י: (ב) מדעתו. עיין באר היטב בשם ש"ך. ובספר לברשי שרד [בילקוט מפרשים] כתב בשם מהר"י עמדין [סידור שערי שמים, מגדל עז, נחל שלישית אות יז] דהיינו כשהאב עצמו רוצה למול, אבל אם נתן האב המצוה לאחר וקדם אחר ועשאה לא מפיקין מינה. ואין צורך בזה להביא בשם מהר"י עמדין, דכן כתב הרמ"א בחו"מ סוף סימן שפ"ב, ע"ש בסמ"ע [סי' ז] ובש"ך [סי' ד]. ועיין בתשובת זכרון יצחק סימן כ"ח שכתב דמי שהיה רוצה למול את בנו בשבת, ובא אחר ומלו פטור מליץן עשה זהוים, דהוא דעת ה"ר אליעזר הלוי הביאו הטור לקמן סימן רס"ו [נמדר קבנ] דאין לו לאב למול את בנו בשבת אם שר אחר, דמילה הוא רישא רישא לגבי ידיה, הדוא מכיין לחקן את בנו, אבל לגבי אחר לא מקרי תיקון ושרי, ונהי דאנן לא קיימא לן הכי כמו שכתוב בשו"ע שם סעיף ז', מכל מקום בודאי דיכול לומר קיים לי כדעת ה"ר אליעזר הלוי, ע"ש. ונראה לי דלדיין אין נפקותא בזה דהוא מבואר בחו"מ סוף סימן שפ"ב בזבזמן הזה אין מגביין אותו, דבמדי דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותיהו, אלא דאם תפס לא מפיקין מינה, ע"ש. אם כן לכתיחלה בלאו הכי אין מגביין אפילו אם היה בחול, ובאם תפס, שפישא דאפילו היה בשבת לא מפיקין מינה: (ג) ואין האשה חייבת. עיין בשער המלך פרק א' מהלכות מילה [הלהב] לענין עבד אי מחייב למול את בנו, ע"ש:

גליין מהרש"א

רס [א] שריע סעיף א מצות עשה אב. ולא לכד לאמר אם יכול למול בעצמו, עיין ש"ך חו"מ סימן שפ"ג ס"ק ד' ד"ה ומדברי, ועיין כדמי ופלוני סימן כ"ח ס"ק א, ובספר קלות הושגן סימן שפ"ג ס"ק צ. [ועבד אם חייב למול את בנו, עיין מוספות פרק החובל נגה קמא דף פ"ח א' ד"ה שכן [אין] [אניה] צמילה, ועיין שער המלך הלכות מילה א, פ] ועיין תשובת ד אליהו שהשיג על הש"ך, ע"ש סימן נ"א. גם צמזומא שור סימן כ"ח ס"ק י"ד השיג וכחב דמלוה בו כי ש"ך

רק דלוי מכבד דין כבוד להאמר: מלות סנדק מלוה גדולה היא, מהר"ל הלכות מילה עמוד טען [דרכי משה [סימן רסא חט א ד"ה ומנ] ונש"ל] [ממח מליץ פקח נז מלוה ענין מילה ד"ה מלות סנדקוא] דגדולה היא ממלות מילה. ועיין לקמן סימן רס"ה סעיף י"א בהגה"ה: [ב] [שם] אמו"א את בנו. אהד למול צומנו ואהד למול לא צומנו, זה צומנו קודם, דהצינא מלוה צעממא. ומיהו אם כבר הביאו זה שמילתו שלא צומנו אין ממתינס עד יצאו השני, משבות ז' גליהו סימן מ"א:

אוצר מפרשים

רס א [שועי סעיף א] מצות עשה אמו"א את בנו. ובדרכי משה [סימן רסד אות א] דמותר להאב ליתנו להמהול אחר, אף שהאב בעצמו הוא מוהל. אמנם בש"ך חו"מ סימן שפ"ב ס"ק ד' פסק דאם האב בעצמו מוהל מחייב בעצמו למול ואינו רשאי לכבד אחר, ושמלה חדשה [מבואות שור סימן כח ס"ק יז] פסק ברמ"א, ודווחה דאית הש"ך: ב] וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה. וכתב בספר בית הלל דנראה דהיינו חוץ מצות ציצית, שהרי כתב הטור באו"ח סימן כ"ד [נמדר קח] ששקולה כנגד כל המצות, דהיינו תרי"ג מצות. ואם כן מה שכתב כאן גבי מילה שהיא גדולה משאר מצות עשה, על כרחק היינו חוץ מציצית שגדולה יותר. ולא סבירא ליה כהאיכא דאמרי דאיתא בנדרים (דף ל"ב ע"א) דמילה שקולה ככל המצות. ואין זה נכון, דאין אפטר דציצית גדולה ממילה שיש בה כרת ודווחה שבת, מה שאין כן ציצית. ועוד, דבספרי פרשת שלח [פיסקא קטן] איתא בזה הלשון, וראיתם אותו וזכרתם [במדבר טו, זט]. מגיד שכל המקיים מצות ציצית מעלים עליו כאלו קיים כל המצות, וסיים דקל וחומר לכל מצות שבתורה, ואם כן אדרבה משמע דציצית קילא משאר מצות עשה. וכן איתא במנחות (דף מ"ד ע"א), וע"ש בצאן קדשים [ד"ה גמרא צא ולמן], אלא דמכל מקום קיימא חשוב כדף מקיים כל המצות. ולאו דגדולה מהן קאמר, ולוה נכתובן הטור באו"ח. ולשון זה מצינו בבבא בתרא [ט, א] גבי צדקה שקולה כו', וגבי שבת בירושלמי [ברכות פ"א ריש הלכה ה; נדרים פ"ג הלכה טז], וכן גבי תלמוד תורה [פאה פ"א

משנה א]: רסא א [שועי סעיף א] אם לא מל האב את בנו כו' חייב הוא כשיגדיל אמו"א את עצמו ואם לא מל חייב ברת. וכתב בספר בית הלל [סי' ב] בשם הר"א מורחי [בראשית נב, א ד"ה שחר איתן] דקודם עשרים אין עונשין בית דין של מצלה ואינו חייב כרת כשנעשה גדול מבן י"ג אלא מלקות בבית דין של מטה, כמו כל חייבי כריתות דקיימא לן [נמזכר גג, א] שלוקין ונפטרו. אך בחשבונות חכם צבי סימן מ"ט לא כתב כן. ויש להביא דאיתא להר"א מורחי מהותוספות דבימות [דף פ' ע"א ד"ה נעשה]. אך קשה, דמילה היא מצות עשה, ובלאו כרת קיימא לן [מנובות פו, א] בכל מצות עשה דמכין אותו כו' על להבא, ואם כן מאי נפקא מינה דניקט חייב כרת מ"ג שנה גבי מילה. וי"ל דנפקא מינה כשמת דאו עונשין אותו אף קודם עשרים, כמו שכתוב בשו"ע נודע ביהודה מהרורא תנייגא [ויד סימן קסח], ומיהו בשאר מצות עשה אינו לוקה על העבר גם בחייבי כריתות, כמו שכתב המשנה למדן [רפ"ח] [סוף פרק יז] מהלכות סנהדרין: ב] (נהג שש) עבר האב ולי"א מ"ו בית דין מליץ בו. אם לא עבר ונמנע אלא שמתעצל בה אין חייבין בית דין לעשותה בזמנה, אבל חייבין לכופו אף על ידי מכות כשלא היה לו אונס לעשות בזמנה, הרשב"ץ [בתשובותיו [נשכ"ח] חלק ג' סימן ח: א] עבר היום ולא קיים מצותו, אין על האב עונש נדוי, אבל אבד שכר מצוה בזמנה כיעול הבא שהוא עונש קשה מנדוי, הרשב"ץ [בתשובה הנזכרת: [ברכי יוסף אות ב] (יד אברהם)

רסב (א) שתנין החמדה. הטעם שאו יאל ודאי מספק לילה. ויטור לא זכר הנן החמה, והוא מטעם שכתב [עור עמוד פו] וציוס ולא צלילה, כלומר צעשה שהוא צצירור יוס ולא לילה:

(ב) צריך לחזור ודחמיה בו. תמוה הג"ה זאת צמרמי, חדה, דמשמע דמיוז הוא, ואס כן אפילו צצנת יחזור ויטיף בו, וזה אינו, ללא מנינו שקוצר שיחזור ויטיף בו אלא הג"ה מיימוניות [מילה א אות ה], ושאר פוסקים לא סנירא לכו הכי, כמו שכתב הב"י [עמוד פו ד"ה והיא], ואס כן פשוט שאין כאן אלא חומר, וצצנת לא יעשה כן. ומו, צמה שכתב כאן צסיפא מל מן שמונה וציוס יאל, משמע שאין לריך לחזור ולהטיף בו, מאי שנה מרשא, [דודאי לא עדיף מן שמונה מצלילה, וכן מוכח צסימן רס"ז [סעיף א בהגה] לתון שמונה לא הוה מילה כלל:

רסב א ואפי"ו מיל"ה ש"א בזמנה. כגון חולה ושאר צצרים שיחזקרו לקמן: **ב** עבר ומה בו' מיל"ה תוך שמונה בו'. היינו על פי מה שכתוב צצרכי משה [אות א] דהגהות מיימוניות [מילה א אות ה] והרא"ש [שנת פי"ט סימן ה] לא פליגי, דאפשר עדיף מן שמונה מאלו נימול צלילה, עכ"ל. אבל לעמי אי אפשר לומר קן, דממוכה להדיא צצנחות סוף פרק רבי ישמעאל (דף ע"ב ע"א) גבי הא דקאמר התם רבי אלעזר צצרי שמעון צצייט רבי עקיבא רבו [של צצין] אמרה בו, עד ואי סלקא דעתך נקצר שלא כמלתו כשר אמאי דמי צצנת בו, ע"ש צצ"ס ורש"י [ד"ה ואי ס"ד]. גס מה שכתבו מהרש"ל [צצאורו לעוין] והב"ם [עמוד פו ד"ה ומ"ס] ומה [אות א] דנמול צלילה צציעד כשר, וגס מה שכתב הרא"ש פרק רבי אלעזר דמילה [שנת שס] צצס רבינו שמשון דנימול מן שמונה כשר

סימן רסב

זמן מיל"ה לבריא ולחולה ולאנדרוגינוס.

ובו ז' סעיפים:

א [א] ב אין מלין [א] [ב] עד [א] שתנין החמה [ב] ביום השמיני ללידתו: [הגה] [א] ומשעלה עמוד השדרה יאל: **ב** וכל היום בשר למילה א אלא [ב] שוריון מקדימים למצות ומלין מיד בבקר א וואפילו מיל"ה [ג] שלא בזמנה אינה אלא ביום: הגה ב [ד] עבר ומל צלילה [ב] לריך לחזור [ה] [ו] ולהטיף ממנו דס צצרי [ז] [ח] מלו מן שמונה וציוס יאל ועיין לקמן סימן רס"ד [ט]:

ואין לריך להטיף דס צצרי, קשיא עלייהו הך ש"ס דהתם דמוכח ללא יאל, ד דאס איחא דכשר אמאי דמי מילה שנת, [א] לימלהיה מערב צצנת, ע"ש [ויש לייצב דמוק]. והראיה שהצ"ח שס ה"ר שמשון מדקאמר פרק רבי אלעזר דמילה דף קל"ז ע"א דהיכא דקדס ומל של צצנת צצרי שנת ללא ניחנה שנת לדמות, אלמא דלין לריך להטיף ממנו דס צצרי כיון ללא ניחנה שנת לדמות, לאו ראייה היא

עדר צ"ח צמדריק"ש

רסב סעיף א אין מלין בו, עבר ומל ציוס מן שמונה אין לריך להטיף ממנו דס צצרי: בוף [ומלין מיד בבקר]. ומשעלה עמוד השדרה של יוס שמיני הוא חמלם זמנה צציעד: עבר ומל צלילה לריך לחזור ולהטיף ממנו דס צצרי ציוס:

ביאור הגר"א

[ז] ולין בית דין בו. כי מוטלת עליו, שמצוים כל ישראל ככוכר לעיל [בשריץ], ואין אחר, ובמצות עשה כופין, כמו שכתוב בפרק הכותב [כחובות פ"ו ע"א] **רסב** [א] ונסיף א אין מלין בו, מתניחין פרק ב' דמגילה (כ' א'): [ב] ביום בו. מפורש בתורה [בראשית י"ב, ויקרא י"ב, ג] [הגה ומשעלה בו].

פתחי תשובה

[ד] כופין אותו. עיין בספר לכושי שרד [בילקוט מפרשים] שכתב בשם מהר"י עמדין [שם אות ט] דרשאים התעוררו להבטיח לו שכר ולא ליתן לו, ע"ש: **רסב** א עדר שתנין. עיין בתשובת בית שמואל אחרון חלק י"ד סימן י"א: **(ב)** שוריון. כמו שכתוב שבות יעקב חלק א' סימן ל' שכתב ד"א למחות כחוננים שמאריכין בשבת ויום טוב כשיש מילה בבית הכנסת עד אחר צצנת, והם מבטלין מצות זריזין, ע"ש עור. ועיין בנחלת צבי [אוצר מפרשים סי"א] לענין אם האב והמהולים מותרים לאכול קודם המילה מה שכתבתי בזה. ועיין בתשובת נודע ביהודה תנינא חלק י"ד סימן קס"ו דער דבר היחוק שלא נימול בזמנו מחמת חולי ושוב חזר לבריאותו, ואביו רוצה לעכב למולו עד שיגיע ערב פסח כדי שיאכלו הככורים על הסעודה, וכתב דזה מעשה מגונה מאד, חדא שעובר מצות זריזין, גם יש לחוש אולי ח"ו ימות הילד ונחיתת המצוה לגמרי, ולכן יש לאסור אף אם כבר לא מולו והגיע ערב פסח שלא למולו, שזה עצת חטאים, ויש לגזור משום פגע אחרת שמא ישהא. ועוד, מהי תיתי להתיר בכתחלה לשהות מילה שלא בזמנה למול בערב שבת, שיש לחוש שיבא לידו חילול שבת, ועוד, מי התיר לברורים לאכול בערב פסח בסעודת מילה שלא בזמנה, ע"ש: **(ג)** ש"א בזמנה. עיין בשאלת יעקב"ח חלק א' סוף סימן ל"ה שכתב דהיכא שנאסור או נתעצלו ביום שמיני עד בין השמשות וילא מלו, עדיף למול בין השמשות שהוה ספק שמיני ספק תשיעי, מלמולו שלא בזמנו בודאי יוס, ע"ש: **(ד)** ודחמיה. עיין באר היטב [סי"א], ועיין בשו"ת שאגת אריה סימן נ"ג ונ"ד שהארין בזה והעלה דהיכא דנימול בתוך זמנו, אי נמי לאחר זמנו ובליילה, לא עשה כלום, ואפילו בדעיבד לא יצא, ומכל מקום אין צריך לחזור ולהטיף דס ברית, ע"ש. ועיין בספר נופת צופים פרשת לך לך [ואת א] ובתשובות יריעות האוהל סימן י"ג [ובתשובת כנסת יחזקאל סימן מ"ב] ובשאלת יעקב"ח חלק א' סימן ל"ד מה שכתבו בענין זה:

גליון מהרש"א

רסב [א] [שוריע סעיף א] עדר שתנין החמה. מילה קודמת למת, סימן ש"ס [תוס' פ"א]. ואס אכז צוקן, עיין ט"ז סוף סימן שמ"א, ומה שכתבנו עליו:

אוצר מפרשים

ג [שם] ואין יד האיש משנת וכו', אבל אם ידו משנת ונדר למוהל חייב לתת, ואין כופין למוהל כדון הרופא כמו שכתב הרמב"ן [בחדושי ליבמות ק, א ד"ה ושענין], והרשב"א גופיה [שם ד"ה בתר] שמתשובתו [היא] סימן תע"ב לקח מור"ם דין זה, הסכים להרמב"ן, כמו שכתב הרב המגיד פרק י"ב מהלכות גיולה [הלכה ז], הרב מהר"ש פרימו ברדשותי פירשת פנחס [אמרי שפר שבטוף שו"ת כהנת עולם], עיין שם באורך: **רסב** א [שוריע סעיף א] אלא שוריון מקדימים. נראה לכאורה דהאב אסור לאכול קודם המילה, כמו בנשילת לולב וכו', וכן לעשות כל המלאכות הנוכחות באו"ח סימן רל"ב נסיף בן, ואפילו אם התחיל מפיסקי כדמסקינן בטובה דף ל"ב [נ"א] דבמילי דאורייתא מפיסקי אבדורבנן אינו מפיסקי, וכן הוא בשבת דף ט"ע ל"ב מפיסקין לקריאת שמע כו'. ולענין טעמה עיין במגן אברהם סימן רל"ה סי"ד ד' וסימן תנינ"ב סי"ד ד', ואפילו אם יעמיד אחר שיוכירו לא מהני, כמו שכתבתי לעיל בפתחי תשובה סימן י"ח סי"ב, כ"ן דרוקא במדי דמצוה מהני. מיהו הא פשיטא דאמו של הילד מותרת לאכול, כ"ן דאינה חייבת למול את בנה, מיהו כל זה כשהאב מוהל

רסב א משנה מגילה דף כ' ע"א ושבת דף קל"ז ע"א וריש לה מקרא: *א. זה פשוט כמנוב צצאשית ז, יב; ויקרא י"ב, ג; צצייחא פסחים דף ד' ע"א: ג. צצייחא יצמות דף ע"ב ע"א וכתנא קמא [מפרא], חוריע ריש פ"א; ה"ר"ף שנת נג, צ; רל"ש שס פי"ט סימן א; רמב"ם מילה א, ח; [ח]: ג. הרא"ש צצרי רבי אליעזר דמילה [שנת פי"ט סימן ה] ושכן נראה מחצות הרשב"א [ש"ח] מכח"י סימן קמא, מהדורת מכון ירושלים:

ציונים לרמ"א

עם ציונים מהש"ך רסב ב' ב"י [עמוד פו ד"ה ומ"ש ומשעלה] מחשנה פרק ב' דמגילה [ב], [ב]: ג' ב"י [שם ד"ה והיא] בשם משנה פרק ב' דמגילה שם. והגהות מיימוניות [מילה א אות ה]: ד' רא"ש פרק רבי אליעזר דמילה [שנת פי"ט סימן ה] ודרכי משה [אות א] שנת הגהות מיימוניות [סס] מודה:

[ט] סעיף א בהגה:

נקודות הכסף

רסב א [פ"י ס"ב] [הודאי צא עדיף מן שמונה מצלילה]. אין דלכויו נכונים, וכמו שכתבתי צצ"ח סי"ק ג:

הגהות והערות

רסב א [נסף ע"פ הגמלא סס]:

בענין זכיה ושליחות במילה ופדיון הבן

HaRav Tzvi Berkowitz

מראה מקומות :

- 18 -- פסחים ז'. - ז' : - הבודק צריך שיברך מאי מברך... והלכתא על ביעור חמץ
- 20 -- רמב"ן שם - ד"ה ואני אומר, ד"ה וזה שהקשו עליה ממילה, ד"ה ויש לפרש בלבער וד"ה ולענין הפרשת תרומה וחלה שכתבתי
- 22 -- ריטב"א שם - ד"ה והלכתא וכו' וכל שאר המצות שמברכין עליהן עובר לעשייתן הם על שלשה דרכים יש מהן וכו' ויש דרך אחר שני בברכותיהן וכו' והמין השלישי וכו' עוד כתב דמברכין על פדיון הבן
- 25 -- נדרים ל"ו : - אביעא התירם וכו' ה"נ באומר וכו'
- 25 -- תוס' שם - ד"ה מי אמרינן
- 26 -- שלחן ערוך יו"ד - סימן ש"ה, ט"ז ס"ק י"א ונקודת הכסף
- 29 -- בכורות י"א. - אמר רב הונא הפודה פטר חמור וכו'
- 29 -- תוס' שם - ד"ה הפודה
- 30 -- רמב"ן קידושין כ"ג : - ד"ה ואלא הא דאמר רב הונא
- 32 -- רי"ט אלגאזי - פרק א' אות ז' [א]
- 36 -- קצות החשן - סימן רמ"ג ס"ק ח'
- 41 -- שו"ת ריב"ש - סימן קל"א עוד שאלת וכו' תשובה וכו' זיל קרי בו רב הוא
- 43 -- שו"ת חמדת שלמה יו"ד - סימן ל"ב תשובה ר' יעקב מליסא
- 45 -- רשב"א נדרים שם - ד"ה הא דאביעא להו
- 46 -- רשב"א בבא מציעה ע"א : - ד"ה רבינא אמר נהי דשליחות לנכרי וכו' עוד הק' הרב ז"ל דקטן אית ליה זכייה אף מדאורייתא וכו' ורש"י ז"ל פ"י שם וכו' לזכות

חרושי הרמבין על סבת פסחים

כוח שלמי מי אשמיטין כמיליה שפיר אלא כשהוא מאי קמיל
במיליה דכיס לא פליגי וכן סברא דחילי איתא :

אלא מיכו כיון דאשכחן במילי ושמיטת וולגז דמזכרין על וכן
במקאי מילי אחרות שלא בחכמו כאלו בנימי ומקלחן שמיטת
בכחיהוין בלמידי ודקדקתי ברייתא דמזכר לישב בצוכה על כרחו
כי לנו יתון טעם אחר בדבר :

תעוד למכ שלא כאלו מאי מזכר בביטור ולא שאלו שאלו או בשאר
כל במיליה ולא נחלקי על טולן סתם דמר לימא על ומר
לימא (לבער) א) מדקא מישלגי בכך ודאי ללמד עליה ועל כיוצא
בה שאלו דכדברים ואינו כלל לכל במיליה כולן :

ורישון אחר כהו כדלמידי דיל בשם כרז רבי משכ ברי יוסף זיל
דמשום הכי לא מזכרין לבער דמשמע מלוא שאין לה גמר
אלא מייד לעשותה תדיר כגון הכנה הפילין וליאיה וכיוצא בכן
אלו מלוא שמיטת בשם אחר גמר מלאכה כגון ביטור ונימיה
ולגז ומילי ושמיטת כן מזכרין בכן על :

וקשיא נ שברי נר חטוב מזכרין עליה לכוליק ואישי שמיטת
גמר מלאכה. אלא שרבינו חס זיל אמר דכחילי ונריכה שכן
כדי שחכא דולקא משמיטת חמס עד שחככ רגל מן השוק כמו
שאין שמיטת גמר מלאכה, ואינו מחזור :

ובחקיעת שיער נמי כורכ רבי כאיי אביבן של ישראל שכלי
רוחי היא לשמיטת. קול שופר ולא על שמיטת ולא על

חקיעת ועוד ולפום גמר אכילה מלך ומרור מזכרין עליהן לאכול
ולא על כדנשיטת למישר קמן ועוד דחיהו בחוספתא בשלמי מלכות
אחי הוא כרבי כפסח ברוך אשר קדשנו במצותיו וטו לאכול כפסח
אחי הוא ברכת הכנה ברוך אשר קדשנו במצותיו וטו לאכול ככנה

וכני טולכו מילי שמיטתו גמר מלאכה בן ואישי בן אח מזכרין
עליהן על ועוד כל שמיטת דלא אחרת בגמרא וליה לי עיקר לא
ליחיהן ליה דכא בגמרא אמרין בלבער לא פליגי. וואי אומר שכל
מלוא שאדם יולא בה כחחלה על ידי אחר כגון ביטור קצתו

בעל וכן שמיטת ומילי שאי אבי בן שמואל למל אח בנו אם
לכ וכני לו שכל שכל אחרו יולא ידי ונכחו אלא בשמיטת
כפסח וקדשים שאין כל אחד שוחט פסחו וקדשו אלא כעושה
לשמו וכיש פלושו של אדם ככולן כמותו וכוא הדיו להפריש תרומה

ומעשרת וחלה ככולן מזכרין על וכן כחז רב אחא משבחא זיל
בשאלתא דספחא וכן במניח עירובין מזכרין על מילי עירוב כדברי
מקלח ראשונים ולא כדברי האומי להניח וכן כל כיוצא בכן אצל
מלוא שאי אפשר לעשות על ידי שליח כגון הפילין וליאיה וישיבה

סוכה וכיוצא בכן מזכרין עליהן בלמידי בכל שברכתו טובה לעשייתו
ואינה כרי כדלקת נר חטוב שאפשר לעשותו על ידי שליח ומזכרין
עליה לכוליק, ית לנו ועוד שאני חסם שכהולק מלוא מלוא היא
שעש מלוא ב) ואחרת בפי כמה מדליקין דלריך לאשחחופי

בפריטי ואינו יולא אלא בשל עמו ועוד כיון שכרואה נמי מזכרין ג)
ומלוא לראות משום פרסומי יוסא קצתו בלמידי וכן תקיטי שופר
בשמיטת היא כמלוא ומזכרין לשמוע שאי אפשר לעשות על ידי שליח
חכ שאנו מזכרין על מקלח מגילי לפי שאינה דומה לשופר שאין
על קריאתה בן מזכרין ללמד שאם לא שמת קריאתה תיבוח לא
יאל וכיון שעל מקלח הוא מזכרין ואפשר ללמא מן כמקלח עיי

שליח לפיכך תקנו בה בעל וספירי העומר שמזכרין על מפני
שכבר נקרב העומר ובה מניח ממנו ולא מונין לו ראוי לחקן על
כפי מה שזכרו, וגם זה מדרך זה שאמרנו :

ופי כסוגיא כך הוא בלבער כי לא פליגי דלכא משמע הילכך
במיליה הקבועות עליו לדברי הכל כך הוא מזכרין ולא דוקא
בלבער אלא כגון לבער כלומי בלמידי כי פליגי בעל מר סבר מטיקרי
משמע הילכך לא מזכרין הכי לעולם ומר סבר לכא נמי משמע
הילכך אין מזכרין אלא בעל שלמדנו מטופס ברכת שני דברים
שזכ שאין קבועות עליו בלבער והוא לכא חבו שלא נחלקו
בשאר כל במיליה אלא בביטור וממנו אנו למדין לכיוצא בו : חכו

שקצו עליה ממילי כימי נימא נימא למו לא סגיח דלאו איכו
מכיל כלומר דכא מלוא דלא רמיא עליה כלל היא ובכתיב מדוינה
לך דבעל מזכרין אישי שלא למדנו מן הלשון שהוא לכא משום
דלא אפשר לן לברך בלמידי אצל ביטור עליה דידיה רמיא אלא
שאם רלע לעשות עיי שליח עושה ושכחא עושה אוחה מזכרין
לבער אצל בשמיטת עיי שליח ודאי מזכרין על ביטור לכיס דומיא

דמילי ושמיטת ואקשי אבי בן מאי איכא למימר דאיכו נמי
עליה רמיא ואפשר לעשותה עיי שליח ופריק אביי אצל למידי
על ביטור אפי ד) אבי בן נמי על המילי הוא מזכרין, זהו עיקר
מתקופתי בלאו ולפי שיטה זו פסקו והלכתי על ביטור, ויש לפרש
בלבער דכיס ליש כר כפסח לומר דמלי לברוכי לבער לדיה אלא

מיכו היינו סברא דמטיקרא אצל בסוף פסקו בגמרא ענ בחר
דאמרתי מילי לומר ששאר חכמים זיל מידוחיכס בנוסח ברכות
השליח כשם שאין במלוא מוטלת עליו מזכרין על כך בעל מלוא נמי
מזכרין על עד שחכא מלוא הקבועה עליו חובה ואי אפשר להפטר

ממנו בשליח שנוסח שלם לעולם בלמידי, והיא דאקשי ממיליה
לגז לאו למימרא דדמי לביטור דכא חיי איפשי לטול לולב עיי
שליח אלא כיו אקשיין בשלמא למידי על להכא נמי משמע ככא
כיון שברכתו ומלואו באין כאחת בשמיטת ללאח בו לא קצתו לטול

שברי כבר נטלו ללאח בו ואישי שהוא עובר לעשיית המלוא
אלא למידי על לבער משמע לולב לאו לבער הוא אמאי קצתו
דיה על ופריק חסם לבער לגמרי הוא דכיון דלגזביה לשם מלוא
תפק זיב ואפי למידי מלוא לריכות כוונת הרי מתכוין הוא ללאח.

והיא שמיטת דכיס. משמע ללאח דכרבו הוא מזכרין ולא קודם לכן
ואלו היה מזכרין קודם שנטלו היה מזכרין לטול אלא שלא רלו לקצו
לי ברכת קודם כגמילה ואם רלע לברך עליו הרשות בידו ומזכרין
לטול וכי כרז רי משכ בספריו זיל אלא שאין לשנות ממשכ

שקצו חכמים בברכות. ומה שקצו בצוכה לישב משני שהוא
עובר לעשייתו שפיקר מלוא סוכה אכילה ושחיה כעין דירה ומשפט
שכנסם שם לא קיים מלוא ותמכני על הרב שאמר לברך ברכת
סוכה עובר לעשייתו מעומד ענ. עמך אלו רלע לאכול מעומד

ולטייל בסוכה ולשן מעומד מי לא יאל ידי חובתו וכיון שכן מה
בין יבז לשלם ישב עדיין אלא כל שלא אכל ונחטב שם עובר
לעשייתו הוא שאין לשון לישב בלאו אלא כעין דורר ולישנא דקרא
נקט חסכו הדורר, ולענין אכילת מלוא ומרור קאמין על טוסחי

דוקאני ועתיקי וכני גרסיין בכו בפי ערבי פסחים דף קי"ד עיי
פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי מזכרין מטיקרא אשאר ירקה
בזרא פרי האדמה ואכיל וכי מטי חזרת מזכרין לאכול מרור ואכיל
היכא דליכא שאר ירקי מלי אמר רב הונא מזכרין מטיקרא אמרור בפי

האדמה ואכיל ולבסוף מזכרין על אכילת מרור כי אלא חזר חסדא
מזכרין עליה מטיקרא פיה ולאכול מרור ואכיל מדאמרתי בכולכו
לאכול ובדרב הונא על שיימ דכל היכא דאכיל ליה בללא טעם מנייה
ללוס מזכרין לאכול כשאר כל המלוא שמזכרין עליהן עובר לעשייתו
בלמידי ככל כיוצא באלו אצל בדרב הונא כיון שמלא כריסו אישי

שלא אכל לשם מרור כמזכרין לאחר המלוא הוא ומזכרין על ומכאן אחר
דן למלך שמזכרין עליה לאכול וכבר כתבתי שכן שנויה בחוספתא
ברכה בפסח ואלו כיוצא בכן, ולענין הפרשת תרומות וחלה שכתבתי
מלאחי אחר כך בחוספתא דקתני היי מהלך להפריש תרומה

ומעשרת אומר אשר קדשנו במצותיו ואינו להפריש תרומה ומעשרת
ובירושלמי הביאו זאת ויש לי לחקן דהחם כיון דאינה נעשית עיי
אחרים אלא מדעתן עיי שליח שטעורו בעלים שחורם אח שאינו
שלו אין תרומתו תרומה ודרשי אחסם גם אחסם לרבות שלוחכס
מה אחסם לדעתכס אף שלוחכס לדעתכס הילכך לא דמיא לביטור
ומילי וכיוצא בכן דמזכרין בכו על ד) וגם זה נכון ובזכרו. ובמס'
דמאי אמר בירושלמי דפודח מעשר שני ודאי שהוא טעון ברכת
ר מנא בעא קמיח רי יודן כילד מזכרין אחר ליה אם היו פירות

על פדיון מעיב אם היו משות על חלול מעיב וזה ודאי כך הוא
לפי

א) בלמידי. ב) בשמן שכוליק משלו. פי ובזכ לא שייך שליחות. ג) תמיכו דכא כרואה אינו מזכרין אלא שעשה נסים ושחיינו.
לא קיים כל במלוא וחזיב כמו איח לקיים עיי שליח. וחק דאפשר
כיון דאיח לקיים כולי עיי שליח, ודחוק, וישי. ד) מי שאינו

מבטלין איסורין לכתחלה כיון דליהיב לאיסורא בעיניה מבטלין דמיא למאי דאמרי במס' זילב היימ דליהיב לאיסוריה בעיניה אבל הכא מיקלף קלי איסורא. ומיבו מסבחי דהיימ בזמן דכי אישתמיש זכו לאו זאיסורא אישתמיש זכו וכיון דמטיקרא היתירא כוכ וצסוף היתירא כוכ לאו מבטל איסור לכתחלה כיוי וכה דכה רחמנא צוחר וכלי חרס אשר תבשל זו יצבר מפני שאסור לשכוחו לא שאסור תבשיל אחר אפילו לכתחלה מדרבנן וכ"ש מדאורייתא. ומיבו אי אישתמיש צקדרה זאיסור איי קדרה של איי איין בדיון כוכ נוהג כן אלל לבשל אסור כן לכתחלה ואם צישל צנותן טעם הדע דהביא פינכא דאימלה בה צשרי צו רצ אמי וצברא ולא שרי ליה לאישתמושי בה לכתחלה וחס לאו משום גזירא דילמא אתי למעבד זכו צמינו עבד דהא רבי אמי תלמידיה דרבי יוחנן הוא דקאמר אפי צמינו צנותן טעם וקיריל נמי כותיה ולא מלינו מתיר לבשל צקדרה של איי לכתחלה. ומפסקי גזירא דילמא אתי למעבד זכו צמינן דהוי צמשכו ואיית נותן טעם לפגם הוא מיימ לכתחלה אסור וגזריין דיעבד משום לכתחלה איי סבר רב נותן טעם לפגם אסור צקדרה דקסבר געולי מדין חדוש הוא ועשב צכן הכחוב גיעוליהן צשעה פליטה כשעת צליטה דכוכ לשבח וככי טעמא דרבנן לקמן צפרק אלו עוברין ועוד אפי עגומים מתחלה מספקא לן צפי השובר אי קסבר רב נותן טעם לפגם אסור. ויב מפסקים וליעבדי זכו שלא צמינן משום דנותן טעם לפגם מותר וצשל ישראל כדיעבד דמי גזירא דילמא אתי למיעבד זכו צמינן דמשכו אפי לפגם אוסר. ודברים צלא טעם משושים כס דלא חמיר משכו צמינו מנותן טעם שלא צמינו ואודרנא זה איסור תורה צמשצחין וזה איסורו מדין ועוד דכוכ לן לפרושי צגמרא להאי טעמי ועוד מניל דקסבר רב נותן טעם לפגם מותר צצשל קדרות ואפי צכל הפגמין מספקא לן צגמי צדרב כדכתיבני ועוד נותן טעם מצבילה שאינה ראויה לאכילה צגמין לכ צמס' צריתות אלמא כיון שהיא עגומה ואינה ראויה לאדם מותר לאכלה מן החורה ואינה מטמאה צבילה וכשכוח משכו האיך חאסור. ועוד איי לדברי האומר נותן טעם לפגם מותר צמינן יאסר צכל האיסורין צצחורה אי קסבר צמינן צמשכו וכן צצשל ואלו האיסורין צמשכו ודבר זה גורם לפרצוב וצצוש צכל צמשעות צמס' מיי: דף ר"א ע"ב ה"ג צעיקר נוסחי חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלי איי נכנסין לשם חמץ צשנאלא שם אחר הפסח מותר צאכילה ואיל לומר צבנאש משום דחלינן ליה צפעולין צחנות של ישראל עשוי לכחבד מחמץ צערב הפסח וצפסח חמץ ציד ישראל מאי צמי ולפיכך חולין צפושעלי איי. חנות של איי ומלאי של איי ופועלי ישראל נכנסין שם חמץ צשנאלא שם אחר הפסח אסור צבנאש. פי לא מפני שאומרינן שמה מיד פועלי ישראל נפל צפסח דהא ליכא למימר שלא נחשדו ישראל על כך אלל שמה מיד פועלי ישראל נפל קודם צפסח ואין צשל חנות זוכה זו וכיון שאין צשל חנות זוכה זו לא זמן שלא זכה זו אדם צצרות צבעלים הראשונים הוא עומד ולא מיצטיל למיד צמס' נדרים הפקר ב' צמהנכ מה צמהנכ עד דליתיא לרשות מקבל דכיל חמץ של ישראל צעבר עליו הפסח צבנאש אלל אפי למאן דליח ליה ככי הכא צורין וצודאי דהא מתניתא ריש היא צדאוקימנא למתני כריש ועיימ דכי קאים ריש צחמץ של ישראל צעבר עליו הפסח לאו דוקא צעבר עליה צכל יראח ובל ימלא אלל צין שוגג צין מיד צין צאונם צין צרלן קאסינן דהא חמץ זה צשנאלא צחנות שאסור צבנאש קודם צפסח אבד כימע וכרי הוא של ומלאו ולא עבר פלח כלל צכל יראח וצכל ימלא ואעפי אסור לאחר הפסח ועעמי משום קאסא דהא מי ריש היא כדערישיה ומסחייעה נמי כך סברא מהכיה דגריס' צציק נא חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו כרי שלך לפיך כרי אלמא אסור

לפי שאין פדיון זה חובה לפיכך שנו צינו וצין הכפרת צעל. והא דאמר שמואל כל המצות כן מצד עליהן עובר לעשייתן כלל גדול הוא ולא אמר צו חוץ וצירתי צמס' צצרות אמרו חן מקדושין צביל ומלוא אמרו צגמי דילן אלל חן מן הצבילה לא סמכין אגמרא דמעברא צבה וכיי דלכולו שיימ (אלל) צצקדושי כסף וטטר עובר לעשייתן כס מצדן צצרות אירוסין וכדכתיב רבינו הגדול צצשוכה ותלמידו כרצ ר משכ זיל: ודדוי יודע שלא כלל שמואל כאן אלל כל המצות כן אצל שאר צצרות צצרות הכניין ודאי קודם שיכנה מכן שאסור ליכנות מן העכו"ם צלא צצרה כדליחא צצצרות ואם צצרות כס כנון ארום צצפרק הרואה ודאי לאו עובר לעשייתא מצדן ארוח אלל לאחר מכן שאין רלוי לומר שיתקרב לראות כיס הגדול יכה עולם עיניו ומצדן ורואה אלל רואה ומצדן וכן צכולן ולפיכך נהגו לסדר סדר צצרות של שחרית צצבי"ש שאעפי שימע הצרנוטל צחתי כלילה מצדן עליו צצשר דכיון דלאחר כן מצדן לא נחמו צצס חכמים שיעור חגיפה. ומיבו צירושלמי אמרו צמס' צצרות גבי צצקים היה יושב צצית הכסא או צצית ספקירא אם יבול הוא לללח ולצרך צצחך כדי דבור ילא ואם לאו לא ילא נראה מה שאין צצרות השנה אלל צצחך כדי דבור על ראייה ושמיעה. ועוד גיל שסדר צצרות הללו של שחרית צצרות צצח הן על נוהג העולם ואפי לא שעת שכו מצדן עליו וכן צכולן וכן נהגו ומנהג ישראל חורה היא וכן המנהג צצצרות נשואין שאין אלו אלל צצרה תפלי וצצח חדש שחרי כל צצצות מצדן ארוח וכיי מה"ג גדולות ורבי רי משה זיל שאמר קודם הגשואין וכן דעתי טוטם שכרי חופה יימוד הוא וצעי ראויה לצביא וכיי כלה צלא צצרה אסורה היא לצעלה כנדה ולא מפני שהיא צכלל כל המצות כן מצדן עליהן עובר לעשייה וכן צצטילת ידים מפני שפעמים שפסולות לצצרה קצעות צעל וקצעות לאחר מכן:

וב"י שהוא ככלל מה שאמרו חוץ מן הצבילה דהאי נמי זימנין דצברא לא חוי וריש זיל פי צצבילה דכיון דליחא צבילה דצברא לא חוי כנון צעל קרי ומשמשת שפלטת צצצח זרע חקיו צכולן שיערך לאחר צבילה וכיי שהרי צכולן מצדן על מפני שהוא לאחר עשייתן ודעת רבינו והגאונים זיל שלא אמרו אלל צצרות צבילה דצברא לא חוי לצצרה אצל לא צצצרות, ואיית איי יבדך לצצול יל לא ראו להתקין להם שחי מצצעות שלא יראח כחוקה וכעין מה שפירשו למעלה. ולפי דצריכס כיון דצטלוה כצחא לצצילוחא לא מצכהה צצרה צכוף (כר) א) כמיש רבינו זיל:

פרה שני כר טעה

דף ר"ע"א הא דאקשינן לעיל צקדרות לישהיכו לאחר זמנו וליעבד זכו שלא צמינו. וכוקש צכאן מי יימר דכיו משכו ודילמא כיו נותן טעם כדאמרינן חס קדרה צצשל צכ צשר לא יבשל צה חלב ואם צשל צנותן טעם ועוד אפי כיו משכו הרי אין מצטלין איסורין לכתחלה. וייל דכיי מקשינן וליעבד זכו שלא צמינן וליעטעמיכו לקפילא וחי ליה זכו נותן טעם ליצתרו ומאוי יצברו החורה חס על מצוק של ישראל ואיני מחחור צכל עח להצטיימן לקפילא דהחו צכו לידי תקלי ולכצטיס לקפילא פטס ראשונה ואלא חתום לכן עור אי אפשר דילמא פליט צצח זימנא טפי או שצצצשיל כאחרון מועט מן כרלשין וטעם כאיסור יוכר צו יוצר. אלל יל צכלי חרס אציפ שאיני ילא פידי דפוי לעולם דבר צצור הוא שאם אדם מדיחו יכ וצקרקר ושותפו צחמין ומצטלו יכ לא ילא צו כדי נותן טעם ולכיי מקשי אמאי יצברו וכיי יבול להצכותן לצכרן יכ וצצחין שלא צמינן דמסחמא לא כיו זכו נותן טעם לעולם וחי כשום אין

(א) אלל צצבילה נר צצבד. ב) אין לומר דציינו צצביל שאסור צבנאש דהא טעם ככתוב צאלו הוא צצרותו וציי צחוחו דצפסחא צצצילאנו כעטולס. ומוכה דלא סיל דציראש כריש צודו דלא מייק מצרות צעלים עד דהחו לרשות זוכה ואלא כעפי"כ כחכמי צמס' רשי סייק ב', ורי אצשר לומר דצחוחו דצפסחא עטלו אכן כרין צצית פסחים כצו דרצ דאמר כצודק לרץ שיצטל חדש כוכ חקב חרשכ מיי, עד מוכה להדיח יוד כרימבין דצצתי למצליחא צציל וואנם נמי אסור לאחר הפסח וצציי מיי פי ייפ נצחפס וצצריך צכ.

אלא חזי. וכל שאר המצות שמברכין עליהם עובר לעשייתן הם על דרכים³⁰⁵. יש מהן שאין³⁰⁶ קבועות חובה על העושה, פעמים שאינו יוצא אלא ע"י עצמו ממש ופעמים שיוצא בהן ע"י שלוחו, אבל שלא ע"י שלוחו אינו יוצא כלל. ובכל שהם מן המין הזה לדברי הכל הן בלמ"ד, משום דלמ"ד משמע לשון חיוב טפי. ומזה המין ציצית³⁰⁷ וסוכה³⁰⁸ ומצה ומרור³⁰⁹ והפרשת תרומה ומעשרות³¹⁰ ושמיעת קול שופר³¹¹. והדלקת אחרים³¹² שלא מדעתו, הרי הוא חייב להשתתף בפריטי³¹³. וכונת³¹⁴ ההלל, ג"כ מצוה למנות³¹⁵ ראשי פרקים כדאית' בפ' לולב וערבה³¹⁶. וברכת תפלין, הראשונה היא בלמ"ד בדינא שהיא מזה המין, והאחרונה בעל³¹⁷ לפי שאינה לגמרי עובר לעשייתו, שהתפלין של יד ושל ראש מצוה אחת הן, אע"פ שאין מחוברות³¹⁸ זו את זו, אמרינן דכל זמן שיהי' בין עיניך יהי' ב', והשת בין תפלה לתפלה עבירה הוא בידו³¹⁹.

והשיגו אבודרהם ש"ג מתוספתא הנ"ל. ובראב"ן כ' בס"י לה שאף לר"ת מברך בל' שאין המצוה נגמרת עד הנתנה לכהן. 311 כ"ה ברמב"ן בשם רה"ג שמברך לשמוע קול שופר. ועי' אוצה"ג ר"ה סי' ק"ב ואילך ובריצי"ג ח"א עמ' כו. ובתי' רבינו לר"ה לד, א שהוא קבלה מרה"ג וכ' לבאר הנוסח, כיון ששמיעת השופר היא עיקר המצוה [כדי שיעור אדם לחזור בתשובה וגם לכוון לרצות מדת הדין], והשמיעה³¹⁹ א"א על ידי אחרים מברך בל. וכאן כ' בע"א. 312 גראה, להוסיף: בנר חנוכה. וכן הנוסח בל' במס' סופרים פ"כ ה"ו. 313 שבת כג, א. ועי' רמב"ן שהוסיף, מפני שהרואה גמי מברך ומצוה לראות משום פרסומי ניסא. ועי' מאירי שתמה הן על טעם רבינו ז"ל: וכמה טעם זה קלוש ומה ענין שהשמן צריך שיהא שלו שיהא גידון שיהא צריך ליעשות בגופו. והרי שחיטת פסחו וקדשיו הן על ידי עצמו הן על ידי שלוחו צריך שיהא שלו. ועל טעם רמב"ן כ' שהראיה אינה מצוה עליו אלא כשתזדמן מברך. 314 צ"ל: וברכת. והנוסח בל' בהלל כ"ה בסדורי הגאונים. ובראשו' רס"ג עמ' קנג, רע"ג השלם ח"ב עמ' 129 ועמ' 164, מחזו"ו עמ' 192 ועמ' 437, רא"ש ברכות פ"ב סי' ה ועוד. אלא שדנו אם לגמור או לקרוא. 315 צ"ל: לענות. 316 סוכה לח, ב. 317 כן הנוסח במנחות לו, א. וכ"כ רבינו בחי' שם ובסה"י שמו. ובתוספתא ברכות שם הט"ו להניח תפלין. ובירושלמי שם פ"ב ה"ג בעל. וכ"כ באו"ז ח"א שפז ותקפב, רמב"ן ור"ן גדה נא, ב. 318 צ"ל: מעכבות. עי' תי' רבינו ר"ה שם. ועי' מש"כ בט"ז או"ח סי' כה. 319 מנחות שם. וכ"כ רבינו בחי' לר"ה שם. (ועיי"ש שדן במניח של ראש

לאומרו²⁹⁸. ואעפ"כ אין לבטל מנהגו. [והרא"ש ז"ל כתב, הא דלא מברכין עליה שהחיינו אע"ג דבאה מזמן לזמן, ג"ל כיון דמצוה זו אינה אלא לצורך הרגל לתקן הבית ולבער החמץ מתוכ' לצורך המועד, סמכי' לה אומן דרגל, מידי דהוי אעושה סוכה ולולב לעצמו דמן הדין היה לברך בעשייתו שהחיינו, אלא דסמכי' להו אומן דרגל²⁹⁹ עכ"ל].

[ז, ב] והילכתא על ביעור חמץ. מה שנשתנו הברכות מקצתן בלמ"ד ומקצתן בעל, רבו הסברות בתוס'. וכתב הרי"ט, הטעם הנכון והאמיתי בזה, כי כל מצוה שברכתה אחר עשייתה, לעולם היא בעל. כגון מילה. ולולב³⁰⁰, דמדאגביה נפיק ביה. וכגון טבילה, דאכתי גברא לא חזי בגר, וממנה תקנו בנוסח אחר³⁰¹ לילה טבילות³⁰². וכן נטילת ידים, דלפעמים אין הידים נקיות ולא מצי' לברוכי עד לאחר ניגוב³⁰³. ואעפ"י שלפעמים מברך תחלה בטבילה ונטילה היכא דגברא חזי³⁰⁴, לא חילקו בנוסח בין חזי

וכעיי"ז בשבה"ל השלם ח"ב סי' רו, שאין מברכים אלא על מצוה שעשיתה גמר מצותה, וכאן הגמר הוא בשריפת החמץ ולא בבדיקה. 298 דעה א בעל העיטור שם, הגמ"י ה' ברכות פ"ט היא בשם ר' שמואל בן חפני, פסקים ומנהגים למהר"ם מרוטנבורג סי' תית. 299 סוכה מו, א וברא"ש. ועי' ב"ח וט"ז תלב ס"ק ב ובח"י ס"ק ד מש"כ על טעם זה. 300 צ"ל: נטילת לולב. 301 צ"ל: אחד. 302 צ"ל: לכל הטבילות. 303 דעת רבינו ג' דבידים מלוכלכות לא מברך אלא אחר ניגוב. אבל בסתם, מברך קודם ניגוב. עי' טוש"ע קנח. 304 דעת רבינו דבגברא חזי מברך קודם טבילה ונטילה, וכ"ה בחי' לר"ה לד, א וכן דעת רה"ג בתשוה"ג ליק סי' צא, אשכול ח"א עמ' 34, רי"ף בשם רבנן רמב"ם ברכות פ"ו ה"ב, תשו' רשב"א ח"א תקח ועוד. אבל דעת ר"י בתוד"ה על, רמב"ן, בה"ג ה' גידה, ר"י בן פלט בפרדס (אהרנרייך) עמ' רא, עטור ה' מילה סוף ח"ד, ראב"ד בבעלי הנפש שער הטבילה, רא"ש ברכות פ"ז סי' לד ועוד, דלא פלוג ובכלם מברך לאחריו. 305 צ"ל: ג' דרכים. 306 צ"ל: שהן. 307 כ"ה בתוספתא ברכות פ"ו הט"ו: וכשהוא מתעטף אומר להתעטף בציצית. 308 תוספתא שם הי"ד ובגמ' כאן נכנס לישב כו' לישב בסוכה. 309 עי' לקמן הערות 329, 330. 310 כ"ה בתוספתא שם הי"ט ובירושלמי שם פ"ט ה"ג: להפריש תרומה ומעשר. וכ"ה ברמב"ן כאן, סוף ה' חלה, ובהשגותיו לסה"מ שורשים, ר"ן מאירי ותשו' ריב"ש שפד וכ"פ בטוש"ע שלא בתו"מ ושכח א בחלה. ודעת ר"ח בסה"י רנט שמברך בעל, לשיטתו, שכל מצוה שגומרה מיד בעשייתה מברך בעל.

כותיה אף באלו אין הלכה כמותו. ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל³²⁸ שכ' שהמל את בן חבירו מברך על המילה, והמל בנו מברך למול את הבן. ולפי זה ראוי לברך בזמן הזה לאכול מצה³²⁹ ולאכול מרור³³⁰, ולא כמו שנהגו בעל וכמו שכתוב בנוסחי הראשונים ז"ל בעל³³¹. [וכן כתב הרא"ש ז"ל בערבי פסחים³³²] כי עיקר הברכה בלמ"ד לאכול מרור ולאכול מצה.

ע"כ³³³ הא דמברכין על פדיון הבן בעל כדאיתא במס' בכורות³³⁴, משום דהתם אם פדאוהו אחרי' שלא מדעתו פדוי הוא³³⁵. וכן כיוסוי הדם³³⁶. וכן עירובי חצרות³³⁷ ושיתופי מבואות אפשר שלא מדעתו דזכות הוא לו, ולא חלקו ג"כ אף בעירובי תחומין³³⁸. וכן הדלקת נר שבת³³⁹ וברכת מזוזה³⁴⁰ ומעקה³⁴¹ הן בעל לפי שיטה זו. ומה שמקשה לפי שיטה זו היינו ספירת העומר שהיא בעל, ואעפ"י שהיא חובה קודמת³⁴² על

ויש דרך אחר³²⁰ שני בברכות, והן המצוות שאין חובה על הנפשות כלל, ואעפ"י שיש מצוה בעשייתם, כגון שחיטה ומילת בן חבירו. ובאלו דברי הכל בעל³²¹. והמין השלישי שבו נחלקו, הוא מן המצוות שהן חובה עליו, אבל יוצא בהן ע"י אחרים אפי' שלא בשליחותו, כגון ביעור חמץ³²² ושחיטת פסח וקדשים³²³ ומילת בנו³²⁴ ומקרא מגילה³²⁵. דמר סבר כיון שהן חובה עליו ראוי לאומרם בלמ"ד, דמשמע חובה ומשמע להבא, ואידך סבר דעל עדיף, כיון דלהבא נמי משמע, דלא מיבעי לן למיקבע למ"ד אלא בהנהו שהם חובה עליו לעשותם בעצמו ובשליחותו, ועדיף טפי למתקן על שהוא לשון משותף כדי להוכיח על זה. ואיפסקה הלכתא על ביעור, לא לבער³²⁶. מעתה הוא הדין לשחיטת פסח וקדשים ומילת בנו³²⁷ שהן בעל כדקס"ד דמקשה, ומאן דסבר לבער הוא דדחי, וכיון דלית הלכתא

15/08/2018 10:58:58

שם פ"ח ה"ח, טוש"ע תעה א. 232 פי', בעל. והוא ברא"ש שם סי' כו, ובטור תעה. וזו הוספת המלקט עה"ג וגשתרבה, לדברי רבינו. 333 פי', עוד כתב. 334 בגמ' ליתא. ואפשר שכונת רבינו לה' בכורות לרמב"ן. ובפרדס שם כ' שאין בחז"ל מטבע ברכה לפדיוה"ב. ובשו"ת ריב"ש קלא כ' שהנוסח בעל. 335 וכ"ה בר"ן. ועי' בבאור פדיון ע"י אחר במחנ"א ה' זכיה ומתנה, מהריט"א ה' בכורות פ"א ובדברי חמודות בכורות פ"ת יז. ועי' שו"ע יו"ד שה, י ובט"ז וש"ך שם. 336 כן הנוסח בתוספתא שם פ"ו הט"ז ובירושלמי שם פ"ט ה"ג. וברא"ה בבדה"ב בית א שער ה' כ' הטעם לפי שכסוי תלוי בשחיטה, ולפיכך כשם שבשחיטה מברך על ה"ה כסוי. ודלא כש"כ כאן. וברמב"ן חולין פו, ב, תוה"ב שם בשמו, ר"ן כאן, כלבו דין ברכת הריח בשמו כ' הטעם שכסוי הוא גמר מצוה ולא הוי כ"כ עובר לעשייתו ולפיכך מברך על. ובקצוה"ח חו"מ שפב מביא ראיה מזה לש"ך — ודלא כתבו"ש סי' כח — שאין דין שליחות בכסוי הדם. 337 כ"ה ברמב"ן וברמב"ם ברכות שם הי"ד, ערובין פ"א הט"ז שמברך בעל. ובעטור ה' יו"ט מח' יז כ' שמברך בל. 338 ערובין פא, ב במשנה. וצ"ב שהרי א"צ שליח ממש. ועי' רמב"ן ותלמיד רמב"ן שיש חולקים בזה. 339 ברמב"ם ה' שבת פ"ה ה"א, (ובהגמ"י שם מראבי"ה שכ"ה בירושלמי — ואינו לפנינו), רא"ש וכלבו שם שמברך להדליק. ועי' שו"ע רסג. 340 כ"ה בפרדס שם והביא כן מירושלמי ברכות. ובה"ג ה' מזוזה, רמב"ם ברכות שם הי"ב, סדור רס"ג עמ' ק—קא, שמברך לקבוע מזוזה. 341 ברמב"ם שם, סדור רס"ג שם, שאילתא קמה לעשות מעקה. 342 צ"ל : קיימין.

לבד אם יברך בל' והכריע לברך בעל, שאין נוסח ברכה משתנה.) וכ"ה בתוס' ברכות ס, ב ד"ה על, פרדס שם, תור"פ, מאור ור"ן ר"ה שם. ומש"כ בב"י שם ד"ה כתוב בכתבי מהר"ר ישראל. 320 אצ"ל : ומין. 321 גמ' כאן, ובתוספתא ברכות שם הט"ז, יז. 322 ברבינו לעיל ו, א בשם רא"ה דביטול א"א אף ע"י שליח, ומ"מ מברך כן, שהברכה על הבעור וכדלעיל ז, א. 323 ע"י ירושלמי קידושין פ"ב ה"א, או"ש סוף ה' ברכות ובארוכה בשו"ת מנחת ברוך אמרי חיים דיני פסח סי' יג ענף ב על דין שליחות בשחיטת פסח וקדשים. 324 כ"ה ברמב"ן, פרדס שם ועוד. ובחז"מ שפ"ב נחלקו בזה ש"ך וקצוה"ח שם. 325 ברבינו ר"ה שם כ' שמקרא מגילה הקריאה עיקר משום פרסומי ניסא, ולפי שאפשר ע"י אחרים הוי בעל. וכ"ה ברמב"ן ור"ן כאן. ובמאירי בשם בעל ההשלמה, לפי שהברכה על קריאת מגילה כברכת הרשות. 326 וכ"ה ברמב"ן, מאירי, ר"ן. ובשם ר' אב"ד כ' שיברך בעל לא מעיקר הדין, אלא כי מתוך ברכותיו של אדם ניכר שת"ח הוא. וברש"י ס' המכריע סי' סא, תוס' ורא"ש שיכול לברך בין בל' ובין בעל. 327 וכ"ה ברמב"ן שבת קלו, ב ובתור"פ. ובתוס' כאן משמע בל אבל עי' מהרש"א. 328 ה' ברכות פ"א יב, יג, ה' מילה פ"ג ה"א. וביאור שיטתו עי' בארוכה במאירי כאן ובדרך אחרת באו"ש ה' ברכות שם. 329 כ"ה בה"ג ה' פסחים, שאילתא ע"ז (בנוסח כת"י בהעמ"ש), מאירי. 330 כן גי' ר"ן לקמן קיד, א ; אוצה"ג כאן סי' שכז, ס' הפרדס סי' נב וש"ר. 331 במצה, כ"ה בסדור רס"ג וברמב"ם חו"מ פ"ו ה"ח ובמאירי תמה שאינו מתאים לשיטתו. עי' הערה 328. ובמרור, כן הוא לפנינו לקמן קיד, א ; רמב"ם

הרמב"ן ז"ל יסד ותקן אותו והשלימו על אופניו³⁵⁴, והוא הנכון³⁵⁵. ע"כ כתב הרי"ט ז"ל מפי רבו הרא"ה ז"ל.

והא דאמרינן גבי לולב שאני התם דכיון³⁵⁶ דאגבהיה נפיק ביה, י"א שהנוטל לולב דהוי³⁵⁷ תייב לברך בעוד שמוגח בקרקע קודם שיגביהנו³⁵⁸. או שהיה הפוך בידו שלא כדרך גדלתו³⁵⁹, כדי שיהא מברך עובר לעשייתה. וכתב הרי"ט ז"ל דאינו כלום, דא"כ למה אמרו בשמעתינו כי לכך מברכין בעל משום דכיון דאגבהיה נפיק ביה. אלא ודאי נראה שדעת התלמוד שאין ראוי לעשות כן. והטעם³⁶⁰, כי בעודו בקרקע שלא נתלבש במצוה ואינו ניכר יפה שהוא בא לעשותה אלא³⁶¹ לברך. ומכאן למדנו לתפילין וציצית וכיוצא בהן, שלא יברך עד שיטלנו בידו³⁶². וגם בהפיכה אינו ראוי לברך, שנראה כיוצא שלא כדרך גדלתו³⁶³, הלכך לא סגי דלא מגבה ליה קודם ברכה, ולפיכך הוכרחו לתקנו³⁶⁴ בעל. והא³⁶⁵ עובר לעשייתה, שהרי עדיין מצות נענוע דרבנן קיימא והיא שירי

בראב"ן סי' לה, ר"א מלונדריש בפירושו עמ' לא ואילך ובש"ר, שכל שיש בה שהוי זמן מברך בל, ושקיומה מיד, בעל. הרמב"ן כאן השיגו בארוכה ושכלל שיטה ב' ע"י הערות 353, 354. ובתור"פ כאן עירב השיטות לאחד. ובמאירי כאן בארוכה השיג על שיטה זו וקים דעת הרמב"ם. ע"י הערה 328. ובתוס', תוס' שאנץ בשם ר"י, תורי"ד בשם רש"י שאין כללים קבועים בזה. 356 כג"י כ"ל. ולפנינו: דבעידנא. 357 צ"ל: דהוא. 358 כ"ה במאור ומכתם כאן בשם מקצת אנשים. וכ' עליהם שמהסוג'י מוכח שמהגה בורות הוא. וברמב"ן כ' שרשות לעשות כן, וכ"ה ברמב"ם ברכות פ"א הט"ו אלא שסיים שאין לעשות כן שלא לשנות ממטבע ברכות. וע"י תשוה"ג שע"ת קצו — המיוחסת לרמב"ן. 359 כ"כ ר"ת בסה"י שלא, הביאורו בתוס' שאנץ כאן ובהגמ"י לולב פ"ו ו. וכן מסקנת תור"פ. וע"י עטור ה' לולב ופתח הדביר שם אות צו. 360 כ"ה ברבינו סוכה מב, א, תוס' שם לט, א ד"ה עובר, מאור כאן. ובסה"י שם, מכתם ארחות חיים ה' לולב כא וכע"ז במאירי כאן כ' הטעם שמא ישכת ואחר יטלנו ונמצאת ברכתו לבטלה. ובר"ן כאן כ' הטעם שיחשוב שהמצוה בנטילה לבד ולא ינענע. 361 צ"ל: אין לו. 362 בראב"ה סי' תרצא כ' מירושלמי, וכ"ה בפרדס עמ' רט, שבכה"ג ברכה לבטלה היא ותוור ומברך. ובא"ז ח"א סי' תקפא פ"י הירושלמי בע"א. וע"י ב"י אר"ה סי' רו משה"ל בשם רנ"ג. 363 עטור ה' ציצית וה' לולב דיני ערבה. 364 צ"ל: לתקנו. 365 צ"ל: והוי.

כל יחיד ויחיד. והיה אומר הראב"ד כי לפי שאין בה מעשה אלא ספירה בלבד, וגם הספירה היא על העומר שכבר קרב, כי ממנו אנו מוגין, לפיכך היא בעל³⁴³. ועדיין צריכה תלמוד. ועוד קשה, ברכת התורה שהוא ברוב נוסחאות במס' ברכות³⁴⁴ על דברי תורה. וי"ל, לפי שדברי תורה אין להם³⁴⁵ ומצוה להגות בהן תמיד, עשאוה כאלו אין לה התחלה אלא שהיא גמר, ולפיכך הוא בעל. ומיהו מצינו נוסחא מדוייקת וכן הוא בכל נוסחי ספרד, לעסוק בדברי תורה³⁴⁶. וברכת להכניסו שאנו נוהגין לאומרה אחר המילה³⁴⁷ והיה ראוי להיות בעל, וכן המל את הגרים שברכתו למול את הגרים ולהטיף מהם דם ברית³⁴⁸, וכתב ר"ת ז"ל³⁴⁹, שהברכות הללו אינן באות על מצוה זו לגמרי³⁵⁰ הנעשית עכשיו, אלא מודה ומשבח להקב"ה שצונו לעשות מצוה זו כשתבא לידו. ותקינהו כאן להודיע שזאת המצוה נעשית לשם יוצרנו³⁵¹. זו שיטתו של רת"ם בתוס'³⁵², ועולה יפה עם הכלל שכתבנו. וכן נמצא עיקר הכלל הזה לראשונים ז"ל³⁵³. אבל

15708/2018חא

343 וכ"ה ברמב"ן ובפרדס שם ועוד. ובמאירי בשם השלמה כ' שברכת העומר זכר בעלמא ולכך מברך על. ובר"ן הוסיף טעם, לפי שנהגו שש"צ מוציא את מי שאינו יכול לברך. 344 יא, ב. כג"י כ"מ. בה"ג ה' ברכות פ"א, סדור רע"ג ח"א עמ' 71, ר"ף ורמב"ם ה' תפלה פ"ז ה"י, רא"ש ובמחבר בשו"ע מג, ה. 345 צ"ל: להם קבע. 346 כ"ה לפנינו בגמ' שם, טור שם בשם נוסח אשכנזים. וע"י רא"ש כאן בשם ריב"א שאפשר לאדם אחד להוציא רבים ידי חובתם. 347 וכן דעת ס' רע"ג ח"ב עמ' רא, בה"ג, שבה"ל ה' מילה סי' ד, ראב"ד אישות פ"ג הכ"ג, תוס' שאנץ בשם גאונים ועוד. אבל בתוס' כאן בשם רשב"ם, תוס' שאנץ, תוס' וראשונים שבת קלו, ב עטור ה' מילה שמברך קודם המילה. 348 כ"ה בתוספתא שם ה"ח, וכ"פ רמב"ם מילה פ"ג ה"ד, רמב"ן, מאור ור"ן שבת שם (לג"י שם שמברך ברכה אחת) ובשו"ע יו"ד רסח, ב (אף לג"י שמברך ב ברכות). ובגמ' שם לפנינו בעל. וכ"ה בה"ג ה' מילה, ר"ף שם, עטור ועוד. 349 כ"ה בשמו בתוס' שאנץ ותור"פ. וראה בראשו' שבת שם ובכ"מ מילה שם טעמים נוספים. 350 נצ"ל: לבדה. 351 "לאפוקי לשם מורנא ולשם הר גרזים דלא", ראשו' שם. 352 פ"י, בפרט זה שהיא ברכת השבת. אבל בנוסחאות הברכות שיטתו שונה. ע"י הערה 355. 353 מחדש הכלל הוא ר"י בן פלט בפרדס סי' טל, תוס' שאנץ בשם ריב"א. 354 הרמב"ן שכלל, שאף כשאפשר ע"י שליח וצריך דעת בעלים מברך ל. 355 בכללים אלה כמה שיטות. דעת ר"ת בסה"י רנט, וביאורה

(*) ופולין אמר זכרם המוליא, מהר"ל הלכות פ"ין הפנ עמוד מטען :

ציונים לרמ"א עב ציונים מהש"ך

(*) דברי עצמו: (ט) כן הוא בהגהות מרדכי סוף פרק האשה [יגמט רמו קס] וכן כתב הב"י [עמוד ז' ד"ה כמות] בשם [הגהות] סמ"ק [סימן כמה אות א:] (טו) פסקי מהרא"י [מיומם הדקן ח"צ סימן רל"ה:] (י) שם בהגהות מרדכי ומהר"ל [שם עמוד תל] ותרומת הדשו סימן [רס"ט] [דח:] (י"א) מהר"ל [שם עמוד תל:] (י"ב) אבודרהם [עמוד שד:] מרומם הדקן שם כמנהג בני אוסטריין:] (כ) דברי משה אה"ן [דעת] ריב"ש סימן קל"א:

(י) ואם אין בעיר כו'. ובעיר שאין בה יין מצרכין על שער שהכל. ונראה דנאותן מקומות שאין יין לרין לעשות הפדיון קודם זכרם המוליא על הסעודה, דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר, מה שאין כן במקום שיש יין ועשין אחר זכרם המוליא: (יא) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח

יא ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח כו'. זה תמוה, דהא קיימא לן בכל התורה שלוחו של אדם כמותו, וכן מצאנו בדברי הר"ן פרק (כל שעה) [אור לארבעה עשר] (י) [פסחים ג, ד ד"ה וקס"א] (כ) דיכול לפדות על ידי שליח, וגם בספר מע"מ סוף דף רס"ו [דברי תמדות זכרות פ"ח אות יז] תמה על

ומה אין ביה דין פודין ארתו ב"א האב. בית דין מדברי שאלה שנשאל ריב"ש סימן קל"א, דהיינו שהשאל שאלו ו"ל, למה כמד הרמב"ם [בנוה"ס יב, ה] נוסח פדיון הן על פדיון כו', כיון דמנחת פדיון עיקרה על האב רמ"א, אלא דמדוקא תפדה תפדה [ב] [גמדר יב, טו] וליפין [קדושין כט, א] פודה את עצמו, ו"אכל על ידי שליח או על ידי בית דין לית לך, עכ"ל.

מצרך זכרות הנזכרות (כ) וכן נוהגין צמדינות אלו אם האב אצל הבן (ט) אצל אם אינו אצל פודה אותו בלא הכי אלא אומר לכהן שיש לו בן זכור לפדותו והוא אומר במאי צעית טפי וכו' (ט) ואם האב היה רוצה להניח הבן לכהן אינו יוצא רק לרין לפדותו (ט) ויש שכתבו שנהגו לעשות סעודה בשעת (כ) הפדיון (י) ואם (כ) יין בעיר מצרך הכהן על היין מיד אחר הפדיון וכן נוהגין עכשיו כדי לפרסומי מלתא (ט) ואין נוהגין לבדך שהשמה צמעות (א) (א) (א) (א) (א) ואין

וצמעות שהשיב ריב"ש על זה לא הוזכר שום דבר מזה, רק שהשיב לו תירין אחר על נוסח על ולא לפדות בלמ"ד, ולמד רמ"א מזה דכיון דלא סתם הריב"ש דבר זה שמע מינה דניחא ליה בך. ובאמת

אז אם מת האב, ואפילו בית דין אינם מחויבים מן התורה לעשות עצמם שלוחים במקום האב לפדותו, אצל ודאי שהאב יכול לפדות על ידי שליח וכן הבית דין יכולים לפדותו בלא האב אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה, וכל שכן שאבי אביו יכול

לפדותו זכהאי גוונא, עכ"ד וע"ש שהארין. זכן פסק מהרש"ל [בציאורו לטור; ים של שלמה קדושין פ"א סימן מד] שסם מהר"מ מעיל זדק והוצא דנרישה סעיף י"ד [ואז ג ד"ה אס] דיכול לפדותו על ידי שליח. ובספר מע"מ [דברי חמודות] כתב שם דאין הצית דין יכולים לפדותו כשמת האב כשהוא קטן, דכל עוד שהוא קטן אינו צר חיובה כו'. ואין דבריו מוכרחים, ועיין לקמן ס"ק כ':

לפדותו אם אין האב רוצה לפדותו או אם מת האב, ואפילו בית דין אינם מחויבים מן התורה לעשות עצמם שלוחים במקום האב לפדותו, אצל ודאי שהאב יכול לפדות על ידי שליח וכן הבית דין יכולים לפדותו בלא האב אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה, וכל שכן שאבי אביו יכול

ביאור הגר"א

[טז] [הגה] ויש שכתבו כו'. בבא קמא פ"א לפרוש רש"י שם [ד"ה ישועה לבן וערוך [ערוך ישע]. ועיין תוספות דמועד קטן ח' ב' ד"ה מפני [ביטול] כו': [יז] ואין האב כו' גמ' כו'. עיין ש"ך [סיק יא:] [ליקוט] ואין האב כו' וגם כו'. כל זה הוא תמוה, דלא מביעיא על ידי שליח דשלוחו של אדם כמותו, אלא דאחר אחר יכול לפדות אפילו בלא דעתו של אב, דלא עדיף ממה שכתוב שכתוב יכול לפדותו כמו שכתוב בפרק ד' דמעשר שני [משנה גר], וכן נטע רבעי כמו שכתוב שם בפרק ה' [משנה טז] וכן הקדש כמו שכתוב בערוך [כו, א], וכל שכן כאן שאינו אלא חוב בעלמא, שהרי הכהן גובה ממשועבדים (כ) כמו שכתוב

הגהות רעק"א

(ז) (שם סעיף י) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח. בשער המלך (פרק ו' מהלכות אישות סוף הלכה ג) תמה מדינה דסעיף ח' במתנה על מנת להחזיר בני פדיו והוא סוגיא ערוכה פרק קמא קדושין ו, ב, ואם אימא דלית יכול לפדות על ידי שליח ימא דלף דלא החזיר המעות מהני, כיון דהמעשה אינו יכול לקיים על ידי שליח תנאו בלא דעתו של אב, ולענין לא קשה מדי, דהא ודאי מה דסגיירא לה לשיטה זו דלית יכול לפדות על ידי שליח היינו שהשליח יעשה מעשה הפדיון שיאמר לכהן בזה המעות יהיה הבן פדוי, אצל שפתי דיכול להקנות להכהן המעות על ידי שליח והוא עצמו יאמר צמעות אלו שאני מקנה לך על ידי שליח יהא בני פדוי, ואם כן במתנה על מנת להחזיר את המנאי על הפדיון דאם לא יחזיר לא יהיה פדוי, אלא דתנאי על הקנאת המעות אפשר על ידי שליח, והאב יאמר לכהן דצמעות הללו שהקניתי לך בעל מנת להחזיר יהא הבן פדוי:

שיקנה בעל מנת להחזיר ואם לא יחזיר לא יקנה המעות, וזוה מנאי קיים דהקנאה אפשר על ידי שליח, והאב יאמר לכהן דצמעות הללו שהקניתי לך בעל מנת להחזיר יהא הבן פדוי:

באר היטב

דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר, מה שאין כן במקום שיש יין פודין אחר זכרם המוליא:

גאון מהרש"א

זריש סימן כ"ט האומר לאשה הרי את מקודשת וכו' על מנת שמחזירי לה אינה מקודשת, והרי י"ל דוקא בזמן הליך מנה על מנת שמחזירי דשדי המנאי בקנין המנה, אצל כשהטיל המנאי בקדושין אחרי שהפקיעו החכמים הקדושין ממנאל הוי מנאי סומך למעשה. ועיין ש"ע אה"ע סימן ל"ח סעיף ד' בהג"ה: [יג] ושיך ב"ק יאן דיכוף לפרות. ומכל מקום אם לכתחילה אם אין דחק הא קיימא לן בכל מקום [קדושין מה, א] מנאי זו יומר מנאלומו, משאנת דבר שמואל אבובס סימן רס"ז:

אוצר מפרשים

קע"ה דאף בעל מנת הדין כן, אלא שמע מינה דמהני תנאי בפדיון הבן דאיתא על ידי שליח, ומצאתי שהקשה כן בספר שער המלך בהלכות אישות [סוף פ"ו]. שוב ראיתי שכתב על זה בספר הפלאה [במחברות שם ד"ה גמרא מדרין] דנתינת המעות קושטא דיכול להיות על ידי שליח כדמוכח בבכורות (דף נ' ג' ע"א), רק האמירה צריך לומר בעצמו, ובדבור לא בעינן דיני תנאי, דמהאי טעמא מהני תנאי גבי נדרים ושבועות ונדריות, ומיהו אשורו הויא דעשאה שליח בפירוש לפדות אפשר דמהני, אף על גב דאי פדו מעצמה אינו פדוי וכל מקום דלא מהני לא משוי שליח עלוה, אשורו שאני דכיד בעלה היא על כל פנים כשעשאה שליח בפירוש. ובספר ברכי יוסף [ואז בן כתב בשם שו"ת דבר משה [ת"א י"ד סוף סימן טו] דאם פדה בכור מנכסי בעלה אינו פדוי וכשיבוא בעלה יפרנו בלא ברכה, אפשר דאייירי שלא עשאה שליח בפירוש ומשום הכי לא אמר יד אשה כיד בעלה, דלענין איסור לא אמרין, כמו שכתב הש"ך סימן רכ"ב [סיק ג]. ומיהו במנחות (דף ז' ע"ג ע"א) מצריך קרא למעט גבי שמיכה שאין אשה סומכת בקרבן בעלה, ואי לאו הכי אימנא ידה כיד בעלה לגבי פדיון [ואחר] [לדעתו לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו, ולמיהו לבן הבן חזקת חיים גם כן יש לפקפק, כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא. ויש לרין בזה ולומר דיועיל מטעם חזקת דאחי מכת רובא דרובב אינם נפל, והרבר צ"ע. ולכן המוכרח שדברכים שיעשה כאן שליח, ונראה לי:

יא (מה סעיף י) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח. עיין בט"ז [סיק יא] וש"ך [סיק יא] שנחלק על רמ"א והכריעו שיכול לפדות על ידי שליח. אלא שנראה לענין דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים, אבל למנות שליח תוך שלשים שיפדנו בזמנו אינו נכון, שהרי אמרו בגיור דף י"ב [ע"א] דמלתא דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח. ואולי כיון שאפילו בתוך שלשים, כיון שבדי האב ליתן המעות לכהן ולומר שהיה פדוי לאחר שלשים כדלקמן סעיף י"ג, מקרי מצי עביד השתא, ועיין שם בגיור בחוספות ד"ה מ"ט שכתב ר"ת שבידה להביא עיטה ולומר שהיה חלה על הקמת כשהיה נילוש ולכן יכולה לעשות שליח. ואולי יש לחלק, ואף על פי כן אני אומר שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרכו ושוב השליח יכול לפדותו, אפילו אם נימא שהשליחות לא חלה אז שהיה קודם זמנו מכל מקום שוב נעשה עתה שלוחו מטעם זכין לאדם שלא בפניו. ואפילו להט"ו שמדמה זה לתרומה דמקרי קצת חוב, כל זה כשעושה מעצמו, אבל בזה שהאב צוהו אם כן צונו ינתיא ליה ואם כן זכין לו שלא בפניו. אבל שיפדוהו האב במקום שהיה שם ביום שלשים [ואחר] [לדעתו לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו, ולמיהו לבן הבן חזקת חיים גם כן יש לפקפק, כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא. ויש לרין בזה ולומר דיועיל מטעם חזקת דאחי מכת רובא דרובב אינם נפל, והרבר צ"ע. ולכן המוכרח שדברכים שיעשה כאן שליח, ונראה לי:

יב (ואם אין בעיר כו'. ובעיר שאין בה יין מצרכין על שער שהכל. ונראה דנאותן מקומות שאין יין לרין לעשות הפדיון קודם זכרם המוליא על הסעודה, דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר, מה שאין כן במקום שיש יין ועשין אחר זכרם המוליא: (יא) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח

יב (ואם אין בעיר כו'. ובעיר שאין בה יין מצרכין על שער שהכל. ונראה דנאותן מקומות שאין יין לרין לעשות הפדיון קודם זכרם המוליא על הסעודה, דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר, מה שאין כן במקום שיש יין ועשין אחר זכרם המוליא: (יא) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח

ל' כ"כ בשם ים של שלמה
 [קדושין טז,] אולם שם כתוב
 "ומכל מקום אינו נראה שיוכל
 אחר לפדותו בלי ישות האב
 וכו'" ע"ש:
 ר"א [כ"ה בדפ"ר,] ממהירות
 אמ"ד מע"א הוספה
 "להסתיו":
 לב' מוקן ע"פ תוספת שנת
 ואמרי בינה:
 לג' מוקן ממהירות אמ"ד
 תק"ג:
 לד' טוסף בדפ"ר:
 לה' נדפס בתשובות רבינו
 יעקב מליסא סימן כג:
 לו' כן דעת רבינו אפרים
 שהוצא בראשונה [סימן
 תקנ"א] ובמרכיב [מנילה רמו
 תמיג]. אולם ב"ה דלהגן
 פסק כדרכנו ואל ידול לקרות
 כהן אחר:

הוא תמוה, דהא מצינו בפרק השואל [בבא מציעא נ, א] ובגדלים (דף
 ע"ב ע"ג) מצינו בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו, וכמה
 יתמעט כאן שליח ששלחו האב לפדותו ונתן לו ממון לזה מה שמגיע
 לכהן, והנה כבר התעורר על זה בספר אחד נדפס מחדש ושמו צדה
 לדרך, וכתוב בו בפרשת בא [שמות
 יג, יג] אך שהוא ז"ל תמה על זה
 שאמר כאן על ידי שליח מכח קושיא
 זאת, ומתוך כך נחית לפסוק שם

הלכה למעשה בכור שמת אביו קודם שלשים יום דיש כח ציד אבי
 אביו או ציד הבית דין לפדותו, והאריך שם בראיות, וכתב לבסוף
 שהעידו שכן פסק מהר"ר ל"ב מפרנא ז"ל. והנה כי נכון הדבר לכל
 מורה לחפש בדעתו בגמרא ופוסקים אחר עיקרה דמילתא, על כן
 אמרתי בזה אשר לא אשא פני איש, והנראה לענ"ד אחר העיון אורכי
 בזה, דמה שפסק שיוכל האב לפדות על ידי שליח יפה כתב, [ו] שכן
 כתב הר"ן בפרק קמא דפסחים [ג, ב ד"ה וקשא] וז"ל, יש מנהג
 אחרת שאף על פי שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה על ידי אחר,
 כציעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן, עכ"ל, הביאו בספר הנ"ל.
 וכתב עוד בשם רש"ל [בציאורו לטור; ים של שלמה קדושין פ"א סימן נד]
 בשם ספר [מהר"ם] מעיל דק"ו ח"א, אם האב אינו צעיר נראה לומר
 אדם אחר יכול לפדות הבכור דשלוחו של אדם כמותו, וגם יכול לזכות
 על ידי אחר לכהן, דוכין לאדם שלא בפניו [כמויות יא, א]. וכתב רש"ל [כ]
 עמנו על זה דנראה לו שכל זמן שהאב צעיר אין אדם אחר יכול
 לפדות בלא ידיעת האב כו', ע"ש. ועל זה אשית ידי בצערת השי"
 בסוף, [א] ותחילה אומר מה שפסק שבית דין יכולים לפדות הבכור
 כשמת אביו ולזכות להקטן [כז] הממון של הפדיון לא נראה לי, וממה
 שהביא הספר הנ"ל ראיה משם נראה לי איפכא, דהיינו מסוגיא
 דגדלים פרק אין בין המודר (דף ל"ו ע"ב) איבעיא להו תורס משלו
 על של חבירו כריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו (פירש
 הר"ן ד"ה איבעיא דוכין לו לאדם שלא בפניו ומסתמא הוא כשלוחו),
 או דלמא מזה דיליה היא וניחא ליה למיעדדיה הלכך כריך להודיעו.

ולא איפשיטא, ופסק ביו"ד [סימן שלא סעיף ג] וכן הרמב"ם [מרימות
 ד, ב] דתרומתו תרומה ואינו כריך להודיעו. ומזה הביא ראיה בעל
 הספר הנ"ל דהכי נמי גבי פדיון הבן יכול אחר לזכות ממנו, דזכות
 הוא לקטן. ולא נראה כלל אלא אדרבה מוכח להיפך, דהרי התוספות
 פרק קמא דכתובות (דף י"א ע"א סוף ד"ה מטבילין) בפשט דגר קטן

מטבילין אותו דיש שליחות לקטן (בשיש) [כשאין] קמ" (חובו)
 [חובה], ע"ש. (כתבו) מדנקטו חובה קמ" ולא נקטו סמס חובה
 משמע דכוונתם דכיון שלא מצינו שליחות לקטן רק בזה מילתא
 דמטבילין את גר קטן, על כרחך דוקא בזה גוונא דאימא גבי גר
 שאין שום חוב צעולם, אבל אם יש
 חשבינן ליה כיון דיש יותר נד לזכות,
 מכל מקום גבי קטן לא אמרינן

דיכול לעשות שליח אלא בזכות גמור בלי שום קמ" חוב. מזה מבואר
 דמה שכתוב בגדלים תורס משלו על של חבירו דמהני לא מיירי
 מןקטן, דהא מסקי התוספות כל שיש נד חובה לא היה שליחות לקטן
 כלל, וזה קאי לתורס משל הקטן על פירות הקטן, ונקטו משום שמה
 הקטן רוצה להעדיף, דהיינו שיהיה חפץ לימן טפי ממה שנתן אותו
 אחר משל הקטן בשבילו, שהמורה חציבה עליו טפי, ומשום הכי אין
 צמעה האחר כלום, ממיילא כשעושה האחר תרומה משלו על הקטן
 דיש גם כן קמ" חוב זה לקטן שהרי לקח ממנו המורה, דללו היה
 ממתין עד שיגדיל היה מקיים המורה בגופו ובממונו. אלא פשוט
 דלא מהני בלמת תורס משלו על של חבירו אלא בגדול, ואז לא איכפת
 לן בזהאי מילתא שלוקח ממנו וזות המורה דאינו אלא חוב קמ", אבל
 צקטן שאפילו חוב קמ" פוסל כמו שכתבו התוספות, לא היה שלוחו
 מכח זכין שלא בפניו, דקטן אפילו צמנו הוה כמו שלא בפניו, אם
 כן הוא הדין ממש בזה פדיון בכור יש לומר כן, דלא הוה זה האחר
 הפודה אותו כמו שלוחו כיון שצוה יש חוב קמ". והר"ב צל האחר
 הנ"ל ראה דברי התוספות ולא היה אלא כמניין מן התריס, ולא
 דקדק יפה ללמוד מזה לנדון דידן שיש בו קמ" חובה שזכרנו, והוא
 מפרש או דילמא כו' אף על גב דלגבי גדול אזלינן בחר נד הראשון
 וזכות יחשב לו, מכל מקום לא יפטר מלקרוא נד חובה קמ". ועוד
 כתב בספר הנ"ל הרבה ראיות מהגמרא מפרק קמא דקדושין [כט, א],
 והמעין שם בגמרא יראה שיש להוכיח להיפך, וע"ש. ועל כן נראה
 לי דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם
 זה אבי אביו הרי הוא כאביו, ודברי השואל בתשובת ריב"ש אינם
 הלכה ולא מפיו אנו חיים, והריב"ש לא חש להשיב עליהם. וכן אחר
 יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו, וכמו
 שכתבתי בתורס משלו על של חבירו, אבל אם מת האב לא יפדה עד
 שיגדיל, וכן אימא במהרי"ל [הלכות פדיון הבן סימן תצ"ג], ע"ש:

ביאור הגר"א
 ושאר דברים שהאב חייב, וגם בריב"ש [שם] ליתא מזה כלום אלא בדברי
 השואל שם, וגם אינו מוכרח דבריו. ועיין ט"ז [סי' יא] וש"ך
 [סי' יא] (ע"כ):

באר היטב
 (יא) ש"יח. והש"ך [סי' יא] כתב בשם גדולי הפוסקים שפסקו להלכה
 שהאב יכול לפדות על ידי שליח, וכן הבית דין יכולים לפדותו אם עבר האב
 ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה. וצ"ח [סי' יא] כתב ונראה לי דכל
 זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם זה אבי אביו
 הרי הוא כאביו, וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה
 כשלוחו, אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל, וכן אימא במהרי"ל, עכ"ל.
 (ובנקודות הכסף סי' א השיג בצאריכות על דבריו, ומסקנתו "דאם מת יכולין
 הבית דין לפדותו, וע"ש):

פתחי תשובה
 (טו) ע"י ידי ש"יח. עיין באר היטב [סי' יא] שהאחרונים חלקו על זה וכתבו
 דיוכל לפדות על ידי שליח (וכן העלה בספר שער המלך סוף פרק ו' מהלכות
 אישות, והכריח זאת מראיתא בתנאי, כדאימא בפרק קמא דקדושין [ו, ב] ולעיל
 סעיף ח', דאם לא כן התנאי בטל משום דבעינן תנאי שאפשר לקיימו על ידי
 שליח, ע"ש. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן רל"ד סי' (ב') [ד] ובסימן רל"ו
 סי' א') [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן רצ"ג ורצ"ד מבואר שם דמכל
 מקום אין רגילים לעשות על ידי שליח, דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב
 אני [שמות יב, יב] ולא השליח [הגדה של פסח; ילקוט שמעוני פרשת בא רמז קצ"ט],
 הכי נמי יש לפדות בעצמו טפי מבשאר מצות שצוה גם כן יותר בו מבשלוהו,

ע"ש. ושם בסימן רצ"ז כתב דענין השליחות שנחלקו בו היינו שהשליח נותן ממון
 עצמו בשליחות פלוני, ויהיה האב יוצא ידי חובת פדיון מטעם שלוחו כמותו, וכמי
 שפירש מתבואת עצמו על כרוי של פלוני, ובחא פשיטא להשואל שברבי"ש
 [סימן קלא] דאינו נפדה על ידי שליח. אבל ממון שלוחו מבעלים לכהן אין זה פדיון
 על ידי שליח, אלא הגעת ממון על ידי שליח, ולכולי עלמא אין בכך כלום,
 והרבה שנו בה, ע"ש עוד. וכיצא בה כתב גם כן הגאון מליסא ז"ל בתשובת חמדת
 שלמה [וי"ד] סימן ל"ב [כז], דעתו דהעיקר כרמ"א ז"ל, ע"ש]. ועיין בדגול
 מרבה [אוצר מפרשים סי' יא] שכתב דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים, אבל
 למנות שליח תוך שלשים שיפדנו בלמנו אינו נכון כו', ואף על פי כן אני אומר
 שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרכו ושוב השליח יכול לפדותו, אפילו אם
 ינמא שהשליחות לא חל או מכל מקום נעשה עתה שלוחו מטעם אדם
 שלא בפניו, והא חזינן דניחא ליה כו', עכ"ד [ע"ש]. ועיין מה שכתבתי לקמן
 סי' (י"ח) [כא]. [ועיין בתשובתו פני אריה סימן ז"ה שכתב דכהן [או לוי,
 ואפשר דהוא הדין בעל כהנת וליה עיין בסעיף י"ח, מיהו יש לחלק] אינו יכול להיות
 שליח לכתחילה במקום האב לפדות את בנו, דכיון שהוא עצמו פטור מפדיון
 הבן אינו ראוי להיות שליח, דבמדי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחותא
 לאחרני, אך בדיעבד אם כבר נפדה הבכור על ידי שליח כהן אפשר שאין
 צריך לחזור ולפדות עצמו כשיגדיל, ע"ש. [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן
 רצ"ו כתב מתחילה דאפשר יפסול לויים לשליחות זו, ואמנם כהן פשוט דכשר
 לשליחות משום שהוא הוא שפודין עמו, והוה ליה כאיש ואשה שניהם כשרין
 לשליחות הגט בין להולכה בין לקבלה [איהי' סימן קמא סעיף לא], אף על פי
 שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת מכל מקום תרוייהו מקרו איתא בגירושין.
 רק מטעם אחר אינו ברין שיהיה הכהן שליח לפדות על ידי כהן אחר,
 שנראה כמזלזל בכהונת עצמו, כמו שכתב [כז] בשליח ציבור כהן שלא יקרא
 אחר [ועיין באר"ח סימן קל"ה סעיף י"א בהגה]. ושוב כתב מכל מקום לדינא נראה

[יד] וסי' פ"ק יאן שבין כתב הר"ן בפרק קמא. ועיין מה שכתבתי [ג'ן] ס' ד'
 א ד"ה ויחא] דהא גם תרומה אפשר על ידי אחר ומכל מקום לא מנכרתינו צי"ע.

ומירן דתרומה שאני שהשליח אינו נכנס לתרום אלא מדעת בעלים, ולא דמי
 למילה ופדיון שאחר יכול לפטרו שלא מדעתו:

נקודות הכסף

שה [א] ויפיו [ב] יא [ג] ונתחיה אומר וכו'.¹⁰ הקשה על הצדה לדרך, והלריך דברי שפטים אך לומר כי כל דברי הצעל דה לדרך נכונים, וראינו צורה מהל דפרק קמח דמתנות גר קטן מטבילין אורו על דעם בית דין דרין לחדם שלם בפניו. וליכא דלמח דהכא הוי קמת חובה שרצה לעשות מנות הפדיון בעצמו, דהא כיון דפקטי הרמב"ם והסמ"ג [פסין קלף קא], הוה וטור דמרומומו פרומה, מוכח דמלוח דליה היא לאו סברה היא כלל, לדיכא לנימיר דסברה היא דהוי חובה קמת אלמ מכל מקום הסברה של זכות היא יותר טוב, דאם כן הוה ליה לש"ס לפסוקי צבאי, ומדנקט הש"ס [מדיס לו, ג] וזו דלמח מלוח דליה היא כו' משמע דלא מספק הש"ס אלמ אי חשבי היא סברה דמלוח דליה היא חובה או לא, וכיון דקיימא לן דמרומומו פרומה אס כן בעל כרחך מלוח דליה היא לאו סברה היא כלל. והכי מוכח ממה שכתבו המוספות דמתנות דחובה היא קמת דשמה רוצה לפטור בחטה אחת או להעדיף, ואם איחא הא אפילו לא ירצה לפטור בחטה אחת או להעדיף חובה קמת הוא דרוצה לעשות בעצמו המלוח, אלמ ודאי לא יס לא מקרי אפילו קמת חובה, ועוד, מדכתבו המוספות אלמ הכא שזכות גמור הוא דהוה על שלילוח, אס כן הוא הדין הכא, דהא טבילת גר נמי יש לומר דחובה קמת היא שרצה לאר ליה על עצמו ולעשות מלוח ו בעצמו ואפילו הכי מטבילין אורו על דעת בית דין, שמע מינה שאין זה מקרי אפילו קמת חובה, אס כן הוא הדין הכא. וחוה כוונת הצעל דהוה לדרך, ודלא כמו שכתב הוא שהיך מן המרכיב בזה, אלמ נהפוך שהוא הייך ונפגע. וזה נראה לי דהכא שלם שייך לומר דיהא חלוח ממשע שרצה לעשות המלוח בעצמו, דדוקא התם צבורם משלו על של הצירו שייך לומר הכי כיון שמורס משלו ולא משל מצירי, אלמ הכא כשהיית דין פדיון אורו הכי דן מוכין המעות לקטן, דזכין לחדם שלם בפניו, ואס כן הכי הוה פודים אורו בעמטוי של הקטן, וכן כשיע מעות בללו הפטור לקטן, ואס כן הכי המלוח של הקטן. ועל כן הוצרכו המוספות לומר דשמה רוצה לפטור בחטה אחת או להעדיף, ולא כתבו דהוי קמת חובה משום דרוצה שהמלוח יהא שלם, דכיון דקורמין משל הקטן מלוח דליה היא. אלמ דנדרים מיייר דלינו מוכח לו וזהו דוקא הוא דמנעיה לש"ס, ואס כן אפילו מינח דנעדיה לא נעשתי מכל מקום הכא פודין אורו הביט דין כשמויין מתחלה המעות לקטן. ונראה לי לדיכא ראה צורה על זה מהל דתקן בהמקין [גימין] דף כ"ג ע"א לפטורופוס של יתומים חייב לעבד, ואיחא בש"ס שם דהיינו להחיל¹¹ אלל לכל להניח, וכתב דשדושי הרשב"א [סע דיה ממין] דלא ש"ס מנויה הכי יתומים לא ענא מנויה בית דין מורס מדינא, דהא דמניא אס אחת [מגדרי ית] כת] ולא לפטורופוסים אסמכתא בעלמא הוא, דמדינא מורס צין להחיל צין להניח דיד הפטורופוסים כיד יתומים, אלמ כדי שלא ירצה כמולו צנכסי יתומים שמה לא דיקקרו יפה דצד אסרו להס למרוס להניח כיון שאין צורך להן דצד זה, אלמ להחיל העמדותו אדינא, עכ"ל. אלמא דמותר לפטורופוסים למרוס מדינא אפילו להניח ולא אמריין דשמה רוצה הקטן דוקא עמנו בעמנו, ומוכ הוא לו, אלמ ודאי כיון דמורמין משל הכי מלוח דליה היא, אס כן לא חשבי חוב טבילת זה. ואס כן צבדיון נמי בשחיבו לו הביט דין הכי מלוח דליה היא ולא הוי חובה, ואפילו לפיכוס הראשון שפירש מעיקרי הרשב"א שם דלהניח מדינא אסרו מקרא דתאם ולא הפטורופוסים, יש לומר דהיינו דוקא בפטורופוסים וממשע שכתב הרשב"א שם דכיון דלאין כאן מקנת יתומים לא (הפיקדיון [הפיקדיון]¹² לקי ואס כן הכי אין הפטורופוסים שחויבים, אלמ להניח שחיבית זה מוכין לו ונעשים שחויבם שלו צפירוס לכל דבר ודאי דיכולים לפדותו. אי נמי דוקא בתרומה ומשער וממשע שכתבו המוספות דמתנות דלעיל דשמה רוצה לפטור בחטה אחת או להעדיף, מה שאין כן הכל צבדיון. ועוד דנראה לי מוכח מהרמב"ם והטור וזכיר דסברה ליה כפירוסים של הרשב"א, דהא הרמב"ם דפרק ד' מנולות מרומת דין¹³ והטור [עמוד חכב] וז"ל ע"פ סימין שלי"א סיפיק ל"ח כתבו בסמם הפטורופוסים מורמין נכסי יתומים, ולא חילקין צין להחיל וצין להניח. ואף על גב דבכסף משנה ש כתב דלא חשב להכתיב כאן לפי שמך על גב ספק בן הלוות נהלות וכו', אינו נראה, דמכל מקום היה לו לצבאר כאן גם לענין תרומה. ועוד, דאם כן על הטור קשה שהוא לא כתב מזה דבר דבלכות נהלות, אלמ ודאי סיבירא ליה דקרא אסמכתא בעלמא הוא, ומדינא מורס בכלל, ומשום תקנתא דיתומים לא יעשרו להניח ומנו שכתב הרשב"א, וזה לא חילקין דיי מרומה רק לענין מקנת יתומים, ולכן לא חילקין בזה בהלכות תרומה דשם מיייר מדיני תרומה, אך בהלכות נהלות דשם מיייר מתקנת יתומים חילקין בזה. והטור לא הולרך לכתוב זה בהלכות נהלות, משום דכתב שם [מורי"ם פין לו עמוד ד] כמה דכתיב דקמתי צבירתי דיפקני הפטורופוסים להחיל ולא להניח, ואס כן הוא הדין בתרומה. אי נמי כיון דמרומה אינה נהוגת לא כתבו בהלכות נהלות. אף על גב דבש"ך [לקטן סימין שלי"א ס"ק (ס"ו)] נתן כתבתי דהא דמורמין היינו להחיל כו', היינו משום שנמשכת לפטע הש"ס העיקרין לדברי הסמ"ג בהלכות תרומות [סע] דף קל"ו ע"ד והכתיב משה [סע] והעשרת והב [לגוש סע] שחילקין בך. ואפילו לפי זה נלמד דצנזון דידן צבדיון הכי יכולים הביט דין לפדותו, ומנו שכתבתי למעלה (ומה שכתב

אוצר מפרשים

עריפה בעלמא. מה שאין כן לענין כבוד אדם דלא שפוחין שום תקנה בתורה או אביר כבודית המשה סלעים, ופירי יכולים לומר שאינן פטורים מהמצוה או הורו או אביר עד אחרי הפדיון, ולא מהני שום פדיון על ידי אחר אם לא על ידי מתנה לו או לאביו, דהוי אשאר מצות עשה, אלא יכול אחר להניח תפילין לו לאבול פסח בשביל חיבור מטעם שלוחו שם אדם כמותו, וק"ל: (תוספת מרובה)

יח' חבבי (גם וגם אין בית דין וכו'. אם הכהן יכול לעשות שליח לקבל חמשה סלעים או לא, וכן אם יכול לפדות על ידי כהן קטן, עיין תשובתי חלק י"ד סימן צ"ב: (תוספת מרובה)

יט' (שם) וגם אין בית דין פודין אותו בי"א האב. עיין בט"ו [ס"ק א]. עיין בקורות הכסף [ס"ק א] שחולק על ה"טו"ו שדביא ראה מתוספות דתוכות (דף י"א) דגבי כתייה [לקטן] לא מהני שלא בפניו אלא בזכות גמור, והביא ראה מסוגיא דקדושין (פ"ג ע"ב) (מב, א) דעל ידי בית דין מהני אף בדבר שאינו זכות גמור ויש בו קצת חוב. וכן כחוב בספר פני הדישע [שם קונטרס אחיון את נח]. אך בקצות החשן סימן רמ"ג [ס"ק ז] דחה דרז' זה, דשאני חלוקה דיש לו של חלק ורינו אלא גלוי למחא אבל בעלמא אינו יכול לעשות לחן מצוה הצריך שליחות בלא דעתו, ולא שייך זכין שלא בפניו רק אם עושה [מןממן שלו. והוא הדין בית דין אינם יכולים לעשות שליח לקטן. ולא משמע הכי בהדיא דרסונה דהתם נמי אינה מוכה להן כלום רק בעשיית שליחותו שלא ממתנה ולא מהני מאי ונדאה לבעלים. ויש להביא ראה להקדוהת הכסף ממה שכתוב בתוספתא [בבמות פ"ט הלכה ד] דהעתיקה הרמב"ם פ"ק (ח') [ד] תרומות [הלכה טו] חרש שוטט וקטן שנקב להם בית דין כעדים אורקין של תרומה, ולא הוי זכות גמור כדמכתב בבניין [כ"ב ע"ב] ועל ידי ש"ס לא מהני שלא בפניו אף בגדול, דחשוב חוב כדאיחא בחו"מ סימן קצ"ה [ספ"ג וס"ט ע"ה י"א]. וכו' חרש ושוטה דראי לא עדיפי מהקטן. וזכין להם בית דין להקנות

10 [נקודות הכסף פ"ק א] הקשה ע"ה הצדה לדרך וכו'. עיין בקצות החושן סימן רמ"ג סעיף (ח) [י"ח] [ס"ק ז]:

11 (שם) אב"ד א"ה הניח וכו'. עיין מהר"י מינץ (סעיף) [סימן א' כתב להדיא משום דקטן אינו מנויה ועושה, וע"ה, ומביאר דרכי משה [אתה ב] הרמ"א לעיל סימן רמ"ח סעיף ב', בהגה, ועלם זה מנקודות הכסף. ולדינא צ"ע: (תוספת מרובה)

12 (פאר היבט פ"ק א) דאם מ"ת יבולין הבית דין פדונו. דוכות הוא לקטן, בתשובת מהר"ט חלק אה"ע סימן מ"א שהאר"ך בענין זכיה לקטן [חידושי הגרשוני סימן זה]. עוד כתב שם אהא דאחר יכול לפדות הבכור ממעות שלו דהוי כשלומו, ורביא ראה מהא דבכורות פרק קמא דף י"א ע"א אמר רב הונא הפודה פטר חמור של הציר פדיונו פדוי כו', ע"ה. הגם שהרמ"ם יפה הרגיש בזה וכתב בסימן ש"א [לבוש סימן ז] וז"ל, אף על פי דבכור אדם אינו יכול אחר לפדותו אלא האב עצמו, בבכור חמור יכול אחר לפדותו, דשאני פדיון הבן דכתיב ושמחו יג, וכל בכור אדם בבנין פתחה, בבנין דייקא, ולא כן של אחר, אבל הכא דכתיב [שם] וכל פטר חמור וגו', ולא כתיב חמור, עכ"ל. ויעצתי בהנחתו ולא מצאתי דרוש זה לא בגמרא ולא במפרש ואין לנו לבדות מלבנו דרושים כאלו ולעקר הכלל מה שאמרו שלוחו של אדם כמותו, ובתשובה הארכת. ועיין שם בתוספות ד"ה הפודה פטר כו', ותמצא משום ראייה, אף על פי שהכתוב מזכיר בעלים אנו קיימא לן שאין צריך דעת בעלים (שם). אנשר המגיה, נראה לי לחלק בין בכור אדם לפטר חמור, דדוקא בתי פטר חמור קאמר רב הונא התם פדיונו פדוי, כיון דאם רצה לבטל המצוה פדויה אין עליו שום עונש רק עריפה בעלמא, והוי שפיר כשאר קדשים דכתיב [ויקרא] שם [טו] נתן חסד וקם לו, ומי שנתן חסד יהיה פו שיהיה וקם לו, עיין בריש י"ב טו ד"ה נתן כו'. ואפילו למסקנא דהתם [בכורות שם] דקאמר דלא מדמינין להקדש, היינו לענין הדימה לבעלים. אבל לענין כיום המצוה אין לעצמות חוב כלל רק

שליחותו של עבד, כגון שאמר לשליח הילך כמו שאמר אינו גט, ומכאן יש לך ללמוד שמה שזכין לאדם שלא בפניו אינו מטעם שליחות, לפיכך אפשר שזכין לו⁸¹¹ לקטן אפילו מן התורה אעפ"י שאין לו שליחות⁸¹². אבל יש לדחות דשאני עבד שישנו בכלל שליחות שהרי הוא נעשה⁸¹³ שליח, מה שאין כן בקטן שאינו בכלל שליחותו לפיכך יש לומר שאף זכייתו מדבריהם ואין כאן מקום להאריך⁸¹⁴ :

א"ל הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע הני כהני וכו'. קשה לך הא דמבעיא להו בפרק אין בין המודר⁸¹⁵ דף ל"ה ע"ב הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן נינהו, למאי נפקא מינה למודר הנאה, תפשוט מדרב הונא בריה דרבי יהושע. ואיכא למימר לא בעי למפשוט

של עבד דקיימא לן זכות הוא לעבד שיצא לחירות וכו' וכו'⁸⁰⁸. ולהאי סברא בעל כרחו לא, אלא דוקא שלא מדעתו ושיאמר העבד כששמע רוצה אני, אבל צווח לא יצא לחירות, דכי אמרינן זכין לאדם שלא בפניו הני מילי באומר באותה שעה ששמע רוצה אני אבל לא בצווח, כדאיתא בבא בתרא בפרק יש נוחלין דף קל"ח ע"א⁸⁰⁹, וכן הדין בשטר לדברי הכל שלא נתרבה שטר על ידי אחרים אלא שלא מדעתו אבל בעל כרחו לא:

[כג, ע"ב] מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו. פירוש דעל ידי אחרים דקאמרינן היינו שאמר להם הרב זכו בשטר זה לפלוני, אבל לא מחמת שליחות, שאם עשאו הוא שליח להביא⁸¹⁰ לו גיטו ונותן להם הרב מחמת

פד. וכן הוא ברמב"ם פ"ה מה' עבדים ה"ב ועיין ברשב"א וריטב"א שהכריעו דאפילו בע"כ משום קבלת רבו אלא דהרשב"א טובר דאפילו משום זכות מהני בעבד בע"כ ע"ש. ולכאורה ראייה להרי"ף והרמב"ם מהא דהילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני, ואם עבד כנעני משום קבלת רבו אין ראייה משיחורר לקדושין.

להפקיע את העבד מהאדון שיהיה בן חורין, ואם לא שייך קנין להפקיע אותו מהאדון רק לקנותו לא מועיל בעל כרחו. ובקהילות יעקב סי' כ"ז גם כתב כן. 810. ע"פ כת"י. ובנדפס: לקבל. 811. נוסף ע"פ כת"י. 812. ובקהילות יעקב (סי' כ"ז אות א') כתב שראיתם הוא לפי פירוש הראשון בתוס' שאף שאין העבד עושה שליח מועיל שטר על ידי אחרים מדין זכיה. אך לפירוש השני בתוס' שאם אין העבד עושה שליח מועיל שטר על ידי אחרים בעל כרחו, אינו מדין זכיה אלא כמו שביאר המהר"ם שכיון שקונה אותו בעל כרחו כך מקנה אותו בעל כרחו, ואין להוכיח מזה שזכיה לאו מטעם שליחות. 813. ע"פ כת"י. ובנדפס: עושה. ואין זה מובן, כי ע"ז הדיון אם עושה שליח, וע"ז מפרש רבינו שכיון שודאי נעשה שליח יש לומר שעושה שליח. 814. והר"ן בקידושין פרק שני כתב שהרשב"א גם מודה שגיטו וידו באים כאחד אלא שצריך שיצא הגט לרשות שאינו שלו, ומה שאינו זוכה בגט אינו משום שאין לו יד אלא משום שצריך לצאת לרשות שאינה שלו לכן מועיל בתורת זכיה. ובאבן האזל (מלוה פ"כ ה"ב) ביאר שזכיה אף שמטעם שליחות אינה כשליחות לגמרי שבשליחות נעשה השליח כמו המשלח על עיקר המעשה ובזכיה חשוב שהוא מגביה וזוכה בהגבהתו בשביל הזוכה, ולכן בתחילת קבלת השטר אין יד המקבל כיד העבד ויצא הגט לרשות שאינה שלו ואמרינן גיטו וידו באים כאחד, אבל בשליחות חשוב כאילו קיבל העבד הגט ולא יצא לרשות שאינה שלו. 815. נדרים.

ע"ב. 808. בהגהות ר' איסר זלמן ציין שכן כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות עבדים ה"ב, אך הרשב"א והריטב"א הכריעו שמועיל אפילו בעל כרחו משום קבלת רבו, אלא שהרשב"א סובר שאף שטר מועיל בעל כרחו משום זכות לעבד. וכתב שם שיש להוכיח כדעת הרי"ף והרמב"ם שמועיל מדין זכין מדף ז' ע"א בהילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת ולמדו מעבד כנעני, ואם עבד כנעני מועיל מדין קבלת רבו אין ראייה משיחורר לקידושין. וכבר הקדימו בבית מאיר ובחמדת שלמה שהקשו איך לומדים הילך מנה והתקדשי לפלוני מעבד כנעני שמועיל קבלת רבו הרי שם אין קונה ומה שאין כן בקידושין שהבעל קונה את האשה. והובא בספר ברית אברהם על מסכת נדרים בשם רבי ראובן גרונובסקי שקבלת רבו גרמה שייך בכל קנין כסף שאין הנתניה גורמת הקנין כי אם קבלת הכסף, אך הבית מאיר והחמדת שלמה פירשו שדברי רבא הם רק בעבד כנעני שאין צריך לקנות אלא שיצא מהאדון, אבל בשאר מקומות צריך נתינת הקונה. 809. באמרי משה (סי' כ"ד אות ט') כתב שמחלוקת הראשונים אם כסף מועיל על ידי אחרים בעל כרחו של עבד תלוי אם כסף מועיל מדין שחרור או מדין קנין שמוכר את העבד לעצמו, שאם הוא מדין שחרור מועיל אף בעל כרחו ואינו דומה לשטר שלא מועיל משום שקבלת אחרים גרמה לו וצריך שליחותו של עבד והוא מדעתו, אבל כסף מועיל משום שקבלת רבו גרמה לו, אך אם הוא מדין קנין לעצמו לא מועיל בעל כרחו. או אף שהוא קנין נחלקו אם שייך קנין

פירות לכד, ובפרק הכותב⁸²⁹ אלו אחר שכתב לה יש לו אכילת פירות הוא שכתב לה לא כל שכן, וכן כתבו הגאונים ז"ל. ותמהני על רש"י ז"ל שכתב במסכת סנהדרין בפרק בן סורר ומורה דף ע"א ע"א⁸³⁰ שמתנה שאדם נותן לאשת איש כמציאתה שהרי מציאתה הכל שלו, ובכאן נמי כתב ואשה כעבד הואיל ובעלה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה:

הכא במאי עסקינן⁸³¹ דאקני ליה אחר מנה על מנת⁸³² שאין לרבו רשות בו וכו' וכי אמר ליה על מנת לאו כלום קאמר ליה. יש לדקדק כאן היאך אפשר לומר כן, שאם התנה עליו שלא יקנה רבו וכפל תנאו כדינו לדברי רבי מאיר שאם יקנה רבו לא יקנה הוא היאך קנה רבו ואין מתנתו בטלה, והיה אפשר לפרש בדרך רחוקה דהכי קאמר רבי מאיר סבר כי אמר ליה קני קנה הוא ורבו וכשאמר לו על מנת אין תנאו כלום שתהא מתנתו מתנה ויקנה הוא ולא רבו, אלא אם הוא⁸³³ קנה על כרחך קנה רבו לפיכך לא קנה הוא ולא רבו. אבל לא ראיתי דעת המפרשים כן אלא שקנה האדון, והטעם בזה שוה למה שאמרו⁸³⁴ שכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל אעפ"י שכפל תנאו, שכל תנאי שעוקרו⁸³⁵ למעשה אינו תנאי, לפי שמשעה שאמר לאשה הרי את מקודשת לי או לעבד הרי מעות הללו נתונין לך במתנה חל המעשה, שהרי אפשר להתקיים התנאי שלא יהיה לרבו רשות בו ושלא יהיה לאשה שאר כסות ועונה, וכיון שחל המעשה לא חל לחצאין לפי שאין אישות לחצאין, ואין יד לעבד בלא רבו דין תורה ואינו דומה לשאר התנאים שלא קיימן בסוף, שזה משעה שחל המעשה בטל⁸³⁶.

תירוץ זה דאיתמר בסתם ולא מסתבר שכאן מדובר בישראל ושם בכהן. ⁸²⁶. ע"פ כת"י. ובנדפס: לקרן. ⁸²⁷. כתובות פ"ו ה"א. ⁸²⁸. נוסף ע"פ כת"י. ⁸²⁹. שם פ"ט ה"א. ⁸³⁰. ד"ה על מנת. ⁸³¹. בכת"י נוסף: כגון. אך בגמרא לפנינו אינו. ⁸³². נוסף ע"פ כת"י. ⁸³³. כנ"ל. ⁸³⁴. לעיל יט ע"ב. ⁸³⁵. ע"פ כת"י. ובנדפס: שכל תנאים שעקרן. ⁸³⁶. וכן כתב הרשב"א דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה. אולם הפני יהושע (ד"ה אמר רבה) המקנה (ד"ה ועוד) והבית מאיר

אלא ממתני' אבל לא⁸¹⁶ ממימרא דאמוראי, וכיוצא בזו באותו הפרק⁸¹⁷ דאיבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעת או אין צריך דעת, מי אמרינן זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו או דילמא מצוה היא וניחא ליה למעבדה, ולא איפשטא התם, ואשכחן ליה לרב הונא דפשיטא ליה כיוצא בה, דאמר רב הונא⁸¹⁸ הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי ולא פשוטה מהא משום דמימרא היא. וי"א⁸¹⁹ דהכא בישראל לכהן⁸²⁰ דודאי כיון דאנן לא מצינן למיעבד ואינהו מצו מעבד שלוחי דרחמנא נינהו וכי אבעיא⁸²¹ לן התם בכהן דליתיה להאי טעמא, מי אמרינן כיון דגבי ישראל שלוחי דרחמנא נינהו גבי כהן נמי, או דלמא ישראל דלא מצי משוי להו שליח שוו להו רחמנא שליח, כהן דמצי משוי שליח לישוי שליח⁸²². ואפשר שזה נכון⁸²³ ואע"ג דאתיין התם למפשט בעיין מדתנן⁸²⁴ מקריב לו קיני זבים ולא דחינן התם בישראל הכא בכהן משום דסתמא קתני' ואפילו בכהן משמע ועדיפא מינה מדחי לה⁸²⁵:

אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה. לאו דוקא להקישם זה לזה לכל דבר, שהרי בעל שנתן מתנה לאשה קנתה ואין הבעל אוכל פירות ואילו נתן כלום לעבד לא קנה כלל אלא אם כן הוציאו לחירות, ועוד שהנותן מתנה לעבד קנה רבו לגמרי וקרן ופירות שלו ואלו הנותן מתנה לאשה קנתה היא הקרן⁸²⁶ אלא שהבעל אוכל פירות, ומפורש בירושלמי בפרק מציאת האשה⁸²⁷ אע"ג דר' מאיר עביד יד עבד כיד רבו וזכתה האשה זכה בעלה מודה שאין לו⁸²⁸ עליה אלא אכילת

⁸¹⁶. ע"פ כת"י. ובנדפס: ולא. ⁸¹⁷. לו ע"ב. ⁸¹⁸. בכורות יא ע"א. ⁸¹⁹. הריטב"א כתב כן בשם תוספות. ⁸²⁰. נוסף ע"פ כת"י. ⁸²¹. כנ"ל. ובנדפס: ויאבעיא. ⁸²². נוסף ע"פ כת"י. ⁸²³. ובמנחת חינוך מצוה תק"ט כתב שלישית התוס' בקרבן של כהן הוי כהן המקריב שליח הבעלים ואסור במודר הנאה. ⁸²⁴. שם. ⁸²⁵. אך הרשב"א כתב מכח קושיא זו כתירוץ הראשון דבעי למיפשט ממשנה או מברייתא ולא ממימרא דאמוראי. ובריטב"א ביומא י"ט ע"א דחה

רצ אחזי אי כתב רחמנא חד הוה אמינא דבר שהיה בכלל ויאלא מן הכלל וכו' ולעולם נשה, כתב רחמנא פטר חמור אחרינא פטרי חמורים ולא פטרי סוסים, ואימא מעטיניהו משה ולעולם בכל דבר, ומשני א"כ לכתוב רחמנא פטר חמור הפדה נשה וחמור הפדה נשה, פטר פטר ל"ל פטרי חמורים אמרתי לך ולא פטרי סוסים וגמלים ע"כ, ולפ"ז דמיחורא דפטור חמור קא דריש א"ש. אלא דיש להקשות על

דקונר דדוקא גבי קדושין גמרינן מעבד כנעני משום דעבד ואשה כהדדי נינהו דעבד גמר לה לה מאשה, אבל לענין ממון אין למדין מעבד כנעני עכ"ל¹³⁷. וא"כ נמצא כפי זה דדין עבד כנעני דקני נפשיה אע"ג דלא קא חסר ולא מידי חדוש הוא שמדשה חורה גבי עבד כנעני ובקדושין דילפינן מיניה, אבל נממון לדעת הר"מ לא קנה כיון דהלוקה לא קא חסר ולא מידי¹³⁸. ודין זה הוא אפי' שעשאו שליח לקנות

זה דכפי הנריחא דמכילתא והספרי, דקרא דאך פדה הפדה אמרי מנהו ענין שמקדישין בהמה טמאה לבדק הבית וחורין ופודים אותה, וא"כ אחזי י"ל דאי הוה כתיב בקרא חנינא וחמור הפדה נשה, הוה אמינא דמלך כתיב פטר להורות דעל צבור קאמר, דקרא לא משמע צבור אלא בפדיון חמור שהקדישו לבדק הבית, דהדית לך קרא דפדיונו מהקדש כדן צבור לפדותו נשה, דכל פדיון שאמה פודה לחמור לא יהיה אלא נשה, וה"ה הוה אמינא דכ"כ הוה נשה בהמה טמאה מטעם דכל דבר שהיה בכלל וכו', ואחזי הו"א דדין לענין צבור ודין לענין הקדש פ"ח ושאר בהמות טמאות שזין לפדותן נשה מדין דבר שהיה בכלל, ולזה אינטרין פטר להורות דאכזרו קאי ונא למעט שאר בהמות משה לענין צבורה ולעולם בכל דבר¹³⁷.

דמי השליח דומיא דקדושין דע"כ כשעשאו שליח¹³⁹. וא"כ לכברא זאח בפדיון פ"ח אם המלוה מוטלת על הצעלים וחייבא רמייה עליהו, כל שפדאו אחר נשה של הפודה עצמו והצעלים לא קא חסרי ולא מידי אף דבשליחותיהו קא עבד, הו"א דאין פדיונו פדו, דכך היא המדה דהצעלים שבאים לקנות מהכהן הפ"ח ע"י השה שנותן לו וחשיב כמוכרו לו, נריך שהקונה והזוכה זו יהיה חסר ממונא, וכל דלא קא חסרי ממונא לא קא קנו ליה, וכיון דהצעלים לא קנו ליה גם הפודה לא קני ליה, הן מצד דע"ד שזכו הצעלים על פדאו והן דאפילו הוון לפדותו לעצמו לאו כל כמיניה כדאמרינן לקמן, וא"כ הו"א דאין פדיונו פדו וקמ"ל ר"ה דפדיונו פדו.

דאפילו לדעת הר"מ זה לא שייך הכא כי אם לכפרת ר' אליעזר דפדיון פ"ח הוא כפדיון הבן דאינו פדו משעמ הפרשה עד שיטא ליד כהן, דלדידיה אפשר שכן הוא, כיון שעיקר הפדיון הוא ע"י נמינה לכהן דמי קאם למכר, אבל לרבנן דקמ"ל כוונתיהו דמשעמ הפרשה פדו אף שלא בא ליד כהן דאין דינו כפדיון הבן, וכדאמרינן לקמן במתני' (דף י"ב ע"ב) יעו"ש, לא שייך זה, דהא אין הפדיון חלו במאי דקא חסר ממונא אלא בהפרשה חלו ואפי' לא נמו לכהן, דמאי טעמא נספק צבור מפריש טלה להפקיע איסוריה, וכל כי האי עולה דמפקיע איסוריה אע"ג דלא קא חסר ולא מידי, ה"ה כשמצירו פודה משלו, ולפי זה אפי' לר"א הו"א דינא הכי, דהא אמרינן התם דמודה ר"א נספק פ"ח דמפריש טלה ומפקיע איסורו. ואי שייך דין זה לדעת הרמב"ם הוא כפדיון הבן, דכיון דבפדיון הבן לכו"ע אינו פדו בהפרשה בלד עד שיגיע ליד הכהן¹⁴⁰, דנמצא דכפי זה עיקר הפדיון חלו בהנחת ממון שיגיע לו לכהן דומה קאם למכר¹⁴¹, א"כ הפודה בן מצירו נממון הפודה אי אמרינן דעיקר המלוה מוטלת על האב צעינן דהאב יתן משלו דקא חסר ממונא, אבל אם נתן אחר שבטלו דלא קא חסר ממונא אין צו פדו¹⁴², דכל דבר שחלו בממון כל שאזכה לא קא חסר ממונא אף דלחר קא חסר ממונא צדו ושליחותיה דאב קא עבד אפשר דלא מהני¹⁴³. באופן דיש ללמד דבר הוה מיירי בצודה מדעת חבירו, ועם כל זה אינטרין לאשמעינן.

אבל האמת יורה דרכו דר"ה עיקר דינו הוא אם פדאו שלא מדעת צעלים, וכן מפורש בדברי התוס' בד"ה הפודה וכו' שכתבו

עוד אמרינן בסוגיא הנזכר [ו, א] דפריך הש"ס, ומנא דידן למעטוי סוסים וגמלים מנ"ל, ומשני א"ר פפא כל מקץ חזכר כלל שור ושה וחמור פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שצפרט, שור ושה וחמור אין מידי אחרינא לא, וק"ק דאמאי הוצרך ר"פ לטעם זה למנא דידן לומר דחנא דידן כלל ופרט, מאחר שפטר הפסיק הענין כדאמרינן התם לר"י הגלילי, בהיות שאפשר לומר דמנא דידן ס"ל כחנא דמכילתא דממעט שאר בהמה טמאה מקרא דאך פדה וגו', דאך מעוטא הוא לומר דפטור חמור דוקא ולא שאר בהמות טמאות.

(ז) [א] אמר רב הונא [יא, א] הפודה וכו'. יש לחקור אם הכוונה אפי' פדאו שלא מדעת צעלים פדיונו פדו, דאין לומר דפשיטא דאפי' שלא מדעת קאמר דמדעתו פשיטא ומאי קמ"ל, דהא י"ל דאפילו מדעתו אינטרין לאשמעינן, דהא אמרינן בפ"ק דקדושין (דף ז' ע"א) דהאומר הילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני, עבד כנעני לאו אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קני נפשיה, האי גברא נמי אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני לה להאי איתתא, ואמרינן עוד א"ר וכן לענין ממונא, ומדברי רש"י ושאר פוסקים מתנאר דקאי נמי לדין עבד כנעני, דאם ראונו אחר למוכר הילך מנה ושוך קנייה לשמעון קנה שמעון, אבל הרמב"ם בפ"א מכה [ה"ו] לא הביא דין זה דעבד כנעני לענין ממון, וכתב הר"ן בפ"ק דקדושין דטעם הר"ם הוא, משום

הרמב"ם בדפדה"כ משעה שהפריש ה' סלעים לפדיון בנו הוי כבר ממון כהן ובנו פדו, וכך כתב לקמן פ"ח אות ס"ז אות קטן ג' בדעת רש"י והרא"ש עיי"ש.
 141. עיי' במהריט"א לקמן אות פ' אות קטן ב' מש"כ בזה.
 142. הרמ"א בשו"ע יו"ד סי' ש"ה סעי' י' פסק דאין האב יכול לפדות עיי' שלוח, והט"ז והש"ך והגר"א פליגי וסביר דמהני, וכשו"ת חת"ס יו"ד סי' רצ"ז ביאר כוונת הרמ"א שהשלוח נותן ממון של עצמו ואינו מוכה הממון לאב, אלא רוצה לפדות בן חבירו בממון עצמו ויהא האב יוצא יו"ד פדיון מטעם שלוחו כמותו, ובהא פשיטא דאינו נפדה עיי' שלוח, וכך נקטו עוד אחרונים. ועיי' במהריט"א לקמן אות ע"ט (הראשון) אות קטן א' ובהערוח שם.
 אמנם למבואר כאן בדעת הרמב"ם נמי לא יועיל שליחות בממון הפודה מהטעם שביאר המהריט"א. ולענין הלכה כתב המחנ"א דמהני, וכן נקט גם המהריט"א לקמן אות ע"ב אות קטן ג'.
 143. המהריט"א רצה לבאר דר' הונא קמ"ל בדינו לאפוקי מר' אליעזר, ודחה זה, דגם לר"א פדיון פשיטא לא הוה דומיא דמכר. ואכתי י"ל דקמ"ל

137. עיי' יד דוד לעיל ו, א.
 137א. עיי' במהריט"א לקמן פ"ה אות נ"א אות קטן ז' שהרבה להקשות על דברי הר"ן.
 138. בספר מרגינחא דרבי מאיר ציין למהריט"א בפרק ה' (אות נ"א אות קטן א') שהאר"ך בדברי הירושלמי תרומות פ"ו ה"ב בענין נותן תרומה לפועלים אי מחיב להחזיר להם כל הדמים, וכתב שם כיון דמשחתי להו הסעודה אף דהוא לא חסר ולא מידי פטור, ריש לחלק והוא פשוט ע"כ, ועיי"ע בהגהות חלקת יואב על המהריט"א שהעיר כאן וז"ל, לא זכר כאן את הירושלמי שהביא בעצמו לקמן דף מ"ז ע"א עכ"ל. ולא ברורה כוונתו ואולי כוונתו כמו שהעיר במרגינחא דרבי מאיר.
 139. זהו דעת רש"י דמקודשת מדין ע"כ היינו בשעשאו שלוח, אמנם הריטב"א פליג וסובר דכשעשאו שלוח אי"צ כלל לדין ע"כ, ועיי' בפני יהושע שם מש"כ בדעת רש"י, ועיי"ע בשו"ת אבני נור אה"ע סי' ת"ח מש"כ בפלוגתתם.
 140. לקמן אות י"ג אות קטן ד' ב"ה אשר, כתב המהריט"א בדעת

בשליחות גמור, או ע"י דין זכיה דזינן לאדם בדבר שהוא זכות גמור וליכא דזכות, וכגון בתורם משלו על של חבירו דאי אמרינן דלא קפיד איניש לעשות המצוה צממוניה ה"ל זכות גמור שמריח שיעור תרומה וליכא דזכות, דאפילו משום שונא ממנות ליכא שהוא אינו נהנה כלל מממון אחרים כי אם מצד אר מונכסיו הוא, דכנה"ג דרזי זכות גמור דאפי' אם לא נתרצה לאו כל כמיניה, כל כי ה"ג חשיב כשליחות גמור וכאילו עשאו שליח בפירוש מתחלה דמי, אלא דמשום דמבעיא לן דילמא ניחא ליה למעבד מצוה צממוניה, א"כ הא איכא דזכות, ואף דלא הו' חוב גמור דהא איכא דזכות שמריח ממון ודזכות שמפסיד המצוה, ואם יתרצה כששמע כה"ג בעלמא שפיר דמי, מ"מ גבי תרומה דאחרב שליח דומיא דבעלים לא מהני רזי דאחר מעשה כיון דבעת מעשה שלא מדעת בעלים היה, דלא דמי לדבר שהוא זכות גמור דבעת הפירוש איכא שום ספק פדיון דלא ניחא להו לבעלים, כל זה הוא גבי תרומה אבל הכא גבי פדיון דלא אחרב שליח בכלל בעלים לא בעינן שליחות ממש, אלא פדיונו פדיו מדין זכיה דמדין שליחות הוא, וכשם דזינן לאדם שלא בפניו אפילו בדבר דאיכא דזכות ודזכות כל שנתרצה כששמע, כמו כן נמי בפודה פטר חמור של חבירו, אף דבעינן לא אפשיטא ואפשר דאיכא דזכות דהפסד מצוה, מ"מ הא איכא נמי דזכות דריוח ממון דפדיונו לבעלים, וכל שנתרצה כששמע פדיונו פדיו והכא מיירי כשנתרצה כששמע, וכיון שנתרצה לבסוף הרי הוא פדיו למתבע. ונראה דהעיקר כצווגת המוס' הוא כהדרך הב', דמלבד שזה נוטה גירסת הר"ב ז"ל כאמור, יתר ע"כ דאפשיטא פלוגמא לא מפשיטין, ועינינו הרואות להרמב"ן והרשב"א והריטב"א צמדישיהם צפ"ק דקדושין [כג, ב] גבי הא דאמר רב הונא התם הני כהני שלומי דרחמנא נינהו, שהוקשה להם דבעיא צדריים היא ולא איפשיטא, ואמאי לא פשיטו לה מהא דרב הונא, ומירצו הם ז"ל דלא חששו לפסוע אלא מצדריהם או ממשנה, וכיוצא בה צדריהם פרוק דאבעלים לן התורם משלו על של חבירו וכו' ולא אפשיטא, ולא פשטוה מולאמר רב הונא בצבורות הפודה פטר חמור של חבירו וכו', וטעמא נמי התם משום דלא בעו למפשטא אלא ממחני' או מצדריהם עכ"ל, הרי מפורש מדברייהם דבעינן דהתורם משלו על של חבירו איפשיטא מהא דרב הונא דפטר חמור, וע"כ ז"ל דס"ל דדין פ"ח כדן תרומה דצדקין נמי המצוה תלוי בעלים והפודה לרין שיפדה

ו"ל, ולא דמי לתורם משלו על של חבירו דאבעיא לן פ' אין בין המודר [לו, ב] אם לרין דעת, דהתם כתיב גם אתם לרבות שלוחכם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, אבל הכא לא כתיב בעלים עכ"ל, הרי מפורש דאפי' שלא מדעת הבעלים קאמר, ובעיקר כוונת המוס' לכאורה נראה דכוונתם לחלק דהכא לא כתיב בעלים, דס"ל דהכא אין המצוה תלוי בעלים לשנתרך שהפודה יפדה בשליחות, אלא הרי הוא כהקדש דכל הרוצה לפדות פודה בלא שליחות המקדיש, וא"כ אף דמספקא לן לענין תרומה דאפשר דניחא ליה למעבד מצוה צממוניה, היינו דוקא לענין תרומה דתלוי בד בעלים ולרין שליחות, ואי לא דזכות הוא לו הרי ליכא שליחות, אבל הכא אפילו נאמר דחוב הוא לו שפיר פדיונו פדיו כיון דמעיקרא לא בעינן בעלים ולא בעינן שליחות.

ואולם ראיתי להרב זללאל ז"ל כ"י¹⁴¹ דגרס בדברי המוס' הב', דהתם כתיב אתם גם אתם לרבות שלוחכם שהם כמו הבעלים ולכן בעינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, אבל הכא לא אחרב שליח בכלל בעלים עכ"ל, דלפי גירסתא זאת נראה דאין הכוונה ע"ד האמור, דלעולם דס"ל דהכא נמי המצוה תלוי בעלים והפודה לרין שיפדה בשליחותו כדן תרומה, אבל מ"מ יש לחלק בין פדיון לתרומה, דהא כבר נודע דעיקר דין זכין לאדם שלא בפניו כה"ג בפ"ד מה"ל זכיה [ה"ב] משם הרמב"ן, היכא דבדיו הרב ממחני' צהלכות זכיה סי' ו', והעלה שם דג' חלוקים יש, הא' מידי דהו' זכות גמור וליכא שום דזכות, דנראה דכל כי האי גוונא אפילו לא נתרצה כששמע לאו כל כמיניה, והב' הוא היכא דאיכא דזכות וזכות גמור, וכגון אפי' בצמחה מתנה לחבירו דאיכא דזכות נמי משום דשונא ממנות יחיה, כה"ג אם נתרצה כששמע וזה אצל אם לא נתרצה כששמע לא זכיה, והג' הוא דאיכא דזכות כל אדם, דכה"ג אפי' נתרצה כששמע אינו כלום יעו"ש. אלא דלע"ד צדריה זאת שהעלה הרב מדמי שיהא זכות גמור אפילו לא נתרצה, מדברי הרשב"א צ"ח לקדושין על (דף כ"ג ע"א) גבי מאי דק"ל כרבנן דבין צכסוף ובין צכטר ע"י ע"י וע"י אחרים, דב"ה ולענין הלכה, מתבאר דס"ל דהפק דין זה דאפילו בזכות גמור אין זכין בע"כ, וזלמי צכטר שחרור מהטעמים שכתב שם יעו"ש¹⁴⁵. וא"כ גבי תרומה דאחרב השליח כמו הבעלים ע"י, ובעינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, אין מציאות לאדם שיחרום את של חבירו אם לא

ראשונה שהיא אם צריך דעת בעל הכרי או לא, לא נפשטא וכו' עיי"ש. וכן הקשה גם הב"ח, ועיי' ביאור הגר"א י"ד סי' שלא ס"ק ע"ג, ועיי' במחנה אפרים ה"ל שלוחין ושוחפין סי' כ"ה.
 ואשר נראה לומר בדעת הכס"מ עפ"י מה שביאר המהריט"א בדעת השטמ"ק, דגבי תרומה בעינן שליח דומיא דבעלים ולא סגי בזכיה מטעם שליחות היכא דהו' צד זכות וצד חובה אפילו שנתרצה לבסוף, אלא בעינן זכיה גמורה ללא צד חובה, ובזכיה גמורה דעת המהריט"א דהו' כמו שליחות ממש, והיכא דהו' שליחות ממש ודאי טוה"ג לבעלים ואין להסתפק שמה הו' לשליח (ועיי' בתוס' ב"ק סח, ב ד"ה הוא, ובמחנה זכיה סי' ח', ובספר המאיר לעולם ח"ב סי' ב'), ולפי"ז מוכן שפיר דברי הכס"מ, דתמה המל"מ שמה הבעיא דטוה"ג של מי היינו באופן דתורם משלו על של חבירו ומדעת בעלים, אבל לעולם כשתרם שלא מדעתם הו' בעיא דלא איפשיטא, אמנם עפ"י דברי השטמ"ק ניחא, דאי נימא דהאיבעיא דטוה"ג של מי היינו כשתרם מדעת בעלים א"כ הו' זכות גמורה דלא איכפת לבעלים הך צד דחובה, ובזכיה גמורה הו' כמו שליחות ממש, וליכא ספק אי טוה"ג לבעלים אי לשליח דודאי הו' לבעלים, וע"כ מדריה ספק בגמ' טוה"ג של מי מוכח דאיררי ללא דעת בעלים, וא"כ הו' כמו הבעיא הראשונה בגמ', דתורם משלו על של חבירו דהו' ללא דעת הבעלים, ונמצא דהאיבעיא השניה הו' כמו את"ל לראשונה, ונפשט דתורמתו תרומה. ולדבר זה העירונו הגר"ז גרו זצ"ל. ועיי"ש במעשה רוקח כאן שתירין דברי הכס"מ מקושיית המל"מ באופן אחר, ובעונג יו"ט סי' ק"ט, שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' ס"ג אות י"ט, אור שמח כאן, שו"ת דובב משרים ח"א סי' ל'.
 144. שטמ"ק הנדפס בש"ס י"א, א אות כ"א.
 145. וכ"ה בהגהות רע"א על המחנה אפרים. וכ"מ באבני מלואים סי' א' אות ה'. ובביאור דברי הרשב"א עיי' בעין יצחק אה"ע ח"א סי' א' דס"ל כהמחנה אפרים, ועיי' באמרי בינה ה"ל תרו"מ סי' כ', ושם דיני פדה"ב סי' ז', ובעונג יו"ט סי' ק"י ס"ל בדעת הרשב"א כהמהריט"א, ועיי' ברכת שמואל קדושין סי' י"ד שהאריך בדעת הרשב"א, ועיי"ש בספר שארית ישראל (מיניצברג) יו"ד סי' ס"ו אות ד'.
 146. הרמב"ם בפ"ד מה' תרומות ה"ב כתב, התורם משלו על של אחרים הרי זו תרומה ותיקן פירותיהם, וטובת הגאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה. ולכאור קשה הלא בנדרים לו, ב מספקא לן בתורם משלו על של חבירו האם צריך דעת או לא, והאם תרומתו תרומה או לא, ובעיא דלא איפשיטא היא, ואיך פסק הרמב"ם לקולא שחרומתו תרומה. וכתב הכס"מ דמקור לרברי הרמב"ם הוא מהמשך הסוגיא שם דאיבעיא לן עוד, טובת הגאה של מי של הבעלים או של התורם, ואסיקנא דטוה"ג של התורם, ומשמע דמילא נפשטא גם בעיא ראשונה, דאם אין תרומתו תרומה, מאי מספקא ליה טוה"ג של מי. וכ"כ גם בב"י יו"ד סי' של"א.
 והמל"מ שם הקשה על הכס"מ, וז"ל, ודבריו תמוהין הם אצלי, דבעיא שניה אין לה שייכות כלל עם הבעיא הראשונה, רבין אם נאמר שחורם משלו על של חבירו צריך דעת או שלא צריך דעת נסתפקו בגמ' טוה"ג של מי וכו', ולפי המסקנא דטוה"ג של חורם עדיין אפשר דאעיקרא צריך דעת של בעל הכרי, אלא שטוה"ג היא של התורם, ולפי"ז נמצא שבעיא

בשליחותו כדן תרומה. והע"ג לפני המוס' צעין דמרומה לא נפסטה מהכל דש לתלק, מ"מ כל היכא לאפשר להשוות דעות הפוסקים עדיף טפי, לפני דרך הא' דס"ל דאין המלוה תלויה בצעלים כנדרתם היא מן הקצה אל הקצה עם הרמב"ן ודעמיה, אלא המחוור לומר כדרך הב', דהכא נמי בפדיון המלוה תלויה בצעלים. אלא דעיקר פלוגתמיהו תלו בסגולה אחרת, דלענין תרומה היכא פלוגתא אי גילוי דעת דקודם הפרשה או לאחר הפרשה מהני, כיון דתרומה לא הוה חוב גמור דהא למרוס עומד, ואם מרס שלא נרשום ונא בעה"כ ונמלכה מהני כיון דחשיב כדבר שיש בו דאזכור ודאזכור, דמדברי הרמב"ן שהיא הר"ן צפרק המקבל גיטין סו, א] גבי מחני' לכל השומע יכחז גט, וכ"כ הרמב"ם שם צמדשוויה דמהני גילוי דעת למחיה, אבל מדברי הר"ן צפרק אין צין המורד (דף ל"ו ע"ב) נראה דס"ל דגילוי דעת לא מהני אלא צעין שליחות גמור, וכמ"ש הרב מחנ"א בהלכות זכיה ס' ו' הנזכר לעיל יעו"ש, לפני שטת הרמב"ן והרמב"ם דמרומה נמי הוה כדן זכיה דעלמא, דאם יש דאזכור ודאזכור אס נמלכה אח"כ שפיר דמי, א"כ ע"כ ז"ל דמאי דקא מצעיה צמורס משלו וכו', הוה דלילמא מצד דניחא ליה לעשות המלוה חשיב כדבר דאיכא דאזכור אלא כל אדם דלא מהני רצו דאח"כ, דאפילו אס נמלכה אח"כ לא מהני, ואי לא איפסטה צעיה מ"ש מפדיון דפדיון פדו, כיון לאפשר דמטעם הפסד מלוה חשיב כחוב גמור, אס לא דר"ה פשיטא ליה דזכות הוה לו. אבל המוס' ס"ל דכיון דשליח דמרומה אחרבי כמו הצעלים, לא מהני גילוי דעת כדעת הר"ן, וא"כ י"ל דצעין דמורס משלו הוה דקא מיבעיא לן אס יהיה כדן זכות גמור דהפסד לכוע מהני, או כדן דאזכור ודאזכור דא"כ הוה גבי תרומה לא מהני רצו דאח"כ משא"כ גבי פדיון דמהני כאמור.

באופן דלע"ד דהעיקר דברי המוס' הוה כדרך הב', ופדיון פטר חמור נמי המלוה תלויה בצעלים והפודה פדיון פדו מטעם שליחות וצין זכיה הוה דזכיה מדין שליחות¹⁴⁷, אבל מדברי המוס' צפ' מרובה (דף ס"ט ע"ב) דר"ה הוה דאמר וכו', נראה דס"ל כהדרך הא' דצין פדיון פטר חמור כדן הקדש הוה לענין זה שיכול כל אדם לפדותו דאין המלוה תלויה בצעלים¹⁴⁸.

והרמב"ם צפ' דהלי' תרומות [ה"צ] כתב ח"ל, והתורס משלו על של חבירו הרי זה תרומה, והרב מ"ל שם כתב ליישב סגרת הרמב"ם, דס"ל כנדרת הרמב"ם דס"ל דצעין איפסטה מהא דר"ה גבי הפודה פטר חמורו של חבירו, והיכא הרב שם דברי

בכ"ק שכתבו דפדיון פט"ח הוה כפדיון הקדש ומשו"ה כל אדם יכול לפדותו, הקשו האחרונים לר"ש דפט"ח אינו אסור בהנאה לא יכול לפדותו שלא מדעת בעלים, וא"כ מאי קאמר אליבא דר"ש לא תבעי לך, כיון דאמר מותר בהנאה ממנו דבעלים, ומה צריך להאי טעמא, דהא עיקר האיבעיא הוה בפודה שלא מדעת בעלים, דאילו מדעת בעלים לא קמיבעיא לך, ובשלא מדעת בעלים הרי לר"ש אינו יכול לפדותו. ועיי' ביד דוד בסוגיין שכתב דבאמת התוס' בכ"ק סברי הכי, דכיון דממונא דבעלים הוה ואינו אסור בהנאה אינו יכול לפדותו כלל שלא מדעת בעלים עיי"ש, ועיי"ש בחזו"א בכורות ס' י"ז אות ב'. אמנם רש"י בסוגיין לא פירש כך, ומשמע דאף לר"ש יכול לפדותו אלא שפדיונו לבעלים. ועיי' בצמת זקק החדש ס' רכ"ב אות ד' שכתב דגם לר"ש יכול אחר לפדותו אפי"פ שאינו דומה להקדש, מ"מ כיון שקודם הפדיון שייך לכהן נחשב כמו הקדש ויכול אחר לפדותו, ועוד כתב שם דכיון דפדיונו לבעלים נתיקן הפודה לזכותו לבעלים, ומהני אף לר"ש מטעם זכין לאדם שלא בפניו.

147. וכן העלו באמרי בינה תרומ"ט כ' ובמחנה חיים ח"א ס' צ"ו וח"ב או"ח ס' י"א, ובראשית בכורים בסוגיין. ובעיקר הדבר שכתב המהריט"א דהוה מדין זכיה, לכא' קשה, דכבר כתב המחנ"א בהלי' שלוחין ושוחפין ס' כ"ה ומה זכיה שייך הכא, כיון דס"ד השתא דפדיונו לפודה, ולא דמי לתורס משלו על של חבירו שמרווחו שאין צריך לתת משלו כלום, משא"כ הכא לצד שפדיונו לפודה הרי נוטל כל החמור והווי חוב גמור עיי"ש. וכך הקשה בשו"ת יד יצחק ח"א ס' כ"ה. אמנם מדברי הראשונים שכתבו דנפשטה הבעיא בנדרים מהא דר' הונא בסוגיין, מוכח דסברי דהך סוגיא אחיא מדין זכיה, ויש לפרש דבריהם דנפשטה הבעיא רק לאחר המסקנא דפדיונו לבעלים ושפיר הוה זכות לבעלים שלא הפסידו החמור והשה, וגם התוס' התכוונו כקושיהם לאחר מסקנת הגמ'. ועיי' מש"כ בזה בדברי שאול יוסף דעת ס' שלא סע' ל' ובשי' למורא כאן, ובמנחת סולת מצ' כ"ב אות ד'.

148. וכך העלו המחנ"א זכיה ס' ז' ושלוחין ושוחפין ס' כ"ה, ובשו"ת חת"ם יו"ד סוסי' צ"ה ובחידושי חת"ם נדרים לו, ב, ובחידושי חמדת שלמה הובא באמרי בינה הג"ל, ובחזו"א בכורות ס' י"ז אות ח', ועיי"ש בלבוש יו"ד ס' שכ"א ס"ז, ובמעדני יו"ט על הרא"ש ס' י"ג אות ב', ובחשק שלמה בסוגיין, ובשו"ת צוננת הכושם יו"ד ס' ח' ובפסקי הלכות יד דוד ח"ב פ"ה ה"ב בהגה"ה ג'. ועיי' ירושלמי קרושין פ"ב ה"ח עבר ופדה פט"ח של חבירו שלא מדעתו רבי לעזר אמר אינו פדוי ורד"ח אמר פדוי ודו"ק. ועיי"ש בספר המאיר לעולם ח"ב סוסי' ב'. ועל דברי התוס' שכתבו דפדיון פט"ח הוה כפדיון הקדש ומשו"ה כל אדם יכול לפדותו, הקשו האחרונים לר"ש דפט"ח אינו אסור בהנאה לא יכול לפדותו שלא מדעת בעלים, וא"כ מאי קאמר אליבא דר"ש לא תבעי לך, כיון דאמר מותר בהנאה ממנו דבעלים, ומה צריך להאי טעמא, דהא עיקר האיבעיא הוה בפודה שלא מדעת בעלים, דאילו מדעת בעלים לא קמיבעיא לך, ובשלא מדעת בעלים הרי לר"ש אינו יכול לפדותו. ועיי' ביד דוד בסוגיין שכתב דבאמת התוס' בכ"ק סברי הכי, דכיון דממונא דבעלים הוה ואינו אסור בהנאה אינו יכול לפדותו כלל שלא מדעת בעלים עיי"ש, ועיי"ש בחזו"א בכורות ס' י"ז אות ב'. אמנם רש"י בסוגיין לא פירש כך, ומשמע דאף לר"ש יכול לפדותו אלא שפדיונו לבעלים. ועיי' בצמת זקק החדש ס' רכ"ב אות ד' שכתב דגם לר"ש יכול אחר לפדותו אפי"פ שאינו דומה להקדש, מ"מ כיון שקודם הפדיון שייך לכהן נחשב כמו הקדש ויכול אחר לפדותו, ועוד כתב שם דכיון דפדיונו לבעלים נתיקן הפודה לזכותו לבעלים, ומהני אף לר"ש מטעם זכין לאדם שלא בפניו.

הודפס מאתר אוצר החכמה tablett.otzar.org הלכות בכורות וחלה להרמב"ן עם הלכות יום טוב למהרי"ט אלגאזי - א

גירסת הרב זללאל ז"ל אי אפשר לומר כן, יתר ע"כ דאפילו לפי גרסתנו אין דבריהם מורין כן, דאי כוונו לזה למה האריכו לומר מה אחס לדעתכם וכו', הכי הול"ל תרומה שאני דכתיב בעלים אצל הכה לא כתיב בעלים. ומהתמיהה איך לא ראה הרב דברי הרשב"א והריטב"א צמודי קדושין שמוכרין בכמה דוכתיב דהם סובבים דנעיי אפשיטא מההיא דהפודה פטר חמור, וע"כ ז"ל דס"ל דהמזוה תליה בבעלים כתרומה. והרב ז"ל שס הפריז על המדה לומר דאפילו בפדיון הכן דחשיב כאילו כתיב בעלים דנכור צריך כתיב, עכ"ז יכול אחר לפדותו שלא מדעתו ולא בעיני שליחות, והלכך הפודה הוא מקיים המזוה ולא הבעלים כיון דלא בעיני שליחות, והביא ראיה לזה מדברי הר"ן בפ"ק דפסחים [ו, א] יעו"ש¹⁵¹.

ולע"ד יש לדחות, דדעת הר"ן כמו ששיערנו לדעת החוס', דכבר כתבנו דהר"ן ס"ל דלא מהני גילוי דעת בתרומה, כמ"ש הרב עזמו צבי ו' שס כזכר לעיל, דס"ל דנעייני שליחות גמור, דשאני תרומה דכתיב אחס גם אחס דנעייני שיהיה השליח ממש כמו הבעלים, והלכך נעייני מה אחס לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, והנה כי כן י"ל דלעולם דס"ל להר"ן דמזוה פדיון הכן תליה בבעלים, ואם פודה אחר בשליחותיה דאז קא עבד, והאז הוא המקיים המזוה כדן תרומה, אלא דהפודה נמנוו כיון דאיכא נד זכות דקא מריח ליה ממון ואיכא נד חובה דהפסד מזוה מממונו, יכול לפדותו אחר שלא מדעתו ופדיונו פדיו מדין זכיה דוכין לאדם וכו' כל שנתרצה כששמע, משא"כ בתרומה דכיון דבשעת הפרשה אינו זכות גמור לא מהני מה שנתרצה אח"כ כששמע, ועפ"ז הוא שחילק הר"ן לענין הברכה, דאף דאפשר ע"י אחר לא מצריכין עליה בעל כיון דעשיית השליח הוא מדעת הבעלים ממש ועשיית השליח כמעשה המשלח ממש הוא נחשב וחשוב כאילו לא אפשר ליפטר ממנה ע"י אחר, משא"כ בפדיון שאחר יכול לפוטרו שלא מדעתו דאף דשליחותיה קא עבד דמדין זכיה הוא דעבד, מ"מ כיון דבשעת מעשה נעשה שלא מדעת בעלים אלא דמהני מה שנתרצה אח"כ, שייך לברך בעל.

ואין ללמוד מתוספתא הזאת [בכרות פ"ו הי"ט] שהביא הר"ן, דלא מצריכין דהפרשת תרומה בעל לפשוט הבעיא דמורס משלו על של חבירו, דכבר כתבנו דלפי סגרת התוספות עיקר הבעיא הוא אי בכה"ג הוא זכות גמור אפילו שלא נתרצה אח"כ, דבאופן זה הוא כאילו עשאו שליח צפירוש, או דלמא דיז ב' זכות וז' חובה ולא מהני בתרומה, וא"כ ממ"נ אין כאן ראיה מענין הברכה, דאפשר דהיו זכות גמור וחשיב כאילו עשו הבעלים עצמם ולא שייך לברך בעל, או אפשר דלא היו זכות גמור, ובתרומה לא מהני מורס משלו שלא מדעתו, וכיון דאי אפשר ליפטר ע"י אחר אין לברך בעל. והרב מ"ל הביא שס דברי החוס' דפי' מרובה הנוכר וקיים ח"ל, ונראה ג"כ שגירסת החוס' בנכורות לא היחה כגירסתנו דוק ומשכת עכ"ל. ולע"ד י"ל דגירסתנו כגירסתנו דקודם הבעיא דפדיונו לבעלים או לא אמרינן מימרא דר"ה דאמר הפודה פ"מ של חבירו וכו', ומאי דמימי החוס' להכריח דשלא מדעתו נמי פדיו מהבעיא ולא מעיקר מימרא דר"ה, היינו משום דיז לדחות דרב הונא מיירי דוקא מדעת בעלים כאשר נדדנו לעיל בתחלת דברי.

והנה לפי סגרת הרמב"ם ורבינו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א דס"ל דבעיא דמורס משלו על של חבירו נפשטא מהא דרב הונא בפודה פ"מ של חבירו, דכאם דלענין פדיון פדיו כן לענין תרומה תרומתו תרומה, נלע"ד דהיינו דוקא כשנתרצה הבעלים כששמעו דכיון דגלו דעמייהו אח"כ דניחא להו נתיקום המעשה למפרע דוכין לאדם שלא בפניו כל שנתרצה אח"כ, אצל אס לא נתרצה אח"כ אין תרומתו תרומה ואין פדיונו פדיו¹⁵¹. דהא ודאי עיקר הבעיא היא דשמתא מזד דניחא ליה למעבד מזוה דליה חוב גמור מקרי ואין מצין לאדם שלא בפניו, דבהכי אפי' נתרצה אח"כ, ואס נפשטא הבעיא דלא היו חוב גמור, מ"מ פשיטא דלא היו זכות גמור דהא איכא נד חובה דזמנין ניחא ליה למעבד מזוה דליה. ועוד דאפי' אס נאמר דחשיב זכות גמור כבר כתבנו לעיל דמדברי הרשב"א צמודי קדושין נראה דלא ס"ל הכי, דאפי' זכות גמור כגון הזוכה בעד חבירו נכסי הגר ומהפקר דזכות גמור הוא דלא שייך שזנא מתנות ימיה, ועכ"ז דוקא בנתרצה אצל אס לא מחה לא יעו"ש¹⁵².

[ב] והנה גרסינן בערכין (דף כ"א ע"א), אמר שמואל עולה זריכה דעת שנאמר לרזונו, ופרין מאי קמ"ל תנינא אט"פ שאין ממכפר לו עד שיתרצה שנאמר לרזונו, ומשני לא זריכא דפריש ליה חבירה, מהו דתימא כי בעינן דעת מדידיה אצל מדחבירה לא, קמ"ל זמנין דלא ניחא ליה דליכפר במידי דלאו ידיה. ומתבאר שס דלשמואל המפריש חטאתו ואשמו של חבירו, צריך שיהיה מדעת הממכפר צין בשעת הפרשה וצין בשעת כפרה, והמפריש עלתו ושלמיו של חבירו בעינן דעתו בשעת הפרשה אצל לא בשעת כפרה, ועולא פליג אשמואל וס"ל דבשעת כפרה אין חילוק צין חטאות ואשמות ועולה ושלמים דכולהו בעינן דעתו, אצל בשעת הפרשה צחטאות ואשמות בעינן דעתו, ובעולה ושלמים לא בעינן דעתו. וכדתו החוס' שס [ע"ב] דר"ה מאי זכו' ח"ל, נראה לר"י דהא דאמר שמואל עולה ושלמים צריכין דעת בשעת הפרשה משום דלא ניחא ליה לאינש להתכפר במלחא דלאו ידיה, אצל בשעת כפרה אינו צריך, ומשום סמיכה אינו צריך לדעתו כיון דאינש צאים לכפר על חטאו, אצל חטאת ואשם שסם צאים על חטא וצריכין להתחזות בשעת סמיכה בעינן דעתו בשעת כפרה, ועולא ס"ל דאפילו עולה ושלמים רוצה לקיים מצוה סמיכה הלכך בעינן דעתו בשעת כפרה, אצל בשעת הפרשה לא בעינן דעת אלא חטאת ואשם משום דלא ניחא ליה לאינש להתכפר במלחא דלאו ידיה, אצל עולה ושלמים דלאו לכפרה קאתו כולי האי אינו צריך בשעת הפרשה. ונגירסת הרב זללאל כ"י¹⁵³ מקיים דברי החוס' וקדושים סס עכ"ל. ונראה דמ"ש החוס' דעולה ושלמים לאו לכפרה קא אמו כולי האי, דמשמע דלכפרה פורחא מיהא קא אמו אלא שאינש כמו החטאת והאשם, כתבו כן מפני עולה, דעולה מכפרת על עשה ועל לאו היתק לעשה כדאמרינן בת"כ בפ' ויקרא פ' ד' סימן ח' נא, ד ויבוא לו, א ובזמניו, א] יעו"ש, אצל שלמים לא אמו לכפרה כלל¹⁵⁴, דמהאי טעמא כתב הרמב"ם בספ"ג מהל' מעשה הקרבנות [הי"ד והט"ו] דבעולה מתודה בסמיכה ובשלמים אינו מתודה יעו"ש.

ואיכא למידק על עיקר שמועה זאת, דמהכא משמע דפשיטא ליה לעולא דדוקא חטאת ואשם הצאים לכפר על חטאתו צריך

ובעיני ריצוי הבעלים, ואילו בהל' ב' בתורם משלו כתב סתמא דתרומתו תרומה, ומשמע דא"צ ריצוי בעלים כלל עיי"ש. ועיי"צ במעדני ארץ תרומות פ"ד ה"ב אות ב' שהעיר כן על הרמב"ם גופיה.

152. עיי' בשו"ת בית שלמה אר"ח ס"י נ"ו בהגה"ה מש"כ בענין המהריט"א כאן, ובחבל יעקב ח"ג בהערותיו על המהריט"א.

153. נדפס בשטמ"ק בגליון הש"ס אות י"ג.

154. בדבר אברהם ח"א ס"י ט"ו אות ג' פירש בדעת החוס' בערכין דכוונתם שכתבו עולה ושלמים דלאו כפרה "כולי האי", היינו נמי לשלמים דמקצת כפרה בשלמים נמי איכא עיי"ש, ועיי"צ במרומי שדה

151. וכתב הר"ן שס דבמילה ובפרה"ב מברכין בעל, כיון שיכול לפטור ממנה ע"י אחר, והקשה הר"ן מתרומה שאפשר לעשותה ע"י שליח ואפ"ה לא מברכים בעל, ותיירך דתרומה שאני שהשליח אינו נכנס לתרום אלא מדעת בעלים, דהא קיי"ל אחס גם אחס מה אחס לדעתכם וכו', ולא דמי למילה ופרה"ב שאחר יכול לפוטרו שלא מדעתו. והוכיח המחנ"א מהא דבפרה"ב מברכין בעל, מוכח דאחר יכול לפדות שלא מדעת הבעלים ולא בעיני שליחות.

151א. עיי' בכרם ציון השלם שביעית פ"י ס"י נ"ד מה שהעיר הגרא"י זלזיק שליט"א, דהרמב"ם שס בהל' ג' כתב הדין בתורם משל חבירו

לשמשו כ"ש האי דאיתא תרמי. ושכר מלאכה אפילו חרש ושוטה
 אית לה. וכמו"ש התוס' ר"פ בן סורר דשכר מלאכה וטירחא
 מן המורה אית ליה לקטן ע"ש, ואם כן הוא הדין לשוטה.⁴¹
 ומדברי הרא"ש נשם הרמ"ה נראה לי דסבירא ליה דאין
 זכין לשוטה. ע"ש זר"ש פ"ב
 דכתובות (סי' יד) גבי נכסי דבר יח זכין לקטן "אפילו בן יום אחד,
 דתנן צפ' הנוקין (גיטין נב, א),
 אפוטרופס של יתומים חייב
 שטיא ח"ל: כתב הרמ"ה אבל

קנה נכסים אפילו זכין לו על ידי אחר לא זכה בהן זכיה גמורה,
 דזכיית המקח אינו צאה מכת המוכר בלבד עד שיהא גם הלווקח
 בר דעת וראוי להקנאה כי נריך גם הלווקח להתחייב בדמים כו'.
 אבל מתנה זכין לאדם שלא בפניו ואית ליה זכיה לשוטה מידי דהוי
 אקטן הואיל ואחי לכלל דעת. גם זה היה עתים חלים עכ"ל.
 ומבאר מדבריו דלא סבירא ליה זכין לשוטה אלף כה"ג דעתים
 חלים דזה הוי ממש כמו קטן דאחי נמי לכלל דעת, אבל שוטה
 גמור דלא הוי עתים חלים אין זכין לו על ידי אחר. ולפי זה ה"ה
 נחרש אין מוכין לו על ידי אחר, אלף דוקא בקטן דאחי לכלל דעת
 וכמו שאמרנו צפרק איזוהו נשך קטן דאחי לכלל שליחות ו"ע.
 זו אפי"ו בן יום אחד. צדיה לדרך פ' צא העלה הלכה למעשה,
 בצבור שמת אביו קודם שלשים יום דיש כח ביד ב"ד לפדותו
 ומשום דזכין לקטן. וצט"ו ("יד סי' ש) סעיף יא) חולק וכתב
 דדוקא בגדול זכין לו אפי' יש קצת חובה, וכהאי דמורס משלו על
 של חצירו דאע"ג דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה צממונו מ"מ
 פסק הרמב"ם דתרומתו תרומה. אבל בקטן אין זכין לו אלף א"כ
 דבר שהוא זכות גמור עלי שום חובה והכא קצת חובה שהרי לקח
 ממנו המלוה ע"ש. וצנקהודת הכסף (שם סקי"א) האריך צרעיות
 דיש כח ביד ב"ד לפדותו, והשיג על הט"ו דהא צגר קטן
 שמתבלין אותו ע"ד ב"ד נמי יש לומר דניחא ליה למיעבד
 מצוה החכמה

בעצמו⁴², דדוקא התם צמורס משלו על של חצירו שייך לומר
 כן, אבל הכא כשהב"ד פודין אותו הרי הם מוכין המעות לקטן
 דזכין לאדם שלא בפניו, וא"כ הרי הם פודין אותו צממונו של
 הקטן, וכן כשיש מעות לקטן בלאו הכי וא"כ הרי המלוה של
 הקטן וכו'.⁴³ וראיה צרורה מהא
 דתנן צפ' הנוקין (גיטין נב, א),
 אפוטרופס של יתומים חייב
 לעשר, ואיחיה שם צש"ס דהיינו להאכיל אבל לא להניח. וכתב
 בחידושי רשב"א דלא שגא מנהו אפי' יתומים, ל"ש מנוהו ב"ד
 מורס מדינא, והא דתנן התם ולא אפוטרופסין, אסמכתא בעלמא
 היא דמדינא מורס ב"ן להאכיל ב"ן להניח דיד אפוטרופס כיד
 יתומים, אלף שלא יראה כמזולל בנכסי יתומים שמה לא ידקדקו
 יפה בדבר אמרו שלא לתרום להניח, אבל להאכיל העמידו אדינא
 עכ"ל. ולא אמרינן שמה יראה הקטן עצמו צממונו זו, אלף ודאי
 כיון דמורמין משלו הרי מצוה דיליה הוא וא"כ צפדין נמי וכו'.
 ועוד נראה דב"ד יכולין לזכות לקטן אפי' צמקוס דהוי חובה קצת
 כדמוכח להדיא צר"פ האיש מקדש (קידושין מב, א), דגרסינן
 התם ואלף הא דאמר רב גידל אמר רב מנין ששליח של אדם
 כמותו שנאמר ונשיא אחד ממטה, תיפוק ליה שליחות מהכא,
 ותסבירא הא שליחות הוא והא קטנים לאו בני שליחות נינהו, אלף
 כי הא דאמר רב מנין שזכין לאדם שלא בפניו שנאמר ונשיא אחד
 ותסבירא זכות הוא הא חובה נמי איכא דליכא דניחא לי צהר וכו',
 ואלף כדרכה צר רב הונא אמר רב מנין שיתומים שבאו לחלק
 בנכסי אביהן צב"ד מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ע"מ לזכות,
 ת"ל ונשיא אחד ופי' רש"י כלומר לא זכות שלא בפניו גרידא
 איכא למשמע מיניה לגדולים, אלף לאחוי דקטנים נמי אפי'
 חובה הנאה מחמת זכות רשאין ב"ד לעשות. הרי להדיא צב"ד

פיתוחי חותם

עצמו בכך לתת לה מתנה מרובה זו. (שו"ת רבי אליעזר
 מטלוי סימן כא).

ועיין בספר חזון-יהזקאל בגמ' כתובות (פ"א ה"ו) שכתב
 בזה"ל: אבל באמת אין זה חיוב בשביל שכר מלאכה וטרחא,
 דנהי דקטן אית ליה שכר מלאכה וטרחא מה"ת היינו דוקא
 אחרי שפעל כבר ועשה מלאכה, אבל הכא שהתחייבות חלה
 מיד בשטר, ואיתא שפיר להוכחת המגיד-משנה שמזכין לשוטה
 מהא שהשטר נקנה לאשה, והא דאיתא שם ביבמות אילו רצה
 שפחה לשמשו, אינו לומר שהחיוב בשביל שכר מלאכה אלא
 לומר כשם שבית-דין מפקחים ליקח לו שפחה לשמשו כן יש
 כח לבית-דין לקיים כתובה לאשתו, עכ"ל.

42 עיין בחידושי חתם-סופר בגמ' כתובות (יא, ב) שכתב
 דבגר קטן ליכא חובה כלל מצד דרוצה לעשות המצוה בעצמו,
 שהרי קיימא לן דהגדילו יכולין למחות, ואם כן יוכל אחר-כך
 למחות, עיי"ש. ולכאורה צ"ע דא"כ מאי מיבעי ליה בגמ'
 נדרים (לו, ב) בתורם משלו על של חבירו דלא הוי זכיה
 דדלמא מצוה דיליה ניחא ליה למיעבד, הרי יכול למחות
 כשיודע לו דקיימא לן בכל זכיה.

43 מדברי הש"ך כאן וכן מדברי רבינו לקמן מבואר דאי
 אפשר לפדות פדיון הבן בע"כ של הבן ורק מדין זכיה או
 שליחות מהני, אולם בספר מחנה-אפרים (הלכות זכיה ומתנה
 סי' ז) כתב דאפשר לפדות גם בע"כ של הבן וזה מדין עבד כנעני

היא כוונתו של רבינו בדבריו אחר-כך שכתב דכאן יש זכיה
 אפילו על-ידי עצמה, ודו"ק בזה.

41 ודבריו תמוהים דנהי דשכר פעולה וטרחא יש לקטן
 ולשוטה מן התורה, אבל זה דוקא כדי לשלם לו בעד טרחתו
 כפי שמשלמין לשאר פועלים. אבל אם הבטיח לשוטה לשלם
 לו מאה פעמים יותר מכפי שרגילים לשלם לשאר פועלים
 בודאי אין צריך ליתן לשוטה כפי שפסק והבטיח, דבשלמא
 בשאר פועלים שתיכף כשהתחילו לעשות במלאכתם נגמר
 הקנין משום דהתחלה במלאכה הוי קנין בין לענין התחייבות
 הבעלים בין להתחייבות הפועל [עיין מחנה-אפרים הל' שכר
 פועלים סי' ד], משו"ה צריך ליתן לפועל כל מה שהתנה אף
 אם הוא מאה פעמים יותר מכפי הרגילות ליתן לשאר פועלים.
 דעם התחלת חלה ההתחייבות של הבעלים, אבל בשוטה שאי
 אפשר שתחול שום התחייבות וקנין בעולם על השוטה, לא
 חלה גם שום התחייבות על הבעלים ע"י הקנין של התחלת
 המלאכה, וא"כ בודאי יכול בעה"ב לחזור בו כמו בפועל רגיל
 קודם התחלת מלאכה, ואין צריך ליתן לו אלא כפי שמשלמים
 לפועל, וא"כ הכא שאין כל אדם משלם מאה מנה לאשה ג"כ
 אין צריך לשלם לאשתו השוטה רק כפי שישומו ע"פ ב"ד
 כמה צריך ליתן לה, אבל בודאי לא כל המאה מנה שכתב לה
 בכתובתה, ומדוצטרין לשלם לה כל המאה מנה שכתב לה,
 הרי מוכח כדברי המגיד-משנה דשוטה אית לי זכיה ע"י בן
 דעת ולכן אכן חייב לשלם לה כל המאה מנה שהוא התחייב

ואחרי רואי היטב צענ"ד יראה לי שאין ראיות הנוכרות מוכרחות כמו שנאמר. והוא דמ"ש הש"ך דדוקא התם צתורס משלו על של חצירו שיך לומר ניחא ליה למיעבד מצוה צממוניה, אבל הכא כשמוכין המעות לקטן או שיש לקטן מעות הרי המצוה לקטן כו'. ולפענ"ד אדרבה ע"כ לא מיעביא צ"ס נדרים (לו, ז) אלא צתורס משלו על של חצירו דהוא משום זכיה אי לאו דניחא ליה למיעבד מצוה צממוניה, אבל צתורס משל צעל הכרי ודאי לא מהני משום דזכיה לא שיך ציה כיון דהוא משל צעל הכרי, ושליחות נמי ליכא משום דשליחות צעי לדעתכם וכמו שמבואר דבר זה לעיל בצק"ט צסס התוס' נדרים ומידושי הרשב"א ע"ש⁴⁶. וא"כ כל שפודין ממעות קטן ודאי לא מהני כיון דתורת זכיה לא שיך ציה, שליחות לקטן ליכא ואפי' בגדול צעינן שליחות מדעת ע"ש (סק"ט). ומה שהציא ראייה מהאפוטרופוסין שתרומין תרומה. נראה דהיינו דוקא צתורמה ומשום דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו וממון כהן הוא⁴⁷ יש לו שותפות צתורמה וכמ"ש תוס' צפ' לולב הגזול (סוכה לה, א ד"ה אחיא לחם לחם) צאתרוג של טבל ע"ש. ואם כן אינו אלא חלוקה ואפוטרופוסין ראשין לעשות חלוקה וכמו שמבואר לפנינו⁴⁷. ומ"ש הש"ך, ועוד נראה צרור דצ"ד יכולין לזכות לקטן אפי' צמידי דהוי חונה קלת כו', כי הא דרנ גידל, ומכאן קשה על התוס' שהקשו על גר קטן צמטצילין אותו ע"ד צית דין כו'. אינו קושיא דצבר כתב הר"ן (קידושין מב, א) צהא דנשיא אחד הטעם, משום דשלהן היתה וחלוקתם גילוי מלתא צעלמא וצית דין מעמידין אפוטרופוסין לכה, אבל

יכולין לזכות לקטן אפילו צמקוס דהוי נמי חונה. ומכאן קשה לי על התוס' פ"ק דכמוצות (יא, א ד"ה מטצילין) שהקשו צהא דאמרינן גר קטן מטצילין אותו ע"ד צ"ד וז"ל: ותימא דהא זכיה הוי מטעם שליחות כו', כדמוכח צפ"ק דצ"מ גבי חצר משום יד אחר צי ולא גרע משליחות וא"כ היאך זכין לקטן והא אין שליחות לקטן וכו'. ולדידי לא קשה מידי דצ"ד שאני כו'⁴⁴, ותו קשיא לי אצמאי שתיצו תוס' דהא דמטצילין אותו היינו מדרצנן דאפילו היכא דהוי זכות גמור לית ליה זכיה מדאורייתא, והא ודאי ליתיה צמבואר צס"ס דקידושין וכו', והעיקר כספרים שהציאו תוס' שם דלא גרסי' צאזוהו נשך (צ"מ עא, ז) זכיה מדרצנן אית ליה, ומפ"ק דצ"מ (יב, א) נמי נראה לפענ"ד דלא קשה מידי, דלא אמרינן התם אלא דחצר משום ידה אחר צי ולא גרע משליחות וזכין לאדם שלא צפניו צמתנה. אבל אין ה"נ דאפילו היכא דליכא משום שליחות לקטן אית ליה זכיה כו', סוף דבר לא ירדתי לסוף דצרי התוס' ציה וכו'. שזו מלתא להדיא דצברי ר"פ צן סורר (סנהדרין סח, ז) דצברי תוס' שם שכתבו דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא היכא דדעת אחרת מקנה אותו. ותפשי צשאר פוסקים ומלצתי שכ"כ עוד התוס' צפרק התקבל (גיטין סד, ז ד"ה שאני שותפי) והרשב"א צמידושי שם, וכ"כ עוד תוס' צקידושין (יט, א ד"ה אומר אדם) והרא"ש שם (סי' כה) צאריכות. ונתתי שמתה צלצי וגם שהתוס' והפוסקים הני"ל הציאו ראיות אחרות לזה ע"ש. ולפענ"ד איכא נמי ראייה צצורה מהך סוגיא דרנ גידל צפרק האיש מקדש שהצמתי וכמ"ש עכ"ל. ועיין שם שהאריך בכל זה.

אוצר החכמה

פיתוחי חותם

בתרומה דכיון דגלי דעתיה דניחא ליה הוי לו זכות וזכין לאדם שלא בפניו, והר"ן שם תמה עליו מהא דמבואר להדיא בגמ' ב"מ (כב, א) דבתרומה לא מהני דניחא ליה ובעינן דוקא שליחות לדעתכם אמר רחמנא, עיי"ש, וכתב שם הגרעק"א דהרמב"ן ס"ל דמה דקאמרת הגמ' דבתרומה לא מהני מה דניחא ליה דבעינן לדעתכם אינו משום דבעינן דוקא שליחות אלא דבתרומה בעינן שנדע בשעת הזכיה דניחא ליה ולא מהני במה שאח"כ נתברר דהיה ניחא ליה ולכן לא מהני זכיה דבשעת הזכיה לא היה צרור דניחא ליה ולפי"ז באפוטרופוס דהוי ודאי זכות ליתומים שפיר מהני זכיה, אבל הר"ן לשיטתו דבתרומה גזירת הכתוב דבעינן דוקא שליחות ושיהיה לדעתכם וכזה שליחות לא מהני. וראה עוד מש"כ בזה לקמן.

46 בספר אמרייבינה (הלכות תרומות סימן ו) הקשה על דברי רבנו כאן, הא קיימא לן דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמי. אך עיין בשערייבושר (ש"ה פ"ו) שחידש דמתנות כהונה ממון כהנים הוי לכללי עלמא אף לפני שהורמו, ולפי זה דברי רבנו אתי שפיר.

47 דברי רבנו לכאורה צ"ב מלשון הרשב"א שכתב שם בזה"ל: וכדרך שאמרנו בשיחרור עבדים לפיר"ת. ומשמע מדבריו דגם בשיחרור מהני מה"ט. ועיין בשו"ת חמדת-שלמה (יור"ד סי' לא, לב) שהאריך בבאיור דברי הש"ך והט"ו. ועיין בספר יד-דוד (ה"ל אישות) שהביא ראייה ברורה לדעת הש"ך מדברי התוספתא ביבמות (פ"ט) שאמרו שם חרש ושוטה שקנו עבדים אין אוכלין בתרומה, אבל אם קנו להם בית-דין או שמינו להם בית-דין אפוטרופוס או שנפלו להם בירושה הרי אלו אוכלין בתרומה. ומשמע דנפלו להם בירושה ומינו להם בית-דין אפוטרופוס היינו הך, דאוכלין בתרומה ומהני מדאורייתא.

דקבלת רבו גרמה לו, ועוד דלא גרע מפורע חובו של חברו דמהני, והוכיח כן מדברי הר"ן בגמ' פסחים (ז, א) שכתב דבמילה ופדה"ב מברבים בלשון "על" ולא מברכין למול או לפדות כיון שאחר יכול לפטרו שלא מדעתו, עיי"ש. ועיין בשו"ת חמדת-שלמה (יור"ד סי' לב) שהוכיח דגם הנתיבות נקט כרבינו דלא מהני בפדה"ב מדין עבד כנעני. ובאמרייבינה (דיני פדה"ב סי' ג) דן הרבה בדבריו של המחנ"א, עיי"ש. ועיין בבאיור הגר"א בשו"ע (יור"ד סי' שה סק"ז) שכתב דודאי מהני שאחר יפרה אפילו בע"כ של האב דהוי כפורעי חובו של חברו שלא מדעתו, ועוד דהוי כפדיון מע"ש, עיי"ש ובחזון-איש (יור"ד סי' קפה) שדן בדברי הגר"א אלה.

44 עיין בחידושי חתם-סופר בגמ' כתובות (שם) שתמה על דברי הש"ך דהרי מה שביית-דין מהני הוא רק על ישראל אבל על עכו"ם אין כח ביד בית-דין.

45 עיין ברמב"ן ובר"ן בגמ' גיטין (נב, א) שכתבו בהא דאפוטרופוסין מוכרין בהמה עבדים וכו' דמהני מדין זכיה דכן כל מה שציוו חכמים לאפוטרופוס לעשות הוי מטעם זכיה וזכין לקטן מדאורייתא ונכבר הקשו האחרונים דהר"ן בגמ' קידושין (מב, א) כתב שזכיה לקטן לא מהני מדאורייתא, הרי מבואר דגם בכה"ג להוציא מבעה"ב גם מהני זכיה, והנה הרמב"ן כתב שם דאף באפוטרופוס תורם הוא משום זכיה, והר"ן כתב דהא דאפוטרופוס תורם הוא רק מדרבנן משום דהפקר ביד הפקר, וצ"ב למה באפוטרופוס לא סגי משום זכיה כמש"כ על הא דאפוטרופוסין מוכרין. ואולי אפשר לבאר עפ"י דברי הגרעק"א דהרמב"ן והר"ן אזלי לשיטתיהו בגמ' גיטין (סו, א) דאיתא שם כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום וכתב ע"ז הרמב"ן דכל הרוצה לתרום אינו שליחות אך מ"מ מהני

זכיה מדאורייתא לית ליה ע"ש. וכ"כ בשיטה מקובצת פ' איזהו נשך (ב"מ ע"א, ז) שם ע"ש. והיינו נמי דאפטרופסין תורמין משום דממון כהן בגוה ואינו אלא חלוקה דכה"ג מהני וכמ"ש⁴⁸. וב"ש הש"ך דעיקר כספריים שהציא תוס' דלא גרסי באיזהו נשך זכיה מדרבנן כו'. הגה על הכרעתו איני כדאי להרהר, אך כבר נחלקו בו קמאי דקמאי

בגירסא זו ולא עמדו על ההכרעה. ואם כן לשיטת הפוסקים דזכיה לקטן מדרבנן אם כן לית ליה תקנה לפדותו צבית דין, דאם בזמון קטן ודאי לא מהני כמ"ש דכה"ג לא שייך זכיה כלל, ואינו אלא משום שליחות דודאי לא מהני וכמ"ש. ואי צמוכה להן צמעות צ"ד לפדיון א"כ ה"ל תורת זכיה ולא מהני מדאורייתא. ואע"ג שכתב בשיטה מקובצת שם בפרק איזהו נשך גבי ריבית שהקשה הרמב"ן, ואי זכיה מדרבנן אמאי מותר צריכת דגוי כיון דריבית דאורייתא. וכתב משום דכל דבר שצממון משום הפקר צ"ד נגעו ביה ע"ש. היינו משום דהתם כשהעמידן אצל ישראל דכבר זכה הגוי צמעות ע"י זכיה מדרבנן והוי ליה מעות של גוי וכי יזיף האי מגוי יזיף. אצל פדיון חמש סלעים דהב"ד אין מוכין המעות לקטן, דאם כן הוי ליה מעות הקטן וכבר אמרנו דצמעות הקטן ודאי אין פודין, אלא על כרחק דהב"ד נותנין מעות עצמם עבור הקטן לפדיון וא"כ לא הוי דבר שצממון אלא זכיה בגוף המנוה, וכיון דמן התורה אין זכיה לקטן אינו מועיל הפדיון מדאורייתא ודו"ק⁴⁹.

וב"ש הש"ך, ומפ"ק דבבא מציעא (יא, א) נמי נראה לפענ"ד דלא קשה מידי דלא אמרינן התם אלא דחזר משום ידה אי תרבי ולא גרע משליחות זכין לאדם שלא צפניו צמתנה, אצל אין ה"ג דאפילו היכא דליכא משום שליחות לקטן אית ליה זכיה עכ"ל. ולענ"ד מוכח כדברי תוס', דאי נימא זכין לקטן מן התורה ואם כן שליח שזכה לקטן מהני מן התורה, מיקשי צבא דאמרינן פ"ק דמציעא דקטן לית ליה חזר ומשום דלא ילפינן מציאה מנגט, או משום דלא ילפינן קטן מקטנה, ונהי דחזר דגברא לא הוי משום יד אצל לא גרע משליחות ושליח נמי זוכה לקטן מן התורה, והוא קושיות הראב"ד כמו שיבאר לקמן (בס"ק יא) ע"ש. אלא על כרחק דאפילו צמדי דזכות אין זכין לו ומשום הכי אין לו חזר, דנהי דגדול זוכה לקטן מדרבנן אצל צמזרו לא תיקנו זכיה, אצל אי נימא דזכין לקטן מן התורה, אם כן כי היכא דחזירו של אדם זוכה שלא מדעתו בגדול אמאי אינו זוכה נמי לקטן, נהי דלאו ידו הוא, ליהוי כשליח הזוכה כיון דלא גרע משליחות. ומוכח מזה דלא מהני זכיה לקטן ומשום דזכיה גופיה אינו אלא משום שליחות, וחזר דזוכה לגדול נמי אינו אלא משום שליחות, ובקטן דליכא שליחות ליכא זכיה ומדרבנן לא תיקנו צמזרו, ודו"ק היטב⁵⁰.

וב"ש עוד הש"ך, שוב מנאחי להדיא כדברי תוס' ר"פ בן סורר שכתבו דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא כו', והגם שהציאו ראיות אחרות לזה לפענ"ד איכא נמי ראיה צרורה מדרבן גידל כו'. ואין ענין זה לזה כלל דתוס' ר"פ בן סורר

(פנהדרין סח, ז ד"ה קטן) וצ"ה התקבל (גיטין סד, ז ד"ה שאני שותפי) וצ"ה דקידושין (יט, א ד"ה אומר אדם), התם מיירי שזוכה הקטן מנפשיה ע"י דעת אחרת מקנה וכמו שמתלקין שם בין מציאה למתנה. וע"ש תוס' ר"פ בן סורר שהקשו, דהיכא משכחת גול קטן ומאין צא לו ממון. ומירלו צדעת אחרת מקנה יש לו זכיה והיינו

^ח ולגדול בין בפניו בין שלא בפניו.

מדנפשיה, והך דרב גידל מיירי צמוכה ע"י אחר והוא נשיא אחד ממטה. ותמהני צמה שחשב דבר זה למציאה ואינו ענין זה לזה כלל. ועיין לעיל (בס"ק רלה סק"ד) שכתבנו דשיטת תוס' והפוסקים דגבי מתנה זוכה הקטן צעמנו מן התורה, ואילו ע"י אחר אין זכין לו מן התורה. ואע"ג דכתבנו שם דדעת הרמב"ם דהא דמהני דעת אחרת מקנה היינו משום זכיה וזוכה הקטן מנפשיה ע"י דעת אחרת המזכה. אצל שיטת תוס' והפוסקים דדעת אחרת מקנה אינו משום זכיה כלל וכלל, וזה צרור.

וה"ה דתנא בתוספתא (תרומות פרק א), אפטרופסין תורמין ומעשרין על נכסי יתומים, מוכרין צחים שדות וקרמים צמהה ועבדים ושפחות להאכיל ליתומים, ולעשות להם סוכה ולולב וציצית וכל מצות האמורות בתורה, ולקנות להם ס"ת נביאים וכתובים דבר הקצוב מן התורה וע"ש. וא"כ נראה דפדיון הבן נמי דבר הקצוב הוא, התם נראה דאינו אלא מדרבנן דהא תני נמי לולב וסוכה וקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו. והא"י בספר מעד"מ כתב דאין הב"ד יכולין לפדותו כשהוא קטן דכל עוד שהוא קטן אינו צר חיובא כלל ע"ש. ועיין תוס' פ"ד דבבא קמא (לט, א ד"ה ור' יוחנן אמר) ע"ש שכתבו דאין נזקקין צית דין צמלוה הבאה מחמת עצמה משום דאין מקבלין עדות שלא צפני בע"ד עיין שם. אם כן צצבור דהוי חוב מחמת עצמו, ומשום אין מקבלין עדות שלא צפני בע"ד לית ביה דהוי ליה דבר צרור וכהאי גוונא מקבלין כמבואר (בסימן קי). אלא דנראה כדברי אה"י דקטן אינו צר חיובא כלל אפילו צבוב הבא מחמת עצמו. דלא מיעביא למ"ד שעבודא לאו דאורייתא אלא פריעת צעל חוב מצוה, וקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו. אלא אפילו למאן דאמר שעבודא דאורייתא נמי אין השעבוד חל אלא היכא דליכא חיוב הגוף נכסוהי אינון ערבין, אצל קטן דאינו צחיוב הגוף דאפילו גנב וגזל פטור, ונכסוהי לא הוי ערבין צמקום דליכא ליה, ואכתי צריך עיין.

^ח ולגדול בין בפניו בין שלא בפניו. כתב בתרומת הדשן (סי' קפח) ח"ל: אשה צעלת צבית לשה לה משרתת שלה עיפה והלכה לחוץ קודם שהפרישה חלה, וקודם שחזרה נחממה העיפה כל צורכה שאם עוד תשהה שלא תאפה תקלקל העיפה, וצביל כך רוצה המשרתת להפריש חלה צלי רשות בעה"ב שרי למיעבד הכי או לאו. תשובה, יראה דש"ד למיעבד הכי דכיון דמיתקלקל זכות הוא לצעה"ב וק"ל זכיה מטעם שליחות אחרבי וכו', וה"י המשרתת נעשית שלוהה אפי' שלא מדעתה מטעם דזכות הוא לה, ואפי' אין כאן חשש קלקול העיפה כו'. ואע"ג דאמרינן צפ"ק דחולין (יב, א) דהאומר לשלומו לא ותרומה ושמע אינש

פיתוחי חותם

(אהע"י סימן מט) כתב דבכל דבר שהוא לתקנת היתומים מהני אפטרופוס מן התורה, עיי"ש.

49 עיין לקמן (הערה 51). 50 עיין לקמן (הערה 54).

48 עיין ביד-אברהם (על שו"ע יו"ד ש"ה) שהקשה על מש"כ רבינו כאן מדברי תוס' בגמ' שבת (נג, ב) שכתבו דאפטרופוס יכול לעשר בהמה אע"ג דאינו חלוקה, וצ"ע. ובחזון-איש

כי ידעתי מיעוט ערכי להרהר אחר פסקי מוהרא"י וצפרט שכבר הלך אחריו הרמ"א והט"ו. אמנם לענין תוס' והרשב"א לא ס"ל הכי. עיין נדריים פ"ד (לו, ב) כתב שם הרשב"א ז"ל: הא דליצני ליה התורם משלו על של חבירו רצין דעת או לא מי אמרינן כיון דזכות הוא לו כו', קשיא לי דהא שליחות לאו מדין דניחא ליה או לא ניחא ליה אלא גזירת הכתוב דמה אהם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם. ותדע לך שהרי האומר לחבירו לא ותרום לי והלך ומלאו תרום, למ"ד אין חזקה עושה שליחותו אמרינן בפ"ק דחולין (יב, א), דלמא שמע אינש אחריני ותרס ורחמנא אחר אהם גם אהם מה אהם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, ואע"ג דההם ניחא ליה שתיקו כרוו וי"ל דתורם משלו על של חבירו שאני, דלא צענין שלוחו לדעתו אלא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי, אבל בתורם משלו על של חבירו כיון שאינו של בעל הכרי לא צענין שליחותו ממש ואין הדבר תלוי אלא אי זכות לו וזכין לאדם שלא בפניו, או לאו זכות דמזוה דנפשיה עדיף עכ"ל. וכן כתבו התוס' שם נדריים עיין שם. ואם כן נהאי דמשרתת דמפרשת חלה משל בעל הבית אין בזה משום זכות, דלא אמרינן זכין לאדם שלא בפניו אלא היכא דזוכה המקבל באזיו דבר כמו נמוכה חפץ לפלוני, או נמוכה גט לאשתו דזוכה האשה בגט, או נמפריש משלו. אבל מפריש משל בעל הבית אין זה זכות אלא ניותא איכא ושליותא לאו מתורת ניותא הוא וצענין לדעתכם דוקא⁵¹. וגם מ"ש בתה"ד דמשום קלקול עיסה חשיב זכות, לא הננתי דהא אחר שתאפה נמי

אחריני ואזיל ותרס דאין תרומתו תרומה כו' שהרי צויה לשלוחו לתרום, מכל מקום הואיל ולדידי לא עבד שליח לא מהני. וי"ל דדוקא התם כו', דאיכא למימר דעת בעל הבית דשלוחו דוקא יתרום משום דיועד ומכיר באזיו מדה רגיל צעה"ב לתרום צעין יפה כו', אבל צהפרשת חלה בזמן הזה דהכל שוין ליטול בכזית ולשרוף אין לומר כלל קפידא. וביצמות פרק האשה (קית, ב) שלום צעי חלמודא המזכה לאשתו צמקום יבס או צמקום קטועה, ומוכח צהדיא התם אי הוי זכות היה מועיל משום זכין לאדם שלא בפניו וכו'. והוא הדין לענין הפרשת חלה ווי ק"ל הא דתניא בפ"ב דמניעא (כב, א) כ"ד התורם שלא מדעת תרומתו תרומה כו', עד הרי שמלאו ואל"ל בעל הבית כלך אלא יפות לא שיהי שליח משום דצענין שלוחכם דומיא דאתם מה אהם לדעתכם. אלמא אע"ג דידעינן דתורם הכי דניחא ליה צמה שתרס אפילו הכי לא הוי שליח כיון דמעיקרא לא לדעת הוי. לא דמי כלל דהתם צעהה שנעשה שליחות לא ידעינן כלל דניחא ליה אלא דאח"כ שמעינן מיניה או דחזינן מיניה דניחא ליה, וצענין למימר דלמפרע הוי שליח, הא לא מהני משום דצענין למידע צעהה שנעשה שליח דזכות הוא וניחא ליה, וכהאי גוונא הוי דומיא דאתם דאין סהדי אי הוי הכא ניחא ליה, אבל היכא דצעהה שנעשה שליחות לא ידעינן לא הוי דומיא דאתם עכ"ל. וצ"ד ברמ"א (סימן שכה סעיף א) פסק דמשרתת כדברי תה"ד. וצ"ו שם (סעיף ב) כתב דאפילו ליכא קילקול העיסה מהני הפרשת משרתת משום זכין לאדם שלא בפניו ע"ש. ואם

פיתוחי חותם

51 מה שכתב כאן רבינו דזכין מאדם לא אמרינן דרק כשמוכה לו איזה חפץ מהני זכיה כן כתב גם במרכבת המשנה (פ"ו מה' גירושין) דזכין מאדם לא אמרינן. אמנם הרבה אחרונים חולקים על כך וסוברים דגם להוציא מרשותו מהני זכיה, ועיין בספר ברייתאברהם (אהע"ז סי' קא סק"ט) ובבאר יצחק (ח"א סי' א ענף ג) שהאריכו בענין זה. ובחזון-איש (אהע"ז סי' מט) הקשה על דעת רבינו דאין מהני זכיה בגט, ומש"כ רבינו דהאשה זוכה בו, מ"מ איך מתגרשת, ועוד תמה מהגמ' בקידושין (מד, ב) גבי קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה כתב שם הר"ן דאם אח"כ נתרצה האב חל קידושין למפרע משום זכיה, הרי מבואר בדבריו דגם כשאינו מזכה לו חפץ מהני זכיה, עיי"ש. ובאמת כבר הקשה כן רבינו בעצמו בספרו אבני-מילואים (סי' לו סק"ט) ונשאר בצ"ע. ובבארי-יצחק שם הקשה על רבנו מהגמ' בפסחים (יג, ב) במעשה דיוחנן חקוקאה דמבואר שם דנפקד יכול למכור את הפקדון כשעומד להתקלקל, וע"כ מהני מדין זכיה, ומבואר שגם להוציא מרשותו מהני זכיה. ועוד הקשו שם בבארי-יצחק ובחזון-איש מהא דאיתא בגמ' סוטה (כה, ב) דקיניו בי"ד מהני וע"כ זה מדין זכיה, ועיי"ש שהאריכו בדברי רבינו. ועיין בזה גם באמרי-בינה (הלכות תרומות סימן ו), באחיעזר (ח"א סי' כח) ובחידושי הגר"ט בגמ' ב"מ (כב, א). ובאחיעזר שם כתבו דלשיטת התוס' בגמ' כתובות (יא, ב) שאמרו דזכיה מטעם שליחות משום דאנן סהדי דעביד ליה שליח, בודאי מהני גם להיות זכין מאדם, אולם רבינו שכתב לעיל (בסי' קה) דהטעם הוא משום שהתורה מינתה אותו לשליח, הרי מה דאנן סהדי דעביד ליה שליח לא מהני דהוי שליחות שלא מדעת, עיי"ש.

על דעת רבינו מדברי התוס' בגמ' יבמות (ק"ג, א ד"ה מאן) דמוכח מדבריהם שם דזכין מאדם ג"כ מהני, אך לפימש"כ דהתוס' אזלי לשיטתם בכתובות (שם) אפשר ליישב. ועיין מזה עוד מש"כ בשו"ת אבני-גזר (אהע"ז סי' קצד). ועיין בחידושי הגר"ט (שם) שביאר דלפימש"כ רבינו דכוונת הרשב"א דבתורם משל בעל הכרי לא מהני זכיה משום דזכין מאדם לא אמרינן, צ"ל דהא דמבואר בגמ' ב"מ דבתרומה לא מהני בזה דניחא ליה ד"לדעתכם" אמר רחמנא וכמו שכתב הרשב"א, אין זה דין דוקא בתרומה אלא ה"לדעתכם" מגלה שבכל מקום לא מהני לזכות כשהוא להוציא מבעלים. אך באמרי-בינה ובחזון-איש כתבו דאין אין כוונת הרשב"א לומר דזכין מאדם לא אמרינן, אלא דוקא בתורם משל בעל הכרי דלא הוי זכות כלל דהרי יכול כל שעה לתרום בעצמו, ורק בתורם משלו הוי זכות. ולפי דבריהם צ"ל דמה דאיתא בגמ' דילפינן ליה מ"לדעתכם" היינו לומר דאע"ג דהשתא נתברר שהיה כשבילו זכות מ"מ לא מהני כיון דבשעת הפרשה לא היה ברור דניחא ליה, ובאמת כבר כתב כן הגרעק"א בגמ' ב"מ (שם) ליישב את דברי הרמב"ן שכתב דכל הרוצה לתרום אין זה שליחות ולכן מותר במודר הנאה. והר"ן בגמ' גיטין (סו, א) תמה עליו מסוגיא זו בב"מ דמבואר דבתרומה בעינן דוקא שליחות דלדעתכם אמר רחמנא, וכתב הגרעק"א דהרמב"ן ס"ל דאין כוונת הגמ' דבעינן דוקא שליחות אלא דלא מהני זכיה כיון דבשעת הזכיה עדיין לא ברור דהוא זכות, דהרי השליח אינו יודע דעתו של בעה"ב ואע"ג דעכשיו נתברר דניחא ליה מ"מ לא מהני דבתרומה בעינן שבשעת הזכיה יהיה ברור לנו דהוא זכות, אבל כשאומר כל הרוצה ובשעת הזכיה ברור לנו דניחא ליה מהני שפיר אע"פ דלא הוי שליחות, עכ"ד ועיי"ש. אמנם הר"ן ס"ל דצריך

קצות החושן השלם / כרך שלישי

348

מוכל להפריש ואע"ג דמנחתו נעיסה אבל כל דלימיה לבעה"ב
נעשה ליה תולל להפריש אחר אפיה. והנה אחר דאנהירינהו
לעיינין הרשע"ל וגם התוס' שם כתבו צדאור היטב מה צין
זכות לשליחות, וא"כ נראה דלא תפריש המשרתת ואם תקלקל

העיסה תפריש בעל הבית אחר
אפיה, וכמ"ס דזעין כה"ג
דעת נעה"ב צין דמפריש משל
נעה"ב. וכן נראה מדברי תוס'
צניזר (יב, א ד"ה מאי טעמא)
שהקשו נהא דאשה עושה שליח
לכתרתה שתפריש חלה אחר
הלישה, והוא דבר שלא צא
לעולם כיון דעושה שליח קודם
הלישה ע"ש. ואח"כ נראה דלא
צעין כלל דעת נעה"ב אלא
משום דזכות הוא ואפילו צא
לקול העיסה, א"כ לא גרע מה
שעושה שליח מאלו לא עשה
שליח כלל והפרישה נעלמה⁵².
וע"ש בתוס' שהקשו האידנא
לדעה צ"כ ע"ש, ואף על גב
דהשתא שיעורי חלה כולם
שום. אלא משמע דצדירא ליה
כמ"ס דכל שמתפריש משל נעה"ב
אין זה זכות אלא שליחות וכמו
שכתבנו, ולכן נראה להחמיר
שלא תפריש המשרתת נעלמה.

אית לה נמי קנין חליפין ואע"ג דאינו תחת ידה. וכ"כ הטור
וש"ע (סימן רלה סעיף ו), הכי נמי אית לה שטר ומי שמתחייב
לקטנה בשטר והגיע שטר חוב לידה זכתה בחוב, דוקא
זממתי צין לקטן צקנין או בשטר הוא דלא מהני, אבל קטנה
אית לה שטר דלא גרע מחליפין.

יב יש מי שאומר (ט) שמי שמתחייב לקטן
בין בשטר בין בקנין, כיון שאין אותו דבר
תחת ידו דהקטן אינו זוכה אלא אם כן זיכהו
על ידי אחר.

כ חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו,
אע"פ שאינו עומד שם כיון שהגיע המתנה
לחצירו כאילו זכה בה אחר.

כא במה דברים אמורים: בחצר המשתמרת,
אבל בחצר שאינה משתמרת כגון שדהו
וחורבתו עד שיהיה עומד בצדה ויאמר זכתה
לי שדי. ויש חולקין כמו שנתבאר לעיל (סימן ר).

(טור סכ"ה בשם הרא"ש).

כב "וכן ארבע אמות של אדם שהוא עומד
בצדן קונין לו בסימטא או בעידי רשות
הרבים או בחצר שאין לה בעלים, אבל
ברשות היחיד או בשדה חבירו אינו קונה עד
שתגיע מתנה לידו.

עשה שום מעשה אלא שהפרה נכנסה לרשותו וזדעמו לגונבה
אע"ג דחצירו כה"ג קונה במציאה ומתנה, אפ"ה בגניבה וגזילה
אינו קונה זממתי עד שיעשה מעשה ומש"ה צעין נעל צפניה
כמ"ס רש"י, או שיכניסנה בעלמו לרשותו, ועמ"ס לקמן (צס")
שם ס"ק צ. וא"כ מכ"ס צסימטא ד' אמות אם הפרה נכנסה

(ט) שמי שמתחייב לקטן צין צקנין צין בשטר. וכ"כ התוס' צפרק
התקבל (גיטין סה, א ד"ה צרוך וזרקו) והר"ן (שם סד, ב),
דקטן אינו זוכה אלא צדצר שמת ידו וכגון צמשיכה וע"ש.
ונראה לי דכי היכא דקטנה אית לה זכיה צקנין סודר וכמ"ס
הרמב"ם (פרק כט מהלכות מכירה ה' י), ומשום דאית לה חצר

פיתוחי חותם

ובעיקר קושיית רבינו על דעת התרומת-הדשן דבתרומה לא
מהני זכיה ובעינן דוקא שליחות, כבר תמהו האחרונים נעין
באמר-בינה (תרומות ס' ו), בחידושי הגרנ"ט שם ובהגהות הר"
צבי כאן דהרי הרמב"ם פסק דתורם שלא מדעת בעה"ב ואח"כ
בא בעה"ב ואמר לו כלך אצל יפות דמהני, ואף דלא משמע כן
מסוגית הגמ' בב"מ ותירצו דדעת הרמב"ם דניחותא דמצוה
עדיף כמו שכתב בעצמו רבינו לעיל (סי' רסב), וכן גם פסק
בשו"ע (בסי' שלא) כדעת הרמב"ם, ולכאורה ה"ה בחלה
דמה"ט מהני, וא"כ מה מקשה רבינו, וצ"ב.

52 בבאר-יצחק (סימן א) ובאחיעזר (ח"א סימן כח) תירצו
בפשיטות דכל היכא דעושה שליח לא מהני זכיה וזה עפ"י מה
שכתב התוס' בגמ' קידושין (כג, ב, ד"ה מהו, ועיין מה שכתב
רבינו בזה לקמן (בסימן שפב). ויש לעיין בזה ממש"כ בתוס'
הרא"ש בגמ' גיטין (ע, ב) דנשתטה המשלח שאין כותבין אלא
לכשישתפה, והקשה שם דהא כבר בטלה השליחות, ותירץ
דכיון דידעינן דעתיה דניחא ליה הוי כאילו עתה עושה שליח,
עיין שם. ולכאורה הוא מדין זכיה ואף-על-גב דעשה שליח
מהני. ומדברי התוס' הרא"ש כאן קשה אף על עצם חידושו של

דוקא שליחות בתרומה וזכיה לא מהני כלל אע"ג דזה ברור
דניח"ל, ולכאורה אפ"ל דטעמו של הר"ן כמ"ס רבינו, דזכין
מאדם לא מהני, אך כבר הבאנו דבר"ן מבואר להדיא דלא
כרבינו, דהרמב"ן והר"ן בגמ' גיטין (נב, א) כתבו דהא
דאפוטרופסין מוכרין בנכסי יתומים דמהני משום זכיה, הרי
מבואר מזה דס"ל דגם להוציא מרשותו מהני זכיה. ואולי אפשר
לפרש את דעת הר"ן עפ"י מש"כ בספר ברכת-שמואל בגמ'
קידושין (סי' יט) לבאר את דברי הרשב"א דבתרומה גזה"כ הוא
דלא מהני זכיה ובעינן דוקא שליחות ד"לדעתכם" אמר רחמנא,
[וזה דלא כדברי רבנו דלפי"ז הוא דין מיוחד דוקא בתרומה],
ועי"ש שהארין לבאר החילוק בין תורם משלו על של חברו.
ועיין עוד מש"כ בביאור דברי הרשב"א בשו"ת עונג-יו"ט (סי'
קט), באחיעזר (ח"ב סי' לו) ובקובץ-הערות (סי' עב). ועיין עוד
בחידושי הגרנ"ט (שם כה, ב) ובחידושי רבי שלמה היימאן
(כ"מ סי' ג) שדנו במש"כ רבינו שבתורם משלו על של חבירו
מהני מדין זכיה. ועיין באור-זרוע (הלכות פסחים סימן רכד)
שכתב להדיא כהכרעת רבינו כאן דבתרומה לא מהני זכין משום
דאי אפשר להוציא ממנו של אדם שלא מדעתו.

דמודה רבי יוסי בגי' דליה. אכל זמנה שהשרשים הולכים וגדלים לאחר מכן ומזיקין לכותל, א"ל להרחיק, ואפי' הכותל קדם. דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשים ולא הו' גירי. אין א"ל צדון זה שהוא לוקח, וכשנטע המוכר נטע צרות. שצביונא זזה אפי' צדברים שצריך להרחיק, כל שהוא לוקח וסמך צרות אין צריך להרחיק כדמוכחא סוגיא דצריש פרק לא יחפור². ואפי' מכר הציט צראשונה ושייר הגנה לפניו, לא נאמר צוה מוכר צעין יפה מוכר³ ושיהיה המוכר צריך לעקור אילנותיו מגנתו, שאין זה בכלל מוכר צעין יפה מוכר, כפי הפירוש הנכון שפירשו המפרשים ז"ל⁴ בשם ה"ר יצחק צ"ר מרדכי ז"ל צמאי דאמרינן התם כדאמר רב פפא צלוקח הכא נמי צלוקח⁵.

סימן קלא

שהשינו וקיימנו מאן מצרך. כהן מצרך דקא מטי הנאה לידיה. או דילמא אצי הצן מצרך דקא עמיד מצוה. לא הוה צדיה. אמא שאיל צי מדרשא, אמרו ליה אצי הצן מצרך שמים. והלכתא אצי הצן מצרך שמים. מכאן למדו נסח הצרכה שהיא בעל. ונראה הטעם לפי שאינה דומה לאותן המצות שהם צלמ"ד, כגון ציצית וחספין וסוכה, לפי שזו נעשית בציוע הכהן שמקבל הפדיון ולפי זה אף פודה עצמו מצרך בעל⁵. וכן היא בעל אף פודה עצמו בצספר המצות מקול"י⁶. וכן בצספר יו"ד צסי"ה⁷. אלא שצפודה עצמו אמרו על פדיון הצכור, שאין לומר הצן, שאינו פודה צנו. ולדעת הר"ם ז"ל צנסח הצרכה, שצאצ הפודה אומר בעל, וצפודה עצמו אומר צלמ"ד, אפשר לתת טעם, לפי שצאצ אפשר לעשותה אלא על ידי עצמו. וגם שאם היה לו לפדות עצמו וצנו, קיי"ל⁸ דהוא קודם לצנו. דאלמא עקר המצוה בעצמו, אלא שצקטנותו אי אפשר⁹. ומה שלא תקנו צפודה צנו לצרך על פדיון הצכור, זהו להפריש צין פודה צנו לפודה עצמו. ואין צוה שום חורבא, דזיל קרי צי רצ הוא.

ונרסח הצרכה שמצרך הכהן אחר שקבל החמשת סלעים הוא זה. צתחלה מצרך על היין צורא פרי הגפן, ועל

שמעון, מאיש אחד היו ומכרן. את הבית לראובן ואת הגנה לשמעון. וכשקנו זה וזה בחזקה זו קנו, ואין לו לעקור. ואמרת שנראה לך לפום ריהטא דאפילו נטעם עתה שמעון, אין לו לעקור, לפי שהלכה כר' יוסי זה נוטע בתוך שלו וזה חופר בתוך שלו, אע"פ שנראה שאם הוא נוטע עתה שצריך להרחיק שלשה טפחים.

תשובה דבר פשוט הוא זה ומתני' היא צפרק לא יחפור¹ מרחיקים את האילן מן הצור כ"ה אמה וכו', רבי יוסי אומר אע"פ שהצור קדם לא יקון שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. ואפסיקא הלכתא צגמ' כרבי יוסי. ואיצרא שאם צעת הנטיעה הוא מוץ לכותל צנטיעתו, שאז היה צריך להרחיק ג' טפחים, כדי שלא יזיק לכותל צחפירתו,

עוד שאלת לתקן לך מטבע ברכה לבכור הפודה את עצמו. גם לאב הפודה את בנו הבכור. כי מצאת להרמב"ם ז"ל בהלכות מתנות כהונה פי"א¹ הפודה את בנו מברך על פדיון הבן. והפודה את עצמו מברך לפדות את הבכור. גם בסדורים מצאת בפודה את עצמו לפדות בכורי ישראל. ותמהה על הרמב"ם ז"ל למה מברך בעל כיון דמצות פדיון הבן עקרה על האב רמ"א, אלא דמדיוקא דתפדה תפדה² ילפינן³ פודה את עצמו, אבל ע"י שליח או ע"י ב"ד לית לך³. ועוד שלפי שטת הרמב"ם ז"ל בלמול את בנו איפכא הו"ל לתקן, האב בלמד כמו בברית מילה, והפודה עצמו בעל שהוא כמו שליח. ועוד תמהה למה תקנוה בעל פדיון הבן ולא על פדיון הבכור, דהא נפיק מינה חורבא דנראה דכל הבנים חייבין פדיון. ועוד שאלת למה תקנו ברכה לכהן בפדיון יותר מבשאר מתנות כהונה כשזוכה בהן. עוד אמרת שלפי דעתך יש שבושים בנוסחא שמצאת בברכת הכהן. כי שם אומר אביו אומר זה בני בכורי, דנראה דלא סגי אא"כ היה בכור לנחלה. ועוד שם אמו אומרת זה בכורי פרי בטני ונתחייבנו לפדותו, דנראה שהיא מחוייבת לפדותו, ואינו אמת, ובקשת לברור לך הסלת ולתקן לך ברכה זו.

תשובה גרסינן צשיליה ערבי פסמים⁴ רבי צמלאי איקלע לצו פדיון הצן צעו מיניה ודאי על פדיון הצן אצי מצרך,

בארוכה. ובשו"ת בית ריב"ז סי' לג מבואר דכונת הרמ"א למש"כ הריב"ש לחלק בין פה"ב לשאר מת"כ דגוף הצן קניי לכהן דלפי"ז אינו מועיל הפה"ב ע"י אחר אם הכהן אינו יודע מזה, כיון שפה"ב הו' בגדר קנין. אלא שהמחנ"א לית ליה חילוק זה]. 4 פסחים קבא, ב. 5 רמ"א שם. 6 סמ"ג עשה קמד. 7 וראה ברבינו ירוחם נתיב א ח"ג מביא בשם הגאונים שהפודה עצמו מברך על פדיון בכור. וכ"כ הרא"ש קדושין פ"א סי' מאוהרמב"ן ה' בכורות פ"ח. ובשו"ע יור"ד סי' שה ע"י כתב כהרמב"ם, והרמ"א שם כהריב"ש על פדיון בכור. וע"י באה"ג שם ס"ק טו. וכ"כ היש"ש קידושין פ"א סי' נג לברך על פדיון בכור. 8 בקדושין כט, א. 9 אולם בס' החינוך מצ' שצב ס"ל להיפך שגם לאחר שהגדיל לא פקע החיוב מהאב והביא ראיה מקדושין שם להיפך מהריב"ש. גם בשו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכא מבואר בהחינוך. ובמג"ח שם ומוצה ב ביאר הראיה. עוד יש להעיר שבעושה מצוה לאחרים אינו מברך שהחינוך (רמב"ם ברכות יא, י). וע"י שו"ת חוט המשולש ח"א סי' חוברכ"ש קדושין סי' יח ובשם הגר"ח ס' מבריסק.

קל 1 ב"ב כה, ב (פ"ב מ"א). 2 שם יח, א מובא להלן. 3 שם לו, א. 4 תוס' ב"ב יח, א ד"ה הכא. 5 שהאילן כיד לוקח, ולא ביד מוכר כפרש"י. קלא 1 ה' בכורים ה' ה. 2 במדבר יח, טו. 3 בקדושין כט, א. 3 רמ"א יור"ד סי' שה סי'. [אבל הפוסקים האחרונים הכריעו שיכול לפדות ע"י שליח, ראה ש"ך וט"ז שם. ובבאה"ג שם ס"ק יח כתב: וגם בריב"ש ליתא מזה כלום אלא ברברי השואל שם וגם אינו מוכרח דבריו. וראה דגמ"ר וגליון מהרש"א ופת"ש שם בשם החת"ם והגאון מליטא דמירי בכסף של השליח, אבל בכסף של המשלח לא דיבר הרמ"א. וע"י שו"ת חת"ם יור"ד סי' רצג, והאריך בזה בצידה לדרך פרשת בא, ומבאר דאף השואל לא נתכרין לכך, אלא לומר שאין אדם אחר מחוייב לעשות עצמו שליח במקום האב ולפדות בנו. והביא מהר"ן פסחים ז, א שכתב להדיא שהאב יכול לפדות בנו ע"י שליח ותמה הרבה על הרמ"א והלבוש שם. וע"י שם בסוף התשובה שהסכימו עמו רבני דורו, ובש"ך וט"ז ונקוה"כ שם דנו בדבריו. וע"י בנין שלמה (החדש) ח"ב יור"ד סי' כה⁴

איניש הכי. ור"מ ז"ל כתב בפירושי התורה שלו¹⁸ אצו אומר זה בני זכורי ואני מוזהר לפדותו שנאמר¹⁹ וכל זכור אדם בצניח תפדה עכ"ל. ומה שאמר חמש סלעים נתחייבו בלשון רבים עולה על החמש סלעים או על פודים דעלמא.

ואשר שאלת למה תקנו ברכה לכהן בפדיון יותר מנשאר מתנות כהונה כשזוכה בהן, י"ל דנשאר מתנות כהונה אינו עושה הכהן כלום רק שזוכה במתנות משלחן גבוה, אבל בפדיון אע"פ שאין עושה מלואו כמו שנראה מהיהא דרבי שמלאי, מ"מ זכה בצן ונתנו לאצ בפדיונו²⁰. וגם שזכרה זו ברכת השבח שרומזת לליאת מצרים ולמכת זכורות של מצרים והללת זכורי ישראל. ויש נוסחאות²¹ שמוכיר כן ברכה בפירוש.

אמנם בספר יו"ד כתוב²² וז"ל וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל²³ ולא נהגו באשכנז ורפת שיצרך הכהן ברכה זו שלא מלינו שמזכרים שום ברכה שלא הזכרה במשנה או בתוספתא או בגמרא כי אחרי חזון רב אשי ורצינא לא נתחדשה שום ברכה, ועוד למה יצרך הכהן ואינו עושה שום מלואו אלא מקבל מתנות כהונה. ותחלת הברכה קשיא לי אשר קדש עובר במעי אמו אי קדושת הזכור קאמר בפטר רחם תלה רחמנא עכ"ל²⁴.

סימן קלב

שיפסקו עליו. והבאת ראיה שלא פטרו חז"ל כרגא, אלא לתלמידי חכמים. וכן מן התוספתא² דקתני בה מי שיש לו חצר בעיר אחרת, בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהם בורות וכו', ואם היה שרוי עמהם באותה העיר משעבדין אותו על הכל. עוד נראה לך מסברא דכל ששכר שם דירה ליי"ב חדש, הרי הוא כאלו קנה שם בית דירה, ומיד הוא כאנשי העיר.

תשובה מצוה הוא במשנה בפ"ק דבבא בתרא³ כמה יהא צעיר ויהיה כאנשי העיר י"ג חדש ואם קנה זה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד. ונראה מן הגמרא⁴ דאפילו לא צל להשתקע אלא לגור שם הרי הוא כאנשי העיר כל שדר שם י"ג חדש. דהא בגמרא רמינן על מתניתין

עליהם. ועי' ספורנו שמות יג, ב מש"כ בגדר הפדיון. ובשערי תורה ח"א קונטרס ו סי' טו אות ב מוכיח מדברי הריב"ש שבפ"ה"ב כיון שזכה הכהן בכבוד ומחזירו לאב לכו"ע נתינה בע"כ לא הוי נתינה. 21 מובא ברא"ש קדושין פ"א סי' מא. ובמאירי פסחים קכא, ב בשם גאוני הראשונים, שאחר ברכה זו נוטל הכהן את הכסף בידו ואומר כסף זה חלופו של זה, עיי"ש. 22 טור סי' ש"ה. 23 קידושין פ"א סי' מא. 24 באבודרהם מביא מסדר רס"ג אשר יצר עובר בבטן. ויש מגיחים אשר קרש עי' באוצר התפלות, ובענין ברכה זו ראה בכנה"ג יור"ד שם בשם מהרי"ט שראוי לאומרה ונהגו כן מתלמודא.

קלב *1 רמ"א חו"מ סי' קסג סי'. 2 ב"מ פ"א הי"ז. 3 ז, ב (פ"א מ"ה). 4 שם ח, א. ועי' נמוק"י שם ז, ב.

ההדס זורא עלי בשמים. ברוך אתה ה' אמ"ה אשר קדש עובר במעי אמו ולא רצעים יום חלק אצרו לרמ"ח אצרים ונפח צו נשמה כדכתיב¹⁰ ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה עור וזשר הלבישו ובעצמות וגידים כדכתיב¹¹ עור וזשר תלבישו וכו' [א"ה לו מאכל ומשמה דבש וחלב להמענג צו וזימן לו שני מלאכי השרת לשומרו במעי אמו כדכתיב¹² חיים ותסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי. אצו אומר זה בני זכורי. ואמו אומרת זה בני זכורי שצו פתח הקצ"ה דלתי צטני. ה' סלעים נתחייבו לתת לכהן בפדיונו כדכתיב¹³ ופדויו מצן חדש תפדה בערך חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה השקל. וכתיב¹⁴ אך פדה תפדה את זכור האדם כשם שזכה פלוני זכור זה לפדיון כך יזכה האל למורה ולחופה ולמעשים טובים ברוך אתה ה' מקדש זכורי ישראל לפדיון¹⁴. ויש נוסחאות מן הגאונים הראשונים¹⁵ שכתוב בהן אצו אומר זה בני זכורי וראשית אוני ראוי ליטול פי שנים שכך כתוב בתורת משה¹⁶ לתת לו פי שנים וגו'. וכתב הרמב"ן ז"ל בהלכות זכורות¹⁷ ללא דיקא הדין נוסחא. דכיון דאיכא זכור לכהן ואינו זכור לנחלה, לאו שפיר דמי למימר אצו אומר זה בני זכורי וראשית אוני ואפי"ה הוי נמי זכור לנחלה, משום דמשמע דקדושת פדיון נמי זהא תליא, הילכך לא לימא

עוד כתבת כי הקהל עשו הסכמה בכח חרם ונדוי וקיימוה כלם שכל מי שיבא לדור בכאן עם הקהל שיתחייב לפרוע עמהם בכל הוצאותיהם וצדקותיהם במסים ובכל צרכיהם. ויש בקהל זה סוחרים נותנין חק למלך ועם כל זה הם פורעים עם הקהל מכח ההסכמה ההיא. ועתה כמו ארבעה שנים בא לכאן סוחר יהודי ממדינת הים איש פנוי אין לו שום אשה ולא דירה. אלא ששדך שם אשה ויושב בכאן ועושה סחורתו. ואנשי זרוע מהקהל חבריו סומכים אותו ועוזרים שלא יפרע מס עם הקהל לפי שהוא נותן חק למלך. וזו היא עקר טענתו. ואמרת ששאלו יחידים מהקהל את פיך ואמרת להם שהוא מחוייב לפרוע כמו שאר הסוחרים שפורעים חק למלך ופורעים עם הקהל¹. וזה מאחר שישב בעיר יותר מי"ב חדש, חייב הוא לפרוע עם הקהל בכל דבר

10 בראשית ב, ז. 11 איוב, י, יא. 11א עפ"י התקונים שבסוף הריב"ש דפו"ר. והמשך הפסוק הוא ובעצמות וגידים תשוכנני. וכ"ה בסדרי פה"ב של הגאונים. 12 שם יב. 13 במדבר יט, טו. 14 שם טו. 14א ראה מאירי פסחים קכא, ב בשם גאוני הראשונים וברא"ש קדושין שם ואבודרהם ה"ל ברכות. 15 שו"ת הגאונים שערי תשובה סי' מז מובא באוצר הגאונים קדושין סי' קעח. 16 דברים כא, יז. 17 פ"ח (סב, ב). 18 בתשובות הרשב"א ח"א סי' ר מובאים דברים אלה מפירושי החומש לר"ח בסדר שופטים (כנראה יח, ג). 19 שמות יג, יג. 20 הרמב"ן ה"ל בכורות שם (סג, א) מביא בשם הלכות גדולות ופסוקות שבפ"ה"ב צריך להוסיף חומש, וכתב שטעות הוא ושיטפא דלישנא נקיט, וראה במהריט"א שם אות מט מש"כ להליץ

חמדת חלק י"ד לב שלמה

כיון דל"ש לומר מלוה דילי שרולים לעשות מממונס כיון שאין להם, משא"כ להפריש פסח על אחר י"ל דהוי חובה משום מלוה דילי ומוכח מזה דסתמא דגמרא ס"ל דמלוה דילי אין סברה כלל, וע"כ רק משום מה"כ לריד דעת כמו דלאמר ר"י הכל לרימים דעת, וע"כ צבניו הקטנים שייך זה, ומוכח שפיר מפסח דפסח ח"ל דעת, עיי"ש בנדרים (דף ל"ו ע"א) ופ"ג דס"ג (ע"ב) איתא לאיבעי' דתורם משלו על חבירו, מ"מ מוכח דסתמא דגמ' הוי ס"ל בפשוטות דח"ל דעת, דמלוה דילי אין סברה כלל רק משום גז"כ לריד דעת, ע"כ הקשה שפיר מפסח, ועיי"ש בתחילת הסוגיא הא דלאמר ר"י הכל לריד דעת דמיייתי ראיה מיני, דאף דימא כהנא שלוחי דין אפ"ה יכול להקריב עליו קניי זבין משום דמחוסר כפורים ח"ל דעת ולכאורה קשה מאי ראייה כיון דזכי מטעם שליחות עדיון קשה דלמא גס דמחוסר כפורים לריד שליחות, וע"כ ראו להיות חסור דמחוסר כהנא אי נימא שלוחי דין, ולבניס קטנים מה"מ מיייתי קרבן דהוי זכיה וזכין לקטן דמידדהוי זכות גמור מהני לקטן אפילו אי הוי משום שליחות, עיי בתוס' כהובות (דף י"א) בסוגיא דגר קטן שהבאתי, וא"כ מאי ראייה מיייתי ר"י דמחוסר כפורים שאני, אלא מוכח דהא דלאמר ר"י לריד דעת הוא ענין אחר דלריד דעת ממש שיעד שמפרישין עליו קרבן אפילו הוי זכות גמור, אפ"ה גז"כ לריד דעת, וע"כ מוכח שפיר דמחוסר כפורים שאני, כיון דיכול האב להפריש עליהם בלא דעתם ומוכח דמחוסר כפורים שאני, ע"כ י"ל כיון דשני מכל הקרבנות י"ל דשליחות ג"כ לא בעי' :

ומזה

ראיה למ"ש דמק"א דבעמא של הרמב"ם שפסק דוקא הפריש עולת ראייה אע"ג דפסק בעבודת דאורייתא, משום דבגא הפרישו ח"א להבדילו בלא דעתו וזכין שמת אין כאן דעת, ואע"ג שמביאין מנכסיו עכ"פ לא הוי דעת, כן ל"ל נכון וברור, ומזה יש ג"כ קל"ה ראייה דלא כמ"ז בדיון הקטן שמה אביו, דכה"ה ד"ל מלוה דילי הוי עכ"פ קל"ה חוב, דא"כ תקשי מאי מקשה בגמרא יפריש ארס פסח על חבירו שכן ארס מפריש פסח על בניו הקטנים, כיון דהוכחתי דבקרבות הוי גז"כ דלריד דעת, וא"כ מנ"ל בזה למילף מקטן בפסח, נימא אף לך בו אלא חידושו, דהתם לא הוי אפילו קל"ה חוב, משא"כ בפסח שמפריש על חבירו הוי קל"ה חוב משום מלוה דילי, וע"כ מוכח דמלוה דילי לא הוי אפילו קל"ה חוב, ולפ"ה מוכח דלא כמ"ש לעיל דיש לחלק בין תרומה דלא הוי מלוה דרמיא עלי' לפמ"ש רש"י בביטין זבין מלות פדיון כבן דהוי מלוה דרמיא עלי', ולפי מ"ש להוכיח מפסח מוכח דאפילו מלוה דרמיא לא הוי אפילו קל"ה חוב :

הק של מה זלמן מפוזנ

סימן לב

תשובת הגאון המפורסם מופת הסודר האב"ד דק"ק ליסא על ה"ל א"י :

רב - שום וברכה ורב טוב לכבוד ידך נפשי ורב חביבי ס"ב הגאון האמיתי אביר הרושים שר וגדול בעל כנפים לעוף כשאר בשמים מהו זלמן נ"י :

יקר

מכתב קדשו הגיעני, ומי אנכי לבא עבד הלוס מקום ספיר ויהלוס, באתר זקוקין דנור מאן

יעול להמן, אך מה אעשה אם איש כלבני גזר אומר לבא גם אנכי במנין אמרתי יהי מה שרולה עד איש חלקים לקיים מלותו, ואבא כנושא ונותן בדבריו, ויהי ההלכה כ"ש מעכ"ת בנידון המחלוקת שבין הט"ו והט"ז בדין בכור שגולד אחר מיתת אביו או הב"ד יכולים לפדותו, ותמה כ"ת על הט"ז, דבריו נכונים וברורים ואוסף לתמוה על הט"ז דמה ראייה ממטבילין, דבשלמה במטבילין זכות הוא לקטן שמכניסו בדה יתדות ולחת לו חלק לעה"ב, וכן לתרום אין לקטן שום חוב, כיון דע"כ כשיוגדל ילטרך ליתן לכסן, ואין בו חוב רק משום הא דלאמר שם דמלוה דילי עדיף, או שמא רולה להעדיף או להמעיע [ומה שכתב מרנ"ה דתרומה לאו מלוה דרמיא עלי' הוא כמ"ש רש"י בביטין לבי מגמגם בה, דבכרי שאני שאין עתיד לאוכלו דלאו דידי הוא, משא"כ בתורם משלו על של חבירו, דסוף סוף כשיבא לאכלו חוסר מלוה], אבל בדיון הבן כיון דחוב של ממון הוא, וכל זמן שאין הקטן בר חיוב לשלם ויכול להריות מה"ת יבנו הב"ד ממונו לשלם להבן, הא פריעת בע"כ מלוה, ומ"מ אמרינן יתמי לאו בני מיבעד מלו' ניבאו ואם יפדו ממעותיהי בלא זכויי ג"כ אינו נראה לפע"ד, דהא כתב הרב בהג"ה (סי' ט"ה) דאין לפדות ע"י הסניח, וכבר תמחו רבים על זה.

ולפי

ענ"ד נראה דבדלתי אין דעת הרמ"א בשלית ששולח מעותיו לכהן לפדות דוח ודחי מהני, כיון שהכהן קבלם בתורת פדיון לא גרע מהקפו כהן דהבן פדוי והכהן נותן להבעלים דמי עובת הלאה כמבואר בתוס' בסוגיא דהקפו כהן, רק הכוונה לעשות שליח שיפדה ממעותיו זה לא מהני, דדוקא דקדושין שהוא קנין מהני כשאתר נותן המעות מדין עבד כנעני, אבל בפ"ה שהקפידה התורה בדמי הפדיון שקרקע וטירות לא מהני ודוקא בשט"ח אמרו ד"ה ב"ה פדוי לכשתין, משמע הא אחר שניתן המעות לא מהני, ולא מבעי' שחוסר מלוה, דכמו שאין לו מלוה כשעשה שליח לחבירו שחבירו יתן לדקה ממעותו עלמו בשליחותו ושיהי' נחשב לו לדקה, וכמו דלא מהני במתנות עניים כשעשה שליח שהשליח יתן מעות עלמו ושיהי' נחשב לו למלוה, כמו כן לא מהני במתנית כהנה, וכן בשקלים פירש"י בכהובות (דף ק"ח) שחוק לו את שקלו, ששכר מלוה על הנותן, ודבר שחוק זכית אין חילוק בין עשאו שליח או לא, וא"כ ודאי שחוסר מלוה, אך נראה דלא זו שחוסר מלוה אלא אפילו אינו פדוי כלל ולא דמי לשקלים דכשאתר שוקל שקלו פטור הוא מלישתן שקלו דשאני שקלים שנתיתן הוא כדי שיהי' לכל אחד מישראל חלק בקרבנות, וכיון שכבר נתן אחר בעדו וכבר יש לזה חלק בקרבנות שמעות האחר מועיל לקנות חלק בקרבנות דבכל דבר קנין מהני מעוה אחר מדין עבד כנעני, כמו בדקדושין, וכיון שכבר יש לו חלק בקרבנות שוב אינו לריד ליתן שקלו, שהשקלים לורד קרבנות הן אבל מלוה שהוא רק חובת הגוף ואין בו סרך קנין מהני בכך שחבירו נתן בעדו, כיון שמלוה זו חובת הגוף הוא וכן שחבירו נתן בעדו חוסר מלוה, וכמו שפ"י רש"י גבי שקלים, הרי המלוה שהיא חובת הגוף עדיין עלי' רמיא כיון דלא נפטור ממנה עדיין, ומחוייב הוא לעשות במלות דחייבי' רקמנא חובת הגוף, ואם הב"ד מזכין להקטן יפה הקשה מעכ"ת דאם מקניס לו המעות לגמרי ש"ב הוי מעות קטן, ואם מקניס לו רק למעות פדיון, כמעט אחרים ובקניו ע"מ להקנות דמי, והוי כפודה ממעות אחרים דלא מהני כ"ל :

חמדת חלק יו"ד לב לג שרמה פב

לכאן ובהם טלה יפדה עלמו בגלות יא' מעכסיו מתנה להבן ע"מ טיה' פדוי צהן , צזה גס דעתי העניס מסכמת לכ"ה , סכל בהפטר לתקוני לקיים מליה דרחמינה מה טוב הכ"ד המהענג צזכרונו , ודו"ס צלצ וגפס קשור בעבותות אהבה :

הק' יעקב חונה פ"ק דיסא

סימן לג

ליודיו ברצ המח"כ'ג הגאון המפורסם הקריק והבקי כפיד שמו מהו יוסף דוב צלרוס הכהן נ"י אבד"ק וואלדסלבז :

ע"ד . טללתו ביה' אהד סקנה צכך מסויים כצטים , וביניהם מצברות הרצב , והאית האיה לא טהל דתה מס לעשות , ומכר נכריו וכלות חכר וולדו צכך מה , וניה סתים הנה קירות האיש , מכר צכסך , גס הולדות הוי דבר טלא בה לעולם , כמבואר צו"ד (סי"ד) והענין הוה הפסד מרובה מהד , כי גס נהערצו הצברות בחתרים , ואס התורי חסה על ממוני טג טרהל איד לא נחוס הנחנו עב"ל צקלור :

טו . טגרה לענ"ד להטיב צקלרה מפני הצבור טל מעכ"ה הרמה , עס כי אין הזמן נכון ליה , ועס כי חנו מנגמס מהד צמ"ט רומ"ד דלגנות הנכרו מועיל צצכור מלסין הגמ' דלוי לא יחיד דמו חפיה לולד וזוי יד נכרי צאלע , לענ"ד אין רחיה דזה לא הוי מחמת הלגנות דיל"ל כיון דנהו כך הדעתה דהכי קבלו סיכרהל וענ"ד י' להצית רחיה לזה ממה דהיהא התיס העמד וולדות חתה חמותיהס וולדו וולדות פטורין , [ע"י חויו"ט צמטנה טכ] ופידט"י מחמת דנה הוי לרוד לפרט כיון דמנוילת כן הוה ע"כ חמרינן דכונתו על וולדו וולדו , וזוי נמא דל"ה רק מחמת חלמות מה סלוקה הולדות , י"ל דהתיס צפידות טלח יחי' טענה ותערומוות על החופס , חבל אי חמרי דהוי מלד היין מחמת טנהו כך הדעת' דהכי קבלו , טפיר הוי לטנא יתירה , ומוכח דכונתו על וולדו וולדות והע"כ דהוי מלד דהין , אפ"ה הוי רק משוס גז"כ צצכור דוד נכרי צאלע פטור , כיון דעדיון לא זכה לל צהנד .

אמנם לענ"ד ה"י גרהס דוט מקיס לומר לחיות טה דמעות קניות צנכרי ה"ה ספקא דעניה ולפמ"ט הפמ"ח בתצ"ב גרהס מדעתי נפסק להנכס דנכרי קניה צכסך , גס י'ס להצדק סברת המ"צ צחמץ כיון דרולה להקנות מחמת חיסור חמץ צגיליי דעתה סגי ומהי צכך חוד , וענ"ד ה"ה סברה נכונה , וניה צכר רחמי זוזמן צכיר צס' מק' טלהאב"ד ל"ס וז"ל צכסיו ע"ד דר"י דעת קניה וצקניה ל"ס סברת המ"צ וז"ל כתבתי להגאון צט"ח [נטיב טח' א"ה ס"ו ה"ן] כי לענ"ד צרה' מוכח דלא תלי כלל צהקני , ורס"ו לזה מסגי' דקדוסי'ן , דאי צע"ל ל"ו קרקע לזה ומטלגליון לזה ה"י מהי' צהצב ור"ל דמלד קניה ל"ל הקנין , ח"כ גרהס פטיט דל"מ , דלנצי קניה ל"ה ה"י צב צטנמה צהמקנה י"ל דהוי חצב דמקני לזה סקרקע צק"ג מקנה לזה המטלגליון צק"ג , חבל לגבי קניה דלוי קניה סקרקע סיכא טייד חגב , ח"ץ דעיקר הקנין ה"ה רק מלד המקנה

אמנם נראה לפענ"ד דמעית פדיון הבן ל"ד לטאר מליה , דצט"ה מליה ליכא טעמיד נכסי חבל צפדיון הבן י' טעמיד נכסי כידוע , ונראה לפענ"ד דרחמינה חקני צנוף הנכסים , וכללו י'ס להבן חלק צנכסים דמי , וכיון טכילין ליתן סטרומות וסר"ה סג"ל חכהן י"ן ה"ה טל כהן ה"כ הנכסים טל הבן י'ס להבן חלק צהן צנוף הנכסים , דלוי לא הוימא סבי קסה ה"ה דספק צכירות אהד צכור חדס וחהד צכיר צהמי תקפו כהן חין מולחין מידו וכלו לא ה"י לכהן חלק צנוף הנכסים לח ה"י מהני הפיסת סין , דאפ"ל בהרר"ה דמנונא חינו מועיל הפיסה רק כשעוין על גוף חחץ טה"ה טלו , וליה צעוין מחמת חוב כמבואר צדומיס צכללי הפיסה , וגס למה מועיל חקיפת סין ור"ל להחזיר רק דמי טובת הנאה לצעלים , ה"ה כיון דרק חוב הוה על הצעלים יכול לומר מפיהס הוינא לכהן לקבל ממי חקמט סועים צמתנה ע"מ להחזיר , חלה ודלוי דרחמינה חקני לכהן צנוף הנכסים ודיו' הפס כמו צהרומ' ורחסית ה"ו , וליה זיכה חחמינה לצעלים רק צעובת הנאה וכטמחזיר סכהן דמי טובת הנאה דיו' ה"ה , דבהרומה מהני ג"כ נתינה צמתנה ע"מ נחחזיר , ור"ה כטחפס סכהן ח"ל לית להצעלים רק טובת הנאה והמותר דיו' הוה ועוד רחיה דה"ה צט"ה מליה ח"י חמר לא צעינא למעבד מליה חין ציד צ"ד לירד לנכסיו , רק מנין חויועד טהלא נפשו , וכן צפריעת בע"ה למחן דצכיר"ה ל"י דפריעת צע"ח מליה , וכה"ה טורפין צב"ד מן סלקות מהלחיינה , וטעבוד נכסים לוח כתוב חכ , ומ"ט מליה זו מטהר מליה טיכול לומר לא צעינא למעבד מליה , חלה ודלוי דכל מתניו סהונה סקולין חן , וצנוף הנכסים חקני חחמינה לכהן , והכהן יכול לתקוף הנכסים , ח"כ ה"ה צקטן , ומה צכך סחין מוטל על סקטן כיון סמויל על סנכסים יכול סכהן ליקח , וצלקיחת סכהן נפדה .

ורפ"ז כמו טביצין ססקטן מתנית סדינה זרוע לחיים ורחמינה ה"ו , כמו כן גיבין חמט סגעים מנכסיו ואפילו חס חינו רק טעבוד על נכסיו , כיון דרחמינה טיעבד לנכסיו חס הולדה לל נכסיו הוי כרולה סקטן להזיק טעבודו טל חצירו , וצב"ד מינטיין חויו כמו קטן חוכל צביית , ואפילו צכור מועד טלו סחוק כהני חתיס' צב"ק (דף ל"ט) דחייצו , רק ככתבו טה"ה רק תקנת חנוני' מנעמ' חאפילו הוה עלמו סחוק פטור ע"ה , ח"כ חבל דרחמינה חייצו' וטעבודו לנכסיו מה"ה לא יטעבד חחמינה נכסיו טל קטן , ור"ן לומר כיון דכל טעבוד נכסים חינו חנה רק מטעס ערצות , וכיון דטעבוד חנוף ליתא צקטן גס טעבוד נכסים ליתא , נראה דע"כ חבל לחו מטעס ערצות ה"ה לעניס ליכא טעבוד חנוף , דממון סחין לו חובעין ח"ה , חנה ודלוי דנוף הנכסים הן טל כהן , וכמו טהס חופסן סכהן חלל הגדול חין הגדול יכול להצוע ממנו ולומר לחחר חתן , כן חס הפס חלל סקטן מהני , וכיון דמועיל הפיסה טיה' פדוי מכ"ט טב"ד גובין מנכסי סקטן , כן נראה לפי ענ"ד , חך כ"ו למעשה ל"ע נגד סברת הע"ז :

ובגידון טכ' כ"ה נפדה עכטיו ע"ה , הנה ממעות סקטן ודלוי דלוי חפטר להענינה טיכיו מעית מתנה , דח"ה ליתן מתנה ממעות יתמי , וממעות חחריו חין תקנה לפי ענ"ד , מטעס ככתבתי לעיל חס לח חזרו חמענה לקטן ע"מ לפדות , וככמוכן נגדול מעית ע"מ לפדות עלמו צהן נראה לפי ענ"ד דמהני , דלענין זה ודלוי דהוי טנו טיכול לפדות עלמו צהן , וכיוליס להקנית לזכות ע"ה ככתב כ"ה טהס יפדה עלמו צגלות יחי' מתנה

היא¹³⁵ דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם. ותדע לך שהרי האומר לחברו צא ותרום לי והלך ומצאו תרום למאן דאמר חזקה אין שליח עושה שליחותו אמרינן בריש פרק קמא דחולין¹³⁶ שאינו תרום דדלמא איניש אתרינא שמע והלך ותרום ורחמנא אמר אתם גם אתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם ואף על גב דהתם ניחא ליה שתקנו את כריו וי"ל דתורם משלו על חברו שאני דלא בעינן שלוחו לדעתו אלא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי¹³⁷ אבל בתורם משלו על בעל הכרי כיון שאינו של בעל הכרי לא בעינן שליחותו ממש ואין הדבר תלוי אלא אי זכות לו וזכין לו לאדם שלא בפניו או לאו זכות לו דמצוה דנפשיה עדיף ליה כנ"ל.

אלא לדעתא דנפשיה. ואי אמרת צריך דעת הא קא מהנה ליה. נ"ל דלישנא יתירא הוא והל"ל הכי אלא לדעתא דנפשיה אלמא א"צ דעת¹³⁸.

ת"ש המקדיש מוסיף חומש ומתכפר עושה תמורה והתורם משלו על מי שאינו שלו טובת הנאה שלו יהא¹³⁹ דכתיב¹⁴⁰ עשר תעשר ונתת, אמצעו תאמר, ונתת את עשר קאי כלומר שתהא נתינה ממי שמעשר. ולא קאי אתבואת זרעך כדאמרינן לעיל, ובפ"ק דתמורה¹⁴¹ מפרש ליה לקרא הכין שהמעשר תקינו ביה ונתת שתהא טובת הנאה שלו.

במקום שנוטלים שכר על המקרא ואין נוטלין על המדרש. קשיא לי א"כ ליתני מלמדו, ובמקום שנוטלין עליו שכר תפול הנאה להקדש וכדנתיבא¹⁴² גבי מחזיר לו אבדתו, וי"ל דאגב אורחיה קמ"ל דאפילו במקום שנוטלין שכר, על

134 כאן ד"ה יביא. 135 במדבר יח, כת, וכ"ה בקידושין מא, ב. ועיין בחידושי רבינו שם ובברכת שמואל שם ס' יט. 136 יב, א. 137 עיין בקצוה"ח ס' רמג ס"ק ז' רח, שביאר משום שרק זכין לאדם אמרינן ולא זכין מאדם. אבל בספר באר יצחק אור"ח ס' א, ושור"ת ברית אברהם ס' קא הוכיחו שלא כדבריו שגם כשאנו מזכה לו כלום אומרים זכין לאדם, וכן הוא עצמו באבנ"מ ס' לו ס"ק יב. הקשה על סברא זו, וראה שור"ת עוניו"ט ס' קט, ואחיעזר ח"ב ס' לו וחאבה"ע ס' כח שביארו דברי רבינו בא"א. וכן בחזו"א יור"ד ס' קצט. 138 כ"ה בר"ן. ועיין בשטמ"ק בשם הרי"ן. ובהגהות טעם המלך לשעה"מ פ"ג מגירושין 139 אולי צ"ל: והא דכתיב וכבר"ן. 140 דברים יד, כב. 141 י, א. 142 צ"ל וכדתנן, לעיל לג, א.

מוכחא בחטאת חלב דדלמא בחטאת ואשם של מצורע¹²⁷ דומיא דקיני זבין וזבות מדלא קתני מקריב עליו קרבנותיו וכדאמרינן לעיל¹²⁸.

ואי אמרת שלוחי דידן הוו אמאי פיגולן פיגול לימא ליה לתקוני שויתין ולא לעוותי. קשיא לי והא אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה רבה מיהא וכדאמרינן בע"ז¹²⁹ וי"ל¹³⁰ דהני מילי בשאר איסורין אבל הכא אי בעי שליחות כשהוא משנה שליחותו לעוות נמצא שאינו שליח לכך ולא הוי כשוחט קרבן אלא כנוחר ולא הוי פיגול וכשר מיהא לא הוי ואיהו לא קשיא ליה למה אינו כשר אלא פיגול הוא דקשיא ליה כנ"ל.

גופא אר"י הכל צריכין דעת כו'. וכאלו אמר וכו' דהא הו"ל למיתני שכן אדם מביא על אשתו שוטה ובתו הכי אלא מעתה כנ"ל.

האי שוטה ה"ד כו'. אלא הא דאמר רב יהודה מביא אדם קרבן על אשתו שוטה לאו בחטאת חלב קאמר אלא ביולדת¹³¹ וא"נ בכל הקרבנות ובפקחת¹³².

שה לבית לאו דאורייתא. כלומר וקטנים אינן צריכין להמנות ואם מאכילם מפסחו לא הוי מאכיל פסח שלא למנוייו¹³³ דלא אסר רחמנא פסח שלא למנוייו אלא להני דאיתנהו במצות תכוסו אבל הני דלא שייך בהן המנאה לא מתסרי כדין שלא למנוייו מידי דהוו אנשים דרשות. תוס'¹³⁴

[לו, ב] הא דאיבעיא להו התורם משלו על של חברו צריך דעת או לא. מי אמרינן כיון דזכות הוא לו לא צריך, קשיא לי והא שליחות לאו מדין דניחא ליה או לא ניחא ליה אלא גזירת הכתוב

דהוה מצי לאותבי ממתניתין, והר"ן הביא שיש שלא גרסו במשנה, חטאות ואשמות. 127 צ"ל של מצורע וכבר"ן. 128 בגמ' לה, ב. 129 נד, א. 130 הר"ן תי' שקושיית הגמ' מהא דשוגגין פטורים וכו'. והשטמ"ק בשם ריטב"א והרי"ן כתב, שמחשבת פיגול לא חשיב מעשה, וכ"ה בר"א"ש. וראה ש"ך חו"מ ס' כה סוסק"ה בשם רבינו. וברכת שמואל ס' כג-כד בביאור הדברים. 131 עי' תוס' שכתבו שגם ביולדת שוטה, איהו לא מצי מייתי. וצ"ע. ועי' פרש"י ורש"ש. 132 צ"ע כונת רבינו, דהא ר' יהודה מיירי בשוטה. 133 לפנינו בתוס': דאם אוכלין מן הפסח לא הוי כנאכל שלא למנויין. ועיין תוס' פסחים פח, א ד"ה שה, שזה שמותר להאכיל קטן בפסח כשלא נמנה עליו הוא מדין חינוך, אבל לפי"מ שכתב רבינו, מותר להאכיל קטן שאין כלל איסור בדבר, ועיין קרוי אורה.

מילי 797 לכתחלה הוא דאסור, אבל אם עבר וגבה לא מפקינן מיניה, דלא גרע מאבק רבית דאין מוציאין מזה לזה 798. והרמב"ם ז"ל 799 כתב שהוא רבית קצוצה. ולא ידעתי טעמו, דהא בגמרא לחומרא קאמרינן 800. רבינא אמר נהי דשליחות לגוי לית ליה 801 זכייה מדרבנן אית ליה מידי דהוה אקטן קטן לאו אע"ג דשליחות לית ליה זכייה מדרבנן אית ליה. הקשה הרמב"ן ז"ל ואי מדרבנן אמאי מותר, דהא רבית דאורייתא [הוא 802]. והוא ז"ל תירץ דכיון דזוזי לגוי הוא דפרע להו, והאי רבית נמי לכיסו של גוי הוא נופל, דילמא לא אסיר מדאורייתא אלא מדרבנן, ואתא דרבנן ומפקע דרבנן. ואין תירוץ של רבינו ז"ל מחוור. ומסתברא דכל דבר שבממון משום הפקר ב"ד נגעו בה 803, ומתנין בו

ולאוקימתא דרב פפא ורב אשי — בתרייתא 792 — ודרבינא, לכולהו סיפא משום חומרא הוא 793. אבל הרמב"ן ז"ל הביא ראיה לדברי ר"ת ז"ל מהא דגרסינן בירושלמי 794 מלוה ישראל מעותיו של נכרי וכו' ואם העמידו אצל הנכרי מותר, אמר ר' יוסי והוא שהעמידו עם הנכרי 795. פ"י שנשא הגוי ונתן בידו. וכן גוי שלוה מעות מישראל וכו' ואם העמידו אצל ישראל אסור, אמר ר' יוסי והוא שהעמידו עם ישראל. כלומר ונשא ישראל ונתן בידו. מכאן נראה כדברי ר"ת ז"ל להקל דאין שליחות לגוי ואפי' לחומרא, ועד שישא ישראל ויתן ביד מותר 796. ומ"מ אף לדברי הראשונים ז"ל שאמרו דיש שליחות לחומרא וסיפא אסור אפי' העמידו אצלו ולא נשא ונתן ביד, הני

<http://www.dorot.org.il>

ומי יעלה על דעתו להכריע לקולא כר"ת, כי ר"ת לא הביא ראיה לדבריו אלא שמצינו בפ' ד' אחים [בבבא בתרא, א] בשלמא שאינו מתקיים לפי המסקנא, והמדקדק בשיטת ד' אחים לא דמי להא, ע"כ. ועי' ח"י רעק"א למסכתין בר"ה דברי שג"כ כותב שאין ראיה מפרק ד' אחין, עיי"ש. ועי' טור יו"ד סי' קסח וב"י שם אות ו דרישה סק"ג. 792 כלומר לאיכא דאמרי דרב אשי. 793 בדעת רבינא כותב הריטב"א בעמ' תקצח בא"צ כמש"כ רבנו דהוא משום חומרא, ברם בפ"י הראשון הוא כותב שהוא מדינא. 794 בפירקין ה"ה. 795 כ"ה ברמב"ן, ולפנינו בירושלמי ליתא לתיבות א"ר יוסי והוא שהעמידו עם הנכרי. ועי' מראה הפנים על הירושלמי. 796 הרמב"ן מסיים: ובעל נפש יחוש לעצמו. 797 וכ"כ הרמב"ן. 798 כדאמרינן לעיל סא, ב. 799 פ"ה ממלוה ולוה ה"ד. 800 הסמ"ג לאוין סי' קצג כותב דדעת רש"י ור"ח דהוי רבית קצוצה, וצ"ע. ועי' ח"י רעק"א לעיל סא, א ד"ה בא"ד והא. ועי' מש"כ בזה בחי' ר' חיים הלוי שם ה"ג, ועי' לעיל הע' 765. 801 כ"ה בשטמ"ק בשם רבנו, וכ"ה לפנינו בגמ'. ובכ"ל וכ"פ: לא הוי במקום לית ליה. 802 וכיון דמדאורייתא אין זכייה לגוי, א"כ הוי רבית. גם בחידושינו לכ"ב עז, א מקשה הרמב"ן למ"ד דמכירת שטרות מדרבנן מדוע אמרו בקידושין מז, ב דהמקדש בשט"ח מקודשת. ותירץ דמאי מקודשת דקאמר הוא לחומרא. הובא במחנה אפרים הל' מכירה קנין משיכה סי' ב, עיי"ש. 803 וכ"כ הריטב"א. וכ"כ בתשו' הריב"ש סי' רעו: כיון שהחכמים תקנו לו זכיה, והשוו בענין זכיה דין כותי לדין ישראל, והפקר ב"ד הפקר, הרי אין מעות אלו של ישראל, ולא שקיל ישראל מישראל רביתא.

הודפס מאתר אוצר החכמה [tablett.otzar.org](http://www.dorot.org.il) חידושי הרשב"א <מוה"ק> - בבא מציעא עמוד 304

לעקור דבר מן התורה⁸⁰⁴, כדאמרינן ביבמות פ' האשה רבה⁸⁰⁵.

← עוד הקשה הרב ז"ל דקטן אית ליה זכייה אף מדאורייתא כדאמרינן בריש פ' האיש מקדש⁸⁰⁶ מניין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר⁸⁰⁷ נשיא אחד נשיא אחד, ואקשינן ותסברא שליחות היא והא קטנים ניהו ואין שליחות לקטן, אלא כדרבה בר רב הונא דאמר מנין (לאדם) שזכין לו [לאדם] שלא בפניו שנאמר נשיא אחד נשיא אחד וכו'. אלמא זכייה לקטן מדאורייתא אית ליה. ותירץ הוא ז"ל דכיון דאקשינן עלה התם ותסברא האי זכות הוא חובה הוא, דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה וכו', ואוקימנא כדרב דאמר מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם וכו', לא תפשוט שזכין לאדם שלא בפניו בדבר שאינו שלו, דהתם שלהם היתה, וחלוקתם גלויי מילתא בעלמא היא, וב"ד מעמידין אפטרופוס לכך, אבל זכייה לקטן מדאורייתא ליה ליה כי היכי דלית ליה שליחות, ואע"ג דזכייה לאו משום שליחות היא כדאיתא התם בקידושין⁸⁰⁹. והא דאמרינן בכתובות⁸¹⁰ גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד שזכין לו לאדם שלא בפניו, ומשמע דגר גמור הוא מדאורייתא⁸¹¹. איכא

למימר זכות גרות שאני⁸¹², אבל בעסקי ממון אין לו זכייה אלא מדרבנן. ואין דבריו מחוורים בעיני, דבכוליה תלמודא משמע דאית ליה מדאורייתא זכייה, דהא אית ליה חצר אפי' במציאה כר' יוחנן בפרק קמא דמכילתין⁸¹³, וחצר משום זכייה הוא כידה, וכדאמר ר' יוסי בר' חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ואמרינן⁸¹⁴ זכתה לי חצרי זכתה לו חצרו, ואמרינן⁸¹⁵ חצר משום ידה איתרכאי ולא גרע משליחות גבי גט דחוב הוא לה אין חבין לו לאדם שלא בפניו, גבי מתנה דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו. ורש"י ז"ל פ' שם בקדושין⁸¹⁶ דאמסקנא נמי תפשוט שזכין לקטן⁸¹⁷ ואפי' לחוב על מנת לזכות.

והראב"ד ז"ל נראה דגריס זכייה מדאורייתא⁸¹⁸ אית ליה מידי דהוה אקטן, ומשום הכי רישא מותר דישראל זכי ליה. דאמר⁸¹⁹ ליה גוי לישראל הב ליה, וישראל זכי ליה לגוי מן התורה ומשום הכי מותר, וסיפא דאמר לו ישראל לגוי הב ליה, ואע"ג דגוי לא (מ)זכי ליה לישראל מדאורייתא, אבל מדרבנן מיהא זכי, ומשום הכי אסור, ע"כ. ואף זה אינו מחוור, שאין הנוסחאות מודות לו. אבל משמע דגוי לית ליה זכייה אפי' לרבינא אלא מדרבנן, אבל קטן אית ליה זכייה מדאורייתא⁸²⁰,

804 רש"י ביבמות [שצויין להלן] כותב: הפקר ב"ד הפקר, וכל מידי דממונא לאו עקירה היא. [ועי' בלשון הריב"ש שהבאנו בהע' הקודמת]. 805 פט, ב. ועי' בחידושי רבנו ליבמות סז, ב ד"ה כגון, שמקשה רבנו על דבר שבממון דכיון דהוא מדרבנן היכי מותר, ועיי"ש מה שתירץ. וכתב הקרן אורה שם כי כן הקשו גם בירושלמי שם, ותירצו תירוצ' אחר. וכתב הקרן אורה כי לא קשה מידי כיון דהפקר ב"ד הפקר. ורבנו והירושלמי שאינם מתרצים כן, דבריהם צ"ב. 806 קידושין מב, א. 807 במדבר לד, יח. 809 רבנו בחידושו לקידושין שם עמ' רלא כותב על הגמ' שם: משמע דזכיה לאו מדין שליחות הוא, עיי"ש. ובשם בעלי התוס' בשם רש"י [ועי' בהע' לתוס' הרא"ש כתובות עמ' עא הע' 550] כותב רבנו כי הם סוברים דזכיה מדין שליחות הוא. וזו דעת תוס' הרא"ש שם, והוא מקשה מהגמ' שם שמבואר דזכיה לאו מדין שליחות הוא, והוא מיישב את הקושיא.

עיי"ש. ורבנו שם מביא דאיה נוספת מהגמ' בקידושין שם כג, א. כרם יעויין בהע' לחי' רבנו שם עמ' קסג הע' 151 שכ' דלדברי תוס' הרא"ש אדרבה גמ' זו מוכח דזכיה מדין שליחות. 810 יא, א. 811 תוס' לכתובות שם בד"ה מטבילין כותבים בשם ר"י דהוא מדרבנן, וכ"כ תוס' הרא"ש שם בתירוצו הראשון, עיי"ש. 812 הריטב"א כותב: דגריס שאני שזכין בו שמים. 813 י, ב. 814 צ"ל ואמרינן [לעיל יא, א] דהאומר. 815 לעיל יב ריש ע"א. 816 בריה אלא כדרבא. 817 מדאורייתא, ודלא כהרמב"ן. 818 וכ"כ הרמב"ן בשם יש מרבותינו הצרפתים. 819 כ"ה בשטמ"ק בשם הראב"ד. 820 וכ"כ הריא"ז בקונטרס הראיות. ולפ"ז גריסין בגמ' בקטן: אע"ג דשליחות לית ליה זכייה אית ליה. ול"ג זכייה "מדרבנן". וליתא גם בכי"מ ועוד גמ' כת"י בדק"ס. והריטב"א כותב: ואית דלא גרסי מדרבנן, ורש"י ז"ל לא גריס לה. והרמב"ז כותב ויש מרבותינו

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org חידושי הרשב"א <מוה"ק> - בבא מציעא עמוד 305

שיעור על רמב"ם הלכות תלמוד תורה

HaRav Eliezer Lachman

מראה מקומות :

- 49 -- רמב"ם הלי' תלמוד תורה – פרק א' הלכות א', ג', ד', ה', ח', י"א וי"ב
- 52 -- קידושין כ"ט. – אמר רב יהודה כל מצות הבן...למולו ופדותו וללמדו תורה
- 53 -- קידושין כ"ט : – ללמדו תורה מנלן...והיכא דלא אגמריה אבוה
- 53 -- שם – תנו רבנן הוא ללמוד ובנו ללמד...תוב את דאיזיל אנא
- 53 -- שם – תנו רבנן ללמוד תורה ולישא אשה...הא לן והא להו
- 54 -- מנחות צ"ט : – שאל בן דמה... ולמוד בה חכמת יונית
- 55 -- קידושין ל. – אמר רב ספרא...לעולם ישלש אדם שנותיו...לא צריכא ליומי
- 55 -- שם – תוס' ד"ה לא צריכא ליומי

תלמי לית זבא משום לישנא גיטא מ"ט חזק
חזקא אית ליה. וכחא רבינו והוא שלל יתכין
וכו' כלומר שזה שהתירו היינו שם יבא
במקרה לדבר בענין אינו אסור לאומרו אבל
לא שיתכין לגלות הדבר יותר, ולא הולך רבינו
לפרש שם האומר הזהיר מלגלותו שהם
אסורים לגלותו דהא אין שם טענת חזק' וכו'
שכל אחד זיהר מלגלות סודו: ומה שכתב ולא

[ט] ולגלותו יותר: ו כל אלו הם בעלי לשון שאסור
לדור בשכונתם וכל שכן לישב עמהם ולשמוע דבריהם.
ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון
הרע לבד: ו הנוקם מחבירו עובר בלא תעשה שנאמר
לא תקום. ואע"פ שאינו לוקה עליו דעה רעה היא עד
מאד. אלא ראויו לו לאדם להיות מעביר על מדותיו
על כל דברי העולם שהכל אצל המבינים דברי הבל
והבאי ואינן כדי לנקום עליהם. כיצד היא הנקימה אמר

לו חבירו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך
משאילך כדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך הרי זה נוקם. אלא כשיבוא לו לשאול יתן בלב שלם ולא יגמול לו כאשר
גמלו וכן כל כיוצא באלו. וכן אמר דוד בדעותיו הטובות אם גמלתי שולמי רע ואחלצה וגו': וכן כל הנוטר לאחד
מישראל עובר בלא תעשה שנאמר ולא תטור את בני עמך. כיצד היא הנטירה, ראובן שאמר לשמעון השכיר לי בית זה או
השאילני שור זה ולא רצה שמעון, לימים בא שמעון לראובן לשאול ממנו או לשכור ממנו ואמר לו ראובן הא לך הרניני
משאילך ואיני כמותך לא אשלם לך כמעשיך. העושה כזה עובר בלא תטור, אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו. שכל זמן
שהוא נוטר את הדבר וזוכרו שמא יבא לנקום. לפיכך הקפידה תורה על הנטירה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרו כלל.
וזה היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה יישוב האיץ ומשום ומתנם של בני אדם זה עם זה:

04.07.2018

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן. שתי מצות עשה. והוא פרטין:

(א) לתלמוד תורה. (ב) לכבד מלמדיה ויודעיה:

הוצאת המסות

וביאר שתי מצות אלו בפרקים אלו:

כסף משנה

פרק ראשון

כסף משנה

ולא בנו ובן בנו בלבד וכו' מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך וכו'. נספרי: אם
כן למה נצטוו וכו'. כוונת רבינו לתת שני הכללים בין בנו לבן חבירו, אחד דבנו קודם,
שני דבנו חייב לשכור לו מלמד אם הוא אינו יכול אבל בן חבירו אינו חייב לשכור לו מלמד
לדוקא בטורח גופו נמשיך אבל לא בהוצאת ממנו. ואפשר ללדעת רבינו גם לבן בנו חייב
לשכור לו מלמד. וכן בן בנו ג"ל פשוט דקודם
לבן חבירו דקטן בן בנו וה"ה לבן בן בנו ולא
ה"מ למכתב והודעתם לורעך דהו"א צוה בכלל.
אבל הא' מנספקא לי אי בן בנו קודם לבן חבירו
דאפשר דאין קודם לבן חבירו אלא היכא דנמשיך
בצדו אבל גבי צוה דליכא למימר הכי לא:
מי

פ"א א נשים ועבדים וכו'. פ"ק דקדושין [כ"ט]. אמרין דאין אדם חייב ללמד
את בנו מורה מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנימיכם.
ובסוף פ"ג שני דכמוצות [כ"ח]. אמרין דאסור ללמד את עבדו מורה. ואמרין חו צפ"ק
דקדושין דמכתיב ולמדתם אותם את בניכם וכתיב בדוכתא אחריתא ולמדתם אותם ושמתם
לעשותם וליפין שכל שאחרים מנזוים ללמדו מנזוה
ללמד עצמו וכל שאין אחרים מנזוין ללמדו אינו
מנזוה ללמד עצמו: ואין האשה חייבת וכו'.
נמכרל בסמוך:

ב כשם שחייב אדם ללמד את בנו וכו'.
שם ברייתא ומימנא דרבי' ל' דלא
כאידך ברייתא דפטרה מללמד את בן בנו:

חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך. ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל
ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן בניו. שנאמר ושנתתם לבניך מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך שהתלמידים
קריוון בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים. אם בן למה נצטווה על בנו ועל בן בנו. להקדים בנו לבן בנו ובן בנו לבן חבירו:
א סמ"ג לאין י"א: ב סמ"ג לאין י"ב: ג לולב הגזול קטן שהוא יודע לדבר אצלו מלמדו מורה
סמ"ג ע"ג י"ב. טור יו"ד סימן רמ"ה רמ"ו: ד קדושין ל'. סמ"ג סס. טור יו"ד סס:

משנה למנה

ב להקדים בנו לבן בנו בכו'. (א"ה סבב מנן ואפשר ללדעת רבינו גם לבן בנו חייב לשכור לו
מלמד. ועיין מ"ש הרב המחבר פ"א מהל' מלוה וזה):

פ"ל

והודעתם לבניך ולבני בניך. שם (דף ל'). ברייתא אין לי אלא בניכם בני בניכם מנן מ"ל והודעתם וגו': ולא בנו ובן בנו וכו'. ברייתא נספרי פרשת ואסתן. ומה שאמר
א"כ למה נצטוו כו' זה אינו שני ברייתא ואולי מלאו רבינו במקום אחר. וצפ"ק דקדושין (דף ל'). אמרין התם עד היכן חייב אדם ללמד את בנו מורה אמר רב יהודה אמר
שמואל כגון זבולון בן דן שלמדו אצלו וכו' ולא כזבולון בן דן דלילו התם מקרא ומשנה וכו' ולילו הכל מקרא לנד. ע"כ. ולפי המיון משמע דכשאלמרו בגמרא עד
היכן ר"ל עד כמה זכות חייב ואמרו עד אצלו והשתא קשה דהרי כתב רבינו והיא ברייתא נספרי דאפילו לתלמידים חייב ללמד ולא נאמר בנו ובן בנו אלא להקדים
וכו'

מגדל עז

ז ח הנוקם מחבירו עד הסוף. נספרי (קדושין פ"ד) וציומא פ"ק דנאשונה (דף כ"ג):
פ"א א ב נשים ועבדים: נספריים מת"ל עד והודעתם. הכל פ"ק דקדושין (דף כ"ט): ב ג ולא
בנו ובן בנו עד אלא כנסת. הכל נספרי:

מי

פ"א א ב נשים ועבדים: נספריים מת"ל עד והודעתם. הכל פ"ק דקדושין (דף כ"ט): ב ג ולא
בנו ובן בנו עד אלא כנסת. הכל נספרי:

וכו'

לח משנה

פ"א א אבל קמן וכו'. סוף פ' לולב הגזול קטן שהוא יודע לדבר אצלו מלמדו מורה
מלאי מורה מורה צוה לנו וכו':

ב כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר
והודעתם לבניך ולבני בניך. שם (דף ל'). ברייתא אין לי אלא בניכם בני בניכם מנן מ"ל והודעתם וגו': ולא בנו ובן בנו וכו'. ברייתא נספרי פרשת ואסתן. ומה שאמר
א"כ למה נצטוו כו' זה אינו שני ברייתא ואולי מלאו רבינו במקום אחר. וצפ"ק דקדושין (דף ל'). אמרין התם עד היכן חייב אדם ללמד את בנו מורה אמר רב יהודה אמר
שמואל כגון זבולון בן דן שלמדו אצלו וכו' ולא כזבולון בן דן דלילו התם מקרא ומשנה וכו' ולילו הכל מקרא לנד. ע"כ. ולפי המיון משמע דכשאלמרו בגמרא עד
היכן ר"ל עד כמה זכות חייב ואמרו עד אצלו והשתא קשה דהרי כתב רבינו והיא ברייתא נספרי דאפילו לתלמידים חייב ללמד ולא נאמר בנו ובן בנו אלא להקדים
וכו'

הנהגות מיימוניות

[ט] פ"ק דיומא גרסין מנין לאומר לחבירו דבר שהוא ככל שאמר לך אמור
ת"ל מאהל מועד לאמר לך אמור בדברים, ע"כ: ז [פ"ק בתרא דמגילה (דף כ"ח) מר ושרא
כי הוה סליק לפרייה אמר שוי ליה לכל מאן דצעון ע"כ]:

א [ב] כתב מהר"ם זצ"ל דכייפין ליה ללמדו או לשכור להם מלמדים דמאי שנא האי עשה
הולמתם אותם את בניכם משאר עשה דכייפין לקיים כמו עשה דסוכה וכן למאן דאמר
וכשם שאב חייב בבנו למול ולפרותו דכופין אותו לקיים הכי נמי כייפין ליה ללמדו תורה וכיון דהא מילתא חובה הוה ליה כשאר בעל חוב ועבדין בהא מילתא כמו שכתב רבינו
האלפס בפרק הכותב אבל דואי אי מצוין לשרורי ליה ולאודועיה משרדין ונודיעין ליה כי הויא דאמר התם הווא ריינא דארתיה ליה למלוה לנסב' דהוה מקביו דלחבעיה ללוה סלקיה
רב הגיה בריה דרב יבא וכו' עד נכפתי דבר אגיש ערבין ביה וקייא לן לא יתבע מן הערב תחילה ואי לא אפשר לשרורי לאודועיה עבדין כרב נחמן ע"כ. כל זה כתב מורי
רבינו זצ"ל, ע"כ: [ג] כרב יהודה דאמר כזבולון בן דן כו' וכן ברייתא אחרת וכן פסקו כל רבותי ודלא כברייתא דפליגא, ע"כ:

מדע. הלכות תלמוד תורה פ"א

04/07/2018 09:41

מהדקן שמעתמיה. ועממא דעבד כווסיה אי משוס לק"ל דהלכה כמותו או דק"ל דלא
 כה אלא לפרש דברי מ"ק. וככה רבינו ואע"פ שבנו קודם לא יבטל הוא כי היכי דלא
 נימא הרי עוסק לפרנס בני הולמד ולפטור איהו ממ"ט לגמרי קמ"ל דלא כיון דמרי
 מלווא ניהו:

ג מי שלא למדו אביו וכו'. פ"ק קדושין (דף כ"ט:). וכן אתה מוצא בכל מקום
 שהתלמוד קודם וכו'. בסוף פ"ק קדושין. ומינה וכן אינה נזכרת לי ויש לישב
 דה"ק אע"פ שלל למדו אביו חייב ללמד את עלמו. ומדע שהוא מלווה ככך שהרי מצינו בכל
 מקום קודם התלמוד למעשה מפני שהתלמוד מניח ליד מעשה ומחלץ שהוא חייב לעשות
 חייב הוא ללמוד:

ה לעולם ילמדו אדם תורה וכו'. ברייתא פ"ק קדושין (דף כ"ט:).
 ו **מאימתי** אביו חייב ללמדו תורה וכו'. ברייתא פ"ק קדושין (דף כ"ט:).
 מ"ג:). ומ"ש עד שיהיה בן שש וכו'. יבבאר
 פירוק שאמר זה:

א **היה** מנהג המדינה וכו'. (פ"ק קדושין) [פ"ד דנדרים דף ל"ו]. ומשמע לי
 דמכאן ואילך אין חייב ללמדו אפילו בחנם:
מקום שנהגו ללמדו תורה שבכתב בשכר
 וכו'. פ' אין בין המודר (גדרים ל"א):
 ופירק עד כמה: ומ"ש לא מלא מי שילמדנו בשכר
 וכו'. פ' עד כמה (בכורות כ"ט:).

ג וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו. ואינו חייב [ג] ללמד
 בן חבירו אלא בחנם. מי שלא למדו אביו חייב ללמד את
 עצמו כשיכיר שנאמר ולמדתיכם אותם ושמרתם לעשותם.
 וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה מפני
 שהתלמוד מביא ליד מעשה ואין המעשה מביא ליד
 התלמוד: ד' היה הוא רוצה ללמוד תורה ויש לו בן
 ללמוד תורה הוא קודם לבנו. ואם היה בנו נבון ומשכיל
 להבין מה שילמדו יותר ממונו בנו קודם [ד]. ואע"פ
 שבנו קודם לא יבטל הוא. שכשם שמצוה עליו ללמד
 את בנו כך הוא מצווה ללמד עצמו: ה לעולם ילמדו

ד **היה** רוצה ללמוד ויש לו בן וכו'. פ"ק קדושין (דף כ"ט:). מ"ר הוא
 ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו כ' יהודה
 אמר אס בנו למודו מהקיים בידו בנו קודמו
 כי הא דר' יעקב בריה דרב אחא בר יעקב
 שדריה צובה לקמיה דאביי כי אחא חווייה דלא
 מהדקן שמעתמיה אמר ליה אלא עדיפנא מינך
 מיכ אס ואחיל אלא כלומר דהכא עסקינן בשלרין
 אחד מהם ולטובה אחר מזווגים שיהיה. ופסק
 רבינו כר' יהודה דהא עבד רב אחא עובדא
 כווסיה והקדים בנו לו אי לאו דחזא דלא

אדם תורה ואחר כך ישא אישה שאם נשא אישה תחלה אין דעתו פנויה ללמוד. ואם יצרו מתגבר עליו עד שנמצא שאין
 לבו פנוי ישא ואחר כך ילמוד תורה: ו מאימתי אביו חייב ללמודו תורה משיחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו
 משה ושמע ישראל, ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים עד שיהיה בן שש או בן שבע הכול לפי בוריו. ומוליכו
 אצל מלמד התניוקות: ו היה מנהג המדינה ליקח מלמד התניוקות שכר נותן לו שכרו [ה]. וחייב ללמדו בשכר עד
 שיקרא תורה שבכתב כולה. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר מותר ללמד בשכר. אבל [ה] תורה שבעל פה אסור.
 ללמדה

לחם משנה

למה נאמר צנינים צנינים ולא צנוחיס דלמא דה"ה צנוחיס ומאי דקאמר צנינים לומר לצנינים
 בשכר ולא לאחר בשכר. לכך נראה עיקר בנו חייב ללמדו בשכר והוא מדרבנן דפרישית
 ומשמע ליה לרבינו דה"ה לבנו כיון דהחכר בקרא דנ"ן ובני דנ"ן א"ל דמדלאורייתא חייב
 על בנו ועל בן בנו ועל שאלמ א"כ למה נאטוה וכו' ר"ל דלא היה לו להזכיר אלא בן בנו
 לצדד לומר דחייב בשכר ואנא ידענא דכ"ש בנו:

ה לעולם ילמדו אדם תורה וכו'. שם בגמרא אמר רב יהודה אמר רב שמואל הלכה נושא
 אשה ואח"כ ילמדו אדם תורה כו' ר' יוחנן אמר רחיס צנוחיס על אדם
 ויעסוק במורה ולא פליגי הא לן והא להו, ע"כ. וכאן לא נזכר רבינו חילוק זה של הא לן
 והא להו שר"ל שאם אינו טרוד ויכול לישא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה. ופירק ט"ו
 מהלכות אישות ביאר הדבר בפירוט וכלן סמך על מה שכתב שם וכבר רמז הדבר כאן בלאומרו
 אין דעתו פנויה ללמוד משמע דלא דעתו פנויה ישא אשה תחלה גם כן ביאר הא דיברו
 מתגבר עליו ושם אמרו גרמזו כמו שכתב מהרי"ק ז"ל בטור אה"ע סימן א' במ"ש והוא
 שלא ישא יצרו וכו' דקאי ארישא דלישניה ונראה שמתאמר שצטרו כלן רמזו שם וזהו סגיו:
ו מאימתי אביו חייב ללמדו תורה וכו'. שם סוף פרק לולב הגזול (דף מ"ב:). וממ"ס
 הקשו מהא דבן חמש למקרא וכו'. וההנהגה מיפ"ק דהא דאמר בן חמש למקרא
 היינו לתוכו אביו וזהו י"ל דעת רבינו שלא הביאו שאם כדברי ההוספות שמילא דאיכא מרי
 גוויי בריא היה לו להביאו אלא משום דהוא סבור דלא נאמר זה אלא דוקא להכניסו ללמוד
 שכן אמרו בגמרא מכניסין אותו כנן ו' וכו' לא הולך להזכירו משום דכבר נזכר דאביו
 מלמדו מעט מעט עד שש. ומהרי"ק ז"ל מיפ"ק דאמר בהלכות מ"מ וגם זה נראה לי
 נכון:

א **היה** מנהג המדינה וכו'. בגדרים פרק אין בין המודר (דף ל"ו:). אמרו דאפילו באתרא
 דניהניו למקבל אגרא על המדרש לא שרי וחיב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה
 שצנכת כולה וכו'. ונראה דבנחם חייב ללמודו דפרישית והוסקף דהרמ"ה לומר דאפילו בזרה
 אס אפשר דלא דחיקא ליה שעתא חייב ללמדו הכל וכבחו הנינו דהלכות מ"מ סימן א'.
 וזמניה לי על רבינו דלא כן מאי הקשו בפ"ק קדושין (דף ג') לשמואל דאמר כובולין בן
 דן מברייתא דגמרא מקרא אין מלמדו משנה כיון דלידיה ע"כ ממוקמת היא ברייתא
 דדחיקא ליה שעתא א"כ נימא דמאי דאמר שמואל הוא לגבירא דלא דחיקא ליה שעתא ולמה
 דמק ואמר כובולין ולא כובולין ז"ע:
אבל תורה שבעל פה וכו'. שם בפירק אין בין המודר (דף ל"ו:). מאי שנת מדרש דלא
 דמתיב ואומי צוה ה' וכו' מה אני בחנם חף אחס בחנם פי' הרא"ש מה אני למדתי
 בחנם חף אחס לומדים בחנם וכשתלמדו לדורות תלמדו ג"כ בחנם דלכך נאמר ראה נתתי
 לכומר ראה מה שאני עושה אחס מעשו וא"כ אמאי לא מפרש רבינו דה"ק מה אני מלמד
 אחס בחנם חף אחס תלמדו בחנם דהא אחי שפיר טפי דהא העיקר הוא שנת לומר שאחס
 מעשו כמני ונראה לפי פירוש העיקר חסר. וי"ל דהוא אינו רוצה לפרש בפירוש הרא"ש
 והר"ן דר"ל כאשר צוה ה' כאשר צוה ה' לי שאלמדו אחס בחנם אלא הוא מפרש צוה שאני
 אלמד אחס כמו שהוא למדני וזוהי מה הוא צוה ולמדני בחנם כן למדתי אחס בחנם:
 כל

ו **וחייב** לשכור מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב ללמדו בן חבירו אלא בחנם וכו'.
 זה לא מצינו מפורש. ומהרי"ק ז"ל כמד דמקצרה ידע ליה שכתב ומשמע ליה
 להרמב"ם דכיון דמותר ליטול שכר על המקרא א"כ חייב ללמדו בשכר, ע"כ. ויש להסתפק
 אם זה שכתב רבינו וחייב לשכור הוא מדרבנן או מדאורייתא דלא הוא מדאורייתא קשה מה
 הוקשה לו לרבינו א"כ למה נאטוה על בנו ועל בן בנו וכו' הא הולך להזכיר בנו וכן בנו
 להודיענו שהוא חייב למדש בשכר ואם הוא מדרבנן קשה הא דכתב מהר"ם דייפינן ליה
 ללמדו או ישכור לבנו מלמד דמאי שנת הא עשה של ולמדתיס וכו' ואי שכירות הוא מדרבנן
 א"כ היכי קאמר מאי שנת הא עשה של ולמדתיס הא זה אינו אלא מדרבנן. ואפשר לי לומר
 דהוא מדרבנן ויאל לו לרבינו מהא דלמירין ב'פ' לא יספור (דף כ"א:). אמר רב יהודה אמר
 רב ברם זכור אותו האיש לטוב וכו' שכתלה מי שיש לו אב היה מלמדו מורה מי שאין לו
 אב לא היה לומד מורה מאי דרוש ולמדתיס אומס ולמדתיס אחס כלומר שהאב בעלמו חייב
 ללמדו ואם אינו יודע האב ללמד אינו חייב לשכור מהקינו שיהי מושיבין מלמדי חינוקות
 צירוש'ם וכו' דמשמע דמכא דמכא התקנה חייב ללמד אותו בשכר. ודברי מהר"ם אפשר לישב
 דה"ק כשהאב יודע ללמד כייפינן ליה שילמד או ישכור שכיון שיש יודע הרי מוטל עליו
 המורה ולכן כייפינן ליה שילמד או ישכור אבל אם אינו יודע ללמד לא כייפינן ליה לשכור
 כיון דאין עליו מוטל המורה מהשכירות הוא מדרבנן כדפרישית. זה נראה לי לומר דמכא
 ואע"פ"כ לא ידעתי מנין לו לרבינו שכן בנו חייב לו ללמדו בשכר דאין זה התקנה דיהושע
 בן גמלא ושם נפרש דברי רבינו דמ"ש וחייב לשכור מלמד לבנו היינו לבנו דוקא ומ"ש אבל
 אינו חייב ללמד את בן חבירו אינו מדויק דה"ה בן בנו דאינו חייב ללמדו בשכר ויבאר דלישני
 דוקא ולפי זה אפשר לומר דהוא מדאורייתא וכפשה דברי ההנהגה ולק קשה להקויה שהקניתי
 דאמאי אמר למה נאטוה על בנו ועל בן בנו וכו'. ולפי זה מ"ש צנחמא מתקנת יהושע בן
 גמלא י"ל שיהושע בן גמלא פי' שאין פשט הכתוב כן. ומ"מ קשה דמכא דברי הגמרא בפ"ק
 קדושין דעד היכן חייב ללמד משמע לבנו בנו חייב ללמדו בשכר דעל כרחין אחס בשכר
 קמיידי כדפרישנו. ועוד קשה דלא בן בנו חייב ללמדו בשכר אף אמר שם בצרייתא א"כ

מגדל עז

ג מי שלא למדו אביו וכו' עד ואמר כך ילמוד תורה. הכל פ"ק קדושין (דף ל"ג:). ו מאימתי
 מתחיל עד מעט מעט. סוף פרק לולב הגזול במסכת סוכה: עד שיהא בן שש או בן שבע
 בו' עד שיתקומ. זהו בנחמותו פרק נעשה שמתקמת (דף ג'): א היה מנהג המדינה עד ראה למדתי
 אחס. פירק אין בין המודר (גדרים ל"ו):

מה
 שכר פיסוק מעמים קסבר לא ניתן למשה מסיני להבי מותר ליקח שכר מהן; מנא מדקדק רבינו
 גרסין חקים ומשפטים אתם מלמדים בחנם ואי אתם מלמדים בחנם מוקדא ותירונו, ע"כ:
 [לשון המור כתב הרמ"ה ה"מ הובא דלא אפשר ליה דחיקא ליה שעתא אבל אם אפשר
 ליה היב לאגמורי משנה ותלמוד הלכות ואגדות]: [ו] אבל שכר בגולה מותר ליקח כדמשמע
 בפרק תרומא דכרובות מלמדי הלכות שחיטה והלכות קמיצה נוטלין שכרן מתרומת הלשכה
 וכן משמע בירושלמי פרק אין בין המודר: [כתב הרא"ש אמ אין לו בגיה להתפרנס שרי אפילו אינו מתבטל כלל]:

ובשעת

ח בל איש מישראל חייב בת"ת וכו'. מנינו בגמרא כמה חכמים שהיו חולים ועינים כמו ר' אלעזר בר"ש בהפועלים [פ"ד:] שהיה חולה ור' חנינא בן דוסא בפעניות [כ"ד: כ"ה:]. והלל צפיק אמר להם הממונה (יומא ל"ה): שהיו עינים וכולם עוסקים בתורה: **פ** גדולי ישראל היו מרחם חושבי עצמם. כגון הלל: ומהם שזאי מים. כגון רב הונא צפיק שני דיני גזירות (סמוכות ק"ה:). ומהם שזאמו. כגון רב יוסף: **י** יא עד אימתי חייב לתלמוד תורה וכו' וחייב לשלש זמן למידתו. מימנא דרב ספרא פ"ק דקדושין (דף ל:). **יב** בד"א בתחלת תלמודו וכו'. זה דבר פשוט לגמרא דר"ק זמן רב מה שאין ר"ק להמקרא ולמנחה והאם סומקין העולם שאין משלשין:

יג האשה שלמדה תורה וכו'. כן משמע צ"ל היה נוטל (סוטה כ"ח). דהא דתנן אם יש זכות מולה לה ואמרינן בגמרא זכות דמאי אלימא זכות מורה הא אינה מנזוה כלומר וכיון שכן אין שכרה גדול כמנזוה ועושה כדלמך רבי חנינא צריש ע"ז (דף ג.) וצ"פ דקדושין (דף ל"ה). וכמו המוספות דהיינו טעמא דהמנזוה דואג תמיד לנטול ז"ר ולקיים מצוה בורא: **יאע"פ** שיש לה שכר ציו חכמים וכו'. סוטה פרק היה נוטל פלוגמא דבן עזאי ורבי אליעזר ופסקא כר"א: ומ"ש בד"א במורה שצ"פ וכו'. העור כהן נשם רציוו בהפך ונראה שנוסחה משושבת וזמנה לו דבדרי רציוו ונוסחא דידן עיקר: מושיבין

לו ללמוד בשכר אע"פ שלמדו רבו **שכר**: ח כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחור על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום [ו]ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה: **פ** גדולי חכמי ישראל היו מהן חושבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומים ואף על פי כן היו עוסקין בתלמוד תורה ביום ובלילה והם מכלל מעתיקי השמועה איש מפי איש מפי משה רבינו: **י** עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך. וכל זמן שלא יעסק בלימוד הוא שוכח: **יא** וחייב לשלש את זמן למידתו. שליש בתורה שבכתב. ושליש בתורה שבעל פה. ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר ויבין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה. וענין זה הוא הנקרא גמרא: **יב** כיצד היה בעל אומנות והיה עוסק במלאכתו שלש שעות ביום ובתורה תשע. אותן התשע קורא בשלש מהן בתורה שבכתב ובשלש בתורה שבעל פה [ו]ובשלש אחרות מתבונן בדעתו להבין דבר מדבר. ודברי קבלה בכלל תורה שבכתב הן ופירושו בכלל תורה שבעל פה. והענינים הנקראים פרסם בכלל הגמרא הן. כמיה דברים אמורים בתחלת תלמודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך לא ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד [ו]ובתורה שבעל פה יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לגמרא בלבד לפי רוחב שיש בלבו וישוב דעתו: **יג** אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש. מפני שלא נצטווה. וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו לעשותו אין שכרו כשכר המצווה שעשה אלא פחות ממנו. ואע"פ שיש לה שכר ציו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה. מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. אמרו חכמים כל המלמד את בתו תורה כאילו למדה תפלות. כמיה דברים אמורים בתורה שבעל פה אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחלה ואם למדה אינו כמלמדה תפלות: **א** צ"מ דף ל"ג. סמ"ג עפ"י י"ב. טור י"ד סי' רמ"ז:

לחם משנה

הא קמ"ל דאי צ"ל פטר נפשיה נק"ש שחית וערכית נראה כר' יוחנן מ"מ משמע ליה קולא גדולה והלך להחמיר דהא ר' יוחנן צעלמו אמר ודבר זה אסור לאומרו צניני עם הארץ: **יא** וחייב לשלש את זמן למידתו וכו'. צ"פ דקדושין (דף ל.) אמרו שם לעולם ישלש אדם שנותיו והקשו מי ידע כמה מיי וסורלו לא לריכא לוימי. ופירש רציוו דברי רבנו מס דככל יום יום ישלש וזהו שכתב כיצד היה בעל אומנות וכו': **יב** בד"א בתחלת תלמודו של אדם וכו'. זה כתב רציוו לתם סמך שאין אנו נהוגים אלא בתלמוד לזה אמר מקביל דנפשיה דר"א בתחלת תלמודו וכו'. ורציוו מס חירך צעניו אחר דאנן סמכינן האה דלמרינן דחלמוד בכל צולו במקרא וצמנשה ובהלמוד וכו': **יג** האשה שלמדה תורה וכו'. סוטה פרק היה נוטל (דף כ:). אמרו שם צמנשה אם יש לה זכות היתה מולה לה וכו' ואמרו שם בגמרא אלימא זכות דמורה הא אינה מנזוה ועושה ואין לה שכר כשכר האיש. עוד אמרו שם כל המלמד את בתו תורה כמלמדה תפלות (*ורש"י ז"ל פירש כאילו למדה זנות) והקשו בגמרא תפלות ס"ד אלא אימא כאילו למדה וכו' אמר רבי אבהו מאי טעמא דרבי אליעזר דכתיב אני חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנסה חכמה צלמס נכנסה עמו ערמומית. ופי' רש"י שהאשה מתוכה היא מצינה ערמומית ועושה דברים (של זנות) בהנאה. ורציוו מפרש תפלות דברי הכל ומשלים וכן פירש צפירוש המשנה כמו שכתב כאן מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת כו' ולדידיה מפרש מומר דר' אבהו צכה"ג. דכיון שנכנסה צלמס חכמה נכנסה צו ערמומית כלומר דוקא כשהיא נכנסה צלמס נכנסה צו ערמומית אבל כשהיא נכנסה צלמס היא מוציאה לצדרי הכל ונכנסה עמה שטום. וי"ש אני חכמה שכנתי ערמה דמאי שאני איש אם יש לי חכמה אז שכנתי ערמה אבל צלמס לא. ויש לפרש צלמס צעניו אחר זה ג"ל נכון: וכל

ורשע צלמס לדין לעני חומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה וכו': חייב לקבוע לו זמן וכו'. צמננות פרק שמי הלמס (דף ז"ט:). על היהא ממתיק דלמרינן המס גבי להם הפנים אלו מושקין ואלו מתיקין וכו' אמרו בגמרא ר' יוסי אמר אפילו סילק את השנה שחית וסידר את החדשה וכו' אמר ר' אחי מדבירי של ר' יוסי נלמוד כלומר דמשום דעמד שחית מעט וערכית מעט קרי ליה לפני תמיד א"כ אפילו לא שנה אדם אלא פסוק אחד שחית ופסוק אחד ערכית קיים מנזוה לא ימוש וכו' ע"כ. והשתא קשה לדברי רציוו דמשמע לכאורה דהא דלמרינן קרא פסוק אחד שחית ואחד ערכית קיים לא ימוש היינו דוקא ר' יוסי דלא דייק לפני תמיד אבל לרבנן דדייקי תמיד משמע דלדידהו נמי לא ימוש וכו' לוי מדויק ור"ק שיקראו כל היום וכל הלילה כדי לקיים לא ימוש וא"כ רציוו שפסק כרבנן צפיק חמשי והלכות ממדין ומוספין א"ך כתב כאן שצדוקע שמי שעות קיים מנזוה והוא צו יומם ולילה. וי"ל דמשמע ליה לרציוו דלשון תמיד מורה יומר על התמידות משלש יומם ורבנן דלמרינן דמדין דמדין ודאי דכדרי דלא ימוש אינו מדויק ללס לא כן מלמנו אימתי נעשים ואנן קי"ל דיפה מ"מ עם דרך ארץ וכן אמרו שם תנא דבי ר' ישמעאל דברי תורה אינם מוצה וכו' ואינם רשות וכו' שר"ל כמו שפירשו המוס' שיפה מ"מ עם ד"א. ומה שאמר בגמרא מדבירי של ר' יוסי נלמוד הכי פירושו דלמרינן כן אפילו לרבנן מכיון דלרי יוסי ורבנן שנתמיד לא דייק ודאי דלכלי ענמנא לא דייקין לא ימוש דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' יוסי אלא צממדי אבל צלמס ימוש מודו והשתא אחי שפיר דהך דינא דמדבירי נלמוד הוי אצ"ב דרבנן דל"כ היה קשה א"ך אמר ר' אחי מדבירי נלמוד כיון דלית הלכתא כותמיה דר' יוסי מה לנו ללמוד דין מדבירי ולא רהו רציוו לפסוק כר' יוחנן דלמר שם אפי' לא קרא אלא קריאת פסוק שחית וערכית קיים מנזוה לא ימוש צ"ע דל"כ דנדרים (דף מ"ד) משמע לכאורה דהלכתא כותמיה דר' יוחנן שהרי אמרו שם גבי מימרא דרב גדל

הנהגות מיימוניות

ח [ז] ובשעות הדקות סומך על הא דאמר רבי יוחנן בפ' שתי הלחם אפילו לא קרא אלא ק"ש שחית וערכית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לומר בפני עם הארץ. ספר הנהגות ע"כ: **י** (סמ"ג לאוין י"ג בכלל האלוין וכו' מדברי תורה דאמר קרא ופן יסורו ע"ש): **יב** [ז] כי קאמינא לוינא אבל רש"י פירש שפסוק שני יומם במקרא ושני יומם במשנה והשנים בתלמוד וכן כל בשבע ופירש רבינו חם דתלמוד בלוי נקרא מקרא משנה ותלמוד כדאמרינן בסנהדרין בכל בלילה במקרא בלילה במשנה בכל תלמוד ואין אדם צריך להשליש יותר אלא יעסוק בתלמוד בבלי וכתב בא"א דהלכך נוהגים לקרות פ' קרבנות ואיזהו מקובן וברייחא ד"ע מרות, ע"כ: [ז] בס"פ אלו מצאות ת"ך העוסקין במקרא מדה ואינה מדה כו' ע"ש. ובכנסת ספרים פ' י"ד גרסין כשם שאי אפשר לעולם בלא מלה בלא פלפלין בלא בשמים כך אי אפשר לעולם בלא מקרא ומשנה ותלמוד אבל אשרי אדם שיעמלו בתלמוד ולא שידאו דולג במקרא ומשנה ויבא לידו תלמוד אלא ע"מ שילמד מקרא ומשנה ויבא לתלמוד ועל זה נאמר הון עשיר קרית ענו וכוהונה נשגבה בכשכרתו וע"ש ובפ' היה נוטל אמר שנה וקרא ולא שמש תלמודי חכמים הרי זה בור וע"ש: **יג** (בד"א, המור כתב איפכא י"ד סי' רמ"ו אבל הסמ"ג כתב כן):

בענין פדיון הבן

HaRav Dovid Rosenbaum

מראה מקומות :

- 57 -- קידושין כ"ט. – כ"ט : – תנו רבנן הוא לפדות ובנו לפדות...והילכך מצוה דגופיה עדיף
- 59 -- תוס' בבא קמה י"א : – ד"ה בכור שנטרף
- 60 -- שיטה מקובצת שם – ד"ה עוד כתבו
- 62 -- מנחת חינוך מצוה שצ"ב – אות ב'
- 66 -- שולחן ערוך יו"ד סי' ש"ב – ש"ך סי"ק י"א
- 66 -- חידושי ר' עקיבא איגר שם
- 68 -- בכורות מ"ט. – מ"ט : - בענין מחלוקת רב ושמואל בפודה את בנו תוך לי ונתעכלו המעות

שבו א מ"י פ"א
מלכות מ"ב
הלכה א סנה ע"ן קמ"ד
טו"ע י"ד ס"ג ס"ה ס"ט
ט"ו
ש"ן ב מ"י ע"ג
ש"ך ג מ"י ע"ג
טו"ע ס"ג ס"ה פ'
ש"ך ד מ"י פ"א מ"ג
ח"ת הל"ג ס"ג
ע"ן י טו"ע י"ד פ'
רמ"ה ע"ג פ'
ש"ב ה ו מ"י ע"ג
ס"ג טו"ע י"ד
פ"י נטו ע"ג ו כ"ה
ש"ב ח מ"י ע"ג
טו"ע י"ד פ'
רמ"ה ע"ג פ'
ש"ב י מ"י ע"ג
ס"ג טו"ע
י"ד פ"י נטו ע"ג
ש"ב כ מ"י פ"א מ"ג
אבות הל"ג ס"ג
ע"ן טו"ע י"ד פ'
ח ע"ג ג

ואזיל בהן וטריף אהו משעבדי. כלומר צנני חרי פריק ליה
לצריה שאם היה פודה עלמנו צנני חרי לא היה פודה
צנו ממשעבדי דמיירי נשחטעבדו קודם שנוגד הבן ולכן מקדים פדיון
צנו ואין כאן אונאה ללקוחות דמנות צנו עליו יזמר ממנות גופו
כפ"ה וק' דאלרצה יט אונאה ללקוחות
דמנות גופו עדיף וילמרו (א) פדה
את עמנך בתמלה ואם יאמר אפדה
את עלמני ממשעבדי ילמרו אין
פערטין מנכסין משועבדים צמקוס
פ"י חרי^א ואפי' פדה צנו צבור מצני
חרי ילמרו לכהן הגמנו לך מקוס
לצנות ממנו אותם חמנו צני חורין
ולכן פירש ר"י דמיירי כגון דליכא
חמנו משועבדי מילתא שעשאן
אפומיקי לכהן צעבור יעקב צנו
ואח"כ מכרה ושוב גדל יעקב והיה
לם אלה ה' סלעים חמנו צני חרי ור'
יהודה סבר מלוה הכמונה צמורה
כמחצה צטור דמי והיו לו אפוקאאות
צטור לכהן^ב קודם ולכן גוזה מהן
אפי"פ שיש צני חרי ליעקב לפי שנתנו
על נכסי אציו יותר מעל נכסי עלמנו
דכוז האב על נכסי האב ולא על
נכסי הבן ואינם יכולים למנוע הנולד
לך מקוס נכסי יעקב שאין עליו לשלם
חוב של אציו ומנכסין אין לו כלום
וכן משמע הלשון דקמי שזה מנמו
על אציו: **הא** אן הוא אהו. פי'
לקוחות צנני צנל היו הולכין וגורסין
משניות מתנאים צנני ומתוך שלומדים
חוק למקומם אין ירעה הציב מוטל
עליהם נושא אשה דהוה ליה צנל
הרהור ואח"כ לומד תורה הא לכו
לצני א"י הלומדים צמקוס חס נושא
אשה יהו כל זכרי הציב מוטל
עליו וצטלוהו וקשה לר"ת דמשמע
דקאמר שמואל דנושא אשה תמלה כדי
להיות צנל חס הרהור ומתוך לה למלמיה
צנני צנל א"כ אחי איכא הרהור כיון
אחר שגשג אשה היאך ילא חוק למקומו
ללמוד והלא הוא זכרי לחזור אחרי
מונות אשתו וצני וצפ"ק דגיטין (ד'
א) אשכחן שאלה רב אציר צני אלם
הפאים מנש לכאן רב מקיימין צעמנן
וימנו את הילד צוניה ואת הילדה מכר
צני^ב פירוש שצריכין צני וצנמו
להתמשקן צעבור מונומיהן משמע
שאין עושים יפה שהולכים ללמוד חוק
למקומן על כן נראה לר"ת אפכא דר'
יומנו דלמנ ריחיס צוארו ועסקו
צמורה לצני צנל דצני שאינו יכול
להניח אשתו ויך וילמוד תורה ועוד
שהס עניים ושמואל דלמנ נושא אשה
תמלה לצני א"י אמר שיתלים ללמוד
צמקוסם וגם הם עשירים וטוב לו
שילם אשתו וילמוד תורה צמורה
ומינו אפסי שגם צני א"י היו
יואליס חוק למקומם לצנל ללמוד
תורה אלא רוצם היו לומדים
צמקוסם ואין חימה אס שמואל
שהיה מצני צנל דמורה לצני א"י
מדבר להס ור' יוחנן אפי"פ שהיה מא"י

כל היבא. דלית ליה נכסי אלא ה' סלעים: ככתובה בשטר דמיא.
וצפדין עלמנו היה מחוייב קודם שטיעבד קרקעותיו ויטרף את
הלקוחות הילכך צמנמו צני חרי דליכא פריק לצריה לאין זה
אונאה (ב) שהרי מנות צנו עליו יזמר ממנות: ואזיל בהן וטריף.
לקוחות על פדיון עלמנו: א"ו ככתובה
בשטר דמי. ואינו גוזה ממשועבדים:
דכתיב וילמדתם. קרא אחרתא הוא
ולמדתם אותם ושמתם לעשותם
(דברים ה): דלא יהייהב. ללמד את
צנה דכתיב ולמדתם את צניס קרי
ציה ולמדתם לאקושינהו דלא מייפקדס
ללמוד^א (ג): אחרים. האב: אם
היה בנו זרין. והאב רואה שילמח
ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו
שניהם ילמוד צנו והוא עורית אחר
מונות ויסיקנו: בי רבנן. צמ"ד.
חוק מן הישוב הוא: א"י איתבי
א"י אינש אושפיא. לרב אחא ועל
כרמו ילך צצית המדרש ומתוך
חסידותו יעשה לו נס ויהרוג את
המוזיק: בת. לן: אירמי א"י. מוזיק:
כתנינא דשבט רישיה. שהיו לו שבע
גולגולות: כל בריעה דברע. רב
אחא מתפלל^ב כי ארומ מוזיק נמר
חד רשא: סבינתין. אפוסת אומי:
הא אן הוא אהו. צני צנל היו הולכין
וגורסין משניות המתנאים צנני ומתוך
שלומדים חוק למקומם אין זכרי הציב
מוטלם עליו נושא אשה דהוה צנל
הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה:
א"י. לצני א"י הלומדים צמקוס חס
נושא אשה יהו זכרי הציב מוטל
עליו וצטלוהו: חזייה. רב הונא לרב
המונא: דלא פריס סודר. כדכך
הנשואים שהיו רגילין לנסות ראשן
הוה

(א) נעל דף יג: ט"ג
(ב) ע"י חוס' שטעוד ד:
ד"ה בגלג. (ג) חוספס
דמנות פ"ו ה"ג ע"ש
(ד) ברית ס"ג א"ל מילתא
פ"י מ"ג (ו) נלקחן ל'
(ז) חוספס דמנות פ"ו
ה"ג (ח) חוספס ס'
ע"ג. (ט) מנות קי.
(י) צ"ב קמ. ברית פ"ו
מ"ה. שפ"ט: פ"ה ה': ד'
מענת ד: סוכה לו. מ"ה.
יומא ס"א: צ"מ ק'.
(כ) גיטין ס"ג: (ל) יואל
ד ג.

הנהגות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כמורה
וכי' דלן זה אונאה
ללקוחות
מצינו:
(ב) ד"ה דלא מייפקדס
וכי' ולמדתם את צניס
קרי ציה ולמדתם וכו'
ללמוד אחרים הס"ד
ואח"כ מ"ה הוא האב:
(ג) תוס' ד"ה ואזיל וכו'
ויאמרו לו פדה וכו'
יאמרו לו אן:

תורה איר השלם

(א) ופטר חבור תפדה
בשה ואם לא תפדה
וגרפתו כל כבוד כבוד
תפדה ולא יראו פני
[ק"מ: שש"ה ח' כ']
(ב) ויפדוהם אהם את
בניכם לרבן בם
בשבת
ויקלדו כבוד ויפדוהם
ויקלדו: [דברים א' ט']
(ג) ויקרא בשה אל כל
ישראל ויאמר אליהם
שמע ישראל את
החוקים ואת המשפטים
אשר אני דבר
באניכם היום ולקחתם
אתם ולקחתם
לעשתם: [דברים ה' א']

הנהגות וצינונים

(א) צניס בכסותו מה צ"א
דסי' לר"י חתם אפכא
ע"ש בתוס' ד"ה ורבי
וכי' תמצא ישוב כגון על
קושיא זאת (גליין):
(ב) א"י אומדל אומדל צניס
אומדל (גליין): א' צניל
צ"מ. ולא סבחי
(רש"י): [ד' צ"ל
ומתפ"ף רש"י: וכו'
ברפ"ו: [ס' ברפ"ו
צמקות על אביו
(דמקות) וצמקות] כני
ע"ו (תתיקן הוא
ממשהו): [א' צניל לו
צ"בן אשוקאות
בשטר קודם (בא"מ):

ליקושי רש"י

מלוה דכתיב בתורה.
כגון פדיון חס' ס' סלעים
דזכי ליה רמנא לכהן
[מכות ס"ג. וברפ"ו.
משעבדי שהיו שיעורו
על כתיב קודם ויטו דקאמר
שמתנו על אציו כלומר
שאלו ששעבדו אותן
נכסין לכהן. כתיב
חבש. פריק למה מיל
משעול

תוס' ר"י חוקן

דדיה. כל שאחרים.
שאהב מצוה לפדותו:
משועבדים.
ששעבד יעקב (א) אחר
שנולד ואביו ויש כ"ד
ראובן שלמים בני חורין
לפדות תנן: לפדות
ולעלות. כלומר ואין כ"ד
כראי לזה ולזה שחיי
מצות אלו צריכים הוצאה
לפדות צריך חמש מלטים
לכהן ולעלות צריך מעות
להוצאת הרוך: עולה
לרגל. במנות שבידו
וכשמצא ידו יפדה בני
מפני שראו מצוה שאינה
עוברת. והלכה כרבנן
הבבאי זה הרי"ם במהות
שבבבלין פ"א אכל
בשאר מצות מדרו ליה ל'
יורה דעמא קאמר.
ושמעי מיהא דבשאר
מילי כבד מצוה עוברת
ברשא דלברי הובל
ויאירו זה במעמד קטן
פי' בחלית הבבאי:
ואם א"א. שיצרו מתנב
עליו: הא לן. פי' בני ככל
שהולכים חרן לעינים
ללמוד תורה אין צרכי
הביט מוטלין עליהם
הילכך ישא אשה ואח"כ
ילמוד תורה. אבל בני
אין ישראל שלומדים
תורה במקומם אם ישאו
אשה תחלה צרכי הבית
מוטלים עליהם ותבטלו.
ונסתבאו דהכי פירוש
הא לן שיצרו מתנב
עליה. הא להו שמתוך
שהם חפצים בתורה אין
צרכי מתנב עליהם.
השואל לה פליגי שמואל
ור' יוחנן ע"י רביהו וכו'
נראה מפי הרי"ם פ"א
[מולכות ת"ת]:

דלי יבני צני חרי מפיסקי
צנו דמנא שטיעוד הלקוחות קודם ללמד צנו.
א"ו ככתובה בשטר. ולי יבני צני חרי צנל פדיון צנו לו לא מפיסקי אשה דכהן לא מלי
טרף לקוחות [שם ס"ג].

ספק ספיקא, אלא אם כן יכול לומר ספק ספיקא לכל צד, דהא הכא לא מצינן למימר ספק ספיקא איפכא. ע"כ.

רשב"א (לא) הכי גרסינן סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה. ולא גרסינן כסימן ^{היה} באשה, דאדרבה בבהמה תניא ובאשה לא תניא, דתנן בבכורות פרק הלוקח בהמה⁶⁶ סימן ולד בבהמה שליא, ובאשה שפיר⁶⁷. הרשב"א ז"ל.

רוב השליא הרי הוא כילוד. אבל קשה אמאי לא יישבו הפירוש כן, דבבהמה איכא למיגזר רובא אטו מקצת, דכי שרית שיצאה מקצתה משום ספק ספיקא דילמא אין כאן ולד, אם כן גם כי נפיק רובא יתירו דילמא אין כאן ולד, אבל באשה ליכא למיטעי דילמא יש שליא בלא ולד, דהא חזינן דמטמאה ביום שני כי נפיק כולה. ע"כ.

(ד) עוד כתבו בתוספות⁷ אבל גבי אשה לא שייך למיגזר גליין וכו'. קשה כי היכי דגבי בהמה גזרינן היכא דיצאה מקצת אטו היכא דיצאה כולה, לפי שיאמרו כשיצאה כולה נמי לא יצא הולד בה, ויבואו להתיר, באשה נמי גזזר דיצתה מקצתה ולא יצא הולד שתהיה טמאה, אטו היכא דיצתה כולה שיבואו לומר לא יצא הולד בה. וי"ל דגבי בהמה יש לגזור דאי שרית ביציאת מקצתה מה שבפנים וכו' יבואו להתיר היכא דיצאה רובא של שליא, דאז יש בה ולד, ושמא יצא רובו ויתירו אותו מיעוט שבפנים, ולא ידעו דבמקצת הוי ספק ספיקא, ספק יצא וספק אם יצא רובו, אבל היכא שיצתה רובא של שליא אינה אלא חד ספיקא, שהרי ודאי כשיצתה רובא של שליא יצא ולד כל כף⁸ ליכא אלא חד ספיקא שמא יצא הרוב דפשיטא ליה לענין איסור דבחד ספיקא יש להתיר האסור כי יאמרו לא אסרה תורה לענין איסור אלא ודאי אסור, אבל גבי אשה פשיטא ליה דאשה טמאה מספק, אבל בספק ספיקא טהורה, הילכך ידעו העולם דבמקצת שליא דאיכא ספק ספיקא אשה טהורה, אבל כשיצתה רובא של שליא דהוי חד ספיקא ידעו שהיא טמאה ולא יבוא לטהר אותה מספק. גליון.

גליין [יא, ב] (א) וגזרה מקצתה אטו כולה. כתבו בתוספות¹ לאו דוקא כולה, אבל רש"י ז"ל שפירש² מטעם חזרה, דעתו דהכי פירושו, הוה אמינא גזרינן לאסור מקצתה, היכא³ דיצאת כולה וחזרה נמי יתירו אותה, ואינם יודעים כי במקצתה לא היה ולד ובכולה יש ולד, ואיכא למיחש שמא יצא רובו. על כן מקשים התוספות לפי דעת רש"י שפירש מטעם חזרה, והלא כשיצתה מקצתה היוצא אסור מדאורייתא ולא גזרינן מה שבפנים, אטו מה שבחוץ, ואיך היה לנו לאסור מה שבפנים לפחות יהיה כמו כולה שיצתה וחזרה שהיה עולה על דעתנו להתיר, אלא ודאי מה שבפנים מותר דאין לטעות לאסור מה שבפנים כיון שהוא מותר משום כל בבהמה, הכי נמי אין לטעות להתיר כשיצתה כולה משום דחזרה כיון שביציאתה יצא הולד. גליון.

מהר"י כץ (ב) כתב מהר"י כהן צדק ז"ל, וקשה קצת על פירוש ר"י⁴ דפירש דבבהמה איכא למיטעי להתיר מה שבפנים אפילו ביוצא הרוב, דאי מחזקינן שליא בולד אין לטעות, דידיעי דמכי נפיק רובו הרי הוא כילוד, ותדע דתנן בפרק בהמה המקשה⁵ יצא ראשו הרי הוא כילוד, אבל אם לא יצא ראשו או רובו אינו כילוד, ומותר מה שבפנים, דלא גזרינן מקצת אטו רובא. ולכך צריך לפרש שיש לטעות להתיר אפילו כי נפק רובא משום דאתי לאחזוקי שליא בלא ולד, אבל באשה ליכא למיגזר כיון דחזו דמטמאינן לה ביום שני מכי נפק כולה כדפירש בקונטרס⁶ ופירושו עיקר.

(ה) בכור שנטרף. כתוב בתוספות⁹ משמע קצת דאם אית לן וכו'. הא דאמרינן (נן) "קצת" משום דהוה אמינא דדוקא היכא דנטרף דינו¹⁰ לא יכול למפדייה, אבל היכא דחי דיכול לפדותו לא יפדנו עד שיכלו שלשים יום.

עוד כתבו בתוספות¹¹ ועוד אסיק תלמודא וכו' מופדויו מבין חודש נפקא. והיינו קושיא קמייתא שהקשו בתוספות¹². וי"ל דהכי פירושו אם תאמר דופדויו מבין חודש היינו דוקא אם חי הוא או יפדנו לאחר שלשים, אבל נהרג דתו ליכא פדייה יפדנו בתוך שלשים, להכי

מדי הר"י (ג) ותלמידי ה"ר ישראל ז"ל הקשו עוד לפירוש ר"י וזה לשונם, ועוד קשה אפילו ברובו איכא ספק ספיקא, דרילמא אין כאן ולד ואפילו יש שם ולד שמא הרוב איכא במיעוט הנשאר בפנים. ונראה דלעולם כיון שיצא

כשאינו בחיים אחר שלשים וא"א לפדותו למהדרין בזמן זה יש עליו מ"מ חיוב לפדותו לפני כן אילו היה ידוע שכלו לו חדשיו, וכעין סברא זו כתב הר"י גם בקטע דלהלן בסמוך, (ועיין באומ"ה שהביא בשם "אמרי הצבי" שכתב דט"ס יש כאן והדברים אינם מובנים). 11 שם. 12 ד"ה בכור.

66 יט, ב. 67 עיין תוס' ד"ה בסימן.

1 ד"ה גזירה. 2 ד"ה דיש. 3 אצ"ל דהיכא. 4 בתורה גזירה. 5 חולין סת, א. 6 ד"ה דיש. 7 ד"ה גזירה. 8 נדצ"ל ולד (כל כך) [אם כן] ליכא. 9 ד"ה בכור. 10 נדצ"ל דאינו, והיינו דכחשי אחר שלשים ויכול לפדותו אה"כ לא מועיל כשפדאו קודם (ונתאכלו המעות) אולם

ואי אפשר לו לחיות, אף על פי שחי לאחר שלשים. וכן הדבר מוכיח בתלמוד מנחות פרק הקומץ רבה²² [דקאמר בנולד לו בן שני ראשים שחייב ליתן עשר סלעים לכהן, והקשה מזו דבכור שנטרף ואין פודין אותו, ותיירץ שאני התם דבגלגלת תלא רחמנא, אלמא נטרף דהכא פירושו שנעשה טרפה,] (וכו'). (ומשום הכי) ומעתה מה שפירשו גדולי קדמונינו, דדוקא בנתחדש לו טרפות זה מעתה, אבל אם נולד בסימני טרפות חייב לפדותו לאחר שלשים, שהרי²³ שני ראשים טרפות הוא, שכל יתר כנטול דמי, ופירשו עלה במסכת מנחות שנותן עשר סלעים לכהן מפני שהכתוב תלא בגלגלת, יראה משמועה שהזכרנו שלא נאמר כן אלא דטרפה של שני ראשים מטעם דבגלגלת תלא רחמנא, הא בשאר טרפיות לא, ומכל מקום הם²⁴ מפרשים שאני התם דהכי אתיליד, ולא נטרף לאחר שנולד חייב דהא בגלגלת תלא רחמנא, והוא הדין לשאר טרפיות. ע"כ לשוננו.

(י) האחין שחלקו. יש מפרשים, אין שמין לפי שכבר ה"ר יהונתן זכו בהם נשיהם ובניהם, דתנן בפרק שום היתומים²⁵ אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו, אין לו לא בכסות אשתו, ולא בכסות בניו כלום, וכיון דחזו אחוהי דשקל אחוהון מתפיסת הבית ומלביש לאשתו ולבניו מחלי, לפיכך כשבאין לחלוק אין להם לחזור. ואפשר לתרץ לזה הפירוש גם אותו הירושלמי²⁶ דמחלק בין בגדי חול לבגדי שבת, דבמלבושין יקרין כל כך לא אמרינן דמחלי. ה"ר יהונתן ז"ל.

רב"א

וכן פירש רבינו חננאל ז"ל²⁷.הרי"מ
מסקסטה

(יא) וזה לשון הר"ר מאיר ז"ל מסרקסטה, האחין שחלקו שמין מלבושין שקנו מתפוסת הבית²⁸, אבל מה שהלביש אביהם בחייו קנה כל אחד ואחד, וזכה במה שנתן לו. ואף על גב דאמרינן דשמין מה שעליהם, ומשמע דקפדי אהרדי במאי דלביש חד מינייהו טפי מחבריה, אפילו הכי אי איכא גדול אחי דעייל ונפיק על עסקייהו, ולביש ומכסי טפי מאחוהי, לא מצו מעכבי עליה, דזכותא הוא לדידהו דלישתמען מיליה טפי טובא. ונראה לומר דאף על גב דפליגי²⁹, ותו לא ליעול וליפוק על אחוה, כיון דלבש ואיכסי קודם חלוקה אחולי אחלינהו להנהו מלבושים גביה, ואין שמין אותן בחלקו כלל, והוא

קדמונינו, הנ"ל. 25 ערכין כד, א. 26 בקידושין פ"א ה"ד. 27 וכ"מ מלשון הרמב"ם (נחלות פ"י ה"ג) אולם ברש"י ד"ה מה כתב טעם אחר וכדבריו כתבו בתורה מה, וברא"ש, וע"ל במאירי. 28 וכן פירש ה"ר יהונתן לעיל בסמוך. 29 היינו שאין הכוונה דמחלי ליה כל זמן שמתעסק עבורם ואחר החלוקה

איצטריך אך, ומשום הכי מקשין התוספות מופדויו מבן חדש נפקא, כיון שהתורה נתנה שיעור שלשים לפדייה להוציא מכלל נפל, אם כן ממילא היכא דנהרג דאיכא ספיקא פטור.

וא"ת הוה אמינא דחייב כי רובם אינם נפלים. ויש לומר דאין הולכין בממון אחר הרוב¹³. מיהו קשיא לי נימא דמשום מצוה הוה אמינא דהולכין בממון אחר הרוב, לקיים עשה דופדויו, ע"כ. תלמידי ה"ר ישראל ז"ל.

(ו) בכור שנטרף. כתוב בתוספות¹⁴ פירש הקונטרס שנהרג וכו'. עוד קשה דאמרינן בירושלמי פרקא קמא דקידושין¹⁵ גבי בהמה גסה נקנית במשיכה, רב יהודה שאל לרבי אלעזר בכור שנטרף בתוך שלשים יום מהו, אמר ליה כמו שמת ונפטר, ואי בנהרג קאמר מה שייך לומר כמו שמת. ועוד דלא הוה ליה למימר אלא נהרג, או לימא טרפו ארי, או אכלו ארי, כדאמרינן בפרק אם לא הביא¹⁶ נפל מן הגג או אכלו ארי. תוספות שאנץ.

(ז) ורבינו ישעיה ז"ל תירץ וז"ל ואין לתמוה אמאי נקט לשון נטרף, דשמא סתם ולד שנהרג על ידי חיה הוא, ונקט לשון המקרא דכתיב¹⁷ טרף טרף יוסף, והא דאמרינן בירושלמי¹⁸ הרי הוא כמי שמת. יש לומר דהכי פירושו הרי הוא כמי שמת מעצמו. אך קשה דמשמע לפירושו דפטורא וחיובא תליא בבן קיימא, וקיימא לן ופדויו מבן חורש תפדה מקרא מלא דבר הכתוב, ואפילו קים לן דכלו לו חדשיו, ואף על גב דמהאי קרא נפקא לן¹⁹ דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל, לאו משום דחיובא תליא בקיום, אלא ²⁰ דקרא קא דריש, מדתלא רחמנא חיובא בשלשים, שמע מיניה בהכי לא הוי נפל, אבל מכל מקום אפילו קים לן דכלו לו חדשיו בתוך שלשים לא מחייב וכו'. לכך פירש רבינו תם שנטרף שנולדו בו סימני טרפה ככתוב בתוספות²⁰. ע"כ לשוננו.

(ח) וכן פירש רבינו חננאל ז"ל, וז"ל, בכור [אדם] שנטרף בתוך שלשים יום אין פודין אותו, כי כמת הוא חשוב, ותניא כל שלא שהה שלשים יום באדם וכו', הרי זה (מת) [נפל] שנאמר ופדויו וכו'. ע"כ.

(ט) וזה לשון הרב המאירי ז"ל יש מפרשים בה²¹, אפילו נטרף ולא מת, הואיל ונעשה טרפה בתוך שלשים,

13 ב"ק כז, ב. 14 שם. 15 הלכה ד. 16 ל"ג שם. 17 בראשית לז, לג. 18 קידושין פ"א ה"ד, הובא בתוס' שאנץ לעיל בסמוך. 19 שבת קלה, ב. 20 ד"ה בכור. 21 ר"ת בתורה בכור. 22 מנחות לז, א. 23 היינו דלכאורה קשה על שיטתו מסוגיא דלהלן, ובהמשך מתרץ דבריו. 24 גדולי

מצוה שצא, שלא לבטל שמירת המקדש

(א) [א] שלא לבטל שמירת המקדש וכו'. זה מצוה נ"מ פ"ח

מדת הנמירה ה"ג. ועיין בעירובין ל"ו ע"א דלמרינן השמר

דעשה הוא עשה, ועיין במנחות פרק הקומץ ל"ו ע"ב דר' יוחנן סובר

דהוא לאו, ועיין דברי התוס' בעירובין סס

ד"ה השמר, ועיין גר"ה ו' ע"א בתוס'

ד"ה תשמור. ודעת רש"י בפירוש התורה

[שמות כ"ג, י"ג] ג"כ דשמירה בכל ענין

לא תעשה, והרמב"ן שם השיגו, והיא

אריכות גדולה. ועיין גר"מ פ"ד מתפילין

הי"א. וגם בקרבן תמיד כתיב [נמדבר כ"ח,

ב] תשמרו, ועיין נספח שער המלך בהלכות

תפילין שם שהאר"י זענין זה דהשמר

וכו', עי"ש וינעם לך, ומראה מקום אני לך.

ואין לוקין על לאו זה דלפי ט מעשה.

ועיין ברש"י ב"ה ע"ז ע"ב ד"ה

לנוה, דענה דכל המצטל

מזות עשה עובר על לאו דלא תגרע וכו',

ועיין נספח טורי אבן גר"ה שם [סד"ה

מוקטעין] דחולק על הרש"י, עי"ש, ואין

כאן מקומו.

מצוה שצב,

מצות פדיון בכור אדם

(א) [א] לפדות בכור אדם וכו'. דיני

מצוה זו מצוה נ"מ פ"ח

פי"א מצוה נ"מ פ"ח וכו' ע"ה.

ודבר הנחוג בזמן הזה ומצוה נש"ע אין

דרכי להאריך, ואכתוב קצת שרשי דיני המצוה.

מצוה, על כל איש משראל לפדות בנו

הבכור שהוא פטר רחם לאמו.

ואם יש לו כמה נשים וכל אחד הוא פטר

רחם לאמו, והם אינם בכורים לו רק לאמם,

מכל מקום מצוה על האב שיפדה אותם

וליתן חמשה סלעים לכהן בעד כל אחד.

ואם לא פדאו האב בין נמוז בין נשוגג

או נאונס, חייב הבכור לפדות עצמו

כשיגדיל, דהמצוה היא הן על האב והן על

עצמו. ואם לא פדאו האב עד שהגדיל, מ"מ

לא פקעה המצוה מעל האב והאב מחייב

במצוה זו, אך דעליו מוטל ג"כ, אבל המצוה

לא נפקעה מהאב, כן כתב הרב המנהר,

וכתב דנראה כן במסכת קידושין, והיינו

דכולל שם כ"ט ע"א במשנה הרבה דברים,

להשיאו ולפדותו וכו', וכמו להשיאו דהוא

גדלוהו, ונפסקו [שמות כ"ב, כ"ח] כתיב

בכור בניך וגו', וגדול ג"כ בכלל בן. וגם

בע"כ שם סובר ר' יהודה הוא לפדות וצנו

לפדות, צנו קודמו, שזה מצוה על אביו

וכו', מצוה אף דהוא גדול"מ מ"מ מצוה על אביו, ובה לא פליגי התנא

קמא, רק קפירא ליה דמצוה דגופו עדיף, עי"ש. ועיין לעיל בהלכות מילה

[מצוה ב' אות ד'] מה שכתבתי. והרב המחבר לא החליט בדבר, ובר"מ

ובראשונים אינו מצוה הדבר.

וגר"א ד' לפדאו, דעל האב המצוה יותר מהוא עצמו, ואסור לנן לחטוף

המצוה כי האב הוא העיקר, ומשלים קנס עשרה זהובים, עיין

נש"ע חושן משפט סי' שפ"ב ס"א. ונראה דתלמי צדיק דין, דיכולים לכוף

כל אחד לפדות כדין מצוה עשה שכופין עד שחלף נפשו, הן לאב והן לבן.

מצוה שצא, שלא לבטל שמירת המקדש

(א) שלא לבטל שמירת המקדש ללכת סביבו תמיד בכל לילה, שנאמר [במדבר י"ח, ה'], ושמרתם את משמרת הקדש, וידוע שלשון שמירה עומד במקום לאו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [עירובין צ"ו ע"א] כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. ואמרו במכילתא, ושמרו את משמרת אהל מועד, אין לי אלא בעשה, ומניין בלא תעשה, תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש, עד כאן. ואולי דרשו עשה ולא כשימצאו שני המקראות מורים על דבר אחד, ומאותו שבא דרך צווי לנכח למדו הלאו, והצווי הנסתר שהוא קל ממנו דרשו בעשה, וכל שוקל הדברים במאזני צדק יודה בזה שהנסתר קל מצווי שהוא לנכח. משרשי המצוה עם קצת דיניה כמשפט הספר כתוב בסדר זה במצוה ראשונה [שפ"ח].

מצוה שצב

מצות פדיון בכור אדם

(א) לפדות בכור אדם, כלומר שמצוה על כל איש מישראל שיפדה מן הכהן בנו שהוא בכור לאמו הישראלית, שנאמר [במדבר י"ח, ט"ו], אך פדה תפדה את בכור האדם. ומצאנו במקום אחר שתלה הכתוב הבכורה בפטר רחם, שנאמר בסדר בא אל פרעה [שמות י"ג, ב'], כל בכור פטר כל רחם בני ישראל באדם ובבהמה לי הוא, ופירוש פטר רחם, פתיחת רחם, כלומר

שצא. שצה. קרח לאו ג'. רמב"ם לארין סי'. הלכות בית הבחירה פ"ח ה"ג. א. לשון סחי"מ: כל הלילה. ב. חסמי"ה חסמי"ה מצוה זו ממנין הלאו, ובעשין קס"ה תביא פסוק זה למצות עשה של שמירת המקדש. וכתב בפרשת דרכים ח"ב, ולשון חספרי מורה נבדילא בדברי תרי"ם. ג. כן תביא תרי"ם ממכילתא. ובספרי זוטא לפנינו ליתא בלשון זו, וחכ"ל איתנה חתם, וזו לא יקרב, אין לי אלא בלא תעשה, בעשה מנין, אמרת ושמרתם את משמרת חקודש, גדולה למקדש שיש עליו שומרים. ד. מכאן עד סוף חקטע ליתא בכל כתיב. שצב. שפס. קרח עשה ב'. רמב"ם עשין פ'. הלכות בכורים פ"א. סחי"ג עשין קס"ד. סחי"ג רמ"ד. טור י"ד ש"ח.

נפטר לכשישפס דנפטר מחומו, או דילמא כיון דמצוה הוא ובמלוה לא ילא מה שעשה בעת שטותו כמו שצ"ארנו, וז"ע, ובאחי רק לעורר. ועיין בט"ז כאן ס"ק י"א וננקודות הכסף באריכות לענין אם בית דין פודין קטן, ועיין בש"ך ס"ק י"א שהביא בשם המעדי מלך [דברי תמודות פ"ח דבכורות אות י"ז] דאין יכולים הבית דין לפדותו כשהוא קטן, דליתו צר חיוב והש"ך כתב שאין דבריו מוכרחים, ועיין נקודות הכסף שכתב דהבית דין מוכים מעות לקטן או כשיש להקטן מעות וכו'. נראה דהם מוחלקים בהפסדא שכתבו, דהמעדי מלך קפירא ליה דליתו צר חיוב, והם סוברים דנפטר

וגם יש שעבוד נכסים כמצוה נ"ס קידושין סס, וגם למאן דקפירא ליה מלוה הכמוזה נמורה כמנוה בשטר וטורפין מלקוחות, וגם אם נאמר דנמלוה הכמוזה נמורה מדאורייתא טורפין מלקוחות, עיין חו"מ סי' ל"ט ס"א [ובנשואי כלים סס], כאן נכסי שניהם משועבדים והכהן גובה מאיזה שירלה. ואף אם אכל אחד יש משועבדים ולאחד יש לו בני חורין, אין הלקוחות יכולים לדחותו להבני חורין של אחר מטעם הנסתי וכו', דזה אינו, דכאן על כל אחד המצוה והשעבוד רמיא עליו, והכהן גובה מאיזה שירלה, כן נראה צעני לשיטה זו. אחר זה מנאחי בתשובת הרשב"א ס"ב סי' שכ"א שפלטל ביה, עי"ש.

[ב] ומבואר גר"מ כאן הלכה ב' ובנאשונים ובש"ע כאן סט"ו, דאם לא פדאו האב חייב הוא לפדות כעצמו לכשיגדיל וכו'. ונדלה בקטנותו לא שייך חיוב, דמשע שוטה לאו צני מלוות וחייב יינהו. ואינו מסופק, אם לא פדה אותו האב והוא עצמו פדה עצמו נקטנותו, אם ילא ואין צריך שוב לפדות עצמו בגדלותו, כמו כל חוב אשר יתומים קטנים חייבים דאין נפרעין מהם דלאו צני מיעבד מצוה יינהו כמצוה נכסיין כ"ב ע"א, ומ"מ אם פרעו נודלי פטורים דנפקע מהם הן שעבוד הגוף והן שעבוד נכסים כיון דפרעו, הכא נמי. או דילמא דכאן השעבוד מנמנת המצוה, וכיון דלאו צר מצוה הוא א"כ אינו חייב כלל, ואפילו עשה המצוה בקטנותו לאו כלום הוא, כמצוה נכסיין כ"ח ע"א גבי כפאו ואכל מצוה וכו', ומובא בציבורי זה כמה פעמים [מצוה י' אות כ"ו], כיון דפטור אז לא נפטר מהמצוה שעשה בשעת הפטור, או כאשר עכ"פ יהו צן מצוה אף אין צו דעת, כאשר כתבתי כמה פעמים בציבורי זה [מצוה רס"ג אות ל"ו] בשם הפרי מגדים בפתיחה לאו"ה ח"ב אות ג', א"כ נשמענו נכסיין ג"כ, אך כיון דנכסיין ערפין לו כל שאינו יכול לגבות מהלוה גופא אינו יכול לגבות מהנכסים, כמו שכתבנו בצבורות מ"ח ע"א, אזל אם נתן עצמו נפטר מהשעבוד ונפטר בגדלותו ג"כ. ולא שייך לומר דאין נמינת הקטן כלום כמצוה נכסיין המגיד פכ"ט ממכירה ה"א ובנ"מ סי' רל"ה, דכאן אין צריך דעתו, דכהן טורף בעל כרחו בגדלותו אף שאינו מקנה לו, דנכסיין אישמעבדו והוה ליה כבעל חוב דנפטר אם המלוה לקח, א"כ הכי נמי אפילו נקטנותו כיון דהכהן לקח נפטר מהחוב, ואינו חייב בגדלותו. וכן הספק לענין שוטה שמתן בעת שטותו, אם

ולא כהרשב"א. והוא ממה שנתן הריב"ש טעם לדעת הר"מ שהאב הפודה מברך בעל, והפודה עצמו מברך בלמ"ד, לפי שבאב אפשר להיעשות המצוה ע"י הבן כשיגדיל, וכשיגדיל אז א"א לעשות אלא ע"י עצמו. ועי"ש שהוכיח ממה שאמרו בקידושין שם דהוא קודם לבנו, דעיקר המצוה בעצמו, אלא רבקטנותו אי אפשר.

זה כמו חוב, ואף הט"ו מודה בזה, ע"ש, וספר המעני מן אינו גדיי', וי"ע בזה.

זמן הפדיון

[ג] וזמן הפדיון משעברו שלשים יום, היינו ציטט שלשים יום אחד מיום הלידה חייב לפדומו, וקודם לזה לא מהני הפדיון, דכך גזירת הכתוב.

ואם פדה על אחר שלשים, עיין בשו"ע כאן סעיף י"ג. ואפילו ציטט שלשים אינו פדוי, רק ציטט שלשים ואחד. ועיין בש"ך כאן סוס"ק י"ט שעמו לאחר כ"ט י"צ מש"ג הוא זמן הפדיון מן המורה. ועיין במגן אברהם גא"מ סי' של"ט סק"מ שהשיג על זה, וכמעט שז"ל להיות דוקא יום שלשים ואחד, ע"ש.

וכתב הרב המחבר שמצות הפדיון משלשים יום וכו' משיצא מכלל נפל וכו'. נראה מדבריו לאס ידוע שכלו לו חדשיו מועיל הפדיון אפילו חוץ שלשים. ובאמת כן נראה מדברי רש"י בצבורות מ"ט ע"א ד"ה יחזור וצ"ק י"א ע"ב ד"ה אין פדיון. אבל התוס' צ"ק שם ד"ה צבור וצמנחות ל"ו ע"א ד"ה שומע, השיגו עליו והביאו ראיות הרבה לפיכך אינו נפל גזירת הכתוב היא דמחוק שלשים אינו נפדה, ע"ש באריכות, וכן בר"מ כאן לא נזכר, רק גזירת הכתוב היא. ועיין בר"מ פ"ג מאיסורי מוצה ה"ח צמנחה למתן שם, ואין להאריך בזה.

מת בתוך שלשים

ובכור לא מיבעיא אם מת בתוך שלשים יום לאינו נפדה ללא מטי ומנייה, אלא לפילו אם נעשה טרפה בתוך שלשים וחי אח"כ, מ"מ פטור מן הפדיון, כן מבאר בש"ס דצ"ק וצמנחות שם לפירוש התוס', וכן פירש הר"מ ופוסק כן בה"א. ועיין בש"ס דמבואר דבכור שנולד בשני ראשים חייב ליתן עשרה סלעים לפדיון, והר"מ השמיט זה, ועי"ש בתוס' ד"ה או.

ולד בשני ראשים

בכור פטור פ"ב משופר ה"ב דהו חזי זכר א"כ אפשר דחייב, אך לפי המבואר צמנחה צמנחות הנ"ל דשני ראשים חייב עשרה סלעים דבגולגולת חלי רחמנא, א"כ אפשר כיון דהו חזי זכר הוא ליה חזי ראש, ותמט ולא חזי חמש, וי"ע, ופטופי דאורייתא טבין, ולשיטת הסוברים דאנדרוגיוס צריה ואינו לא זכר ולא נקבה, צדאי פטור.

פ"ב בכור

[ד] וספק בכור פטור דהמזויא מחברו עליו הראיה, עיין בר"מ ובשו"ע הרבה דיי"ט, ואין כאן מקומם במיזור זה לפלפל וטומטום הוא ספק זכר ופטור. ואנדרוגיוס להסוברים דהו ספק פטור, אך לדעת הראש"ד פ"ב משופר ה"ב דהו חזי זכר א"כ אפשר דחייב, אך לפי המבואר צמנחה צמנחות הנ"ל דשני ראשים חייב עשרה סלעים דבגולגולת חלי רחמנא, א"כ אפשר כיון דהו חזי זכר הוא ליה חזי ראש, ותמט ולא חזי חמש, וי"ע, ופטופי דאורייתא טבין, ולשיטת הסוברים דאנדרוגיוס צריה ואינו לא זכר ולא נקבה, צדאי פטור.

טומטום ואנדרוגיוס

[ה] ואם יש לו בן בכור ממזר מחייב כרימות או ממזרות, צדאי חייב אצו בפדיון, וגם הוא עצמו, כי ממזר הוא בנו לכל דבר, כמבואר ביצמות כ"א ע"ב, וחייב בכל המצוות כישראל, על כן נוהגת בו מצוה זו.

בכור ממזר

כהנים וליה פטורים ממצוה זו מק"ו וכו', ואפילו בן ישראל ואמו כהנת או ליה פטור, שהדבר תלוי באת.

כהנים וכו'

אבינוי וגויי הגזע על צמ ישראל, דשיעין הבן אחר האם לפי מאי דקיימא לן באהע"ו סי' י"ד סי"ט, הבן חייב לפדות עצמו, אבל לא האב דאין מחיטם אחר האב, והבן חייב בפדיון, וכן גוי הגזע על הכהנת נפקעה מקדושתה, אפילו מקדושת ליה, וחייב הבן לפדות עצמו. אבל אם גזע על הלזיה וילדה, שדיעין הבן אחר האשה והו כן ליה ופטור מפדיון, כן מבואר בש"ס בצבורות מ"ו ע"א ובר"מ כאן הי"א ובשו"ע כאן הי"א. וכן אם נתעברה מעבד יש להס דין זה.

אבינוי

וחציו עבד וחציו בן חורין שגזע על ישראלית והוליד בכור, הנה בשו"ע אהע"ו מבואר בסי' מ"ד סי"א שקידושו הו ספק, דהו איבעיא

חציו עבד

נציטין פרק השולח מ"ג ע"א, ועי"ש בתוס' ד"ה וחי וצראשוניס, דאם לא תפסו הקידושין אין הבן מחיטם אחריו כלל, א"כ לענין פדיון הו בכור וצריך לפדות עצמו כמו גוי ועבד הגזע על צמ ישראל דחייב בפדיון, ועל האב אין חייב כי לא הו בנו. אך אם נאמר דתפסו קידושין, א"כ מצד העבד הו צנה ומצד הבן חורין הו בנו, אך כיון דתפיקא הו האב פטור דהמזויא מחברו עליו הראיה והו עצמו חייב. ואם גזע על הלזיה, בן אם נאמר דלא תפסי קידושין והולד הולך בחר לדיה פטור, כמו גוי ועבד הגזע על צמ ישראל דפטור, ואפילו אם נאמר דתפסי קידושין וחזי הולך אחריו, מ"מ בן ישראל וצין גוי שיש להס בכור מלזיה פטור, על כן הו פטור צדאי. ואם גזע על כהנת צדאי נתחללה מתלק העבדות, א"כ דינו כגזע מישראלית דהו עצמו חייב ממה נפשך, בן אם תפסי קידושין בן אם לא תפסי, והאב פטור מספק כמו שנתבאר לעיל. ואל תטעה לומר דלאומו דז אם נאמר דתפסי קידושין א"כ לא נתחללה, לשיטת הסוברים דהטעם דנתחללה מגוי ועבד מתמת דלאו צר קידושין, עיין באהע"ו סי' ו' ס"ח, זה אינו, דכאמת מצד עבד לא תפסי קידושין, רק מתלק הבן חורין, עיין בהשולח, וכל זה פשוט.

שהיה ראשון לפתוח רחם אמו, ומפני כן אמרו זכרונם לברכה [בכורות מ"ו ע"א], שהבא אחר הנפלים, כל נפל שאמו טמאה לידה מחמתו הבא אחריו אינו בכור לכהן, מפני שלא פתח זה רחם אמו שהנפל פתחו שקדם לו, אבל כל נפל שאין אמו טמאה לידה בשבילו הבא אחריו בכור לכהן. ובמסכת גדה [כ"א ע"א] יתבאר חילוק זה. ובמסכת בכורות [שם] יתבאר כמו כן איזהו בכור לכהן ולא לנחלה או בכור לנחלה ולא לכהן, גם אמר שם שיש בכור לכל ויש שאינו בכור לאחד מהם.

משרשי המצוה כתבתי מה שידעתי בסדר בא אל פרעה עשה ו' [מצוה י"ח]. מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [בכורות מ"ט ע"א] שמצות הפדיון הוא משיש לו שלשים יום ומעלה שיצא מכלל נפלי, שנאמר [במדבר י"ח, ט"ז], ופדויו מבין חדש תפדה. ומצוה זו מוטלת על האבי, עבר האב ולא רצה לפדותו מצוה על הבן לפדות עצמו

א. במניח אות גי הביא דמבואר בתוס' ובר"מ דאף בידוע שכלו לו חדשיו גזירת הכתוב היא שאינו נפדה בתוך שלשים. ב. קידושין כ"ט ע"א.

אם ישראל הוליד בכור מתחיה שפחה וחזיה צמ חורין, דקיימא לן דהולד חזי עבד דמלך עבדות הולך בחר לדיה, וחזי ישראל דמלך בן חורין חייב מחיטם אחריו, ועבד פטור מפדיון, אנו מסופק, כיון דרק חזי חייב בפדיון, אפשר דחזי בכור לא חייב רחמנא בפדיון כלל, כמו שכתבנו לעיל [אות ד'] גבי אנדרוגיוס, ואם נאמר דחזי בכור ג"כ חייב א"כ הו ואצו חייבים, כי מצד הבן חורין מחיטם אחר אצו כידוע. ואם לוי גזע על חזיה שפחה וחזיה צמ חורין צדאי פטור, דהן מצד עבד והן מצד בן חורין פטור, דמלך בן חורין פטור דמלך בן חורין הולד לוי. ואם הכן גזע על חזיה שפחה וחזיה צמ חורין הגזע מחזיה שפחה וחזיה צמ חורין, דלא הויה גזירת, כמו שכתבנו כמה פעמים במיזור זה [מצוה י"ח אות ל"א], א"כ ג"כ פטור מכל הנדדים. אך אם גזע הכהן על חזיה שפחה וחזיה צמ חורין שנתפורה בעצמה, א"כ מצד חלק הבן חורין הו ליה חלק, וחלל חייב בפדיון, והו ליה כמו ישראל שכתבנו דיש להספק בחזי בכור אם חייב בפדיון, וי"ע, ובאחי רק לעורר. ודע מה שמבואר דגוי ועבד שגזע על צמ הכן דנתחללה וחייב בפדיון, לאו דוקא גוי ועבד, הו הדיו לכל מי שנאסרת לו דנפסלה מכהונה ומתרומה, כגון נתיב ממזר וכו', עיין בפ"י—י"ט מאיסורי ביאה ובפ"ו—ו' מתרומות, חייב בפדיון. אך אם נפסלה מישראל, גם אצו חייב בפדיון כי בנו הוא, ומגוי ועבד הנכור עצמו חייב, עיין בש"ס בצבורות שם ובשו"ע שם, וזה פשוט. עיין בר"מ פ"ח מאיסורי ביאה נחשבים שם כל הפוסלים האשה מן הכהונה ותדע.

וגויה ושפחה שנמעברו קודם שנתגיירו ושנתפורה וילדו, הבן חייב בפדיון, אעפ"י שהורמו שלא בקדושה, כיון דלידתו בקדושה חייב בפדיון דגזירת הכתוב הו פטור רחם ישראל, והרי נפטר הרחם בישראל וחייב לפדות עצמו.

וכהן שיהיה לו בן חלל, אם מת הכהן האב בתוך שלשים חייב הבן לפדות עצמו, דחלל הוא זה. רק אם מת האב לאחר שלשים פטור, דהאב עצמו זכה בפדיונו שהיה כהן. ודע דדוקא אם הבן חלל, עיין בפ"ט מאיסורי ביאה דדוקא שגזע הכהן הו חלל והו כור, אבל אם היה לו בן מיבעיה לשוק המבואר שם צה"י דמצינא ראשונה עשאה וזנה

הביא תשובת זכרון יוסף חיו"ד סי"ט כ"ו שכתב דחייב הבן רק משיחה בן י"ג, ואע"ג דחייב בכל המצוות מדברבן משהגיע לחינוך, היינו דוקא במצוות שיוכל לקיימן גם אחר שיגדיל, משא"כ במצוה זו רפדיון שאם יקיימהו עשירי לא יוכל לקיימה שוב כשיגדיל. אולם בקורות הכסף שם מוכח שדעתו שקטן הפודה עצמו מקיים מ"ע דאורייתא, ע"ש.

ד) זו לשון המעני מלך: א"כ יש לדמות באין לו אב דכל תוך השנים עד שיגדיל דהו דינו כמו תוך שלשים לאב וכו' דגזירת הכתוב היא מבן חדש, וא"כ כל עור שהוה קטן אינו בר חיובא וליהיה בתוך שלשים ואינו פדוי, וכן לפי זה ג"כ אם נפדה בקטנותו ע"י אחר או ע"י ב"ד ונתאכלו המעות באנו למחלוקת דרב ושמאל, עכ"ל. ודעת הש"ך והט"ו שם דשפיר שייך ביה פדיון, ונחלקו רק אם זכות היא לקטן, ובפתחי תשובה סק"ה 65

בן חזיה שפחה

ל"דחו בקדושה

בכור חלל

(*) ופולין אלטר זככת המוליא, מהר"ל הלכות פדיון הבן עמוד מטע:

ציונים לרמ"א עב ציונים מהש"ך

- (*) דברי עצמו:
- (ט) כן הוא בהגהות מרדכי סוף פרק האשה
- (יגמט רמז קס) וכן כתב הב"י [עמוד ז' ד"ה כמות]
- בשם [הגהות] סמ"ק [סימן רמא אות א:]
- (טז) פסקי מהרא"י [מיומנ הדקן ח"צ סימן רל"ה:
- (יז) שם בהגהות מרדכי ומהר"ל [שם עמוד תל"א]
- ותרומת הדשו סימן [רס"ט]
- [דח"ט]
- (יח) מהר"ל [שם עמוד תל:]
- (יט) אבודרהם [עמוד שד:]
- מרימת הדקן שם כמנהג בני אוטטריין:]
- (כ) דברי משה אה"י [נדעת]
- ריב"ש סימן קל"א:

(י) ואם יין בעיר כו'. ובעיר שאין זה יין מצרכין על שער שהכל. ונראה דבזאת מקומות שאין יין צריך לעשות הפדיון קודם זככת המוליא על הסעודה, דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר, מה שאין כן במקום שיש יין עושין אחר זככת המוליא: (יא) ואין האב יכוף לפדות על ידי שליח

יא ואין האב יכוף לפדות על ידי שליח כו'. זה תמוה, דהא קיימא לן בכל התורה שלמותו של אדם כמותו, וכן מצוה דצדקי הר"ן פרק (כל שעה) [אור לארבעה עשר] (ב) [פסחים ג, ז ד"ה וקס"א] (ג) דיכול לפדות על ידי שליח, וגם בספר מע"מ סוף דף רס"ו [דברי תמדות זכרות פ"ח אות יז] תמה על

מכרך זכרות הנזכרות (ד) וכן נוהגין צמדינות אלו אם האב אצל הבן (ה) אצל אם אינו אצל פודה אותו בלאו הכי אלא אומר לכהן שיש לו בן זכור לפדותו והוא אומר במאי צעית טפי וכו' (ו) ואם האב היה רוצה להניח הבן לכהן אינו יוצא רק צריך לפדותו (ז) ויש שכתבו שנהגו לעשות סעודה בשעת (ח) הפדיון (י) ואם (י) יין בעיר מצרכין הכהן על היין מיד אחר הפדיון וכן נוהגין עכשיו כדי לפרסומי מלתא (יב) ואין נוהגין לבכר שהשמה צמעות (יג) יא (יד) יא (טו) יא (טז) יא

לפדותו אם אין האב רוצה לפדותו או אם מת האב, ואפילו בית דין אינם מחויבים מן התורה לעשות עמם שלומים במקום האב לפדותו, אצל ודאי שהאב יכול לפדות על ידי שליח וכן הבית דין יכולים לפדותו בלא האב אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה, וכל שכן שאבי אביו יכול לפדותו (כ) וכן פסק מהרש"ל [בציאורו לטור; יס של שלמה קדושין פ"א סימן מד] שם מהר"מ מעיל דק והוצא דנרישה סעיף י"ד [ואז ג ד"ה אס] דיכול לפדותו על ידי שליח. ובספר מע"מ [דברי חמודות] כתב שם דאין הבית דין יכולים לפדותו כשמת האב כשהוא קטן, דכל עוד שהוא קטן אינו צר חיובה כו'. ואין דבריו מוכרחים, ועיין לקמן ס"ק כ':

הגהות רעק"א

(ז) (שם סעיף י) ואין האב יכוף לפדות על ידי שליח. בשער המלך (פרק ו' מהלכות אישות סוף הלכה ג) תמה מדינת דסעיף ח' במתנה על מנת להחזיר בני פדוי והוא סוגיא ערוכה פרק קמ"א קדושין ו, נ, ואם אימא דלית יכול לפדות על ידי שליח ימא דלף דלא החזיר המעות מהני, כיון דהמעשה אינו יכול לקיים על ידי שליח תנאו בלא והמעשה קיים, ע"ש שהניח ז"ל. ולענין לא קשה מדי, דהא ודאי מה דסנידא לה לשיטה זו דלית יכול לפדות על ידי שליח היינו שהשליח יעשה מעשה הפדיון שיאמר לכהן בזה המעות יהיה הבן פדוי, אצל פשע"א דיכול להקנות להכהן המעות על ידי שליח והוא עצמו יאמר צמעות אלו שאני מקנה לך על ידי שליח יהא בני פדוי, ואם כן במתנה על מנת להחזיר את המנאי על הפדיון דאם לא יחזיר לא יהיה פדוי, אלא דתנאי על הקנאת המעות אפשר על ידי שליח, והאב יאמר לכהן צמעות הללו

באר היטב

שיקנה בעל מנת להחזיר ואם לא יחזיר לא יקנה המעות, וזוה מנאי קיים דהקנאה אפשר על ידי שליח, והאב יאמר לכהן צמעות הללו

באר היטב

(*) יין. כתב הט"ו [ס"ק י] ובעיר שאין זה יין מצרכין על שער שהכל. ונראה דבזאת מקומות שאין יין צריך לעשות הפדיון קודם זככת המוליא על הסעודה,

גליון מהרש"א

גריש סימן כ"ט האומר לאשה הרי את מקודשת וכו' על מנת שמחזיריה לו אינה מקודשת, והרי י"ל דוקא בזמן הילך מנה על מנת שמחזיריה דשדי המנאי בקנין המנה, אצל כשהטיל המנאי בקדושין אחרי שהפקיעו החכמים הקדושין ממנאל הוי מנאי סומך למעשה. ועיין ש"ע אה"ע סימן ל"ח סעיף ד' בהג"ה: [ויג] ושי"ך ס"ק יא דייכו"ף לפדות. ומכל מקום אם לכתחילה אם אין דחק הא קיימא לן בכל מקום [קדושין מה, א] מנאי זו יומר מנשלומו, משאית דבר שמואל אבובס סימן רס"ז:

אוצר מפרשים

קע"ה דאף בעל מנת הדין כן, אלא שמע מינה דמהני תנאי בפדיון הבן דאיתא על ידי שליח, ומצאתי שהקשה כן בספר שער המלך בהלכות אישות [סוף פ"ו]. שוב ראיתי שכתב על זה בספר הפלאה [במחברות שם ד"ה גמרא מדרין] דניתנת המעות קדושא דיכול להיות על ידי שליח כדמוכח בבכורות (דף נ' ג' ע"א), רק האמירה צריך לומר בעצמו, ובדבור לא בעינן דיני תנאי, דמהאי טעמא מהני תנאי גבי נדרים ושבועות ונדירות, ומיהו אשורו הויא דעשאה שליח בפירוש לפדות אפשר דמהני, אף על גב דאי פדה מעצמה אינו פדוי וכל מקום דלא מהני לא משוי שליח עלוה, אשתו שאני דכיד בעלה היא על כל פנים כשעשאה שליח בפירוש. ובספר ברכי יוסף [ואז בן כתב בשם שו"ת דבר משה [ת"א י"ד סוף סימן טו] דאם פדה בכור מנכסי בעלה אינו פדוי וכשיבוא בעלה יפרנו בלא ברכה, אפשר דאיידי שלא עשאה שליח בפירוש ומשום הכי לא אמר יד אשה כיד בעלה, דלענין איסור לא אמרנן, כמו שכתב הש"ך סימן רכ"ב [ס"ק ג]. ומיהו במנחות (דף ז' ע"ג ע"א) מצריך קרא למעט גבי פסיכה שאין אשה סומכת בקרבן בעלה, ואי לאו הכי אמינא ידה כיד בעלה לגבי פדיון [ואתח] [לדעתיה לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו, ולמיהא להבן חזקת חיים גם כן יש לפסק, כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא. ויש לרזן בזה ולומר דיועיל מטעם חזקה דאתי מכת רובא דרובים אינם נפל, והרבר צ"ע. ולכן המוכרח שדברכים שיעשה כאן שליח, אלא נראה לי:

יב (ואם יא) האב יכוף לפדות על ידי שליח. יש להביא ראיה דשפיר דמי מהא דקיימא לן [סעיף ח] דמתנה על מנת להחזיר בנו פדוי, ומשמע דצריך לקיים התנאי, וכן משמע בפרק קמא דקידושין (דף ו' ע"ב), ואי איתא דפדיון הבן אי אפשר על ידי שליח איך מצי תנאי לבלול המעשה, כי קיימא לן בפרק המדיר (מנחות ע"א) [א] דכל דבר שאין אדם יכול לעשותו, ואפילו בעל מנת דמהני קיימא לן [אה"ע סימן קטט סוף ג] דאין תנאי (בחלוצה) [בחליצה], וכן כתב הריב"ש סימן

הגהות והערות

- (כ) וכן הגיה לקוטי חגר בן סיים:
- (כז) הלכן סעיף טז פסק דאין הכהן גובה ממשעבדים, ועיין ביאור הגר"א שם ס"ק טט שהאריך בזה:
- (כח) כבר הקדמנו זה אצ"ו רעק"א בהגהותיו כאן ובהגהותיו על שער המלך שם. וע"ע אורח מפרשים ס"ק יב:
- (כט) נוסף ע"פ פתחי תשובה ס"ק כא:

יב (ואם יא) האב יכוף לפדות על ידי שליח. יש להביא ראיה דשפיר דמי מהא דקיימא לן [סעיף ח] דמתנה על מנת להחזיר בנו פדוי, ומשמע דצריך לקיים התנאי, וכן משמע בפרק קמא דקידושין (דף ו' ע"ב), ואי איתא דפדיון הבן אי אפשר על ידי שליח איך מצי תנאי לבלול המעשה, כי קיימא לן בפרק המדיר (מנחות ע"א) [א] דכל דבר שאין אדם יכול לעשותו, ואפילו בעל מנת דמהני קיימא לן [אה"ע סימן קטט סוף ג] דאין תנאי (בחלוצה) [בחליצה], וכן כתב הריב"ש סימן

[ד] כ"כ בשם ים של שלמה [קידושין טז,] אולם שם כתוב "ומכל מקום אינו נראה שיוכל אחר לפדותו בלי ישות האב וכו'" ע"ש:

[טא] כ"ה בדפ"ר. ממהירות אמ"ד מע"א הוספה להסתייג:

[לב] מוקן ע"פ תוספת שנת ואמרי צניה:

[לג] מוקן ממהירות אמ"ד תק"ג:

[לד] נוסף בדפ"ר:

[לה] נדפס בתשובות רבינו יעקב מליסא סימן כג:

[לו] כן דעת רבינו אפרים שהוצא בראש"ה [סימן תקנ"א] ובמרכ"י [מנילה רמז תמ"ג]. אולם צ"ה להגן פסק כדרכו ואל ידול לקרות כהן אחר:

הוא תמוה, דהא מצינו בפרק השואל [בבא מציעא ט, א] ובגדרים (דף ע"ב ע"ג) מצינו בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו, וכמה יתמעט כאן שליח ששלחו האב לפדותו ונתן לו ממון לזה מה שמגיע לכהן. והנה כבר התעורר על זה בספר אחד נדפס מחדש ושמו צדה לדרך, וכתוב בו בפרשת בא [שמות יג, יג] אך שהוא ז"ל תמה על זה שאומר כאן על ידי שליח מכח קושיא זאת, ומתוך כך נחית לפסוק שם

הלכה למעשה בכור שמת אביו קודם שלשים יום דיש כח ציד אבי אביו או ציד הבית דין לפדותו, והאריך שם בראיות, וכתב לבסוף שהעידו שכן פסק מהר"ר ל"ב מפרנ"א ז"ל. והנה כי נכון הדבר לכל מורה לחפש בדעתו בגמרא ופוסקים אחר עיקרה דמילתא, על כן אמרתי בזה אשר לא אשא פני איש, והנראה לענ"ד אחר העיון אורכי בזה, דמה שפסק שיכול האב לפדות על ידי שליח יפה כתב, [טז] שכן כתב הר"ן בפרק קמא דפסחים [ג, ב ד"ה וקשא] וז"ל, יש מנהג אחרת שאף על פי שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה על ידי אחר, כציעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן, עכ"ל, הביאו בספר הנ"ל. וכתב עוד בשם רש"ל [בבאורי גטור; ים של שלמה קידושין פ"א סימן נד] בשם ספר [מהר"ם] מעיל דק"ו וז"ל, אם האב אינו צעיר נראה לומר אדם אחר יכול לפדות הבכור דשלוחו של אדם כמותו, וגם יכול לזכות על ידי אחר לכהן, דכין לאדם שלא בפניו [כמויות יא, א]. וכתב רש"ל [טז] עמנו על זה דנראה לו שכל זמן שהאב צעיר אין אדם אחר יכול לפדות בלא ידיעת האב כו', ע"ש. ועל זה אשית ידי בצערת הש"י בסוף, [טז] ותחילה אומר מה שפסק שבית דין יכולים לפדות הבכור כשמת אביו ולזכות להקטן [טז] הממון של הפדיון לא נראה לי, וממה שהביא הספר הנ"ל ראיה משם נראה לי איפכא, דהיינו מסוגיא דגדרים פרק אין בין המודר (דף ל"ו ע"ב) איבעיא להו תורם משלו על של חצירו כריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו (פירש הר"ן ד"ה איבעיא דוכין לו לאדם שלא בפניו ומסתמא הוא כשלוחו), או דלמא מזה דיליה היא וניחא ליה למיעדדיה הלכך כריך להודיעו. ולא איפשטא, ופסק ביו"ד [סימן של סעיף ג] וכן הרמב"ם [מקומות ד, ב] דתרומתו תרומה ואינו כריך להודיעו. ומזה הביא ראיה בעל הספר הנ"ל דהכי נמי גבי פדיון הבן יכול אחר לזכות ממנו, דזכות הוא לקטן. ולא נראה כלל אלא אדרבה מוכח להיפך, דהרי התוספות פרק קמא דכתובות (דף י"א ע"א סוף ד"ה מטבילין) בפשט דגר קטן

מטבילין אותו דיש שליחות לקטן (בשיט) [כשאין] קצת (חוצו) [חוצה], ע"ש. (כתבו) מדנקטו חוצה קצת ולא נקטו סתם חוצה משמע דכוונתם דכיון שלא מצינו שליחות לקטן רק בזה מילתא דמטבילין את גר קטן, על כרחך דוקא בזה גוונא דאיתא גבי גר שאין שום חוב צעולם, אבל אם יש חשבון בין אביו וזוהי קצת חוב, דלגבי גדול לא משצין ליה כיון דיש יותר גד לזכות, מכל מקום גבי קטן לא אמרינן

דיכול לעשות שליח אלא בזכות גמור בלי שום קצת חוב. מזה מבואר דמה שכתוב בגדרים תורם משלו על של חצירו דמהני לא מיירי מקטן, דהא מסקי התוספות כל שיש גד חוצה לא היה שליחות לקטן כלל, וזה קאי לתורם משל הקטן על פירות הקטן, ונקטו משום שמה הקטן רוצה להעדיף, דהיינו שיהיה חפץ לימן טפי ממה שנותן אותו אחר משל הקטן בשבילו, שהמורה חציבה עליו טפי, ומשום הכי אין בצעשה האחר כלום, ממיילא כשעושה האחר תרומה משלו על הקטן דיש גם כן קצת חוב זה לקטן שהרי לקח ממנו המורה, דללו היה ממתין עד שיגדיל היה מקיים המורה בגופו ובממונו. אלא פשוט דלא מהני בלמא תורם משלו על של חצירו אלא בגדול, ואלו לא איכפת לן בזהאי מילתא שלוקח ממנו וזות המורה דליוו אלא חוב קצת, אבל צקטן שאפילו חוב קצת פוסל כמו שכתבו התוספות, לא היה שלוחו מכח זכין שלא בפניו, דקטן אפילו צפניו הוא כמו שלא בפניו. אם כן הוא הדין ממש בזה פדיון בכור יש לומר כן, דלא הוה זה האחר הפודה אותו כמו שלוחו כיון שצוה יש חוב קצת. והכר צבל הספר הנ"ל ראה דברי התוספות ולא היה אלא כמנ"ח מן התרכיב, ולא דקדק יפה ללמוד מזה לנדון דידן שיש בו קצת חוצה שזכרנו, והוא מפרש או דילמא כו' אף על גב דלגבי גדול אזלינן בזה גד הרבאשון וזכות יחשב לו, מכל מקום לא יפטור מלקרוא גד חוצה קצת. ועוד כתב בספר הנ"ל הרבה ראיות מהגמרא מפרק קמא דקידושין [כט, א], והמעין שם בגמרא יראה שיש להוכיח להיפך, וע"ש. ועל כן נראה לי דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו, ודברי השואל בתשובת ריב"ש אינם הלכה ולא מפיו אנו חיים, והריב"ש לא חש להשיב עליהם. וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו, וכמו שכתבתי בתורם משלו על של חצירו. אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל, וכן איתא במהרי"ל [הלכות פדיון הבן סימן תצ"ג], ע"ש:

ביאור הגר"א

בבכורות מ"ח א' ב', ושם אישתעברו ניכסי כו', ועיין שם כל הסוגיא ובקדושין כ"ט ב' בתוספות שם [ד"ה ואילן], וכי הפורע חובו של אחר אינו נפטר הלוה. אלא דלכתחלה יותר מצוה באב, וכמו מילה [סימן רס"דא]

באר היטב

(יא) ש"יח. והש"ך [ס"ק יא] כתב בשם גדולי הפוסקים שפסקו להלכה שהאב יכול לפדות על ידי שליח, וכן הבית דין יכולים לפדותו אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה. וצ"ח [ס"ק יא] כתב ונראה לי דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו, וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו, אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל, וכן איתא במהרי"ל, עכ"ל. (ובנקודות הכסף ס"ק א השיג בצריכות על דבריו, ומסקנתו "דאם מת יכולין הבית דין לפדותו, וע"ש):

ושאר דברים שהאב חייב, וגם בריב"ש [שם] ליתא מזה כלום אלא בדברי השואל שם, וגם אינו מוכרח דבריו. ועיין ט"ז [ס"ק יא] וש"ך [ס"ק יא] (ע"כ):

פתחי תשובה

(טו) ע"י ידי ש"יח. עיין באר היטב [ס"ק יא] שהאחרונים חלקו על זה וכתבו דיוכל לפדות על ידי שליח (וכן העלה בספר שער המלך סוף פרק ו' מהלכות אישות, והכריח זאת מדאיתא בתנאי, כדאיתא בפרק קמא דקדושין [ו, ב] ולעיל סעיף ח', דאם לא כן התנאי בטל משום דבעינן תנאי שאפשר לקיימו על ידי שליח, ע"ש. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן רל"ד ס"ק (ב') [ד] ובסימן רל"ו ס"ק א') [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן רצ"ג ורצ"ד מבואר שם דמכל מקום אין רגילים לעשות על ידי שליח, דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב אני [שמות יב, יב] ולא השליח [הגדה של פסח; ילקוט שמעוני פרשת בא רמז קצט], הכי נמי יש לפדות בעצמו טפי מבשארי מצות שמצוה גם כן יותר בו מבשלוחו, ושם בסימן רצ"ז כתב דענין השליחות שנחלקו בו היינו שהשליח נותן ממון עצמו בשליחות פלוני, ויהיה האב יוצא ידי חובת פדיון מטעם שלוחו כמותו, וכמי שמפריש מתבואת עצמו על כרוי של פלוני, ובחא פשיטא להשואל שברבי"ש [סימן קלא] דאינו נפדה על ידי שליח. אבל ממון שלוחו מבעלים לכהן אין זה פדיון על ידי שליח, אלא הגעת ממון על ידי שליח, ולכולי עלמא אין בכך כלום, והרבה שנו בה, ע"ש עוד. וכיצא בה כתב גם כן הגאון מליסא ז"ל בתשובת חמדת שלמה [וי"ד] סימן ל"ב [טז], ודעתו דהעיקר כרמ"א ז"ל, ע"ש]. ועיין בדגול מרבה [אוצר מפרשים ס"ק יא] שכתב דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים, אבל למנות שליח תוך שלשים שיפדנו בלמנו אינו נכון כו', ואף על פי כן אני אומר שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרכו ושוב השליח יכול לפדותו, אפילו אם ינמא שהשליחות לא חל או מכל מקום נעשה עתה שלוחו מטעם זכין לאדם שלא בפניו, והא חזינן דניחא ליה כו', עכ"ד [ע"ש]. ועיין מה שכתבתי לקמן ס"ק (י"ח) [כא]. [ועיין בתשובת פני אריה סימן מ"ד שכתב דכהן [או לוי, ואפשר דהוא הדין בעל כהנת וליה עיין בסעיף י"ח, מיהו יש לחלק] אינו יכול להיות שליח לכתחילה במקום האב לפדות את בנו, דכיון שהוא עצמו פטור מפדיון הבן אינו ראוי להיות שליח, דבמדי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחותא לאחרני, אך בדיעבד אם כבר נפדה הבכור על ידי שליח כהן אפשר שאין צריך לחזור ולפדות עצמו כשיגדיל, ע"ש. [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן רצ"ו כתב מתחילה דאפשר יפסול לויים לשליחות זו, ואמנם כהן פשוט דכשר לשליחות משום שהוא הוא שפודין עמו, והוה ליה כאיש ואשה ששניהם כשרין לשליחות הגט בין להולכה בין לקבלה [איהי' סימן קמא סעיף לא], אף על פי שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת מכל מקום תרוייהו מקרו איתא בגירושין. רק מטעם אחר אינו ברין שיהיה הכהן שליח לפדות על ידי כהן אחר, שנראה כמזלזל בכהונת עצמו, כמו שכתוב [טז] בשליח ציבור כהן שלא יקרא אחר [ועיין באר"ח סימן קל"ה סעיף י"א בהגה]. ושוב כתב מכל מקום לדינא נראה

גליון מהרש"א

ומירך דתרומה שאני שהשליח אינו נכנס לתרום אלא מדעת בעלים, ולא דמי למילה ופדיון שאחר יכול לפטרוו שלא מדעתו:

[יד] ושו"ת ס"ק יא [שכן כתב הר"ן בפרק קמא. ועיין מה שכתבתי [ג'ן] ס' ד' ד"ה ויבא] דהא גם תרומה אפשר על ידי אחר ומכל מקום לא מנכרתינו צ"ע.

אז א ב מיי פ"א מל
בכור הלה ג קמ
עין קמ מוש"ע ד"פ
א ע"פ טו:
ד"פ ג מיי פ"א מל
טו"ע שם סוף פ'
ז"ה ד מיי פ"א מל
נקי מנון ה' פ'
ז"ה ד מיי פ"א מל
ע"פ טו"ע ה' פ'
ז"ה ד מיי פ"א מל
מכור הלה ו טו"ע
ז"ה פ' שם ט"ו:
ז"ה ד מיי פ"א מל
ע"פ טו"ע ה' פ'
ז"ה ד מיי פ"א מל

שיטה מקובצת

פרוי תני אין בנו
פרוי גלין פרוי תיבה
אמאי משפט הבית
הוא תנא איתני כרב
ועוד הו"ל קי"ל הלה
כרב באיסורי תוס'
הראש ד"ל וא"צ
דקיי"ל כל היבא פדליג
ר שמואל הלה כרב
באיסורי וכשמואל
ברייני הא הלה כותיה
דשמואל. כ"ע ספרים
ישנים אינו וכן משפט
מחסי הראש: ג' גמי
מאי מנה: ג' חנינא
אמאי איסורא סמירא
תי' סרסא נמק:
ז' פרוי לבריה מר:
ח' הלכות דקא אתו ו'
נמק: ו' ולא פרוש לי
אותי' מ' ח' ו' ס' ס' ס'
קטני ס' ס': ח' ברינא
בריה האבוי ככל
התלמוד שהוא דינ
מדינה שמינית שבדור
צורי שהוא שם מנה
שמיני שבדור מדינה
והיינו סמירא הוא
סלע מדינה ס' ס' ס'
חמש מיניו לפדיון
הבן ו' חנינא תנא הוא
ופלגי אמת' ס' ס':
ט' לקוחות אתי חמי:
י' בבייא היא כפרק:
יא' ליה פשיטא לן ללא:
יב' אמת דחל חיוב:
יג' דמשכחת יהוה
יד' אמת דחל חיוב:
יז' חבל לבן:
יח' דאקני: טו' מנה דהסלע
יט' ש"ש שקלים:
כ' אבל ד"ת מרדוק
דינר: י"א דאמר
איסורא סמירא
דמדינה: י"ב דינר
מדינה שמינית: כ' צורי
דינר גופיה:
כ"ג דינר ד' חנינא
מפרש: כ"ד דינר ברנר
הוב איירי כמו דינר
הרינא הוה דרבהב
דמדינה: כ"ג דינר
כולם בינרין הוב:
כ"ד ד' אסי אומר מנה
צורי כלומר ה' סלעים
של צורי הן סלעים של
בן: כ"ה דינר חוב של:
כ"ו צורי הוא דינר:
כ"ז שמצא בחשבות:
כ"ח עשרה מאותן של:
כ"ט זה הדין פירש
דינר: ל' סלעים ה'
כ"א פ"א שמינית רבי'
סלעים:
כ"ב סמירא:
כ"ג סמירא:
כ"ד לישן סרסי:
כ"ה שווא על שם סרסי:
כ"ו חמיס' הדהוא לא
מדתן אלא בשמינית:
כ"ז ששוה שמנה סלעים
סמירא של: ל' כ"ד
והוה דל שותות מאותן
כ"ד: וזי ופליגי נבא
דומה:

אפילו צלמו דחשפינ ודאי בר קיימא היכא ללא אפשר כגון צלמא
כהן וצמא' שממות פ"ד (ה"ב) מן הספקות אונני ומחללין עליהן
וי"ל דהספ ספקין או כן טעם לראשון או כן טעם לאחרון דגמי הדבר
שלא יתאבל אל זה ולא זה והרי הוא ודאי צנו של אחד מהן:

וידויה או"י ור"ף ממשעבדי
ובהני חמש בני חורין
פריק י"ה פ"ב. ואל"ת הכי טריף
ממשעבדי הא אין נפרעין מנכסים
משועבדים צמקס שיש בני חורין
והא איכא חמש בני חורין ואם היה
פורק צנו תתלה הוא ניחא ואל"ת
אכתי ליהדרי לקוחות (ט) מנהי חמש
שדה כהן צנו דמה נפשו שיעבדס
קודם ללדת צנו ודאי לידת צנו
קלמה אם כן היה יכול לטרופו מן
הלקוחות לפדיון צנו כמו לפדיון
עצמו וי"ל דהכא מלקוחות שקנו
מחזיו לפיכך אין מחזין על הנכסים
שקנה הוא ועוד י"ל כגון שלא כחב
לקוחות דאקני והוא קנה הגן חמש
בני חרי אחרי כן ואפי"ה היכא דכחב
ליה דאקני צע"ל צפרק מי שמת
(כ"ב דף קמ.) אכל היכא ללא כחב
ליה (ט) קיימא לן דלא משמעבד ואם
חלקה ארץ הק ממשעבדי צמקס
שקנה מחזיו ניחא אכל צמקס
שקנה הוא הכי משמעבדי צמקס
דהא אמת (ט) חל חיוב פדיון עצמו
כהפ"ל שמי שערות שטעשה גדול
חו ללא אשמעבד נכסים שקנה אחרי
לומר דכל כחיון מייירי כשיצט
מחזיו מיחו לרי יהודה נמי וזמנין
דמשכחת (ט) להוא קודם לצנו כגון
שאין לו נכסים מחזיו ומשהבא
שערות קנה הכי קרקעות ומכרס
לאחר לידת צנו לפדיון צנו אויל
וטריף ממשעבדי ועוד י"ל דנכסים
שקנה אחרי כן חל עליהו שיעבד
לענין פדיון ואע"ג דלא כחב (ט) דאקני
דל שעתה ושעתה רכיב עליה חיוב
פדיון וכיון דחשפינ ליה כמלוה צטור
הוי כאלו נכתב לאחר שקנה
הקרקעות (ט) **חמש** פ"ב
בשקל הקדש וערכין נמי פשיטא דבשקל הקדש
הווי כיון דכחב (י) וכל ערכין יהיה בשקל הקדש: **אמר** רבי אבי מנה
ש"פ צורי. פי' בקונט' היו"ל צמדינת (ז) צור והוה שיעור סלע של אותו מנה (ט) בצלע ד' וזיס והווח כמשקל והוב של משקל שמי פשיטא
ומתלה למשקל הברזל ונראה שקבלה הימה צדו מרמזו ומשמע שרובה לומר דזו הוא דינר של כסף ומשקלו (ז) של זהב וכמו כן פירש
צפי' חומש צפרשת ואלה המשפטים גבי ל' (ט) שקל דהשקל משקלו ארבעה והזבים שסה חזי אונקיא"ל למשקל הישר של קלוייה
משמע נמי שרובה לומר דינר כסף והוב משקלו זה דסלע הוא ד' דינרים אצל (ז) לא נראה ל"ת (ט) מדקאמר דינר של זהב משקלו
כשים של כסף כמו שאפרש בסמוך ועוד פי' בקונט' דר' חנינא דלמר (ט) איסורא כרסיא דמוצנא חמינא מינייהו צדינרא היינו
דינר האמור בכל הש"ס הוא דינר (ט) שמינית שדינר צורי ור' חנינא תנא הוא ופליגי אמתנין והשתא הווי חמש סלעים דבר מועט
מאי דקאמר חמינא מינייהו לפדיון הבן ותמנא מינייהו לא שוה אלא שמינית שדינר צורי (ט) וצורי גופיה אין משקלו אלא שמי פשיטא
ומתלה נמלא דחמש סלעים של כן אין שוין פשוט אחד מוטבע שלנו לר' חנינא ועוד דינר (ט) מפרש דהוא דינר מדינה וצלשו מנה
רגיל לקרותו וזו וצלשו הש"ס רגיל לקרותו פשיטא כי ההוא דכתובות (דף ק"ו.) אמתנין חמשי וזי פשיטא שיעוד בכל דוכתי צמס
דינר (ט) הוה דהבא דמוצנא צעשרים ותמנא וזו כ"פ דקדושין (דף ק"ו.) גבי רב כהנא דיהיב ליה אליהו שיעוד דינר ר' אמי
דלאשכח אוניא (ט) דינרין כלומר (ט) צדינרין וזב ונראה לפרש דכולה לא פליגי אמתנין קיימי לפרושי לן (ט) שיעורא דר' חנינא מנה
צורי כלומר סלעים ה' סלעים ממנה של סלעים של כן: **רבי** אבי אמר דינר ערבא. כלומר (ט) דינר של ערבא שוה ה' סלעים
של כן ולא כמו שפי' בקונט' דסלע צורי (ט) דינר ערבא וגם פירש (ט) שמתלמי צמזמת הגאונים של צללים שצבעה (ט) דינרים
האמורים צ"מ צה"ס שהדינר שם מנה כסף עושין עשרה (ט) מאותו של ערבא ודבריו קוטרין זה את זה (ט) דינרין דינר של ערבא
קטן אפילו מדינה שצבל הש"ס אין יכול להיות דסלע צורי הוא דינר ערבא והלא בצלע ד' דינרין שיעוד דינר ר' אמי
דלאמרין דקדושין וצבל דוכתי אלא צדינר זהב איליי ושל ערבא קטן הוא מדינר זהב של צורי דל צור מחדן צ"ה של כסף
ושל ערבא צעשרים (ט) דפרשית שיעורו כה' סלעים (ט) של כן: **רבי** חנינא אמר איסורא (ט) סמירא. כן כחב צבוב ספרים
אכל בקונטרס פירש (ט) סמירא נראה דצין זה וצין זה נקרא על שם סוריא כמו (כ"ב דף ק"ו.) לישן (ט) סורסי שהוא על
סוריא והוא סלע של סוריא דמוצנא חמינא צדינר זהב של סוריא וגדול הוא מדינר זהב של צור שצבל הש"ס (ט) דהקוריא
לא מיוחד צעשרים ותמנא והאי של סוריא ששה שמונה (ט) של כן היינו צללים ושנים דינר של כסף שסלע ארבעה דינרין:

ת"ש. מממתנין מת האב צמוך שלשים צמזמת שלל נפדה כו'.
עד שיצא רחיה גרסיין ולי מיימי רחיה הוי פדיו וקישא לשמואל:
ודידה. חמש סלעים לדיה אויל כהן וטרף ממשעבדי שהרי
משעבדו של כהן קדם והיינו דקאמר שמונו על אצוי כלומר
שמאציו נשמעבדו אותן נכסים לכהן:
ובהני חמש בני חרי פרוי (ט) פ"ב. ואל"ת
מרד דאי יהיב בני חרי משוס פדיון
לדיה חו לא מיפריק צנו דשמה
שיעבד הלקוחות (ט) קודם ללדת צנו:
לאו ככתובה בשטר דמיא. ואי יהיב
בני חרי צעצל פדיון צנו חו לא
מיפריק איכו דכהן לא מני טריף
לקוחות: **מתני'** מנה צורי. מפרש
צמזמא: חמישם ש"פ אונס וישא מפתה.
כלומר וכן חמישם של אונס וכו':
ובי"ן בשק"ה הקדש. דהו עשרין מעין
ואותן מעין צמזמות מנה צורי וצמנ'
מפרש למנה לי למיחד ולמימי האי
וכו': חוין משק"ה. שקלים הצאים
צללטה צלר אין מציאין שם אלא
מוטבע של חמי שקלים: **גמ'** מנה
ש"פ צורי. ה' היו"ל צמדינת צורי דהסלע
ד' וזיס והווח צמסקל זהב של משקל
שמי פשיטין ומתלה למשקל הברזל:
רבי אמי אומר. סלע צורי היינו דינר
ערבא ישמעאל' ולא (ט) פירש לי שיעורו
ומלאתי צמזמת הגאונים צללים
שצבעה דינרים האמורים בכל הש"ס
שהדינר שם מנה כסף עושין עשרה
מאותן של ערבא וצלשו ערבי
קורין אותה מנרעות: **איסורא**
סמירא. סלעים (ט) מנינים:
דמדובנא תמנא. מנייהו צדינרא (ט)
דינר

לאו ככתובה בשטר דמיא (ט) הלכך מצוה דידה עדיף: **מתני'** (ט) חמש
סלעים של כן במנה צורי דשלשים של עבד (א) חמישים של אונס ושל
מפתה ומואה של מוציא שם רע כולם בשקל הקדש במנה צורי וכולן
נפרין בכסף ובשוה כסף חוין (ז) משקלים: **גמ'** (ט) מנה צורי אמר רבי
אסי מנה של צורי רבי אמי אמר דינר ערבא רבי חנינא (ט) אומר
איסורא סרסיא דמיזדבנא תמנא ברנינא חמש מינייהו לפדיון הבן
רבי

התם בידו לקדשה
מעכשיו אפי' בתוך
שלשים הלכך הווי קדוש
ואפי' דנתעבדו הפדות:
הא לא מת בני פדיו
אפי' נתן לו קודם: עד
שיאמר לו שפדה הא
אמרו לו שפדה אפי' ג'
דבתוך ל' הוה הוי פדיו:
לאו ככתובה בשטר
דמיא ולא גבי ממשעבדי
ולכא אלא ה' בני חורין:
מנה של צור כ"ה
שקלים במנה של חוריה:
ר' אמי אמר דינר
ערבאי נמי הוי סלע:
איסורא סמירא סלע
של אותו מקום שח'
קלים שנותנין מהן ח'
דינרין של זהב דינר של
זהב הוי ה' פשיטא
למשקל הברזל: דינר
כסף כ' ומתחא בשקלים
ברזל ודינר זהב בשקלים
דאורייתא אין דינר
לימכר אלא כן סלעים
של כסף שוין כ"ד ו'
דהאי וזי דינר הוא והאי
דקאמר ר' יוחנן כ"ה וז'
אותו וזו נכנס להכריז
כ"ד וזוין את חוה השקלין
כל אחד לבד: ס"א
סורסיא כלומר שהוא
כסוריא שבו עושין כל
סוריה:

רבי יוחנן אמר דינר הדיינא כו'. הוא דינר זהב שצבל הש"ס דמוצנא צעשרים ותמנא ומסקיל דו וזי ויאלרו כ"ד (ט) והדרכא שותאה
מאותן כ"ד וישאר עשרים לפדיון הבן דהיינו חמש שהסלע ד' דינרים וחמש צעשרים דהווי ליה שיעורא מתקלי
דינר דלינן עשרין ותמנא וזי ופלגא ופלגא דנקא ודומה פירושו של גאונים שפירשו חמש סלעים של כן לפי מוטבע צמדימס:
דינר

בענין ברית מילה
HaRav Tzvi Einstadter

מראה מקומות :

- 71 -- קידושין כ"ט. – למולו מנלן...אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם
- 71 -- תוסי' שם – ד"ה אותו ולא אותה
- 72 -- ריטב"א שם – ד"ה ואיהי מנלן
- 73 -- טורי אבן חגיגה ט"ז : - ד"ה בני ישראל

מתפרש האי לישנא בכל דוכתא. ואיהי כנא לן דלא מוחייבא למול את בנה. וכי תימא למה לי קרא, תיפוק לי דהא מצות עשה שהזמן גרמא היא, דמילה ביום ולא בלילה ונשים פטורות⁶⁹⁸, איכא למימר דהתם הוא במצוה דנפשה, אבל הכא במצוה דבנה ה"א דמחייבא, דלא גרעה מב"ד דמחייבי למימהליה⁶⁹⁹, להכי איצטריך קרא למיפטרה דכתיב אותו ולא אותה. ומי שמכניסו לברית, זה מחייב לברוכי אקב"ו להכניסו בבריתו של א"א כדאי' במסכת שבת⁷⁰⁰, הלכך אי אבנה מהיל ליה מברך לה אבונה, ואי ב"ד מהילי ליה אינהו מברכי לה, ואי איהו מהיל נפשיה איהו גופיה מברך לה⁷⁰¹, וזה פשוט. תנו רבנן הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו ור' יהודה אומר בנו קודמו. והלכתא כרבנן. א"ר ירמיה הכל מודים היכא דליכא אלא חמש פלעים הוא קודם לבנו דמצוה דגופיה עדיף כי פליגי היכא דאיכא חמש פלעים משועבדים. פי' שמכר אחר שנתחייב בפדיון עצמו⁷⁰², ואישתעבדו נכסי

הראבי"ה למס' שבת סי' רעט שגדולי הקהל או שליח ציבור מברכין, וראה שם בהערה בשם גאונים הסוברים כך, וכ"כ המאירי בשם הגאונים והסכים עמם, וע' ברא"ש שהביא בשם רב האי גאון שב"ד המליך, הכל מברכין, אבל דעת הרב ברצלוני והרא"ש דאין מברכים כלל, וכ"ד הרמב"ם פ"ג מהל' מילה ה"א, והביא דיש מי שהורה שהב"ד או אחד מן העם מברכין, וכ"כ הראב"ד, אלא שכ' שנוהגין שהסנדק מברך, וכן הביא הנמוק"י בשם י"א, ובפסקי ריא"ז כתב דהמהל מברך כיון שהוא שליח ב"ד. וע"ע בהגה"מ שם, וטור יו"ד ריש סי' רסה וברמ"א שם סעיף א, שו"ת רע"א ח"א סי' מב וס' נהר מצרים הל' מילה אות טו. 701 כ"כ הראבי"ה שם. 702 מ"ש רבנו שמכר, לכאורה קאי עליו עצמו, דהא עליה קאי רבנו בכל הדיבור ולא על אביו, וא"כ הא פשוט שמכירתו הוא אחר שנתחייב, דהא כבר מבין ל יום נתחייב, ונראה לומר דהמכירה צריכה להיות אחר שהגדיל הוא ונתחייב הוא בפדיון עצמו, ולא מהני מה שמכר אביו קודם, כיון דכעת נתחדש חיוב חדש דנפשיה, והם שני חיובים נפרדים, ומשו"ה אם מכר לפני שהגדיל לא חל שעבוד דפדיון עצמו אנכסים אלו, וראה בס' המצוות לרס"ג מ"ע יד (דף קיט מדה"ס) שהביא בשם הרי"צ גיאיות שמנה פדיון בנו ופדיון עצמו לשתי מצוות נפרדות, אלא דא"כ קשה למה כתב רבנו דנשתעבדו למכירי כהונה של בית אביו, הול"ל מכירי כהונה שלו עצמו, וצ"ל דמכירי כהונה לא הוה לכל אדם לחודיה, אלא של משפחות, ומדוקדק מ"ש רבנו "בית אביו", ולא כתב מכירי כהונה של אביו, וע' תוס' בכורות מט, ב,

דינא דהקדש, הדרי לדינייהו וקנו במשיכה, שלא תקנו מי שפרע אלא בגדול שיש לו לעמוד בדיבורו וכ"ש בגזבר, אבל קטן לאו בר הכי הוא, ודינו שלא לקנות אחרים ממנו בכסף ושלא יקבל מי שפרע⁶⁹⁴, וזה אמת ויציב.

מתניתין. כל מצות הבן על האב וכו'. בגמרא מפרש לה לכלה מתניתין, והא דקתני לה רבי להא מתני' הכא, מסתבר לי משום דבמצות המוטלות על האב לעשות לבנו דקתני רישא, חדא מינייהו להשיאו אשה כדמפרש במתניתא, ואידי דתנא הא תנא אידך⁶⁹⁵.

גמרא. תנינא לה דתנו רבנן. פי' השתא בהאי אוקימתא דאוקי' רב יהודה למתניתין, אשכחן דתנן במתניתין מאי דתנו רבנן במתניתא⁶⁹⁶, ובלאו הכי לא אשכחן לה סמך במשנה, ולא הוה לה עיקר, כההיא דאמרינן בכתובות⁶⁹⁷ אילפא תלי נפשיה באיסקריא, אמר כל מתניתא דמתני' בי רבי חייא ורבי אושעיא ולא פשיטנא לה ממתני', נפילנא מאיסקריא לארעא, והכי

התוספות, רשב"א, רבנו במהדו"ב, ר"ן ועוד. 694 כע"ז כתבו בתוס', וע' מהדו"ב לרבנו. 695 וכ"כ בפנ"י, וראה שם תרוץ נוסף, וע' תוס' רי"ד ומקנה. 696 וכ"כ המהרי"ט ליישב קושיתו, ע"ש. 697 סט, ב. 698 כ"ה בתוד"ה אותו, ושאר ראשונים. 699 כ"כ הרמב"ן, או"ז הל' מילה (סי' צו) ור"ן, וע' במקנה שביאר דהא דאמרו דב"ד חייבין למולו, לאו דוקא ב"ד, אלא כל ישראל חייבין למולו, וב"ד הם הממונים על העם להזהירם לקיים המצוות, ולהכי אתא קרא לומר דאשה פטורה מזה, וע' בס' מקראי קדש (לרצ"פ פראנק) פסח ה"א סי' לב, ולכאורה לפ"ז צ"ל דמה דילפינן מהאי קרא, לא קאי דוקא אאמו, אלא אכל נשים דעלמא שפטורות הם ממצוה זו שכל ישראל חייבין בה (ואולי מזה ילפינן דנשים אינן בכלל ערבות), ובתוס' כתבו דסוגיין אתיא כמ"ד דמילה שלא בזמנה נוהגת גם בלילה, וכ"כ ביבמות עב, ב, ד"ה אין ובמגילה כ, א, ד"ה דכתיב, והוסיפו שם תרוץ נוסף דהו"א דמצוה שיש בה כרת, חייבות גם אם הזמן גרמא, וע' שעה"מ פי"ב מהל' עכו"ם ה"ג, למודי ה' לימוד קט ופנ"י בסוגיין, וע' במקנה שהביא תרוץ בשם הרמב"ן ורבנו, ונראה דט"ס הוא, והוא תירוץ של תוס' רי"ד, ע"ש, וע' מניח סוף מצוה לב שכ' דלדברי רבנו דבמצוה שהיא מצווה על אחרים אינה פטורה מצד מ"ע שהז"ג, ה"ה דחייבת על שביבת בהמתה, ושם אין מיעוט ע"ז, אבל לדברי תוס' צריכה להיות פטורה, וכ"כ במצוה קיב לגבי שביבת השדה בשביעית. 700 קלז, ב [ושם מבואר רק דאבי הבן מברך, ואולי כתב כן מסברה דנפשיה], וכ"כ

דלא בעי תיכף לסמיכה שחיטה הואיל ואיכא תרתי אפשר מאתמול ואינו מעכב סבירא ליה דסומך מערב יום טוב.

ולמאי דפירשתי יש לעיין למאן דאמר שלא לסמוך אי דוקא בהקדיש מאתמול דכיון דלא בעי תיכף לסמיכה שחיטה והיה אפשר לסמוך מאתמול לא שרי היום אבל בלא הקדיש עד יום טוב כיון דלא אפשר מאתמול שהיה עדיין חולין שרי לסמוך ביום טוב. או דילמא עד כאן לא שמעינן דמותר להקדיש לכתחילה בשבת בחובות הקבוע להם זמן אלא גבי פסח דלא בעי סמיכה אבל חגיגה דבעי סמיכה צריך להקדיש מערב יום טוב אף על גב דמצד שבות של הקדש עצמו לית לן בה הואיל וקבוע לה זמן ואי אפשר בלא הקדש מכל מקום מצד שבות של סמיכה שאי אפשר לה אלא לאחר הקדש והיא לא מעכבת בעל כרחך צריך להקדיש מערב יום טוב משום שבות דסמיכה שהיא אחר הקדש ואי אפשר לה ביום טוב. וסברא זו נראה לי עיקר דאם לא כן מאי קאמר תלמיד בית שמאי לתלמיד בית הלל שהביא עולתו ביום טוב בעזרה לסמוך עליה בפרק ב' דביצה (דף כ ע"ב) מה זו סמיכה דילמא לא הקדישו עד היום (רי"א). אלא ודאי שמע מינה דביום טוב אין מקדישין למאן דאמר שלא לסמוך משום לתא דסמיכה דאי אפשר לה אלא לאחר הקדש:

דבר אל בני ישראל וסמך. כתבו התוס' אבל בשחיטה ליכא למעט נשים מהאי טעמא אף על גב דסמך טפי להקרבה מסמיכה דהא בריש כל הפסולים (זבחים דף לב ע"א) מרבינן נשים לשחיטה וכן ליכא לאלופי שחיטה בבעלים דומיא דסמיכה דהאי היקש לא הוי אלא מדרבנן. הא דכתבו אע"ג דסמך טפי להקרבה

איני יודע מאי קאמרי וכי מטעמא דסמוך להקרבה קא ממעט נשים מסמיכה הא מדבר אל בני ישראל וכתיב בהאי עניינא וסמך ממעט לבנות ישראל מסמיכה ולא קשה נמי אמאי לא ממעט לנשים משחיטה נמי משום דבני ישראל סמך לו סמך ובתריה כתיב ושחט ועוד הא בלאו הכי אין זה קושיא כמש"כ לקמן (דף כג). גם מה שכתבו דבפרק ג' דזבחים מרבינן נשים לשחיטה ליתא דליכא התם קרא להא (רי"ב) גם מה שכתבו דליכא לאלופי שחיטה בבעלים דומיא דסמיכה איני יודע מה ענין זה לכאן (רי"ג).

מכל מקום נראה לי שכיוונו אהא דאמר התם וסמך ושחט מה סמיכה בטהורין אף שחיטה בטהורין אם כן נקיש נמי דשחיטה בבעלים כסמיכה על זה מסיימי דהאי הקישה לא הוי אלא מדרבנן והכי מסיק הגמ' התם אהאי הקישה דטהורים. מיהו נראה שנעלם מהם סוגיא דפרק ג' דמנחות (דף יט ע"א) דפריך הגמ' בהדיא הכי אדרבי שמעון ומשני לה כמו שכתבתי לעיל וכמדומה לי שדברים הללו מאיזה תלמיד טועה הן (רי"ד):

בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל סומכות. הקשו התוספות בסוף פרק קמא דקדושין (דף לו ע"א ד"ה הקבלות) למה לי למעוטי נשים מסמיכה תיפוק ליה דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא שאין נוהג אלא ביום ותירצו סלקא דעתך אמינא דאיתקש סמיכה לשחיטה דכתיב וסמך ושחט מה שחיטה כשירה בנשים אף סמיכה כן.

וקשה לי מכל מקום קרא למעוטי נשים מסמיכה למה לי דהא אפילו אי מקשית ליה לשחיטה מהאי הקישה לא אתיא דסמיכה איכא חיובא בנשים דהא שחיטה גופה ליכא חיובא

(רי"א) עיין במלואת אבן. (רי"ב) עיין ברש"י מקור הילפותא. ובהגהות חכם א' כתב בפשיטות דהגמ' אמר להדיא מדכתיב ושחט לומד על השחיטה שכשירה בכל אדם, וזודאי בכלל אדם נשים נמי איתנייהו. (רי"ג) עיין במרומי שדה טז: ד"ה שם בנ"י סומכים וכו'. (רי"ד) עיין במלואת אבן.

בנשים אלא רשות^(רמ"ט) ואם כן סמיכה נמי הכי הוי ואכתי בני ישראל למעוטי נשים מסמיכה למה לי. דהא השתא נמי דממעט להו מבני ישראל נשים סומכות רשות מצד סמיכה עצמו אלא דאיכא איסורא מצד אחר כיון דאין חייבות בסמיכה ממילא אסורים לסמוך דהא עבדי עבודה בקדשים שלא במקום מצוה והא אי הוינן פטרי לנשים מסמיכה מטעמא דהוה לי מצות עשה שהזמן גרמא ממילא אסורין לסמוך משום עבודה בקדשים שלא במקום מצוה.

ולי נראה דלא קשה מידי דלא הוי מצות עשה שהזמן גרמא אלא כל היכא שהזמן הקבוע לה הוא קבוע ועומד בענין כשעבר הזמן אזדא לה לגמרי ובטלה מצותה ואין לה תשלומין מעתה כשופר סוכה ולולב חגיגה וראייה כשעבר רגל זה ולא קיימיה בטלה מצוותן לגמרי ואף על גב דכשיחזור ויבאו רגלים אלו לאחר זמן הדר חייבים במצות הללו^(רמ"ט), הני מצוות בפני עצמן הן ואינן תשלומין לאותן שלא קיים אלא חיוב מחדש הוא דהא אפילו קיימן עכשיו צריך לחזור ולקיימן להבא אבל גבי סמיכה הא קביעת זמן שקבע תורה למצותו ביום דווקא ולא בלילה אין הלילה מבטל מצותו לגמרי אלא מפסקת דהלילה עצמה אינה ראוי לסמיכה אבל אינה מבטלת חיוב מצות סמיכה מהבעלים לגמרי אלא כשהאיר היום חוזר וניעור והדר הדרא עליה מצות סמיכה של קרבן זה גופא עליו ולעולם בכל יום בעמוד וסמוך קאי ואין זה מצות עשה שהזמן גרמא דהא אין הזמן גורם

ביטול מצותו לגמרי ואינו אלא מפסיק מצד עצמו של זמן שאינו ראוי אבל חיוב המצוה מצד עצמו במקומה עומדת והיא עצמה חוזרת למקומה ביום ומצוה אחת היא שהרי חיוב מצות סמיכת קרבן זה על הבעל אינו אלא פעם אחת לעולם ואם היה סומך אתמול פקע חיוב מצוה זו לגמרי מעליו ואם לא סמך אתמול האי מצוה גופה שחייב אתמול היא היא עצמה חוזרת וניעורת היום וחייב לקיימה^(רמ"ט).

והכי נמי מצות ציצית ותפילין למאן דאמר אין נוהגין בלילה דחשיב ליה בריש פרק י" דעירובין (דף צו ע"א) מצות עשה שהזמן גרמא לפטור את הנשים ולא אמרינן דהלילה מפסקת ואינה מבטלת דהא בהאיר היום בכל יום ויום חוזר וניעורין וחייבין בהן לא דמי למצות סמיכה דגבי ציצית ותפילין אין יום ויום ושעה ושעה תשלומין לחברתה שאם לא קיים ביום זה אין יום הבא תשלומין לו דהא אפילו אם קיימיה ביומו מחויב בהן למחר וחיובא בפני עצמו מצד עצמו וכן בכל שעה ושעה לפיכך אי אין נוהגים בלילה הא ודאי אין זה הפסק לחוד אלא ביטול גמור שפטורין לגמרי ואין להן תשלומין בקיומן בשאר ימים דאינהו די להפקיע את עצמן מחיוב הרמא עליו מצד עצמו מפני עצמן דהא אפילו היו זמנן בלילה אכתי נמי מחויב בהו בשאר ימים וכיון דאין נוהגין בלילה ביטול ופטור גמור הוא ולא הפסק בלחוד והוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא משום הכי נשים פטורות מהן מה שאין כן מצות סמיכה שאין חיוב רמי על

(רמ"ט) עיין בזה במלואת אבן לעיל ד"ה דבר אל, מש"כ בקונטרס אחרון בזה, וע"ע במלואת אבן כאן מש"כ בהג' ר"ב אדלר. (רמ"ט) עיין באהל דוד מה שמיושב בסברת רבינו דעת הר"ר יוסף מא"י בקידושין דף לד ע"א תוס' ד"ה מעקה עיי"ש. (רי"ז) עיין במרומי שדה טז: ד"ה והנה הפו"א, ובספר בין המשפתיים סימן י"א ד"ה והנה הטורי אבן. בשו"ת בכורי שלמה בהשמטות לאו"ח סימן ב' אות י"ז כתב דלפי דברי רבינו כאן מובן מה שהקשה רבינו בשאגת אריה סי' ל"ה על הרמב"ם שכתב שמצות כתיבת ס"ת הוי מ"ע שהזמן גרמא. והקשה שם רבינו על הרמב"ם, ורצו ליישב קושייתו על פי מש"כ התוס' בעירובין דף יג ד"ה דילפינן ספר תורה מסוטה ע"כ וא"כ כמו שפרשת סוטה שכתבה בלילה פסולה ה"ה ס"ת ושפיר הוי מ"ע שהזמן גרמא. אמנם לפי יסוד זה שחידש רבינו א"ש קושייתו על הרמב"ם דאף לפי דברי תוס' אין זה מ"ע שהזמן גרמא.

הבעלים לעולם אלא פעם אחת בלחוד ואי עבד בשעה ראשונה שנתחייב בהן נפטר לעולם מחובת סמיכה מקרבן זה אלא דאי לא עבד יש לו תשלומין לעולם הא דלילה אינו זמנו אין זה ביטול ופטור לגמרי דמה לי אם היה נוהג בלילה היה סומך בלילה וממילא נפטר בימים הבאים מה לי אם לילה אינו זמנו מכל מקום לא נגרע ממצותו כלום ומחויב לעשותו ביום וחייב הלילה אינו מעדיף במצותו כלל. ופטורה אינה מורדת דהא סוף סוף המצוה נתקיימה כהלכתה אם אינו נוהגת אלא בימים לחוד כמו שאם היה נוהגת בלילה אין פטור הלילה אלא הפסק בעלמא ואין זה זמן גרמא ואי לא דמיעטה קרא הוה אמינא דנשים חייבות בהן.

ובהכי נמי ניחא לי הא דהקשו התם התוס' פרק ב' דמגילה (דף כ ע"א ד"ה דכתיב) בשם הר"א כיון דאין מוהלין אלא ביום למה לי אותו ולא אותה דאין אשה מחויבת למול את בנה בפרק קמא דקידושין (דף כט ע"א) תיפוק ליה דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא כיון דאינו נוהג בלילה דכתיב ביום השמיני ביום ולא בלילה ולמאי דפירשתי לא קשיא מידי דמילה נמי אין קביעת זמן שקבעה תורה ביום דווקא ולא בלילה מבטל את מצותו לגמרי ואינה אלא מפסקת בלחוד דהא אין מצות האב על בן זה למולו אלא פעם אחת לחוד אם כן במה שאינה נוהגת בלילה אין מצותו נגרעת כלל על ידי זה ואם היתה נוהגת נמי בלילות לא מעלה ולא מוריד למצותו דאם היה מוהלו בלילה אינו מוהל שוב ביום ולעולם אינו נפטר מלמול אותו בן ובשביל שאין נוהג בלילה אין זה מצות עשה שהזמן גרמא ואינו אלא הפסק בעלמא כיון דנוהג בימים לעולם ואי לא מיעטה קרא הוה אמינא נשים חייבות^(רי"ה).

וי"ש לי להביא ראייה למאי דפירשתי דמצוה שאינה נוהגת בדבר פרטי אלא פעם אחת ואין לה הפסק לעולם בשום זמן ואין מתבטלת לגמרי מאליה אלא אם כן קיימה אף על גב דאינו נוהג בלילה אין זה מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות בה. מהא דתניא בפרק ז' דפסחים (דף פד ע"א) לא תותירו ממנו עד בקר והנותר באש ישרף בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי ר' יהודה, ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו והשתא הא עשה דשריפה נמי דמי להני עשה דסמיכה ומילה לכל מילי דעשה דשריפת נותר אינו נוהג אלא ביום ולא בלילה ואפילו שלא בזמנו לכולי עלמא כדמסיק בפרק ערל (יבמות דף עב ע"ב) מו"ו ה"א יתירא דוהנותר וגם מצות עשה זו בנותר מיוחד ואינו נוהג אלא פעם אחת ויותר אי אפשר וזה הפעם אין קבוע לו זמן לומר כיון שעבר זמנו בטלה מצוותו אלא חיובא רמי ליה לשורפו בכל הימים כל זמן שנותר זה קיים. ואי סלקא דעתך כל כי האי גוונא מצות עשה שהזמן גרמא הוי ונשים פטורות מעשה דשריפת נותר אם כן לר' יהודה דתלי טעמא דאין לוקין עליו משום דהוה ליה לאו הניתק לעשה לפי זה תחמיר באשה מבאיש דאשה תלקה על לאו דלא תותירו דבה אינו ניתק לעשה כיון דפטורה מעשה זו דשריפת נותר וזה תמוה שתחמיר באשה מבאיש^(רי"ט).

ועוד האיך פסיק ותני בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דמשמע על ידי עשה זו נעקר לגמרי חיוב מלקות מלאו זה לפיכך נקט סתמא ופסיק ותני לא שנא איש ולא שנא אשה ואי סלקא דעתך דאשה פטורה

(רי"ה) עיין בזה בפרדס יוסף פרשת לך לך עמוד רפ: מה שהביא בזה. (רי"ט) בנידון זה ובדין אי מ"ע דשריפת נותר חשיב מ"ע שהזמן גרמא עיין במנחת חינוך מצוה ב אות ט' ובמצוה קמנ אות ג'. ועיין בספר בין המשפטים סימן י"א ד"ה והנה יכוד.

מעשה זו אין הלאו ניתק לעשה לגבי אשה ותלקה על לאו זה. וכל שכן למאי דפירש הרמב"ם בפרק א' (ע"ש) מהלכות תמורה דלמה לוקין על תמורה והרי לאו ניתק לעשה שנאמר ואם המר ימיר וגו' יהיה קדש מפני שיש בה עשה ושני לאוין. ועוד שאין הלאו שבה שוה לעשה שהציבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו ואף על פי שהן מוזהרין שלא ימירו. והשתא לטעם ב' אי אמרת אשה ליתא בעשה דשריפת נותר משום דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא הוה ליה נמי אין הלאו שוה לעשה שהלאו איתיה נמי באשה והעשה אינו אלא באיש לבד וכיון שאין הלאו שוה לעשה אין זה לאו הניתק לעשה ואפילו איש ילקה על לאו דמותיר.

ועוד דבריש מסכת תמורה (דף ד ע"ב) דייק מהא דר' יהודה דאמר לא מן השם הוא זה מכלל דסבירא ליה דלאו הניתק לעשה לוקין עליו דאם לא כן למה ליה טעמא משום דהוי לאו שאין בו מעשה תיפוק ליה משום לאו הניתק לעשה^(ר"ב), והשתא מנלן דילמא סבירא ליה ר' יהודה לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו ואפילו הכי איצטריך לטעמא דלאו שאין בו מעשה דנפקא מינה לאשה שהותירה דאלו לטעמא דלאו הניתק לעשה היתה אשה לוקה דלדידה לא הוי ניתק לעשה כיון דפטורה מעשה זו ואלו מטעמא לאו שאין בו מעשה אשה נמי אינו לוקה עליו^(ר"בא).

ובריש מסכת שבועות (דף ג ע"ב) רצתה לומר הגמ' דסתם לן תנא דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מדתנן המותיר בטהור והשובר בטמא אין לוקין את הארבעים ודחי ממאי דר' יעקב היא ואין לוקין משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה דילמא אין לוקין משום דניתק לעשה

והשתא אי נשים פטורות מהאי עשה דבאש ישרפו משום דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא ולדידהו לאו ניתק לעשה בעל כרחך הא דתנן מותיר בטהור דאין לוקין היינו טעמא משום שאין בו מעשה מדפסיק ותני סתמא המותיר אין לוקין דמשמע לא שנא איש ולא שנא אשה ועוד דומיא דשובר בטמא קתני לה דליכא שום צד מלקות בין לאיש ובין לאשה ואי טעמא משום ניתק לעשה אשה תלקה במותיר אלא ודאי כל כי האי גוונא אין זה מצות עשה שהזמן גרמא מטעמא דפירשתי ונשים נמי חייבין בעשה דשריפת נותר^(ר"ב) והוה ליה לאו דלא תותירו ניתק לעשה גמור בין לאיש ובין לאשה ואין בו צד מלקות כלל.

והתוס' תירצו אהא דממעט אשה מלמול את בנה אע"ג דהוי מצות עשה שהזמן גרמא כיון דאין נוהגין בלילה דמשום מילה שלא בזמנה איצטריך וכמאן דאמר דנוהג בין ביום ובין בלילה וכי תימא אפילו תימא דשלא בזמנו נימול בלילה אכתי תקשה אותו ולא אותה למה לי הא הוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא דהא מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויום טוב כדאמר בפרק ר' אליעזר דמילה דמהאי טעמא חשיב בפרק י' דעירובין לתפילין מצות עשה שהזמן גרמא אפילו למאן דאמר לילה זמן תפילין הואיל ואינו נוהג בשבת ויום טוב. יש לומר לא דמי בשלמא תפילין הוי שפיר מצות עשה שהזמן גרמא כיון דלא נוהג כלל בשבת ויום טוב אבל הא דאין מלין בשבת ויום טוב לאו משום דאינו נוהג בהן דהא אם עבר ומל בשבת עביד מצוה כדאמר בפרק י"ט דשבת (דף קלו ע"א) גבי מל של ערב שבת בשבת דפטור דהוה ליה טעה בדבר מצוה ועשה מצוה אלא דאריא דאיסור מלאכה דשבת ויום טוב רביע

(ר"ב) בהגהות ר"ב אדלר העיר דליתא שם בנמ' אלא מכלל דר"י סבר לאו שאב"מ לוקין עליו, ואגב ריהטא כ"כ.

(ר"בא) עיין באהל דוד. (ר"בב) עיין בשו"ת הר צבי או"ח סי' ק"ח.

עליו דאין מילה שלא בזמנה דוחה אותן משום הכי אין זה מצות עשה שהזמן גרמא לפטור נשים.

מכל מקום הא קשה לי הניחא לר' אלעזר בר' שמעון דסבירא ליה הכי בפרק ח' דיבמות (דף עב ע"ב) אבל לרבנן דפליגי עליה התם וסבירא להו אפילו שלא בזמנה אין מלין אלא ביום אותו ולא אותה למה לי ועוד קשה לי מפרק ד' דיבמות (דף מח ע"א) גבי עבד איש ולא עבד אשה וכבר נתבאר זה בתשובותי (סימן נג).

עוד תירצו התוס' משום דהוה אמינא הואיל ועשה דמילה יש בה כרת לאחר זמן ונכרתו עליה י"ג בריתות הוה אמינא דנשים חייבות. גם על זה קשה לי דלמה לן למילף שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא מתפילין כדאמר בפרק קמא דקדושין (דף לד ע"א) תיפוק ליה מהא דממעט קרא אשה מלמול את בנה דלמאן דאמר אינו נוהג בלילה והוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דחמיר כל שכן לשאר מצות דזמן גרמא דקילא.

והריטב"א תירץ דלא חשיב מצות עשה שהזמן גרמא אלא מצוה דנפשה אבל הכא במצוה דבנה הוה אמינא דמחייב דלא גרע מבית דין דמחוייבין קמ"ל אותו ולא אותה. ולהאי טעמא לא קשיא מידי משבת ויום טוב דאין מילה שלא בזמנה דוחה אותן ואפילו תימא דמשום הכי חשיב לה מצות עשה שהזמן גרמא. וגבי סמיכה תירץ הריטב"א דכי אמרינן מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות במצוה שבחובה לגמרי דכי מטי זמן חיובא לא סגי דלא מקיימי אבל הא דאינו בחובה לגמרי אלא שבא להכשיר קרבנו אם ירצה שיעלה לו לרצון הוה אמינא דאחד אנשים ואחד נשים חיובן שווין וזה דוחק ואינן דברים של טעם ולכולהו תירוצא תקשה לך מנותר דאמרן אבל לפי מאי דפירשתי ניחא הכל:

הכי גרסינן ר' יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות. ולא גרסינן ר' ישמעאל דר' שמעון הוא חבירו של ר' יוסי ולא ר' ישמעאל והכי גרסינן בפרק ד' דראש השנה (דף לג ע"א) ובפרק ו' דחולין (דף פה ע"א) ובפרק י' דעירובין (דף צו ע"ב) וכן העתיקו כל המפרשים ר' שמעון ומשמע דר' שמעון דרש בני ישראל ולא בנות ישראל דעד כאן לא קאמר אלא דנשים סומכות רשות אבל חוב ליכא.

קשה לי הא בפרק ג' דמנחות (דף יט ע"א) פריך הגמרא אדר' שמעון הא כתיב ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן וזרקו נימא וי"ו מוסיף על ענין ראשון דשחיטה בזר הכי נמי תהיה פסולה ומשני שאני הכא דכתיב וסמך ושחט מה סמיכה בזרים אף שחיטה בזרים ופריך אי מה סמיכה בבעלים אף שחיטה בבעלים ומשני הא לא מצית אמרת מה זריקה דעיקר כפרה לא בעי בעלים שחיטה לא כל שכן וכי תימא אין דנין אפשר משאי אפשר גלי רחמנא ביום הכיפורים ושחט את פר החטאת אשר לו מכלל דבעלמא לא בעי בעלים. והשתא כיון דר' שמעון אית ליה הקישא דשחיטה לסמיכה אפילו להקל דכשירה בזרים כל שכן דנקיש נמי להחמיר מה סמיכה אינו בנשים אף שחיטה בנשים לא.

ועוד קשה לי הא אי לאו הקישא הוה אמינא דשחיטה בזר לר' שמעון פסולה משום וי"ו מוסיף וכל שכן דפסולה בנשים אלא דמהקישא דשחיטה לסמיכה מכשיר זרים והא מהאי הקישא אי אפשר להוציא אלא זרים דאיתנהו בסמיכה אבל לא בנשים דאינן בסמיכה וממילא פסולין מהא דרשא דוי"ו מוסיף לר' שמעון. אלא שבהא יש לומר כיון דמהאי הקישא דשחיטה לסמיכה נפקא ליה דאין צריך כהן דווקא לשחיטה מעתה גלי לך דלא אמרינן הכא וי"ו מוסיף וכיון שכן ממילא אשה נמי כשירה לשחיטה דמהיכי תיתי לפסול אבל הא

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org טורי אבן <מלואת אבן> - חגיגה עמוד 146

בענין פדיון הבן
HaRav Ezra Neuberger

מראה מקומות :

- 79 -- קידושין כ"ט. – כ"ט : – לפדותו...: דכתיב פדה תפדה & תנו רבנן...מצוה
דגופיה עדיפה
- 81 -- מנחת חינוך מצוה שצ"ב – מועובר על זה עד סוף דבריו
- 83 -- שו"ת ריב"ש – סימן קל"א
- 85 -- שולחן ערוך יו"ד – סימן ש"ה סעיף י"א ואין האב יכול לפדות...
85 -- שם – ט"ז ס"ק י"א עד והנה כבר התעורר על זה
- 85 -- שם – ש"ך ס"ק י"א
- 85 -- שם – גר"א ס"ק י"ז
- 91 -- ספורנו – פרשת בא פרק י"ג פסוק ט"ו

שמו א מיי פיה
מגלות נכרים
לכה ג סמך עשן קמך
טושט"ע י"ד סמך עש סמך
טו:

שין ב מיי עס הלי"ד:
שיוה ג מיי עס הל' פה
טושט"ע סמך פ":
שיו ד מיי פ"ה מהל'
מ"ה הל"ג סמך
עשין י טושט"ע י"ד ס"י
רמה סמך פ":
שב הו ז מיי עס הל' פ
סמך ט טושט"ע י"ד
ס"י רמו פט"ו ו'גה"ה:
שבא הו ח מיי עס הלי"ד
טושט"ע י"ד ס"י
רמה סמך פ":
שבי י מיי עס הלי"ד
סמך ט טושט"ע
י"ד ס"י רמו פט"ו ג'
שבו ג מיי פט"ו י"ד
אשת הלי"ג סמך
עשין ט טושט"ע י"ד ס"י
ט סמך ג:

תוס' ר"י הוקם

ידיה. כל שאחרים. שהאב מצוה לפדות: חמש משועבדים. ששעבד יעקב אהר שגולד ראובן בני ביד ראובן שלמים כפי חורין לפדות חנוך: לפדות ולעלות. ולומר ואין בידו כדאי לה ולזה נשאו מצוה אלו צורכים הוצאה לפדות צורך חמש שלמים לכהן ולעלות צורך שלשים להוצאת הדיון: עולה לרגל, כמות שכירו וכשתמצאו ידו יפדה בנו מפיני שהוא מצוה שינה עוברת. והלכת כרובץ והביא זה הרי"ם במגנות שבבבולין פ"א אבל בשאר מצות מרוד ליה לר"י יהודה דשעמא קאמר. ושמיני מיהא דבשאר מילי עבדי מצוה עוברת ברישא דרבויי הכל. ובארנו זה במגנת קטן פ"ק במתלת הביאור: ואם אכלה זה חבור עליה: ח"י בני מתבלי שהולכים חנוך לפרנס ללמוד תורה אין צורכי הבית מוטלין עליהם ההלכה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה. אבל בני תלמידי חכמים אסור להם מוטלים עליהם ונתבטלו. ומסתברא דכ"י פירושי' הא לן שיצורו מתגבר עליהן. הא להו שמוקין שהם חפצים בתורה אין יצורו מתגבר עליהם. והשתא לא פליגי שמואל ור"י יוחנן עם הבבויי וכן נראה מפי' הרי"ם פ"א [מהלכות תי"ח]:

השם שלמה

על תוס' ר"י הוקם

א) אולי ז"ל ששעבד יעקב קודם שגולד ראובן ועו פ"ד יעקב ה' סלעים בג"ח לפדות ראובן בנו ועי' בתוס' ד"ה ואלו מש"כ בס"י ר"י.

ואזיל בהן וצריך להו משעבדי. כלומר צנני חרי פריך ליה לצריה שאם היה פודה עלמנו צנני חרי לא היה פודה בנו ממשעבדי דמיירי ששעבדו קודם שגולד הכן ולכן מקדים פדיונו וז"ל כן אונסה ללקוחות דמנוט צנני חרי יותר ממנוט גופו

כל היבא דליבא אלא חמש סלעים הוא קודם לבנו מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא כי פליגי היבא דאיבא חמש משועבדים וחמש בני חורין ר' יהודה סבר ^ב מלוה דכתבי בתורה ככתובה בשטר דמיא ^ב בהני חמש פריך לבריה ואזיל כהן ^ג וצריך ליה לחמש משועבדים לדידיה ורבנן סברי מלוה דכתבי באזוריתא לאו ככתובה בשטר דמיא והילכך מצוה דגופיה עדיף ^ד ת"ר לפדות את בנו ולעלות לרגל פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל ר' יהודה אומר עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו ^ה שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת בשלמא ^ו לר' יהודה כדקאמר טעמא אלא רבנן מאי טעמיהו דאמר קרא ^ז כל בכור בניך תפדה והדר לא יראו פני ריקם ^ח ת"ר מנין שאם היו לו חמושה בנים מחמש נשים ג שחייב לפדות כולם ת"ל ^ט כל בכור בניך תפדה פשיטא בפטר רחם תלא רחמנא מהו דתימא גילף בכור בכור מנחלה מה להלן ראשית אונו אף כאן ראשית אונו קמ"ל: ללמוד תורה: מגלי דכתבי ^י ולמדתם אותם את בניכם והיבא דלא אנמריה אבוה דמייחייב איהו למיגמר נפשיה דכתבי ^{יא} ולמדתם איהו מגלי דלא מייחייבא דכתבי ולימדתם ולמדתם הכל שמצווה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד ואיהו מגלי דלא מייחייבא למילף נפשיה דכתבי ולימדתם

ב' היבא. לית ליה נכסי אלא ה' סלעים: בכתובה בשטר דמיא. וצדקין עלמנו היה מחוייב קודם ששעבדו קרקעותיו וצריך את הקרקעות הילכך צתמט צני חרי דליכא פריך לצריה לזין זה אונסה ^ב שהיא מנות צנני חרי יותר ממנוטו: ואזיל בהן וצריך לקוחות על פדיון עלמנו: לאו ככתובה בשטר דמיא. ואינו גופה ממשעבדים: דכתבי ולימדתם. קרא תרינא הוא ולמדתם אותם ושמתם לעשות ^א (דברים ה): דלא מייחייבה. ללמד את צנה דמייב ולמדתם את בניכם קרי צנה ולמדתם לנאקושיהו דלא מייפקדא ללמוד ^ב (ט): אחרים. האב: אם היה בנו זריו. והאב רואה שילמד ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמדו צנני חרי והוא יעריח את מונוט וספינקו: בי רבנן. בה"מ רחוק מן היישוב הוה: לא יתיב צ"ה אינש אושפיזא. לרצ אחא ועל כרמו לין צבתי המדרש ומתוך מסידומו יעשה לו נס ויהיגו את המזיק: בת. לן: אידמו צ"ה. מניק: כתיבא דשבע רישיה. שהיו לו שבע גולגולות: ב' כרייה דברע. רב אחא מתפלל ^א על אמו מזיק נטר מד רישא: סבינתין. סכתס אומי: הא לן הא א"הו. צנני צנל היו הולכין ויורסין משניות התנאים צ"ל ומתוך שלומים חוץ למקומם אין זכרי הבית מוטלים עליו נושא אשה דהוה צנל הכהן ואח"כ הולך ולומד מילה: צנני חרי"ה הלומדים במקומם אס עליו ויצטלוהו: חזיה. רב הונא לרצ המנוט: דלא פרים סודר. כדנך השואס שהיו רגילין לכסות ראשן: הוה

ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמדו מצווה ללמד את עצמו וכל שאין אחרים מצווין ללמדו אין מצווה ללמד את עצמו ומנין שאין אחרים מצווין ללמדו דאמר קרא ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם ת"ר ^א הוא ללמוד ובנו ללמוד ^ב הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר ^ג אם בנו זריו וממולח ^ד ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקביה דאביי כי אתא חזיה דלא הוה מיוחדן שמעתיה א"ל אנא עדיפנא מינך טוב את דאזיל אנא שמע אביי דקא הוה אתי הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי דכי הוו עיילי בתרין אפי' ביממא הוו מיתזקי אמר להו לא יתיב ליה אינש אושפיזא אפשר דמתרחיש ניסא על בת בההוא בי רבנן אידמו ליה כתיבא דשבעא רישוותיה כל כריעה דברע נטר חד רישיה אמר להו למחר אי לא איתרחיש ניסא סבינתין ^א ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם אי"א לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה ^ב אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה ר' יוחנן אמר ריחיים בצוארו ועוסוק בתורה ^ג ולא פליגי הא לן והא להו: משתב ליה רב חסדא לרב הונא בדרכ המנוגא דאדם גדול הוא א"ל כשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא חזיה דלא פרים סודרא א"ל מאי טעמא לא פריסת סודרא א"ל דלא נסיבנא אהדרניהו לאפיה מיניה א"ל חזי דלא חזית להו לאפי עד דנסבת רב הונא למעמיה דאמר ^ד בין עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה בעבירה סלקא דעתך אלא אימא כל ימיו בההור עבירה אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיע כ' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו אמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בארביסר הוה משטול היה גבי מאימתי התחלת אכילה רב אמר משטול

דאי היב צני חרי ממש פדיון ודידהו הו לא מייפקין קודם לידהו. צ"ה ככתובה בשטר. ואי היב צני חרי צנל פדיון צנני חרי מלא מייפקין איהו דכתיב לא מני טריף לקוחות וס' ט:.

מסורת הש"ס
עם הוספות
לעיל דף י"ג: וס"ן: (ב) וס' חוס' ששעות ד: ד"ה צנל. (ג) חוספהא דעבורת פ"י ה"ג ע"ש. (ד) ברסח כ"ח. (ה) מילתא פ"י ג"ה. (ו) ונתקן ג"ל. (ז) חוספהא דעבורת פ"ו ה"ה. (ח) חוספהא סט ע"ש. (ט) שמת ק"י. (י) כ"צ קמו. דכתיב ה: ממ. שפת ט: ב"ה ה: ד: מעש ד: קופה לו. מת. יומא ס"א: כ"ח ק"י. (כ) גישין מח. (ל) ויאל ד ג.

הנהגות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה ככתובה וס' לחין זה אונסה ללקוחות: סמך: (ג) ד"ה דלא מייחייבה וס' ולמדתם את בניכם קרי צנה ולמדתם וס' ללמוד אחרים ס"ד והא"כ מ"ה הוא האב: (ג) תוס' ד"ה ואזיל וס' יואמרו לו פדה וס' יאלמו לו אין:

הנהגות וצינונים

א) ופטר המור התפקה בשעה ואם לא התפקה גרפיהו כל בכור פנך התפקה ויש לו צ"ה פני ריקם: ושתא לו ב' ב' ג' ופרכתם אותם את בניכם לברך גם כשתהו לברך וקבלתם בברך וקבלתם באזיקים וזאת המצוה אף את אשר אנכי דבר באזיקים חיים ולמתים אתם ושתתם ופרכתם: וזכרי' וס' א

הנהגות וצינונים
א) צ"ע בכבודות כ"ה י"א דס"ל לר"י התם איכא פ"ה ע"ש בתוס' ד"ה ודכ"ט רכו המנא ישכב זכין על קוישא זאת (גליון): ב' ס"א ומבטלא וגי צ"י ומבטלא (גליון): ג' צ"ל ולא כתיבה (רש"י): ד' צ"ל ומבטלא (רש"י): זכיה ברפ"י (ס' בדפו יונסא שמועות על אביו (ד'טבות) וצ"ל ב"ה צ"ל ויתקין הוא ממהרש"ל): [1] צ"ל לו צ"הן אפיקתא בשטר קודם (בא"מ):

הנהגות וצינונים
א) ופטר המור התפקה בשעה ואם לא התפקה גרפיהו כל בכור פנך התפקה ויש לו צ"ה פני ריקם: ושתא לו ב' ב' ג' ופרכתם אותם את בניכם לברך גם כשתהו לברך וקבלתם בברך וקבלתם באזיקים וזאת המצוה אף את אשר אנכי דבר באזיקים חיים ולמתים אתם ושתתם ופרכתם: וזכרי' וס' א

לדאי היב צני חרי ממש פדיון ודידהו הו לא מייפקין קודם לידהו. צ"ה ככתובה בשטר. ואי היב צני חרי צנל פדיון צנני חרי מלא מייפקין איהו דכתיב לא מני טריף לקוחות וס' ט:.

הנהגות וצינונים
א) צ"ע בכבודות כ"ה י"א דס"ל לר"י התם איכא פ"ה ע"ש בתוס' ד"ה ודכ"ט רכו המנא ישכב זכין על קוישא זאת (גליון): ב' ס"א ומבטלא וגי צ"י ומבטלא (גליון): ג' צ"ל ולא כתיבה (רש"י): ד' צ"ל ומבטלא (רש"י): זכיה ברפ"י (ס' בדפו יונסא שמועות על אביו (ד'טבות) וצ"ל ב"ה צ"ל ויתקין הוא ממהרש"ל): [1] צ"ל לו צ"הן אפיקתא בשטר קודם (בא"מ):

בסוף ע"מ להחזיר

דכתיב תעוב אין כריך ליתן להנמלא ראשון, ויש רשות בידו ליתן לכל מי שירצה. ואין כאן מקומו להאריך כי כריך מיצור מיוחד, וצאתי רק לרמוז וישמע חכם וגו'.

בסי' תי"ט ס"א שיכול לסלקו צמטלטלין, כאן היאך הדין, ונראה דיכול לסלקו צמטלטלין, דלא הלוהו מעות, ושהו כסף כסף, ע"ש ותלמד לכאן, וצאתי רק לרמוז.

יג] ואם נתן לכהן קטן על מנת להחזיר, עיין צ"ח פ"ג ע"ב ואם יש לו רק קרקעות, ואפילו מה וצא לגבות מהיתומים, מ"מ נראה מדפי הר"ף, ד"ה גרסינן דהנחמי בעל והמעשה קיים, דהוי ליה הנחמי שאי אפשר לקיימו כי קטן לא יכול לאקנויי, והדברים עתיקין. ואם לא פירש על מנת להחזיר, רק היה דעתו שיחזיר, עיין כאן בשו"ע ס"ח. ודבר זה כריך ביאור רחב, ואין להאריך בדבר שמתאר בשו"ע וצאתונו.

ועיין צבירות נ"א ע"ב, רבי חנינא היה רגיל דשקיל ומדבר וכו' חזי להאי גברא כו' ואין בנו פדוי. ועיין שם בתוס' ד"ה הלך, שכתבו דאין זה דברים שגלג דומיא דזבין כו'. ולפי זה נחמא החילוק דמתנה ע"מ להחזיר הוי מתנה גמורה, אבל אומדנא דמוכח לא הוי מתנה, עיין בספר מקור חיים נסימן תמ"ח ביאורים סק"ח נפיקא המתחלת ואם הפקיר כו'. אבל שיטת הר"מ כאן זה"ח והרב המחבר דאם לא גמר דעתו למתנה גמורה וכו' אין בנו פדוי, כריך ביאור רחב להבין דין זה, ועוד חזון למועד בעוה"י.

ייד] ומה שכתב הרב המחבר, אבי הבן מברך שנים על פדיון הבן כו'. עיין צ"ח כ"א כ"א ה"י מוציא כאן דאם פודה עמנו מצדך אשר קדשנו צמטומי לפדות הבכור, והרב המחבר אינו מוציא זה. והחילוק שחילק הר"מ בין פודה בנו שמצד בעל ופודה עמנו מצדך בלשון לפדות, עיין צ"ח פ"א מצרכות הי"א וע"ק, והוא ענין ארוך אין כאן מקומו להאריך.

והברכה הארוכה [שהיא הרב המחבר] שמצדך הכהן, הר"מ אינו מביא זה, וגם הרא"ש [פ"ק קידושין סי' מ"א] חולק על זה דלא זכר בתלמוד. ומה שקשה על הרא"ש מצד מצולת שהסכים לאומרה בפ"ק דתפלות סי' ט"ו, עיין בט"ז א"ח סי' מ"ו סק"ו, ועיין בפרי חדש ריש סי' נ"א לענין צרכה כרון שאלה, וכבר דברנו מזה האחרונים.

יט] וירצא דופן והנא אחריו שניהם פטורים, ואיזה ולו פטור הנא אחריו עיין צ"ח ה"ט וצו"ע סכ"ב, והאריכו האחרונים צממה דינים, ולהאריך בכל פרט כריך מיצור מיוחד.

יז] ומצוה זו נוהגת בכל מקום וכל זמן, אך בזמן הזה דאין לנו רק כהני חוקה אפשר אפילו אם אינו רוצה ליתן אין יכולים לכופו דילמא אינו כהן, קלם תקנה.

יז] ואם יש להפודה מטלטלין או מעות וגם קרקעות, נראה דודאי כופין הפודה ליתן מטלטלין או מעות, כי בקרקע אין פדיון, ואפילו אין לו רק קרקע, אף שצמח אין כריך לטפל ולמכור רק מגבה לבעל חוב הקרקע, עיין צ"ח ס"ב, מ"מ כאן דהמזוה עליו ליתן מטלטלין כריך הוא בעצמו למכור, כן נראה לי צדור. אך אם יש לו מעות ומטלטלין, דגבי בעל חוב כריך ליתן מעות דוקא ע"ש בסעיף ג', וגבי נוקין עיין

חזו דינו צבירות ומימונים צבירות ואפילו צנוקין, מ"מ כאן דבה אינו פדוי רק טורף על מנת למכור, א"כ מה שנקל לפניו זה לוקח הכהן בעל כרחו, והוא צמרת כפיה כי כריך למכור, וכופין אותו ולוקח הכהן ומוכר. ואינו דומה לבעל חוב ונוקין דלוקח לגוביינא והוא שלו על כן הוא צבירות או צבירות מחמת גזירת הכתוב, אבל כאן דאינו לוקח לגוביינא רק למכור, והפודה כריך ליתן מטלטלין או מעות, על כן לוקח הכהן מכל מה שרוצה מן העידימ, כן נראה צביר.

ואם מת הפודה ולא הניח רק מטלטלין, אם מטלטלין דימי משעבדי מן המורה אם נאמר דשעבודא דאורייתא, עיין בסי' ל"ט ס"א דיש שיטות בזה. וזה פשוט אם הכהן גובה מימונים, לא מציעא אם לא הניח אלא קרקע אין כופין הימונים למכור הקרקע אלא הכהן מטפל ומוכר, דעל הפודה עמנו חלה המזוה א"כ מחויב צממה לפדות כדנא, אבל על היורשים אינה חלה המזוה רק נכסים דאביהם משעבדי, א"כ לוקח השעבוד שלו ואין צריכים היורשים לטפל ליתן לו מעות, וא"כ כיון דרק מחמת שעבוד נוטל אינו גובה רק צבירות, ומ"מ צ"ע, אלא אף אם הניח מטלטלין וקרקעות, אף אם נאמר דגם מטלטלין מן המורה משעבדי כמו שכתבנו לעיל, אפשר יכולים לסלקו בקרקע, כיון דלא מעות הלוהו עיין בסי' תי"ט ס"ג, ואין המזוה רמיא עליהם וצאתי רק לעורר.

ואם מת והניח רק הבן הצבור והגדיל, ויש לו מנכסי אביו קרקעות, ויש לו נכסים שנלוו לו מטלטלין ומעות, לפי דברי הרב המחבר [עיין לעיל אות א'] שסובר דגם בהגדיל חל על האב, א"כ מנכסי האב לא נפקע שעבוד, אפשר לומר דיכול לסלקו בקרקעות האב כי האב הוא העיקר, ויכול לומר שאינו רוצה לפדות עמנו רק נותן בצביל האב, או אפשר דהמזוה חלה עליו ביותר וכריך ליתן המטלטלין, ואפשר לומר אף לדעת הרב המחבר דוקא אם הוא חי לא נפקעה מעליו המזוה, אבל צמח דאין מזוה רק שעבוד נכסים אפשר בהגדיל הבן ממילא פקע שעבוד הנכסים, דחל על הבן חיוז הגוף, וצ"ע וצאתי רק לעורר, ועיין בתוס' קידושין כ"ט ע"ב ד"ה ואילן כהן כו'.

יז] ואם יש להפודה מטלטלין או מעות וגם קרקעות, נראה דודאי כופין הפודה ליתן מטלטלין או מעות, כי בקרקע אין פדיון, ואפילו אין לו רק קרקע, אף שצמח אין כריך לטפל ולמכור רק מגבה לבעל חוב הקרקע, עיין צ"ח ס"ב, מ"מ כאן דהמזוה עליו ליתן מטלטלין כריך הוא בעצמו למכור, כן נראה לי צדור. אך אם יש לו מעות ומטלטלין, דגבי בעל חוב כריך ליתן מעות דוקא ע"ש בסעיף ג', וגבי נוקין עיין

שכשם שזכית אביו לפדותו כן תזכהו לתורה לחופה ולמעשים טובים, ברוך אתה ה' מקדש בכורי ישראל לפדיונם. ואבי הבן מברך שתיים, על פדיון הבן ושהחיינו, ונותן לכהן הפדיון הידוע שהוא חמש סלעים כמו שקצוב בתורה, והם ששים ארגירץ של כסף צרוף במשקל ארצנו, ואחר הפדיון מברך הכהן שלשה ברכות אלו שכתבנו.

עוד כתב הרמב"ן ז"ל, שבשעה שנותן האב כסף פדיונו לכהן, שנותן בנו ביד הכהן ואומר לו הכהן, אי זה חביב עליך יותר בנך או חמש סלעים הללו, והאב משיב בני חביב עלי, מיד נוטל הכהן הדינרין ומוליכן בידו על ראש הבן ואומר, זה תחת זה, זה חילוף זה, זה מחול על זה, יצא זה לכהן ויכנס זה הבן לחיים לתורה וליראת שמים, יהי רצון שכשם שנכנס לפדיון כן יכנס לתורה חופה מעשים טובים, ונאמר אמן. ונותן הכהן את ידיו על ראש הבן ומברכו כפי שיוודע לברכו, כגון ה' שומרך וגו' [תהלים קכ"א, ה'], כי ארך ימים ושנות חיים וגו' [משלי ג', ב'], ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך וגו' [תהלים שם, ז], ונוטל הכהן הכסף ומוציאו לכל חפצו. ויתר פרטיה במסכת בכורות [פרק שמיני].

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בישראלים הזכרים אבל לא בנכבות, שכן קבלנו [קידושין כ"ט ע"א], שהאיש שהוא בחיוב לפדות עצמו הוא חייב לפדות בנו, אבל לא האשה שהיא אינה בת פדיה. וכן אינה נוהגת בכהנים ולוים מקל וחומר, אם הם פטור ישראל במדבר מפדיון בכורות, דין הוא שיפטרו את עצמן. ועוד אמרו זכרונם לברכה [בכורות מ"ז ע"א] שאפילו כן ישראל הבא מן הכהנת או הלוייה בנו ממנה פטור מפדיון, לפי שהדבר תלוי באם, שבפטור רחם תלה הכתוב.

ועובר על זה ולא פדה בנו משהוא ראוי,

יב. ר"מ כאן חלי ה'. יג. בשערי תשובה מבואר שברכת מקדש בכורי ישראל לפדיונם קודמת לפדיון. אולם בטור מבאית מתשובת התאנים תיקון התאנים כמו שכתב רבינו, ע"ש. יד. בהלכות בכורות להרמב"ן ליתא. טו. בכורות ד' ע"א.

הוספת חומש

אינו יוצא לחולין

אינו יוצא לחולין

אינו יוצא לחולין

בעל חוס

אינו יוצא לחולין

גב דמשמשי וכו', אבל בלגום המלך גרנו דלא הפקיע הוא חייב אם הוא כחוב דמשמשי ליה, ע"ש ועיין בס' נחיצות המשפט ביאורים סק"ו, והדברים עמיקים, ומראה מקום אני לך.

[יח] ועיין ברמב"ן בכורות [ס"ג ע"א מפדי הספר] מה שמצינו שם הגאונים דמוסיף חומש, ודחה דבריהם. ועיין במהרי"ט אלגאזי [סוף אות ע"ט] מה שמצינו שם בעל כנסת הגדולה דלא עבר הזמן מוסיף חומש, ויש עוד הרורים במלואו זו ועכו"ל אשנה פרק זה.

מצוה שצג, שלא לפדות בכור בהמה טהורה

(א) [א] שלא נפדה בכור בהמה טהורה מפני שהתורה וכו'. מלוא זו מצוה נר"מ פ"א מצוה נפדה, והנה הלאו הוא שהזכירה התורה שלא נפדה, והנה הסברה שפדה כפטר חמור, כמנהג המורה שלא נפדה, ואם עבר ופדה לא מהני כלל, והרי הוא נקדושו כמו שהיה קודם, והחולין אינם נתפסים, ומבואר בתורה ה' ע"ב בסוגיא דכל מילתא דאמר רחמנא כו' דלאבי דסבירא ליה אם עבר אמירא דרחמנא מעשיו קיימין, כאן גזירת הכתוב הו' כהויתן יהיו, דלא אהני, ולרנא לא אהני מעשיו, דסבירא ליה דלא עבר אמירא דרחמנא לא מהני מעשיו, על כן אינו פדוי כלל, רק עבר אמירא דרחמנא.

אך באמת לא שייך כאן מעשה כלל, דאי שייך מעשה א"כ בתמורה נמי שייך מעשה, דמאי שנא, א"כ לשיטת הרב המגיד בדברי הר"מ פ"ג משכירות ה"ב כיון דשייך מעשה אף בלא מעשה לוקין, עיין במשנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ו, א"כ למה כתב הר"מ בפ"א דתמורה ה"א, מפי השמועה למדו דכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מתמורה וכו', ועיין במה שכתבו האחרונים והבאמי בחיבורי זה [מלוא ח' אות ח'], דהיינו גבי ליבור ושותפים דאין עושים תמורה, ולא שייך דיבוריה איתעביד כו', הא כיון דמשכחת לה מעשה לוקין אף דיבור. אלא נראה דכאן לא שייך מעשה כלל, ולא דמי לניקף, והחילוק קל להבין. ומה שכתב הרב המחבר כיון דאפשר לעבור עלי מעשה, אשיגרת לישראל הוא, ובפרט דלשיטתיה הכי הוא. אבל באמת שהוא לאו שאין בו מעשה, כיון דלא מהני מעשיו א"כ דיבור לא איתעביד מעשה כלל, הו' ליה לאו שאין בו מעשה כלל. וכן נראה לי מדברי הר"מ כאן, דהטעם דאין לוקין מתמת שאין בו מעשה, דאי נימא כמנהג למלך מתמת דלא אהני מעשיו, א"כ למה המתין הר"מ עד פ"ו גבי מכר מעשה, וכחצ, ויראה לי דאין לוקין כיון דלא עשה כלום כו', הוה ליה לכתוב לוקין דין זה, אלא דכאן דבר פשוט דאין לוקין, דהוא לאו שאין בו מעשה. וזה כתב בתמורה מקומות, ואין צריך לפרש כאן.

מצוה שצג שלא לפדות בכור בהמה טהורה

(א) שלא נפדה בכור בהמה טהורה. מפני שהתורה ציוותה לפדות פטר חמור, אולי יעלה על דעתנו לפדות גם כן בכור בהמה טהורה בבמה אחרת, על כן באתנו המניעה בזה שלא נפדה אותו לעולם, ואפילו עבר ופדהו אינו פדוי, ועל זה נאמר [במדבר י"ח, י"ז], אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קדש הם, ביאר הכתוב שלש הבהמות הטהורות שהן בחיוב מצות בכור, כי מיני החיה שהן שבעה אינם בתורת בכורות, וכמו שכתבתי בסדר בא עשה ו' סימן ט' [מצוה י"ח].

משרשי מצות הבכור לתתו לכהן כתבתי שם, וענין האזהרה שלא לפדותו נקשר עמו וקחנו משם.

מדיני המצוה, כתב הרמב"ם ז"ל, הבכור כמו שאין פודין אותו כך אין הכהן יכול למוכרו בעודו תם, דכיון שהוא עומד לקרבן אין לכהן זכות בו למוכרו. ובזמן הזה שאין בית הואיל ולאכילה עומד הרי זה מותר למוכרו

שצג. שצג. קרח לאו ד' רמב"ם לארין ק"ו. הלכות בכורות פ"א ה"ו. סמ"ג לארין ש"מ.

באטליו ולשקול בליטרא, וכן פירש רש"י בנ"ק י"ג ע"א ד"ה צנכור. מבואר דהוא איסור תורה למכור באטליו ולשקול בליטרא, ויבואר בסמוך [אות ו'] בס"ד. ועי"ש בפירוש רש"י דצנכור תם מיירי, ובאמת בתמורה לאמרין דרישא צנעל מוס. ובדברי הרב המחבר נראה דהיה סבירא ליה נפדה לגמל לחולין לכל דבר, ולא קשה קושיא התוס', דכאן כיון דתמורה ציוותה לפדות פטר חמור היה עולה על דעתנו דגם צנכור בהמה טהורה נפדה ונרע מכל פסולי המוקדשין. ואין להאריך כי אין נפקא מינה לניגא, דהאידיגא דכתבה התורה הוא לאו ולא מהני מעשיו כלל ונשאר נקדושו במקודש, וגם המעות לא נתפסו נקדושה כלל, כמו שפירש רש"י בתמורה שם ד"ה צנכור ובזבחים שם ד"ה אינו נפדה. ואין כאן מקומו להאריך בפלוג.

[ה] ומה שכתב הרב המחבר לענין מכירה לחלק בין זמן המקדש לזמן הזה, אין רגזי להאריך בזה, כי נריך אריכות ועיין בסוגיא דתמורה ז' ע"ב ובזבחים י"ב ע"ב.

[ג] ורנא, והנה הלאו הוא שהזכירה התורה שלא נפדה, והנה הסברה שפדה כפטר חמור, כמנהג המורה שלא נפדה, ואם עבר ופדה לא מהני כלל, והרי הוא נקדושו כמו שהיה קודם, והחולין אינם נתפסים, ומבואר בתורה ה' ע"ב בסוגיא דכל מילתא דאמר רחמנא כו' דלאבי דסבירא ליה אם עבר אמירא דרחמנא מעשיו קיימין, כאן גזירת הכתוב הו' כהויתן יהיו, דלא אהני, ולרנא לא אהני מעשיו, דסבירא ליה דלא עבר אמירא דרחמנא לא מהני מעשיו, על כן אינו פדוי כלל, רק עבר אמירא דרחמנא.

דמודה רצי יוקי צגרי דליה. אכל זמה שהשרשים הולכים וגדלים לאחר מכן ומזיקין לכותל, א"ל להרחיק, ואפי' הכותל קדם. דנעידנא דקא נטע ליחנהו לשרשים ולא הוי גירי. אין א"ל צדון זה שהוא לוקח, וכשנטע המוכר נטע צרשות. שצבינא צזה אפי' צדצרים שצריך להרחיק, כל שהוא לוקח וסמך צרשות אין צריך להרחיק כדמוכחא סוגיא דצריש פרק לא יחפור². ואפי' מכר הציח צראשונה ושייר הגנה לפניו, לא נאמר צזה מוכר צעין יפה מוכר³ ושיהיה המוכר צריך לעקור אילנותיו מגנתו, שאין זה בכלל מוכר צעין יפה מוכר, כפי הפירוש הנכון שפירשו המפרשים ו"ל⁴ צס ה"ר יצחק צ"ר מרדכי ו"ל צמאי דאמרינן התם כדאמר רב פפא צלוקח הכא נמי צלוקח⁵.

שמעון, מאיש אחד היו ומכרן. את הבית לראובן ואת הגנה לשמעון. וכשקנו זה וזה בחזקה זו קנו, ואין לו לעקור. ואמרת שנראה לך לפום ריהטא דאפילו נטעם עתה שמעון, אין לו לעקור, לפי שהלכה כר' יוסי זה נוטע בתוך שלו וזה חופר בתוך שלו, אע"פ שנראה שאם הוא נוטע עתה שצריך להרחיק שלשה טפחים.

תשובה דבר פשוט הוא זה ומתני' היא צפרק לא יחפור¹ מרחיקים את האילן מן הצור כ"ה אמה וכו', רצי יוקי אומה אע"פ שהצור קדם לא יקוץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. ואפסיקא הלכתא צגמ' כרצי יוקי. ואיצרא שאם צעת הנטיעה הוא מוקח לכותל צנטיעתו, שאז היה צריך להרחיק ג' טפחים, כדי שלא יזיק לכותל צחפירתו,

סימן קלא

שהחיינו וקיימנו מאן מצרך. כהן מצרך דקא מטי הנאה לדיה. או דילמא אצי הצן מצרך דקא עמיד מצוה. לא הוה צדיה. אמא שאיל צי מדרשא, אמרו ליה אצי הצן מצרך שמים. והלכתא אצי הצן מצרך שמים. מכאן למדו נסח הצרכה שהיא צעל. ונראה הטעם לפי שאינה דומה לאותן המצות שהם צלמ"ד, כגון ציצית וצפלין וסוכה, לפי שזו נעשית צציוע הכהן שמקבל הפדיון ולפי זה אף פודה עצמו מצרך צעל⁵. וכן היא צעל אף צפודה עצמו צספר המצות מקול"י⁶. וכן צספר יו"ד צצוי ש"ה⁷. אלא צפודה עצמו אמרו על פדיון הצכור, שאין לומר הצן, שאינו פודה צנו. ולדעת הר"ם ו"ל צנצח הצרכה, צצאצ הפודה אומר צעל, וצפודה עצמו אומר צלמ"ד, אפשר לתם טעם, לפי צצאצ אפשר להעשות מצוה זו על יד הצן צשיגדל, וכשיגדל לו אי אפשר לעשותה אלא על ידי עצמו. וגם שאם היה לו לפדות עצמו וצנו, קיי"ל⁸ דהוא קודם לצנו. דאלמא עקר המצוה צעצמו, אלא צצקטנותו אי אפשר⁹. ומה שלא תקנו צפודה צנו לצרך על פדיון הצכור, זהו להפריש צין פודה צנו לפודה עצמו. ואין צזה שום חורצא, דזיל קרי צי רצ הוא.

ונרסח הצרכה שמצרך הכהן אחר שקבל החמשת סלעים הוא זה. צתחלה מצרך על היין צורא פרי הגפן, ועל

עוד שאלת לתקן לך מטבע ברכה לבכור הפודה את עצמו. גם לאב הפודה את בנו הבכור. כי מצאת להרמב"ם ז"ל בהלכות מתנות כהונה פי"א¹ הפודה את בנו מברך על פדיון הצן. והפודה את עצמו מברך לפדות את הבכור. גם בסדורים מצאת בפודה את עצמו לפדות בכורי ישראל. ותמהת על הרמב"ם ז"ל למה מברך בעל כיון דמצות פדיון הצן עקרה על האב רמאי, אלא דמדיוקא דתפדה תפדה² ילפינן³ פודה את עצמו, אבל ע"י שליח או ע"י ב"ד לית לך³. ועוד שלפי שטת הרמב"ם ז"ל בלמול את בנו איפכא הו"ל לתקן, האב בלמד כמו בבית מילה, והפודה עצמו בעל שהוא כמו שליח. ועוד תמהת למה תקנוה בעל פדיון הצן ולא על פדיון הצכור, דהא נפיק מינה חורבא דנראה דכל הבנים חייבין פדיון. ועוד שאלת למה תקנו ברכה לכהן בפדיון יותר מבשאר מתנות כהונה כשזוכה בהן. עוד אמרת שלפי דעתך יש שבושים בנוסחא שמצאת בברכת הכהן. כי שם אומר אביו אומר זה בני בכורי, דנראה דלא סגי אא"כ היה בכור לנחלה. ועוד שם אמו אומרת זה בכורי פרי בטני ונתחייבנו לפדותו, דנראה שהיא מחוייבת לפדותו, ואינו אמת, ובקשת לברור לך הסלת ולתקן לך ברכה זו.

תשובה גרסינן צשיליה ערצי פסחים⁴ רצי שמלאי איקלע לצי פדיון הצן צעו מינייה ודאי על פדיון הצן אצי מצרך,

בארוכה. ובשו"ת בית רידב"ז סי' לג מבואר דכונת הרמ"א למש"כ הריב"ש לחלק בין פה"ב לשאר מת"כ דגוף הצן קנוי לכהן דלפי"ז אינו מועיל הפה"ב ע"י אחר אם הכהן אינו יודע מזה, כיון שפה"ב הוי בגדר קנין. אלא שהמחנ"א לית ליה חילוק זהו. 4 פסחים קבא, ב. 5 רמ"א שם. 6 סמ"ג עשה קמד. 7 וראה ברבינו ירוחם נתיב א ח"ג מביא בשם הגאונים שהפודה עצמו מברך על פדיון בכור. וכ"כ הרא"ש קדושין פ"א סי' מא והרמב"ן ה"ל בכורות פ"ח. ובשו"ע יור"ד סי' שה ע"י יכתב כהרמב"ם, והרמ"א שם כהריב"ש על פדיון בכור. וע"י באה"ג שם ס"ק טו. וכ"כ היש"ש קידושין פ"א סי' נג לברך על פדיון בכור. 8 בקדושין כט, א. 9 אולם בסי' החינוך מצ' שצב ס"ל להיפך שגם לאחר שהגדיל לא פקע החיוב מהאב והביא ראיה מקדושין שם להיפך מהריב"ש. גם בשו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכא מבואר בהחינוך. ובמנ"ח שם ומצוה ב ביאר הראיה. עוד יש להעיר שבעושה מצוה לאחרים אינו מברך שהחיינו (רמב"ם ברכות יא, י). וע"י שו"ת חוט המשולש ח"א סי' חוברכ"ש קדושין סי' יח ובשם הגר"ח ס"מ מבריסק.

קל 1 ב"ב כה, ב (פ"ב מ"א). 2 שם יח, א מובא להלן. 3 שם לו, א. 4 תוס' ב"ב יח, א ד"ה הכא. 5 שהאילן ביד לוקח, ולא ביד מוכר כפרש"י. קלא 1 ה"ל בכורים ה"ל ה. 2 במדבר יח, טו-טז. 3 בקדושין כט, א. 3* רמ"א יור"ד סי' שה סי' [אבל הפוסקים האחרונים הכריעו שיכול לפדות ע"י שליח, ראה ש"ך וט"ז שם. ובבאה"ג שם ס"ק יח כתב: וגם בריב"ש ליתא מזה כלום אלא ברברי השואל שם וגם אינו מוכרח דבריו. וראה דגמ"ר וגליון מהרש"א ופתי"ש שם בשם החת"ם והגאון מליסא דמירי בכסף של השליח, אבל בכסף של המשלח לא דיבר הרמ"א. וע"י שו"ת חת"ם יור"ד סי' רצג, והאר"ן בזה בצידה לדרך פרשת בא, ומבאר דאף השואל לא נתכוין לכך, אלא לומר שאין אדם אחר מחוייב לעשות עצמו שליח במקום האב ולפדות בנו. והביא מהר"ן פסחים ז, א שכתב להדיא שהאב יכול לפדות בנו ע"י שליח ותמה הרבה על הרמ"א והלבוש שם. וע"י"ש בסוף התשובה שהסכימו עמו רבני דורו, ובש"ך וט"ז ונקוה"כ שם דנו בדבריו. וע"י בנין שלמה (החדש) ח"ב יור"ד סי' כה⁸³

איניש הכי. ור"ם ז"ל כתב בפירושי התורה שלו¹⁸ אצו אומר זה בני זכורי ואני מוזהר לפדותו שנאמר¹⁹ וכל זכור אדם בצניך תפדה עכ"ל. ומה שאמר חמש סלעים נתחייבו בלשון רבים עולה על החמש סלעים או על פודים דעלמא.

ואשר שאלת למה תקנו ברכה לכהן בפדיון יותר מנשאר מתנות כהונה כשזוכה בהן, י"ל דנשאר מתנות כהונה אינו עושה הכהן כלום רק שזוכה במתנות משלחן גזוה, אבל בפדיון אע"פ שאין עושה מלואו כמו שנראה מהיהא דרבי שמלאי, מ"מ זכה בצן ונתנו לאב בפדיונו²⁰. וגם שזכרה זו ברכת השבח שרומזת לליאת מצרים ולמכת זכורות של מצרים והללת זכורי ישראל. ויש נוסחאות²¹ שמוכיר כן בזכרה בפירוש.

אמנם בספר יו"ד כתוב²² ו"ל וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל²³ ולא נהגו באשכנז ורפת שיצרך הכהן ברכה זו שלא מלינו שמזכרים שום ברכה שלא הזכרה במשנה או בתוספתא או בגמרא כי אחרי חזון רב אשי ורצינא לא נתחדשה שום ברכה, ועוד למה יצרך הכהן ואינו עושה שום מלואו אלא מקבל מתנות כהונה. ותחלת הברכה קשיא לי אשר קדש עובר במעו אמו אי קדושת הזכור קאמר בפטר רחם מלה רחמנא עכ"ל²⁴.

סימן קלב

שיפסקו עליו. והבאת ראייה שלא פטרו חז"ל כרגא, אלא לתלמידי חכמים. וכן מן התוספתא² דקתני בה מי שיש לו חצר בעיר אחרת, בני העיר משעבדין אותו לחפור עמהם בורות וכו', ואם היה שרוי עמהם באותה העיר משעבדין אותו על הכל. עוד נראה לך מסברא דכל ששכר שם דירה ל"ב חדש, הרי הוא כאלו קנה שם בית דירה, ומיד הוא כאנשי העיר.

תשובה מצוהר הוא צמשה צפ"ק דצנא צתרא³ כמה יהא צעיר ויהיה לאנשי העיר י"צ חדש ואם קנה צה צית דירה הרי הוא לאנשי העיר מיד. ונראה מן הגמרא⁴ דאפילו לא צה להשתקע אלא לגור שם הרי הוא לאנשי העיר כל שדר שם י"צ חדש. דהא צגמרא רמינן על מתניתין

עליהם. ועי' ספורנו שמות יג, ב מש"כ בגדר הפדיון. ובשערי תורה ח"א קונטרס ר סי' טו אות ב מוכיח מדברי הריב"ש שבפ"ב כיון שזכה הכהן בכבוד ומחזירו לאב לכו"ע נתינה בע"כ לא הוי נתינה. 21 מובא ברא"ש קדושין פ"א סי' מא. ובמאירי פסחים קכא, ב בשם גאוני הראשונים, שאחר ברכה זו נוטל הכהן את הכסף בידו ואומר כסף זה חלופו של זה, עיי"ש. 22 טור סי' ש"ה. 23 קידושין פ"א סי' מא. 24 באבודרהם מביא מסדר רס"ג אשר יצר עובר בבטן. ויש מגיחים אשר קרש עי' באוצר התפלות, ובענין ברכה זו ראה בכנה"ג יור"ד שם בשם מהרי"ט שראוי לאומרה ונהגו כן מתלמודא. קלב *1 רמ"א חו"מ סי' קסג סי'. 2 ב"מ פ"א הי"ז. 3 ז, ב (פ"א מ"ה). 4 שם ח, א. ועי' נמוק"י שם ז, ב.

ההדק זורא עלי בשמים. ברוך אתה ה' אמ"ה אשר קדש עובר במעו אמו ולא רצעים יום חלק אצרו לרמ"ח אצרים ונפח צו נשמה כדכתיב¹⁰ ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה עור וזשר הלבישו ובעצמות וגידים כדכתיב¹¹ עור וזשר תלבישני וכו' ^{11a} וזוה לו מאכל ומשמה דבש וחלב להמענג צו וזימן לו שני מלאכי השרת לשומרו במעו אמו כדכתיב¹² חיים ותסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי. אצו אומר זה בני זכורי. ואמו אומרת זה בני זכורי שצו פתח הקצ"ה דלחי צטני. ה' סלעים נתחייבו לתת לכהן בפדיונו כדכתיב¹³ ופדויו מצן חדש תפדה בערך חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה השקל. וכתיב¹⁴ אך פדה תפדה את זכור האדם כשם שזכה פלוני זכור זה לפדיון כך יזכהו האל למורה ולחופה ולמעשים טובים ברוך אתה ה' מקדש זכורי ישראל לפדיון¹⁴. ויש נוסחאות מן הגאונים הראשונים¹⁵ שכתוב בהן אצו אומר זה בני זכורי וראשית אוני ראוי ליטול פי שנים שכן כתוב בתורת משה¹⁶ לתת לו פי שנים וגו'. וכתב הרמב"ן ז"ל בהלכות זכורות¹⁷ ללא דיקא הדין נוסחא. דכיון דאיכא זכור לכהן ואינו זכור לנחלה, לאו שפיר דמי למימר אצו אומר זה בני זכורי וראשית אוני ואפי' הוי נמי זכור לנחלה, משום דמשמע דקדושת פדיון נמי צהא תליא, הילכך לא לימא

עוד כתבת כי הקהל עשו הסכמה בכח חרם ונדוי וקיימוה כלם שכל מי שיבא לדור בכאן עם הקהל שיתחייב לפרוע עמהם בכל הוצאותיהם וצדקותיהם במסים ובכל צרכיהם. ויש בקהל זה סוחרים נותנין חק למלך ועם כל זה הם פורעים עם הקהל מכח ההסכמה ההיא. ועתה כמו ארבעה שנים בא לכאן סוחר יהודי ממדינת הים איש פנוי אין לו שום אשה ולא דירה. אלא ששדך שם אשה ויושב בכאן ועושה סחורתו. ואנשי זרוע מהקהל חבריו סומכים אותו ועוזרים שלא יפרע מס עם הקהל לפי שהוא נותן חק למלך. וזו היא עקר טענתו. ואמרת ששאלו יחידיים מהקהל את פיך ואמרת להם שהוא מחוייב לפרוע כמו שאר הסוחרים שפורעים חק למלך ופורעים עם הקהל¹. וזה מאחר שישב בעיר יותר מי"ב חדש, חייב הוא לפרוע עם הקהל בכל דבר

10 בראשית ב, ז. 11 איוב, י, יא. 11א עפ"י התקונים שבסוף הריב"ש דפורי. והמשך הפסוק הוא ובעצמות וגידים תשוכני. וכ"ה בסדרי פה"ב של הגאונים. 12 שם יב. 13 במדבר יט, טו. 14 שם טו. 14א ראה מאירי פסחים קכא, ב בשם גאוני הראשונים וברא"ש קדושין שם ואבודרהם ה' ברכות. 15 שו"ת הגאונים שערי תשובה סי' מז מובא באוצר הגאונים קדושין סי' קצח. 16 דברים כא, יז. 17 פ"ח (סב, ב). 18 בתשובות הרשב"א ח"א סי' ר מובאים דברים אלה מפירושי החומש לר"ח בסדר שופטים (כנראה יח, ג). 19 שמות יג, יג. 20 הרמב"ן ה' בכורות שם (סג, א) מביא בשם הלכות גדולות ופסוקות שבפ"ב צריך להוסיף חומש, וכתב שטעות הוא ושיטפא דלישנא נקיט, וראה במהריט"א שם אות מט מש"כ להליץ

(*) ופולין אחר זכרת המוליד, מהר"ל הלכות פ"ו הן עמוד מטעם:

ציונים לרמ"א
עב ציונים מהש"ך

(*) דברי עצמו:
(ט) כן הוא בהגהות מרדכי סוף פרק האשה [יגמט רמז קס] וכן כתב הב"י [עמוד ז' ד"ה כמות] בשם [הגהות] סמ"ק [סימן רמא אות א]:
(טו) פסקי מהרא"י [מיומנ הדקן ח"צ סימן רל"ה]:
(י) שם בהגהות מרדכי ומהר"ל [שם עמוד תל"א] ותרומת הדשו סימן [רס"ט]:
(י"א) מהר"ל [שם עמוד תל]:
(י"ב) אבודרהם [עמוד שד]:
מיומנ הדקן שם כמנהג בני אוטריון:
(כ) דברי משה אה"ר [עמוד רי"ב סימן קל"א]:

(י) ואם אין בעיר כו'. ובעיר שאין בה יין מצרכין על שער שהכל. ונראה דנזאמן מקומות שאין יין לר"ך לעשות הפדיון קודם זכרת המוליד על הסעודה, דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר, מה שאין כן במקום שיש יין ועשין אחר זכרת המוליד: (יא) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח

יא ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח כו'. זה תמוה, דהא קיימא לן בכל התורה שלמות של אדם כמותו, וכן מצוה נדברי הר"ן פרק (כל שעה) [אור לארבעה עשר] (י) [פסחים ג, ז ד"ה וקס"א] (כ) דיכול לפדות על ידי שליח, וגם בספר מע"מ סוף דף רס"ו [דברי תמדות זכרות פ"ח אות י] תמה על

וגם אין בזה דין פדיון ארתו ב"ה האב. בית דין מדברי שאלה שנשאל ריב"ש סימן קל"א, דהיינו שהשאל שאלו ו"ל, למה כחז הרמב"ם [בנוה"ק, ה] נוסח פדיון הן על פדיון כו', כיון דמנזות פדיון עיקרה על האב רמ"א, אלא דמדוקא תפדה תפדה [ב] [גמדר י"ט, טו] לפינן [קדושין כ"ט, א] פודה את עצמו, ו"אכל על ידי שליח או על ידי בית דין לית לך, עכ"ל.

מצרך זכרות הנזכרות (כ) וכן נוהגין צמדינות אלו אם האב אצל הבן (ט) אצל אם אינו אצל פודה אותו בלאו הכי אלא אומר לכהן שיש לו בן זכור לפדותו והוא אומר צמאי צעית טפי וכו' (ט) ואם האב היה רוצה להניח הבן לכהן אינו יוצא רק לר"ך לפדותו (ט) ויש שכתבו שנהגו לעשות סעודה בשעת (כ) הפדיון (י) ואם (י) יין בעיר מצרך הכהן על היין מיד אחר הפדיון וכן נוהגין עכשיו כדי לפרסומי מלתא (ט) ואין נוהגין לבדך שהשמה צמעות (יא) (יא) (י"א) (י"ב) (י"ג) (י"ד) (י"ה) (י"ו) (י"ז) (י"ח) (י"ט) (כ) ואין לפדותו אם אין האב רוצה לפדותו

וצמטובה שהשיב ריב"ש על זה לא הוזכר שום דבר מזה, רק שהשיב לו תירוך אחר על נוסח על ולא לפדות בלמ"ד, ולמד רמ"א מזה דכיון דלא סתם הריב"ש דבר זה שמע מינה דניחא ליה בך. ובאמת

או אם מת האב, ואפילו בית דין אינם מחויבים מן התורה לעשות עצמם שלומים צמקום האב לפדותו, אצל ודאי שהאב יכול לפדות על ידי שליח וכן הבית דין יכולים לפדותו בלא האב אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה, וכל שכן שאבי אביו יכול

לפדותו זכהאי גוונא, עכ"ד וע"ש שהאר"ך. זכן פסק מהרש"ל [בציארו לטור; יס של שלמה קדושין פ"א סימן מד] שסם מהר"מ מעיל זכך והוצא דנרישה סעיף י"ד [ואז ג ד"ה א] דיכול לפדותו על ידי שליח. ובספר מע"מ [דברי חמודות] כתב שם דאין הצית דין יכולים לפדותו כשמת האב כשהוא קטן, דכל עוד שהוא קטן אינו צר חיובה כו'. ואין דבריו מוכרחים, ועיין לקמן ס"ק כ':

לפדותו אם אין האב רוצה לפדותו או אם מת האב, ואפילו בית דין אינם מחויבים מן התורה לעשות עצמם שלומים צמקום האב לפדותו, אצל ודאי שהאב יכול לפדות על ידי שליח וכן הבית דין יכולים לפדותו בלא האב אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה, וכל שכן שאבי אביו יכול

ביאור הגר"א

[טז] [הגה] ויש שכתבו כו'. בבא קמא פ' א' לפירוש רש"י שם [ד"ה ישועה בן] וצריך [עריך ישע]. ועיין תוספות דמועד קטן ח' ב' ד"ה מפני [ביטול] כו': [יז] ואין האב כו' וגם כו'. עיין ש"ך [סיק יא]: [ליקוט] ואין האב כו' וגם כו'. כל זה הוא תמוה, דלא מביעיא על ידי שליח דשלוחו של אדם כמותו, אלא דאחר אחר יכול לפדות אפילו בלא דעתו של אב, דלא עדיף ממה שכתוב שכתוב יכול לפדותו כמו שכתוב בפרק ד' דמעשר שני [משנה ג'ר], וכן נטע רבעי כמו שכתוב שם בפרק ה' [משנה ט]. וכן הקדש כמו שכתוב בערכין [כז, א], וכל שכן כאן שאינו אלא חוב בעלמא, שהרי הכהן גובה ממשועבדים (כ) כמו שכתוב

הגהות רעק"א

(ז) (שם ספ"ה י) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח. בשער המלך (פרק ו' מהלכות אישות סוף הלכה ז) תמה מדינה דסעיף ח' צממנה על מנת להחזיר בני פדיון והוא סוגיא ערוכה פרק קמא קדושין ו, נ, ואם אימא דלית יכול לפדות על ידי שליח ינאם דלף דלא החזיר המעות מהני, כיון דהמעשה אינו יכול לקיים על ידי שליח תנאו בלא שהעשה קיים, ע"ש שהניח ז"ל. ולענין לא קשה מדי, דהא ודאי מה דסנידא לה לשיטה זו דליתו יכול לפדות על ידי שליח היינו שהשליח יעשה מעשה הפדיון שיאמר לכהן בזה המעות יהיה הבן פדוי, אצל שפתי דכחל להקנות להכהן המעות על ידי שליח והוא עצמו יאמר צמעות אלו שאני מקנה לך על ידי שליח יהא בני פדוי, ואם כן צממנה על מנת להחזיר את המנאי על הפדיון דאם לא יחזיר לא יהיה פדוי, אלא דתנאי על הקנאת המעות אפשר על ידי שליח, והאב יאמר לכהן צמעות הללו

שיקנה בעל מנת להחזיר ואם לא יחזיר לא יקנה המעות, וזוה מנאי קיים דהקנאה אפשר על ידי שליח, והאב יאמר לכהן צמעות הללו

באר היטב

דאלו בתוך הסעודה אין מצרכין על השכר, מה שאין כן במקום שיש יין פודין אחר זכרת המוליד:

(*) י"ן. כתב הט"ו [ס"ק י] ובעיר שאין בה יין מצרכין על שער שהכל. ונראה דנזאמן מקומות שאין יין לר"ך לעשות הפדיון קודם זכרת המוליד על הסעודה,

גליון מהרש"א

זריש סימן כ"ט האומר לאשה הרי את מקודשת וכו' על מנת שמתחילה לי אינה מקודשת, והרי י"ל דוקא צממנ הילך מנה על מנת שמתחילה דשדי המנאי צננין המנה, אצל כשהטיל המנאי צננין אחר שהפקיעו החכמים הקדושין ממנאל היו מנאי סומר למעשה. ועיין ש"ע אה"ע סימן ל"ח סעיף ד' בהג"ה: [יג] ויש"ך ס"ק יא דייכוף לפרות. ומכל מקום אם לכתחילה אם אין דחק הא קיימא לן בכל מקום [קדושין מה, א] מנאי צו יומר מצלוחו, משכנת דבר שמואל אבוב צימן רס"ז:

אוצר מפרשים

קע"ה דאף בעל מנת הדין כן, אלא שמע מינה דמהני תנאי בפדיון הבן דאיתא על ידי שליח, ומצאתי שהקשה כן בספר שער המלך בהלכות אישות [סוף פ"ו]. שוב ראיתי שכתב על זה בספר הפלאה [במחוזת שם ד"ה גמרא מדרין] דניתנת המעות קדשטא דיכול להיות על ידי שליח כדמוכח בבכורות (דף נ' ג' ע"א), רק האמירה צריך לומר בעצמו, ובדבריו לא בעינן דיני תנאי, דמהאי טעמא מהני תנאי גבי נדרים ושבועות ונדירות, ומיהו אשורו הריא דעשאה שליח בפירוש לפדות אפשר דמהני, אף על גב דאי פדו מעצמה אינו פדוי וכל מקום דלא מהני לא משוי שליח עלוה, אשורו שאני דכיד בעלה היא על כל פנים כשעשאה שליח בפירוש. ובספר ברכי יוסף [ואז בן כתב בשם שו"ת דבר משה [ת"א י"ד סוף סימן טו] דאם פדה בכור מנכסי בעלה אינו פדוי וכשיבוא בעלה יפרנו בלא ברכה, אפשר דאייירי שלא עשאה שליח בפירוש ומשום הכי לא אמר יד אשה כיד בעלה, דלענין איסור לא אמרנן, כמו שכתב הש"ך סימן רכ"ב [ס"ג ג]. ומיהו במנחות (דף ז' ע"ג ע"א) מצריך קרא למעט גבי שמיכה שאין אשה סומכת בקרבן בעלה, ואי לאו הכי אימנא ידה כיד בעלה לגבי פדיון [ואחר] [לדעתו לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו, ולמיהו לבן הבן חזקת חיים גם כן יש לפקפק, כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא. ויש לרזן בזה ולומר דיועיל מטעם חזקת דאתי מכת רובא דרובב אינם נפל, והרבר צ"ע. ולכן המוכרח שדברכים שיעשה כאן שליח, ונראה לי:

יא (מהה ספ"ה י) ואין האב יכוף לפרות על ידי שליח. עיין בט"ז [סיק יא] וש"ך [סיק יא] שנתלק על רמ"א והכריעו שיכול לפדות על ידי שליח. אלא שנראה לענין דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים, אבל למנות שליח תוך שלשים שיפדנו בזמנו אינו נכון, שהרי אמרו בבזיר דף י"ב [ע"א] דמלתא דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח. ואולי כיון שאפילו בתוך שלשים, כיון שבדי האב ליתן המעות לכהן ולומר שהיה פדוי לאחר שלשים כדלקמן סעיף י"ג, מקרי מצי עביד השתא, ועיין שם בבזיר בתוספות ד"ה מיט שכתב ר"ת שבידה להביא עיטה ולומר שהיה חלה על הקמח כשהיה נילוש ולכן יכולה לעשות שליח. ואולי יש לחלק, ואף על פי כן אני אומר שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרכו ושוב השליח יכול לפדותו, אפילו אם נימא שהשליחות לא חלה אז שהיה קודם זמנו מכל מקום שוב נעשה עתה שלוחו מטעם זכין לאדם שלא בפניו. ואפילו להט"ו שמדמה זה לתרומה דמקרי קצת חוב, כל זה כשעושה מעצמו, אבל בזה שהאב צוהו אם כן צונון וניתא ליה ואם כן זכין לו שלא בפניו. אבל שיפדוהו האב במקום שהיה שם ביום שלשים [ואחר] [לדעתו לא יכול לברך כי אולי מת הבן בביתו, ולמיהו לבן הבן חזקת חיים גם כן יש לפקפק, כי כל זמן שלא עברו שלשים יום אין לו חזקת חיים כי אולי נפל הוא. ויש לרזן בזה ולומר דיועיל מטעם חזקת דאתי מכת רובא דרובב אינם נפל, והרבר צ"ע. ולכן המוכרח שדברכים שיעשה כאן שליח, ונראה לי:

יב (ואם יא) האב יכוף לפרות על ידי שליח. יש להביא ראיה דשפיר דמי מהא דקיימא לן [סעיף ח] דתמנה על מנת להחזיר בנו פדוי, ומשמע דצריך לקיים התנאי, וכן משמע בפרק קמא דקידושין (דף ו' ע"ב), ואי איתא דפדיון הבן אי אפשר על ידי שליח איך מצי תנאי לבלול המעשה, כי קיימא לן בפרק המדיר (במחוזת ע"א) דכל דבר שאי אפשר על ידי שליח אין תנאי מבטלו, ואפילו בעל מנת דמהני קיימא לן [אה"ע סימן קטט ע"ג] דאין תנאי (בחלוצה) [בחלוצה], וכן כתב הריב"ש סימן

יש להביא ראיה דשפיר דמי מהא דקיימא לן [סעיף ח] דתמנה על מנת להחזיר בנו פדוי, ומשמע דצריך לקיים התנאי, וכן משמע בפרק קמא דקידושין (דף ו' ע"ב), ואי איתא דפדיון הבן אי אפשר על ידי שליח איך מצי תנאי לבלול המעשה, כי קיימא לן בפרק המדיר (במחוזת ע"א) דכל דבר שאי אפשר על ידי שליח אין תנאי מבטלו, ואפילו בעל מנת דמהני קיימא לן [אה"ע סימן קטט ע"ג] דאין תנאי (בחלוצה) [בחלוצה], וכן כתב הריב"ש סימן

[ד] כ"כ בשם ים של שלמה [קדושין טז, א] אולם שם כתוב "ומכל מקום אינו נראה שיוכל אחר לפדותו בלי ישות האב וכו"ל ע"ש:

[טא] כ"ה בדפ"ר. ממהירות אמ"ד מע"א הוספה להסתייג:

[לב] מוקן ע"פ תוספת שנת ואמרי צניה:

[לג] מוקן ממהירות אמ"ד תק"ג:

[לד] טסק בדפ"ר:

[לה] נדפס בתשובות רבינו יעקב מליסא סימן כג:

[לו] כן דעת רבינו אפרים שהוצא בראשונה [סימן תקנ"א] ובמדרש [מנילה רמז תמ"ג]. אולם צ"ה להגן פסק כדרכו ואל ידול לקרות כהן אחר:

הוא תמוה, דהא מצינו בפרק השואל [בבא מציעא ט, א] ובגדרים (דף ע"ב ע"ג) מצינו בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו, וכמה יתמעט כאן שליח ששלחו האב לפדותו ונתן לו ממון לזה מה שמגיע לכהן. והנה כבר התעורר על זה בספר אחד נדפס מחדש ושמו צדה לדרך, וכתוב בו בפרשת בא [שמות יג, יג] אך שהוא ז"ל תמה על זה שאומר כאן על ידי שליח מכח קושיא זאת, ומתוך כך נחית לפסוק שם

הלכה למעשה בכור שמת אביו קודם שלשים יום דיש כח ציד אבי אביו או ציד הבית דין לפדותו, והאריך שם בראיות, וכתב לבסוף שהעידו שכן פסק מהר"ר ל"ב מפרנ"א ז"ל. והנה כי נכון הדבר לכל מורה לחפש בדעתו בגמרא ופוסקים אחר עיקרה דמילתא, על כן אמרתי בזה אשר לא אשא פני איש, והנראה לענ"ד אחר העיון אורכי בזה, דמה שפסק שיכול האב לפדות על ידי שליח יפה כתב, [טז] שכן כתב הר"ן בפרק קמא דפסחים [ג, ב ד"ה וקשא] וז"ל, יש מזהו אחרת שאף על פי שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה על ידי אחר, כציעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן, עכ"ל, הביאו בספר הנ"ל. וכתב עוד בשם רש"ל [בבא מציעא טז, א] ים של שלמה קדושין פ"א סימן נד] בשם ספר [מהר"ם] מעיל דק"ו וז"ל, אם האב אינו צעיר נראה לו אם אחר יכול לפדות הבכור דשלוחו של אדם כמותו, וגם יכול לזכות על ידי אחר לכהן, דכין לאדם שלא בפניו [כמויות יא, א]. וכתב רש"ל [טז] עמנו על זה דנראה לו שכל זמן שהאב צעיר אין אדם אחר יכול לפדות בלא ידיעת האב כו', ע"ש. ועל זה אשית ידי בצערת השי" בסקו, [טז] ותחילה אומר מה שפסק שבית דין יכולים לפדות הבכור כשמת אביו ולזכות להקטן [טז] הממון של הפדיון לא נראה לי, וממה שהביא הספר הנ"ל ראיה משם נראה לי איפכא, דהיינו מסוגיא דגדרים פרק אין בין המודר (דף ל"ו ע"ב) איבעיא להו תורם משלו על של חבירו כריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו (פירש הר"ן ד"ה איבעיא דוכין לו לאדם שלא בפניו ומסתמא הוא כשלוחו), או דלמא מזהו דיליה היא וניחא ליה למיעבדיה הלכך כריך להודיעו. ולא איפשטא, ופסק ביו"ד [סימן של סעיף ג] וכן הרמב"ם [מקומות ד, ב] דתרומתו תרומה ואינו כריך להודיעו. ומזה הביא ראיה בעל הספר הנ"ל דהכי נמי גבי פדיון הבן יכול אחר לזכות ממנו, דזכות הוא לקטן. ולא נראה כלל אלא אדרבה מוכח להיפך, דהרי התוספות פרק קמא דכתובות (דף י"א ע"א סוף ד"ה מטבילין) בפשט דגר קטן

מטבילין אותו דיש שליחות לקטן (בשיט) [כשאין] [קמ] קמא (חובו) [חובה], ע"ש. (כתבו) מדנקטו חובה קמא ולא נקטו סמס חובה משמע דכוונתם דכיון שלא מצינו שליחות לקטן רק בזה מילתא דמטבילין את גר קטן, על כרחך דוקא בזה גוונא דאיתא גבי גר שאין שום חוב צעולם, אבל אם יש חשבון בין אב ובנו, דלגבי גדול לא משביעין ליה כיון דיש יותר גד לזכות, מכל מקום גבי קטן לא אמרינן

דיכול לעשות שליח אלא בזכות גמור בלי שום קמא חוב. מזה מבואר דמה שכתוב בגדרים תורם משלו על של חבירו דמהני לא מיירי מקטן, דהא מסקי התוספות כל שיש גד חובה לא היה שליחות לקטן כלל, וזה קאי לתורם משל הקטן על פירות הקטן, ונקטו משום שמה הקטן רוצה להעדיף, דהיינו שיהיה חפץ לימן טפי ממה שנתן אותו אחר משל הקטן בשבילו, שהמורה חציבה עליו טפי, ומשום הכי אין צמעה האחר כלום, ממיילא כשעושה האחר תרומה משלו על הקטן דיש גם כן קמא חוב זה לקטן שהרי לקח ממנו המורה, דללו היה ממתין עד שיגדיל היה מקיים המורה בגופו ובממונו. אלא פשוט דלא מהני בלמא תורם משלו על של חבירו אלא בגדול, ואו לא איכפת לן בזהאי מילתא שלוקח ממנו וזות המורה דליוו אלא חוב קמא, אבל צקטן שאפילו חוב קמא פוסל כמו שכתבו התוספות, לא היה שלוחו מכח זכין שלא בפניו, דקטן אפילו צפניו הוא כמו שלא בפניו. אם כן הוא הדין ממש בזה פדיון בכור יש לומר כן, דלא הוה זה האחר הפודה אותו כמו שלוחו כיון שצוה יש חוב קמא. והכר צבל הספר הנ"ל ראה דברי התוספות ולא היה אלא כמנ"ח מן התריסר, ולא דקדק יפה ללמוד מזה לנדון דידן שיש בו קמא חובה שזכרנו, והוא מפרש או דילמא כו' אף על גב דלגבי גדול אזלינן בזה גד הרבאון וזכות יחשב לו, מכל מקום לא יפטור מלקרוא גד חובה קמא. ועוד כתב בספר הנ"ל הרבה ראיות מהגמרא מפרק קמא דקדושין [כט, א], והמעין שם בגמרא יראה שיש להוכיח להיפך, וע"ש. ועל כן נראה לי דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו, ודברי השואל בתשובת ריב"ש אינם הלכה ולא מפיו אנו חיים, והריב"ש לא חש להשיב עליהם. וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו, וכמו שכתבתי בתורם משלו על של חבירו. אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל, וכן איתא במהרי"ל [הלכות פדיון הבן סימן תצ"ג], ע"ש:

ביאור הגר"א

בבכורות מ"ח א' ב', ושם אישתעברו ניכסי כו', ועיין שם כל הסוגיא ובקדושין כ"ט ב' בתוספות שם [ד"ה ואילן], וכי הפורע חובו של אחר אינו נפטר הלוה. אלא דלכתחלה יותר מצוה באב, וכמו מילה [סימן הרי"טא]

באר היטב

(יא) ש"יח. והש"ך [ס"ק יא] כתב בשם גדולי הפוסקים שפסקו להלכה שהאב יכול לפדות על ידי שליח, וכן הבית דין יכולים לפדותו אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה. וצ"ל [ס"ק יא] כתב ונראה לי דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו, וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו, אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל, וכן איתא במהרי"ל, עכ"ל. (ובנקודות הכסף ס"ק א השיג בצריכות על דבריו, ומסקנתו "דאם מת יכולין הבית דין לפדותו, וע"ש):

ושאר דברים שהאב חייב, וגם בריב"ש [שם] ליתא מזה כלום אלא בדברי השואל שם, וגם אינו מוכרח דבריו. ועיין ט"ז [ס"ק יא] וש"ך [ס"ק יא] (ע"כ):

פתחי תשובה

(טו) ע"י ידי ש"יח. עיין באר היטב [ס"ק יא] שהאחרונים חלקו על זה וכתבו דיוכל לפדות על ידי שליח (וכן העלה בספר שער המלך סוף פרק ו' מהלכות אישות, והכריח זאת מראיתא בתנאי, כדאיתא בפרק קמא דקדושין [ו, ב] ולעיל סעיף ח', דאם לא כן התנאי בטל משום דבעינן תנאי שאפשר לקיימו על ידי שליח, ע"ש. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן רל"ד ס"ק (ב') [ד] ובסימן רל"ו ס"ק א') [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן רצ"ג ורצ"ד מבואר שם דמכל מקום אין רגילים לעשות על ידי שליח, דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב אני [שמות יב, יב] ולא השליח [הגדה של פסח: ילקוט שמעוני פרשת בא רמז קצ"ט], הכי נמי יש לפדות בעצמו טפי מבשארי מצות שצוה גם כן יותר בו מבשלוחו, ושם בסימן רצ"ז כתב דענין השליחות שנחלקו בו היינו שהשליח נותן ממון עצמו בשליחות פלוני, ויהיה האב יוצא ידי חובת פדיון מטעם שלוחו כמותו, וכמי שמפריש מתבואת עצמו על כרוי של פלוני, ובחא פשיטא להשואל שברבי"ש [סימן קלא] דאינו נפדה על ידי שליח. אבל ממון שלוחו מבעלים לכהן אין זה פדיון על ידי שליח, אלא הגעת ממון על ידי שליח, ולכולי עלמא אין בכך כלום, והרבה שנו בה, ע"ש עוד. וכיצא בה כתב גם כן הגאון מליסא ז"ל בתשובת חמדת שלמה [וי"ד] סימן ל"ב [טז], דעתו דהעיקר כרמ"א ז"ל, ע"ש]. ועיין בדגול מרבה [אוצר מפרשים ס"ק יא] שכתב דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים, אבל למנות שליח תוך שלשים שיפדנו בלמנו אינו נכון כו', ואף על פי כן אני אומר שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרוך ושוב השליח יכול לפדותו, אפילו אם ינמא שהשליחות לא חל או מכל מקום נעשה עתה שלוחו מטעם זכין לאדם שלא בפניו, והא חזינן דניחא ליה כו', עכ"ל [ע"ש]. ועיין מה שכתבתי לקמן ס"ק (י"ח) [כא]. [ועיין בתשובת פני אריה סימן מ"ד שכתב דכהן [או לוי, ואפשר דהוא הדין בעל כהנת וליה עיין בסעיף י"ח, מיהו יש לחלק] אינו יכול להיות שליח לכתחילה במקום האב לפדות את בנו, דכיון שהוא עצמו פטור מפדיון הבן אינו ראוי להיות שליח, דבמדי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחותא לאחרני, אך בדיעבד אם כבר נפדה הבכור על ידי שליח כהן אפשר שאין צריך לחזור ולפדות עצמו כשיגדיל, ע"ש. [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן רצ"ו כתב מתחילה דאפשר יפסול לויים לשליחות זו, ואמנם כהן פשוט דכשר לשליחות משום שהוא הוא שפודין עמו, והוה ליה כאיש ואשה שניהם כשרין לשליחות הגט בין להולכה בין לקבלה [איהי' סימן קמא סעיף לא], אף על פי שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת מכל מקום תרוייהו מקרו איתא בגירושין. רק מטעם אחר אינו ברין שיהיה הכהן שליח לפדות על ידי כהן אחר, שנראה כמזלזל בכהונת עצמו, כמו שכתב [טז] בשליח ציבור כהן שלא יקרא אחר [ועיין באר"ח סימן קל"ה סעיף י"א בהגה]. ושוב כתב מכל מקום לדינא נראה

גליון מהרש"א

ומירך דתרומה שאני שהשליח אינו נכנס לתרום אלא מדעת בעלים, ולא דמי למילה ופדיון שאחר יכול לפטרוו שלא מדעתו:

[יד] ושו"ב ס"ק יא [שכן כתב הר"ן בפרק קמא. ועיין מה שכתבתי [ג'ן] ס' ד' ד"ה ויחא] דהא גם תרומה אפשר על ידי אחר ומכל מקום לא מנכרין צי"ע.

יב אין פודין אותו בשבת. משום [טו] דהוי כמקח וממכר. ומטעם זה גם ציוס טוב אין פודין אותו, וכן הוא בתשובת הרי"ם סימן קנ"ו. ונראה לפודין נמי זבילה, וכן משמע בפרק קמא דקדושין דף כ"ט סוף ע"א וברש"י [ד"ה ואיהי מנלן] ותוספות שם [ד"ה אומן], מיהו נוהגין לפדות ציוס. מיהו היכא דחל יום ל"א ציוס תענית זכור יש לראות אם הגיע הבן לכ"ט י"צ תשנ"ג קודם יום התענית, שהוא יום שלשים, יש לפדותו ציוס שלשים אחר כ"ט י"צ תשנ"ג [טו] דלקמן סוף ס"ק י"ט (ואפשר לומר דמשום סעודה לחוד לא

מקדמינן לפדות ציוס שלשים), ואם לאו אז יש לפדותו זבילה ל"א של יום התענית. אבל אין לפדותו ציוס התענית ולעשות סעודה זבילה שאחר התענית, דליכא פרסומא כהאי גוונא, וכמו שכתב מהר"י בתרומת הדשן סימן רס"ט גבי חל יום ל"א בשבת, דאם יפדוהו בערב שבת שלא יחול הפדיון עד לאחר שלשים דהיאך יעשו עם הסעודה לפרסם המזוה בעוד שאין בנו פדוי, ואם יעשו הסעודה בשבת שכבר הוא פדוי מאן נימא לן דליכא פרסומא כהאי גוונא שאין רואין

הפדיון בשעת הסעודה, ע"כ. מיהו שמעתי [טז] שנוהגין לפדות ציוס התענית [טז] ולעשות הסעודה זבילה שאחר התענית, כ"י ויש לחלק בזה דמהר"א, וק"ל. בתוב בתשובת ר' אליהו [י] חיים [רא"ת] סימן ע"ט [ב] על תינוק זכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א, נראה דאף על גב דמזוה פדיון הבן נעשית בעיקר זמנה, יש להקדים מזוה המילה, משום דהמילה היא אות ההכנס בדת, ואלמלא קבלת הצרית אין חיוב למזוה פדיון כלל, ונותן לכהן המשה סלעים צמח שלשים שיהא פדוי לאחר שלשים יום. ולענין הצרכה, לא יצרך קודם שלשים כדכתב מהר"א בכתביו [תרומת הדשן ח"ב] סימן (ר"ל) [רלד] דצין דהגיע יום ל"א בשבת ו"ל, ומו דקורא אני תגר על הצרכה דיצרך אבי הבן בערב שבת דאכתי לא מטא זמן חיובא כו', עכ"ד [רא"ת]. ולא נהירא, דאם כן איך יצרך לאחר שלשים, כיון דמיד בהכנסת יום ל"א ממילא הבן פדוי וכבר נעשה מזוה, וכן כתב מהר"א גופיה בתרומת הדשן סימן רס"ט אהך דין דהגיע יום ל"א בשבת, דבערב שבת לא יצרך כיון דאכתי לא מטא זמן חיובא, ובשבת אין ראי' לצרך דלאו מידי קא עביד השתא וממילא הבן פדוי בכניסת שבת שהוא יום ל"א, עכ"ל. ואף על גב ד"ל דהכא כיון דמזוה עיקר זמנה ראי' לעשות כן, מכל מקום נראה לי דאין לחלק, דכיון דכבר נעשתה מזוהו אם כן אין לצרך אחר כך, כמו שהעליתי לעיל סימן י"ט ס"ק ג' דכל המזוה מצרך עליהן עובר לעשייתן [פסקים ג, ב] ואם לא יצרך קודם לכן לא יצרך אחר כך. וגם לא מסתבר כן ליתן המעות קודם שלשים מכמה טעמים, הלכך יש למולו בתחלה ציוס

ל"א ואחר כך לפדותו ולצרך: יג דאין לעשות בו'. משום דאין מערבין שמחה בשמחה [מועד קטן ה, ב]: יד ויש בותרין בו'. וכן כתב המחבר באו"ח סימן תקמ"ו סעיף ד': הו זבן עיקר. וכן נוהגין, דהא אין מצרכין שהשמחה צמעותו [פסקי יבנה], כן כתב העטרת זהב [גנוס סוף סעיף יא]. ואין זה ראי', דהא סעודת אירוסין אסור לעשות בחולו של מועד כמו שכתב הטור והמחבר באו"ח ריש סימן תקמ"ו אף על גב דאין מצרכין שהשמחה צמעותו, אלא הטעם מצוה דצדרי המוספות שם [סוף ד"ה מפני ציולן] דלא אסור לערב שמחה בשמחה אלא בשמחה נשואין לצד, ולאו דוקא שמחה נשואין קאמרי אלא הוא הדין סעודת אירוסין נמי דשייך בה נשואין:

הו אם נעשה טריפה. נראה דהיינו צודאי טריפות, וזכאי גוונא אפילו חי אחר כך זמן ארוך פטור מפדיון, ולא אמרינן טרפה אינה חיה [חולין מב, א] (אלא) [טז] צודאי טרפה. אבל צספק טרפה פטור מפדיון דהמוציא מחייו מצרכו עליו הראיה, מיהו אם חי אחר כן י"צ חדש חייב, דינא מידי ספק טרפה כיון דחי י"צ חדש וכלעיל סימן (נ"ה) [טז] ס"ק מ"ח, כן נראה לי: יז אב"ל א"א יברך שהחיינו. ולא דמי למה שכתב באו"ח סימן רכ"ג סעיף ב' דאף על גב דמת אביו מצרך שהחיינו על הירושה, דשאני התם כיון דזוכה לירושה, מה שאין כן הכא: יח אין בנו פדוי. אפילו המעות עדיין צעין, כיון דנפדה צמח שלשים:

הפדיון בשעת הסעודה, ע"כ. מיהו שמעתי [טז] שנוהגין לפדות ציוס התענית [טז] ולעשות הסעודה זבילה שאחר התענית, כ"י ויש לחלק בזה דמהר"א, וק"ל. בתוב בתשובת ר' אליהו [י] חיים [רא"ת] סימן ע"ט [ב] על תינוק זכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א, נראה דאף על גב דמזוה פדיון הבן נעשית בעיקר זמנה, יש להקדים מזוה המילה, משום דהמילה היא אות ההכנס בדת, ואלמלא קבלת הצרית אין חיוב למזוה פדיון כלל, ונותן לכהן המשה סלעים צמח שלשים שיהא פדוי לאחר שלשים יום. ולענין הצרכה, לא יצרך קודם שלשים כדכתב מהר"א בכתביו [תרומת הדשן ח"ב] סימן (ר"ל) [רלד] דצין דהגיע יום ל"א בשבת ו"ל, ומו דקורא אני תגר על הצרכה דיצרך אבי הבן בערב שבת דאכתי לא מטא זמן חיובא כו', עכ"ד [רא"ת]. ולא נהירא, דאם כן איך יצרך לאחר שלשים, כיון דמיד בהכנסת יום ל"א ממילא הבן פדוי וכבר נעשה מזוה, וכן כתב מהר"א גופיה בתרומת הדשן סימן רס"ט אהך דין דהגיע יום ל"א בשבת, דבערב שבת לא יצרך כיון דאכתי לא מטא זמן חיובא, ובשבת אין ראי' לצרך דלאו מידי קא עביד השתא וממילא הבן פדוי בכניסת שבת שהוא יום ל"א, עכ"ל. ואף על גב ד"ל דהכא כיון דמזוה עיקר זמנה ראי' לעשות כן, מכל מקום נראה לי דאין לחלק, דכיון דכבר נעשתה מזוהו אם כן אין לצרך אחר כך, כמו שהעליתי לעיל סימן י"ט ס"ק ג' דכל המזוה מצרך עליהן עובר לעשייתן [פסקים ג, ב] ואם לא יצרך קודם לכן לא יצרך אחר כך. וגם לא מסתבר כן ליתן המעות קודם שלשים מכמה טעמים, הלכך יש למולו בתחלה ציוס

ל"א ואחר כך לפדותו ולצרך: יג דאין לעשות בו'. משום דאין מערבין שמחה בשמחה [מועד קטן ה, ב]: יד ויש בותרין בו'. וכן כתב המחבר באו"ח סימן תקמ"ו סעיף ד': הו זבן עיקר. וכן נוהגין, דהא אין מצרכין שהשמחה צמעותו [פסקי יבנה], כן כתב העטרת זהב [גנוס סוף סעיף יא]. ואין זה ראי', דהא סעודת אירוסין אסור לעשות בחולו של מועד כמו שכתב הטור והמחבר באו"ח ריש סימן תקמ"ו אף על גב דאין מצרכין שהשמחה צמעותו, אלא הטעם מצוה דצדרי המוספות שם [סוף ד"ה מפני ציולן] דלא אסור לערב שמחה בשמחה אלא בשמחה נשואין לצד, ולאו דוקא שמחה נשואין קאמרי אלא הוא הדין סעודת אירוסין נמי דשייך בה נשואין:

הו אם נעשה טריפה. נראה דהיינו צודאי טריפות, וזכאי גוונא אפילו חי אחר כך זמן ארוך פטור מפדיון, ולא אמרינן טרפה אינה חיה [חולין מב, א] (אלא) [טז] צודאי טרפה. אבל צספק טרפה פטור מפדיון דהמוציא מחייו מצרכו עליו הראיה, מיהו אם חי אחר כן י"צ חדש חייב, דינא מידי ספק טרפה כיון דחי י"צ חדש וכלעיל סימן (נ"ה) [טז] ס"ק מ"ח, כן נראה לי: יז אב"ל א"א יברך שהחיינו. ולא דמי למה שכתב באו"ח סימן רכ"ג סעיף ב' דאף על גב דמת אביו מצרך שהחיינו על הירושה, דשאני התם כיון דזוכה לירושה, מה שאין כן הכא: יח אין בנו פדוי. אפילו המעות עדיין צעין, כיון דנפדה צמח שלשים:

ערך פ"ח פ"מהריק"ש

סוף פני"ה יא [אין פודין אותו בשבת]. עין אורח חיים סימן תקמ"ד [ערך להם סוף סעיף א] תקמ"ו [סעיף ד]: אפילו בעיר אחרת שאין הצכור שם יכול לפדותו, ומכל מקום גרילן לתמו ציד הכהן: סוף פני"ה יב [אינו חייב בפדיון]. מת לאחר שלשים יום חייב לפדותו ולצרך על הפדיון, אבל שהחיינו לא יצרך אחר שמת כיון שנתפקו ו"ל זה:

הגהות רעק"א

ח (שי"ך ס"ק יב) שנוהגין לפדות ביום התענית. עין מגן אברהם (סימן תקס"ח ס"ק י') ובתשובת פנים מאירות (חלק ב' סימן (ל"ח) [טז]): ט (שם) ולעשות הסעודה בלילה. טעם המנהג שאין עושין הפדיון והסעודה יחד זבילה ל"א, י"ל משום דלפעמים לא יהיו עדיין כלו כ"ט י"צ ותשנ"ג צלם נולד סוף היום, ולזה בנתעב עד יום ל"ב ר"ב יום ל"ב הוא יום התענית יש לפדות והסעודה זבילה שקודם התענית, תשובת נודע ציהיה (מהדורא חנינא חלק י"ד סימן (קפ"ו) [קפז]): י (שי"ע פני"ה יב) אם נעשה טריפה. אבל גוסס ויוצא ליהרג חייב בפדיון, יש של שלמה זבנא קמא (פרק א' סימן ל'). ויגוסס צדי אדם לל"ע לדינא, ועיין ברמב"ם (פרק ב' הלכה ז' מהלכות זולת):

ביאור הגר"א

[יח] [פני"ה יא] אין הבכור בו' ואחר בו'. שם סוף פרק קמא [בכורות] י"ב [ב] [ז] י"ג [נ"א] ורמיהו אין כו' רב ששת אמר כו'. ועיין ביבמות מ"ד ב', מיד מאי טעמא, שהרי כו': [יט] אין פודין בו'. עיין באו"ח סימן של"ט סעיף ד' מה שכתבתי שם [ס"ק ג]: [כ] א"א ימתין בו'. כמו במילה [סימן רסו סעיף ב]: [כא] [נהגו] יש אוטרים דאין בו'. כמו שכתוב בפרק קמא דמועד [ת' (ב' (ב' אין מערבין כו': [כב] ויש בו'. דקיימא לן כרב אשי [הגינה ח, ב] משום בחגך [דרביס טז, יד] כו', ועיין שם בתוספות הג"ל [ס"ק טז]. וכן פסק בשו"ע או"ח סימן תקמ"ו סעיף ד': [כג] [פני"ה יב] ואפילו בו' ואפילו בו'. כתנא קמא שם [בכורות מט, א]: [כד] [זבן אב כו'. פרק קמא דבבא קמא יא, ב] [ונבנתות ל"ז סוף ע"א] וכפירוש תוספות שם [בבא קמא שם ד"ה בכור: מנחת שם ע"ב רבוי ראשון]:

[כה] [נהגו] אב"ל כו'. תוספות שם [בכורות מט, א] ד"ה לאחר [הרא"ש] שם [פ"ח סימן ח] נתפקו בזה, וספק ברכות להקל:

ג"פיון מהר"ש"א

י.ס. דאלו בשבת אסור משום קנין. ועיין שער המלך פרק כ"ג מהלכות שבת סוף הלכה י"ד עלה י"ז ע"ג: [טז] [שם] בד"קמין סוף ס"ק ר"ט. והמגן אברהם סימן של"ט ס"ק ח' חולק: [יז] [נהגו] פני"ה יב אב"ל א"א יברך וכו'. בתוספות בכורות מט"ז א' ד"ה לאחר, מספקים בזה:

יח. משנה בכורות דף מ"ט ע"א: יט. הרא"ש בסוף בכורות [הלכות פדיון בכור סימן א] משום דכתיב [שמות יב, יז] ושמתם את המלות, אם באת מזוה לידך אל תמוללנה [מכילתא נא פ"ט]. וכן משמע בסוף פרק קמא דבכורות [יג, א]: כ. תרומת הדשן סימן רס"ט: ד. שם בנמשנה דף מ"ט ע"א: כב. מירמל דעולא וכו'. צבא קמא דף י"א ע"ב [תוספות שם ד"ה בכור, בשם ר"ת: רא"ש שם פ"א סוף סימן יב; רמב"ם בכורים יא, יז]: כג. שם בכורות בנמשנה [כדנן; רמב"ם סימן כד. שם בנמשנה: כה. מסקנת הגמרא שם לכולי עלמא. כל הסיניף לשון רמב"ם שם דין י"ח ו"ט:

ציונים לרמ"א

עם ציונים מהש"ך (א) במהרי"ו ורייל (שי"ח) סימן קפטן בשם ספר המצוות מצדור"ך [מזוה קלד] את חנ; מזוה רמב"ם בהגהות: (ב) תוספות פרק קמא (דיומא) דמועד קטן [ה, ב] ד"ה מפני ציולן: (ג) דברי עצמו: (ד) ג' טור [ריש עמוד י] ופשוט בש"ס [בכורות מט, א] ופוסקים: (ה) דברי עצמו: (ו) כן הוא במהרי"ק סוף שורש ח"ט:

הגהות והערות

[ז] טסף ע"פ מהדורת הורדנא תקמ"ו: [ח] כוונתו לתקן דממהדורת ווילנרמסדארף תל"ז הנוסח "שעל" ולא נתרפא: [ט] בכל הדפוסים אין אות יב לצבא היטז ואת כ לפתח משונה לעיל על חיובת "להיות בשבת", אף מקומם הנוהג הוא כאן: [י] הסוגריים במקור, ראה הערת טז: [יא] השמעט ממהדורת למצנעג תרל"ו, ע"פ שו"ת חתם סופר יו"ד סימן [רלד] ואמרי צינה, וכן העתיק בלר היטז [ס"ק יד]: [יב] עיין עוד כסף משנה גירושין יג, טז ונחנל אימן שם:

[ד] כ"כ בשם ים של שלמה [קדושין טז, א] אולם שם כתוב "ומכל מקום אינו נראה שיוכל אחר לפדותו בלי ישות האב וכו'" ע"ש:

[טא] כ"ה בדפ"ר. ממהירות אמ"ד מע"א הוספה להסתייג:

[לב] מוקן ע"פ תוספת שנת ואמרי בינה:

[לג] מוקן ממהירות אמ"ד תק"ג:

[לד] נוסף בדפ"ר:

[לה] נדפס בתשובות רבינו יעקב מליסא סימן כג:

[לו] כן דעת רבינו אפרים שהוציא בראשונה [סימן תקנ"א] ובמרכיבי [מנילה רמו תמיג]. אולם ב"ה דלהן פסק כדרכו ויאל דיוכל לקרות כהן אחר:

הוא תמוה, דהא מצינו בפרק השואל [בבא מציעא ט, א] ובגדרים (דף ע"ב ע"ג) מצינו בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו, וכמה יתמעט כאן שליח ששלחו האב לפדותו ונתן לו ממון לזה מה שמגיע לכהן. והנה כבר התעורר על זה בספר אחד נדפס מחדש ושמו צדה לדרך, וכתוב בו בפרשת בא [שמות יג, יג] אך שהוא ז"ל תמה על זה שאומר כאן על ידי שליח מכח קושיא זאת, ומתוך כך נחית לפסוק שם

הלכה למעשה בכור שמת אביו קודם שלשים יום דיש כח ציד אבי אביו או ציד הבית דין לפדותו, והאריך שם בראיות, וכתב לבסוף שהעידו שכן פסק מהר"ר ל"ב מפר"א ז"ל. והנה כי נכון הדבר לכל מורה לחפש בדעתו בגמרא ופוסקים אחר עיקרה דמילתא, על כן אמרתי בזה אשר לא אשא פני איש, והנראה לענ"ד אחר העיון אורכי בזה, דמה שפסק שיוכל האב לפדות על ידי שליח יפה כתב, [טז] שכן כתב הר"ן בפרק קמ"א דפסחים [ג, ב ד"ה וקשא] וז"ל, יש מנהג אחרת שאף על פי שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה על ידי אחר, כציעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן, עכ"ל, הביאו בספר הנ"ל. וכתב עוד בשם רש"ל [בבא מציעא טז, א] ים של שלמה קדושין פ"א סימן נד] בשם ספר [מהר"ם] מעיל דק"ו וז"ל, אם האב אינו צעיר נראה לו אם אחר יכול לפדות הבכור דשלוחו של אדם כמותו, וגם יכול לזכות על ידי אחר לכהן, דכין לאדם שלא בפניו [כמויות יא, א]. וכתב רש"ל [טז] עמ"ס על זה דנראה לו שכל זמן שהאב צעיר אין אדם אחר יכול לפדות בלא ידיעת האב כו', ע"ש. ועל זה אשית ידי בצערת השי" בסקו, [טז] ותחילה אומר מה שפסק שבית דין יכולים לפדות הבכור כשמת אביו ולזכות להקטן [טז] הממון של הפדיון לא נראה לי, וממה שהביא הספר הנ"ל ראיה משם נראה לי איפכא, דהיינו מסוגיא דגדרים פרק אין בין המודר (דף ל"ו ע"ב) איבעיא להו תורם משלו על של חצירו כריך דעתו או לא, מי אמרינן כיון דזכות הוא לו (פירש הר"ן ד"ה איבעיא דוכין לו לאדם שלא בפניו ומסתמא הוא כשלוחו), או דלמא מזה דיליה היא וניחא ליה למיעבדיה הלכך כריך להודיעו. ולא איפשטא, ופסק ביו"ד [סימן של סעיף ג] וכן הרמב"ם [מקומות ד, ב] דתרומתו תרומה ואינו כריך להודיעו. ומזה הביא ראיה בעל הספר הנ"ל דהכי נמי גבי פדיון הבן יכול אחר לזכות ממנו, דזכות הוא לקטן. ולא נראה כלל אלא אדרבה מוכח להיפך, דהרי התוספות פרק קמ"א דכתובות (דף י"א ע"א סוף ד"ה מטבילין) בפשט דגר קטן

מטבילין אותו דיש שליחות לקטן (בשיט) [כשאין] [ק"ט (חובו) [חובה], ע"ש. (כתבו) מדנקטו חובה קמ"א ולא נקטו סמס חובה משמע דכוונתם דכיון שלא מצאו שליחות לקטן רק בזה מילתא דמטבילין את גר קטן, על כרחך דוקא בזה גוונא דאיתא גבי גר שאין שום חוב צעולם, אבל אם יש חשבון בין אביו וזוהי דין אביו קמ"א חוב, דלגבי גדול לא משצין ליה כיון דיש יותר גד לזכות, מכל מקום גבי קטן לא אמרינן

דיכול לעשות שליח אלא בזכות גמור בלי שום קמ"א חוב. מזה מבואר דמה שכתוב בגדרים תורם משלו על של חצירו דמהני לא מיירי מקטן, דהא מסקי התוספות כל שיש גד חובה לא היה שליחות לקטן כלל, וזה קאי לתורם משל הקטן על פירות הקטן, ונקטו משום שמה הקטן רוצה להעדיף, דהיינו שיהיה חפץ ליטן טפי ממה שנתן אותו אחר משל הקטן כשצילו, שהמורה חציבה עליו טפי, ומשום הכי אין צמעה האחר כלום, ממיילא כשעושה האחר תרומה משלו על הקטן דיש גם כן קמ"א חוב זה לקטן שהרי לקח ממנו המורה, דללו היה ממתין עד שיגדיל היה מקיים המורה בגופו ובממונו. אלא פשוט דלא מהני בלמא תורם משלו על של חצירו אלא בגדול, ואלו לא איכפת לן בזהאי מילתא שלוקח ממנו וזות המורה דליוו אלא חוב קמ"א, אבל צקטן שאפילו חוב קמ"א פוסל כמו שכתבו התוספות, לא היה שלוחו מכח זכין שלא בפניו, דקטן אפילו בפניו הוא כמו שלא בפניו. אם כן הוא הדין ממש בזה פדיון בכור יש לומר כן, דלא הוה זה האחר הפודה אותו כמו שלוחו כיון שצוה יש חוב קמ"א. והר"ב צל האחר הנ"ל ראה דברי התוספות ולא היה אלא כמנ"ח מן התריסר, ולא דקדק יפה ללמוד מזה לנדון דידן שיש בו קמ"א חובה שזכרנו, והוא מפרש או דילמא כו' אף על גב דלגבי גדול אזלינן בזה גד הרבאשן וזכות יחשב לו, מכל מקום לא יפטור מלקרוא גד חובה קמ"א. ועוד כתב בספר הנ"ל הרבה ראיות מהגמרא מפרק קמ"א דקדושין [כט, א], והמעין שם בגמרא יראה שיש להוכיח להיפך, וע"ש. ועל כן נראה לי דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו, ודברי השואל בתשובת ריב"ש אינם הלכה ולא מפיו אנו חיים, והריב"ש לא חש להשיב עליהם. וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו, וכמו שכתבתי בתורם משלו על של חצירו. אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל, וכן איתא במהרי"ל [הלכות פדיון הבן סימן תצ"ג], ע"ש:

ביאור הגר"א

בבכורות מ"ח א' ב', ושם אישתעברו ניכסי כו', ועיין שם כל הסוגיא ובקדושין כ"ט ב' ובתוספות שם [ד"ה ואילן], וכי הפורע חובו של אחר אינו נפטר הלוה. אלא דלכתחלה יותר מצוה באב, וכמו מילה [סימן רס"דא]

באר היטב

(יא) ש"יח. והש"ך [ס"ק יא] כתב בשם גדולי הפוסקים שפסקו להלכה שהאב יכול לפדות על ידי שליח, וכן הבית דין יכולים לפדותו אם עבר האב ולא פדאו או אם מת האב קודם שנפדה. וצ"ח [ס"ק יא] כתב ונראה לי דכל זמן שהאב חי יכול לעשות שליח לפדות משלו במקומו, ומטעם זה אבי אביו הרי הוא כאביו, וכן אחר יכול לתת משלו במקום האב ולפדות הבכור דהוה כשלוחו, אבל אם מת האב לא יפדה עד שיגדיל, וכן איתא במהרי"ל, עכ"ל. (ובנקודות הכסף ס"ק א השיג בצריכות על דבריו, ומסקנתו "דאם מת יכולין הבית דין לפדותו, וע"ש):

ושאר דברים שהאב חייב, וגם בריב"ש [שם] ליתא מזה כלום אלא בדברי השואל שם, וגם אינו מוכרח דבריו. ועיין ט"ז [ס"ק יא] וש"ך [ס"ק יא] (ע"ס):

פתחי תשובה

(טו) ע"י ידי ש"יח. עיין באר היטב [ס"ק יא] שהאחרונים חלקו על זה וכתבו דיוכל לפדות על ידי שליח (וכן העלה בספר שער המלך סוף פרק ו' מהלכות אישות, והכריח זאת מדאיתא בתנאי, כדאיתא בפרק קמ"א דקדושין [ו, ב] ולעיל סעיף ח', דאם לא כן התנאי בטל משום דבעינן תנאי שאפשר לקיימו על ידי שליח, ע"ש. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן רל"ד ס"ק (ב') [ד] ובסימן רל"ו ס"ק א') [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן רצ"ג ורצ"ד מבואר שם דמכל מקום אין רגילים לעשות על ידי שליח, דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב אני [שמות יב, יב] ולא השליח [הגדה של פסח: ילקוט שמעוני פרשת בא רמז קצ"ט], הכי נמי יש לפדות בעצמו טפי מבשארי מצות שמצוה גם כן יותר בו מבשלוחו, ושם בסימן רצ"ז כתב דענין השליחות שנחלקו בו היינו שהשליח נותן ממון עצמו בשליחות פלוני, ויהיה האב יוצא ידי חובת פדיון מטעם שלוחו כמותו, וכמי שמפריש מתבואת עצמו על כרוי של פלוני, ובחא פשיטא להשואל שברבי"ש [סימן קלא] דאינו נפדה על ידי שליח. אבל ממון שלוחו מבעלים לכהן אין זה פדיון על ידי שליח, אלא הגעת ממון על ידי שליח, ולכולי עלמא אין בכך כלום, והרבה שנו בה, ע"ש עוד. וכיצא בה כתב גם כן הגאון מליסא ז"ל בתשובת חמדת שלמה [וי"ד] סימן ל"ב [טז], ודעתו דהעיקר כרמ"א ז"ל, ע"ש]. ועיין בדגול מרבה [אוצר מפרשים ס"ק יא] שכתב דכל זה כשממנה השליח אחר שלשים, אבל למנות שליח תוך שלשים שיפדנו בלמנו אינו נכון כו', ואף על פי כן אני אומר שהאב יעשה שליח אם רוצה לילך לדרכו ושוב השליח יכול לפדותו, אפילו אם ינמא שהשליחות לא חל או מכל מקום נעשה עתה שלוחו מטעם זכין לאדם שלא בפניו, והא חזינן דניחא ליה כו', עכ"ל [ע"ש]. ועיין מה שכתבתי לקמן ס"ק (י"ח) [כא]. [ועיין בתשובת פני אריה סימן מ"ד שכתב דכהן [או לוי, ואפשר דהוא הדין בעל כהנת וליה עיין בסעיף י"ח, מיהו יש לחלק] אינו יכול להיות שליח לכתחילה במקום האב לפדות את בנו, דכיון שהוא עצמו פטור מפדיון הבן אינו ראוי להיות שליח, דבמדי דלנפשיה לא חזי לא מצי למיעבד שליחותא לאחרני, אך בדיעבד אם כבר נפדה הבכור על ידי שליח כהן אפשר שאין צריך לחזור ולפדות עצמו כשיגדיל, ע"ש. [ועיין בתשובת חתם סופר [שם] סימן רצ"ו כתב מתחילה דאפשר יפסול ליים לשליחות זו, ואמנם כהן פשוט דכשר לשליחות משום שהוא הוא שפודין עמו, והוה ליה כאיש ואשה שניהם כשרין לשליחות הגט בין להולכה בין לקבלה [איהי' סימן קמ"א סעיף לא], אף על פי שהאיש אינו מתגרש והאשה אינה מגרשת מכל מקום תרוייהו מקרו איתא בגירושין. רק מטעם אחר אינו ברין שיהיה הכהן שליח לפדות על ידי כהן אחר, שנראה כמזלזל בכהונת עצמו, כמו שכתב [טז] בשליח ציבור כהן שלא יקרא אחר [ועיין באר"ח סימן קל"ה סעיף י"א בהגה]. ושוב כתב מכל מקום לדינא נראה

גליון מהרש"א

ומירך דתרומה שאני שהשליח אינו נכנס לתרום אלא מדעת בעלים, ולא דמי למילה ופדיון שאחר יכול לפטרוו שלא מדעתו:

[יד] ושו"ב ס"ק יא [שכן כתב הר"ן בפרק קמ"א. ועיין מה שפ"ש [ג'ן] ס' ד, ד"ה ויבא] דהא גם תרומה אפשר על ידי אחר ומכל מקום לא מנכרין צי"ע.

יב אין פודין אותו בשבת. משום [טו] דהוי כמקח וממכר. ומטעם זה גם ציוס טוב אין פודין אותו, וכן הוא בתשובת הרי"ם סימן קנ"ו. ונראה לפודין נמי זלילה, וכן משמע בפרק קמא דקדושין דף כ"ט סוף ע"א וברש"י [ד"ה ואיהי מנלן] ותוספות שם [ד"ה אומן], מיהו נוהגין לפדות ציוס. מיהו היכא דחל יום ל"א ציוס תענית צבור יש לראות אם הגיע הבן לכ"ט י"צ תשנ"ג קודם יום התענית, שהוא יום שלשים, יש לפדותו ציוס שלשים אחר כ"ט י"צ תשנ"ג [טו] דלקמן סוף ס"ק י"ט (ואפשר לומר דמשום סעודה לחוד לא

מקדמינן לפדות ציוס שלשים), ואם לאו אז יש לפדותו זלילה ל"א של יום התענית. אבל אין לפדותו ציוס התענית ולעשות סעודה זלילה שאחר התענית, דליכא פרסומא כהאי גוונא, וכמו שכתב מהר"י בתרומת הדשן סימן רס"ט גבי חל יום ל"א בשבת, דאם יפדוהו בערב שבת שלא יחול הפדיון עד לאחר שלשים דהיאך יעשו עם הסעודה לפרסם המזוה בעוד שאין בנו פדוי, ואם יעשו הסעודה בשבת שכבר הוא פדוי מאן נימא לן דליכא פרסומא כהאי גוונא שאין רואין

הפדיון בשעת הסעודה, ע"כ. מיהו שמעתי [טז] שנוהגין לפדות ציוס התענית [טז] ולעשות הסעודה זלילה שאחר התענית, כ"י ויש לחלק בזה דמהר"א, וק"ל. בתוב בתשובת ר' אליהו [י] חיים [רא"ת] סימן ע"ט [ב] על תינוק צבור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א, נראה דאף על גב דמזות פדיון הבן נעשית בעיקר זמנה, יש להקדים מזות המילה, משום דהמילה היא אות ההכנס בדת, ואלמלא קבלת הצרית אין חיוב למזות פדיון כלל, ונותן לכהן המשה סלעים צמח שלשים פדוי לאחר שלשים יום. ולענין הצרכה, לא יצרך קודם שלשים כדכתב מהר"א בכתביו [תרומת הדשן ח"ב] סימן (ר"ל) [רלד] דצין דהגיע יום ל"א בשבת ו"ל, ומו דקורא אני תגר על הצרכה דיצרך אבי הבן בערב שבת דאכתי לא מטא זמן חיובא כו', עכ"ד [רא"ת]. ולא נהירא, דאם כן איך יצרך לאחר שלשים, כיון דמיד בהכנסת יום ל"א ממילא הבן פדוי וכבר נעשה מזותו, וכן כתב מהר"א גופיה בתרומת הדשן סימן רס"ט אהך דין דהגיע יום ל"א בשבת, דבערב שבת לא יצרך כיון דאכתי לא מטא זמן חיובא, ובשבת אין ראי' לצרך דלאו מידי קא עביד השתא וממילא הבן פדוי בכניסת שבת שהוא יום ל"א, עכ"ל. ואף על גב ד"ל דהכא כיון דמזוה עיקר זמנה ראי' לעשות כן, מכל מקום נראה לי דאין לחלק, דכיון דכבר נעשתה מזותו אס כן אין לצרך אחר כך, כמו שהעליתי לעיל סימן י"ט ס"ק ג' דכל המזות מצרך עליהן עובר לעשייתן [פסקים ג, ב] ואם לא יצרך קודם לכן לא יצרך אחר כך. וגם לא מסתבר כן ליתן המעות קודם שלשים מכמה טעמים, הלכך יש למולו בתחלה ציוס

ל"א ואחר כך לפדותו ולצרך: יג דאין לעשות בו. משום דאין מערבין שמחה בשמחה [מועד קטן ה, ב]: יד ויש בותרין בו. וכן כתב המחבר באו"ח סימן תקמ"ו סעיף ד': הו זבן עיקר. וכן נוהגין, דהא אין מצרכין שהשמחה צמעותו [פסקי יבנה], כן כתב העטרת זהב [גנוס סוף סעיף יא]. ואין זה ראי', דהא סעודת אירוסין אסור לעשות בחולו של מועד כמו שכתב הטור והמחבר באו"ח ריש סימן תקמ"ו אף על גב דאין מצרכין שהשמחה צמעותו, אלא הטעם מצוה דצדרי המוספות שם [סוף ד"ה מפני ציולן] דלא אסור לערב שמחה בשמחה אלא בשמחה נשואין לצד, ולא דוקא שמחה נשואין קאמרי אלא הוא הדין סעודת אירוסין נמי דשייך בה נשואין:

הו אם נעשה טריפה. נראה דהיינו צודאי טריפות, וזכאי גוונא אפילו חי אחר כך זמן ארוך פטור מפדיון, ולא אמרינן טרפה אינה חיה [חולין מב, א] (אלא) [טז] צודאי טרפה. אבל צספק טרפה פטור מפדיון דהמוציא מחייו מצרכו עליו הראיה, מיהו אס חי אחר כן י"צ חדש חייב, דינא מידי ספק טרפה כיון דחי י"צ חדש וכלעיל סימן (נ"ה) [טז] ס"ק מ"ח, כן נראה לי: יז אב"ל א"א יברך שהחיינו. ולא דמי למה שכתב באו"ח סימן רכ"ג סעיף ב' דאף על גב דמת אביו מצרך שהחיינו על הירושה, דשאני התם כיון דזוכה לירושה, מה שאין כן הכא: יח אין בנו פדוי. אפילו המעות עדיין צעין, כיון דנפדה צמח שלשים:

הפדיון בשעת הסעודה, ע"כ. מיהו שמעתי [טז] שנוהגין לפדות ציוס התענית [טז] ולעשות הסעודה זלילה שאחר התענית, כ"י ויש לחלק בזה דמהר"א, וק"ל. בתוב בתשובת ר' אליהו [י] חיים [רא"ת] סימן ע"ט [ב] על תינוק צבור שחלה ולא נתרפא עד יום ל"א, נראה דאף על גב דמזות פדיון הבן נעשית בעיקר זמנה, יש להקדים מזות המילה, משום דהמילה היא אות ההכנס בדת, ואלמלא קבלת הצרית אין חיוב למזות פדיון כלל, ונותן לכהן המשה סלעים צמח שלשים פדוי לאחר שלשים יום. ולענין הצרכה, לא יצרך קודם שלשים כדכתב מהר"א בכתביו [תרומת הדשן ח"ב] סימן (ר"ל) [רלד] דצין דהגיע יום ל"א בשבת ו"ל, ומו דקורא אני תגר על הצרכה דיצרך אבי הבן בערב שבת דאכתי לא מטא זמן חיובא כו', עכ"ד [רא"ת]. ולא נהירא, דאם כן איך יצרך לאחר שלשים, כיון דמיד בהכנסת יום ל"א ממילא הבן פדוי וכבר נעשה מזותו, וכן כתב מהר"א גופיה בתרומת הדשן סימן רס"ט אהך דין דהגיע יום ל"א בשבת, דבערב שבת לא יצרך כיון דאכתי לא מטא זמן חיובא, ובשבת אין ראי' לצרך דלאו מידי קא עביד השתא וממילא הבן פדוי בכניסת שבת שהוא יום ל"א, עכ"ל. ואף על גב ד"ל דהכא כיון דמזוה עיקר זמנה ראי' לעשות כן, מכל מקום נראה לי דאין לחלק, דכיון דכבר נעשתה מזותו אס כן אין לצרך אחר כך, כמו שהעליתי לעיל סימן י"ט ס"ק ג' דכל המזות מצרך עליהן עובר לעשייתן [פסקים ג, ב] ואם לא יצרך קודם לכן לא יצרך אחר כך. וגם לא מסתבר כן ליתן המעות קודם שלשים מכמה טעמים, הלכך יש למולו בתחלה ציוס

ל"א ואחר כך לפדותו ולצרך: יג דאין לעשות בו. משום דאין מערבין שמחה בשמחה [מועד קטן ה, ב]: יד ויש בותרין בו. וכן כתב המחבר באו"ח סימן תקמ"ו סעיף ד': הו זבן עיקר. וכן נוהגין, דהא אין מצרכין שהשמחה צמעותו [פסקי יבנה], כן כתב העטרת זהב [גנוס סוף סעיף יא]. ואין זה ראי', דהא סעודת אירוסין אסור לעשות בחולו של מועד כמו שכתב הטור והמחבר באו"ח ריש סימן תקמ"ו אף על גב דאין מצרכין שהשמחה צמעותו, אלא הטעם מצוה דצדרי המוספות שם [סוף ד"ה מפני ציולן] דלא אסור לערב שמחה בשמחה אלא בשמחה נשואין לצד, ולא דוקא שמחה נשואין קאמרי אלא הוא הדין סעודת אירוסין נמי דשייך בה נשואין:

הו אם נעשה טריפה. נראה דהיינו צודאי טריפות, וזכאי גוונא אפילו חי אחר כך זמן ארוך פטור מפדיון, ולא אמרינן טרפה אינה חיה [חולין מב, א] (אלא) [טז] צודאי טרפה. אבל צספק טרפה פטור מפדיון דהמוציא מחייו מצרכו עליו הראיה, מיהו אס חי אחר כן י"צ חדש חייב, דינא מידי ספק טרפה כיון דחי י"צ חדש וכלעיל סימן (נ"ה) [טז] ס"ק מ"ח, כן נראה לי: יז אב"ל א"א יברך שהחיינו. ולא דמי למה שכתב באו"ח סימן רכ"ג סעיף ב' דאף על גב דמת אביו מצרך שהחיינו על הירושה, דשאני התם כיון דזוכה לירושה, מה שאין כן הכא: יח אין בנו פדוי. אפילו המעות עדיין צעין, כיון דנפדה צמח שלשים:

ערך פ"ח פ"מהריק"ש

סוף פני"ה יא [אין פודין אותו בשבת]. עין אורח חיים סימן תקמ"ד [ערך להם סוף סעיף א] תקמ"ו [סעיף ד]: אפילו צעיר אחרת שאין הצבור שם יכול לפדותו, ומכל מקום גרילין לתמו ציד הכהן: סוף פני"ה יב [אינו חייב בפדיון]. מת לאחר שלשים יום חייב לפדותו ולצרך על הפדיון, אבל שהחיינו לא יצרך אחר שמת כיון שנתפקו ו"ל זה:

הגהות רעק"א

ח [שי"ך ס"ק יב] שנוהגין לפדות ביום התענית. עין מגן אברהם [סימן תקס"ח ס"ק י'] ובתשובת פנים מאירות [חלק ב' סימן (ל"ח) [טז]]: ט [שם] ולעשות הסעודה בלילה. טעם המנהג שאין עושין הפדיון והסעודה יחד זלילה ל"א, י"ל משום דלפעמים לא יהיו עדיין כלו כ"ט י"צ ותשנ"ג צלם נולד סוף היום, ולזה בנתעב עד יום ל"ב רי"ב הוא יום התענית יש לפדות והסעודה זלילה שקודם התענית, תשובת נודע ציהיה [מהדורא חנינא חלק י"ד סימן (קפ"ו) [קפ]]: י' [שי"ע פני"ה יב] אם נעשה טריפה. אבל גוסס ויוצא ליהרג חייב בפדיון, יש של שלמה זבנא קמא [פרק א' סימן ל']. ובגוסס צדי אדם לל"ע לדינא, ועיין ברמב"ם [פרק ב' הלכה ז' מהלכות רולת]:

ביאור הגר"א

[יח] [פני"ה יא] אין הבכור בו ואחר בו. שם סוף פרק קמא [בכורות] י"ב [ב] [טז] י"ג [נ"א] ורמיהו אין כו' רב ששת אמר כו'. ועיין ביבמות מ"ד ב', מיד מאי טעמא, שהרי כו': [יט] אין פודין בו. עיין באו"ח סימן של"ט סעיף ד' מה שכתבתי שם [ס"ק ג]: [כ] א"א ימתין בו. כמו במילה [סימן רסו סעיף ב]: [כא] [נהגו] יש אוטרים דאין בו. כמו שכתוב בפרק קמא דמועד [ת' (ב')] אין מערבין בו: [כב] ויש בו. דקיימא לן כרב אשי [הגינה ה, ב] משום בחגך [דרביס טז, יד] כו', ועיין שם בתוספות הנ"ל [ס"ק טז]. וכן פסק בשו"ע או"ח סימן תקמ"ו סעיף ד': [כג] [פני"ה יב] ואפילו בו ואפילו בו. כתנא קמא שם [בכורות מט, א]: [כד] וכן אם בו. פרק קמא דבבא קמא י"א, ו' [ובתנמות ל"ז] סוף ע"א [וכפירוש תוספות שם [בבא קמא שם ד"ה בכור: מנחת שם ע"ב ודבר ראשון]:

[כה] [נהגו] אב"ל כו'. תוספות שם [בכורות מט, א] ד"ה לאחר [הרא"ש] שם [פ"ח סימן ח] נתפקו בזה, וספק ברכות להקל:

ג"פיון מהרש"א

[טז] [שי"ך ס"ק יב] דהוי במקרה ובמכר. ואם תאמר יתן לו משכון על התמשה סלעים, וי"ל דמנה אין כאן משכון אין כאן [קידושין ג, ב]. אי נמי דגם קנין משכון הוי כמקח, וכמו שכתב הר"ן ריש פרק קמא דמכונתו [ג, ב] ד"ה אהפסוקי אהיהו דלמרינן התם [ג, א] אהפסוקי מטלטלין לכוננתה, דמירי מעבוד

י"ס, דאלו בשבת אסור משום קנין. ועיין שער המלך פרק כ"ג מהלכות שבת סוף הלכה י"ד עלה י"ז ע"ג: [טז] [שם] בדלוקמן סוף ס"ק ר"ט. והמגן אברהם סימן של"ט ס"ק ח' חולק: [יח] [נהגו] פני"ה יב אב"ל א"א יברך וכו'. בתוספות בכורות מט"ז א' ד"ה לאחר, מספקים בזה:

יח. משנה בכורות דף מ"ט ע"א: יט. הרא"ש בסוף בכורות [הלכות פדיון צבור סימן א] משום דכתיב [שמות יב, יז] ושחרתם את המלות, אס באת מזוה לידך אל תמלינה [מכילתא נה פ"ט]. וכן משמע בסוף פרק קמא דבכורות [יג, א]: כ. תרומת הדשן סימן רס"ח: ד. שם בנמשנה דף מ"ט ע"א: ז. במיראל דעולא וכו' צבא קמא דף י"א ע"ג [תוספות שם ד"ה צבור, בשם ר"ת: רא"ש שם פ"א סוף סימן יב; רמב"ם בכורים יא, יז]: כג. שם בכורות בנמשנה [כדנן; רמב"ם סו]: כד. שם בנמשנה: כה. מסקנת הגמרא שם לכולי עלמא. כל הסיף לשון רמב"ם שם דין י"ח ו"ט:

ציונים לרמ"א

עם ציונים מהש"ך [א] במהרי"ו ורי"ל [שי"ח] סימן קפטן בשם ספר המצות מצוד"ך [מזוה קלד] אות תנ; מזוה רמב"ם [הגהות]: [כ] תוספות פרק קמא [דיומא] דמועד קטן [ג, ב] ד"ה מפני ציולן: [כג] דברי עצמו: [כד] י"ד טור [רי"ש עמוד י] ופשוט בש"ס [בכורות מט, א] ופוסקים: [כה] דברי עצמו: [כ"ט] כן הוא במהרי"ך סוף שורש ח"ט:

הגהות והערות

[ז] טסף ע"פ מהדורת הורדנא תקמ"ו: [ח] כונתו לתקן דממהדורת ווילנרסדלרף תל"ז הנוסח "שעל" ולא נתרפא: [ט] בכל הדפוסים אין אות יב לצבא היצז ואת כ לפתח תשובה לעיל על חיובת "להיות בשבת", אף מקומם הנוון הוא כאן: [י] הסוגריים במקור, ראה הערת טג: [יא] השמעט ממהדורת למצנעג תרל"ו, ע"פ ש"ת חתם סופר [ו"ד סימן רלד] ואמרי צינה, וכן העתיק בלר היעז [ס"ק יד]: [יב] עיין עוד כסף משנה גירושין יג, טז ובנחל איתן שם:

אֱלֹוֹ בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאֵנוּ יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדֹתָא: מו וְהוּהוּ
 אֲרִי אֶקְשִׁי פִרְעָה לְשַׁלְּחֹתָנָא וְקָטַל יְיָ כָּל
 בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְּאִנְשָׂא וְעַד
 בּוֹכְרָא דְּבַעֲרָא עַל פְּנֵי
 אֲנָא דְּבַח קָדָם יְיָ כָּל פֶּתַח
 וְלֵדָא דְּכָרִין וְכָל בּוֹכְרָא
 דְּבָנֵי אֶפְרוֹק: מו וְיְהִי לְאֶת
 רַחֲמֵי הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם: מו וְהָיָה

רש"י

ארבעה צנים. תס רשע ושאינו יודע לשאול. והשואל דרך חכמה:

אבן עזרא

על כן אני זוכה. ולא עם הריגת זכורים: כל פטר רחם הזכרים. מהמין הראוי לזכות לפני השם: (טו) והיה. הזכיר על צ' המצות והיה לאות על ידכה ומה שהעתיקו חכמינו ז"ל לכתוב הפרשיות הוא האמת ולטענות כמו זכרון. וי"א כי הטע"ת כפול. ופי' כמו דבר מגזרת והטף אל דרוס. והוא רחוק צעניי:

בעל המורים

(טו) הקשה. צ' צמק' הכא וליך מי הקשה אליו וישלם שדורש צמדת זה הפסוק על פרעה:

ספורנו

בחוק יד הוציאנו ה' ממצרים. בחזק ידם של מצרים הוציאנו ה', כאמרו ותחזק מצרים על העם באופן שלא יכולנו לשאת נכסינו בעגלות כמנהג מצרים, והוצרכנו לשאת בחמורים, ונעשה בהם נס שהספיקו לזה בכמו רגע, וחלה עליהם איון קדושה ראויה לפדיון: (טו) ויהי כי הקשה פרעה. ובהיות שפרעה הקשה לשלחנו, והוא נמשל לחמור כאמרו אשר בשר חמורים בשרם, והיה יכול לפדות עצמו ועמו בשלחו את ישראל, שהם נמשלים לשה, כאמרו שה פזורה ישראל וכן כאמרו ואחנה צאני ויהרוג ה'. והאל הרג את הנמשל לחמור כאשר לא נפדה בשה: כל בכור בארץ מצרים. והיו בכורי ישראל ראויים ללקות עמהם על דרך פן תספה בעון העיר והצילם במה שהקדישם לו, באופן שהיו בכורי האדם בישראל כמו נזירים או יותר, מיוחדים לעבודת האל יתברך, ואסורים בעבודת הדיוט. על כן אני זוכה בכור בהמה. וכ"ל בכור בני אפרים. כדי שיהיו מותרים בעבודת חול:

רשב"ם

תפדה בערכך וגו': (טו) ויהי כי הקשה. כל זה תאמר לבנך וכן מוכיח מדכתיב הוציאנו ה' ממצרים. כי הקב"ה אמר למשה כל פרשה זו. וישראל אומר לבנו הוציאנו ה' וגו' כי משה לא אמר לישראל פסוק זה מעצמו שיאמר משה לישראל והיה לאות על ידכה כי בחזק יד הוציאנו וגו' אלא האב אומר לבנו כך:

מנחת שי

(יד) יד. ברביע: (טו) ויהרג. יש ספרים שהוא מלא בוא"ו אחר הרי"ש אבל נראה חסר מדאמרי' בהקומץ רבא רמי איפטיקא ליה כרעא דוא"ו ויהרג בנוקבא פי' וא"ו אירע במקום נקב ונראה כמין יו"ד אתא לקמיה דר' זירא א"ל זיל איתני ינוקא דלא חכים ולא טיפש פי' דאי חכים מבין שמחרף הוא לומר ויהרג כלפי מעלה ואומר ויהרג אי קרי ויהרג כשר ואי לא ויהרג הוא ופסול ופר"י מכאן משמע ויהרג חסר בלא וא"ו בין רי"ש לגימ"ל ע"כ באגודה ועיין ג"כ במדרכי פ' הקומץ וכן כמסורת ד' מלאין בלשון הריגה וכל שריה אהרוג דעמוס עת להרוג כי נמכרנו אני ועמי להשימד ולהרוג בשונאיהם ולא קחשיב ויהרג דהכא שמע מינה דהוא חסר וכ"כ ס' התרומה והרמ"ה ז"ל: ה' כל בכור. מלת כל דגושה מדין מפיך ואין פסיק בין ה"א למלת כל כמו שנמצא באיזה ספר ועיין הכלל שאכתוב בתילים מזמור ב' בס"ד: מבכר. חסר וא"ו בהעתק הללי ובכל ספרים מדויקים והוא חד מזו ב' הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org מקראות גדולות מאורות - ב (שמות) עמוד 292